

С О В Б

М Е Л

1911
КАЧЕСТВА

НЕ ДАМЪ Б. НАРЪЗЪ

РУСКОЕ ЗЕМЛИ

Телеграфічна адреса „EUROBANK“

Число телефону 5928 Lenox

BANK OF EUROPE

First Ave., cor. 74th St.,

New York City.

(ЕВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК)

Перший славянський Банк стейтовий в Америці під державним надзором.

Капітал акційний і сплачена надвишка	дол. 150,000.00
Гваранція акціонерів	" 100,000.00
Вклади	" 500,000.00
Капітал акц., сплачена надвишка і гваранція акціон.	дол. 750,000.00
(Пів мільона доларів).	

ПРИЙМАЄ щадинчі вклади на процент від одного долара почавши.

ВІДСОТКИ від щадинчих вкладок платять два рази до року 1 січня і 1 липня.

ЧЕКОВЕ КОНТО від \$100. почавши.

ВИМІНЮЄ чужі гроші.

ПРОДАЄ І КУПУЄ цінні папери і купони.

ВИСТАВЛЯЄ дрефти до всіх частин світа, передовсім до Галичини, Буковини і Росії.

ПОСИЛАЄ ГРОШІ до Європи, передовсім до Галичини, Буковини, Росії і до всіх частин світа.

ПОСИЛАЄ ГРОШІ ТЕЛЕГРАФІЧНО.

УДІЛЯЄ найліпших рад і інформацій для подорожуючих в Америку до Європи і виїжджаючим в Європу до Америки. — ПИШІТЬ ПО ШИФКАРТИ.

ПРОДАЄ ВЛАСНІ ЧЕКИ для подорожи (Traveler's Checks).

УДІЛЮЄ позичок на реальности і цінні папери.

ПОЛАГОДЖУЄ судові і військові справи старокраєві і американські.

ВИРАБЛЯЄ паспорти і помагає при старанню ся о папери горожанські (Citizen papers).

КОЛЕКТУЄ пейду.

ПЕРЕПИСНА у всіх мовах середньої Європи.

BANK OF EUROPE

Начальник: ЙОСИФ ПИТЛІК,

директор Центрального банку чеських щадниць і Банку „Bohemia“ в Празі.

Години урядові: від 9 до 3 а понадто в понеділок, четвер і суботу 7 до 9 веч.

Головні банкові получения в Австрії

„ВОНЕМІА“ акційний банк в Празі, одипокій австрійським правительством концесіонований банк для охорони емігрантів.

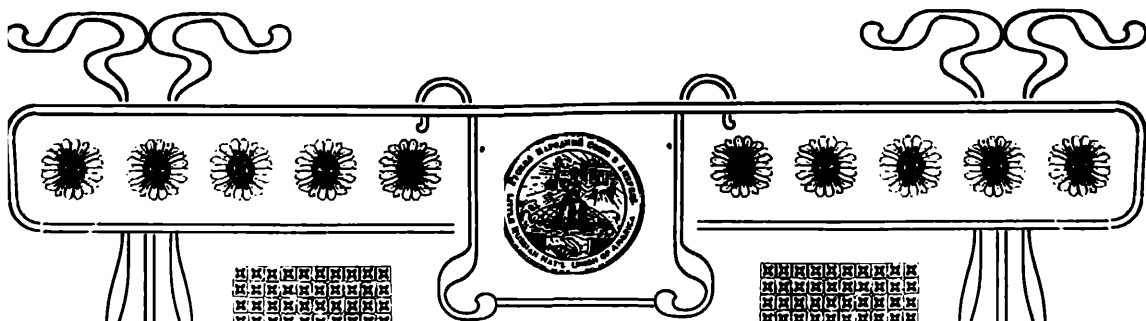
ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК ЧЕСКИХ ШАДНИЦЬ В ПРАЗІ

(Ústřední banka českých spořitelén)

зі своїми філіями: у Відни, Львові, Кракові, Чернівцях, Берні і Триєсті.

Загальний оборот Центрального банку чеських щадниць виносив в посліднім році 6,342.510.000.00 (шість тисяч триста сорок мільонів корон).

Акціонерами того банку є 1233 австрійських банків, між котрими знаходять ся всі більші руські банки як: Товариство взаїмного кредиту „Діа-стеръ“ у Львові, Краєвий Союз Кредитовий у Львові, Союз руських хліборобських спілок на Буковині „Селянська Каса“ в Чернівцях, Лемківський банк в Новім Санчі, Кредитное Общество „Самопомощь“ въ Станиславові і много иньших.

КАЛЕНДАР

ДЛЯ

АМЕРИКАНСЬКИХ РУСИНІВ

НА РІК

1911

Зладив А. Цурковський

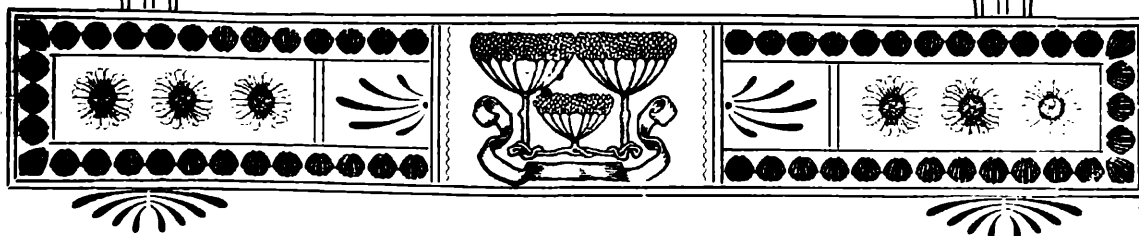
Наклад Руського Нар. Союзу

1910.

З ДРУКАРНІ „СВОБОДИ”

184 Hudson St., — New York

Покровитель і почитний член Р. Н. С.
Іх Преосв. **Стеф. Сотер Ортинський**,
перший руський Єпископ в Америці.

ГОЛОВНИЙ УРЯД „Р. Н. СОЮЗА.”

Духовний управитель: **о. Мих. Балог**,
R. o, Box 8, Butler, Pa.

Предсідатель: **Дмитро Калітула**,
McAdoo, Pa.

Місто-предсідателька: **Марія Черемшан**,
Trenton, N. J.

Місто-предсідатель: **Іван Мартон**,
Whiting, Ind.

Секретар рекорд.: **Теодозій Лабовський**,
Box 76, Jersey City, N. J.

Секретар фінансовий: **Семен Ядловський**,
Box 76, Jersey City, N. J.

Касієр: **Алексій Шаршонь**,
524 Pine and Franklin St., Shamokin, Pa.

Контрольна Комісія: **о. В. Балог**, Вай-
тінг, Інд. — **Евген Гвоздин**, Скрентон,
Па. — **Теодозій Каськів**, Ньюарк, Н. Дж.

Радні: **Іван Глова**, Шамокін, Па. — **А.
Стефанович**, Ембрідж, Па. — **Й. Ялечко**,
Реймі, Па. — **С. Митренко**, Олшфонт, Па
— **В. Левчик**, Елізабет, Н. Дж. — **А. До-
бош**, Лансфорд, Па.

Організатор: **Ілько Моранець**.
1441 Emma Street, Chicago, Ill

Редак. руськ. „Свободи”: **О. Стетневич**,
184 Hudson Str., New York, N. Y.

Редактор слов. „Свободи”: **Андр. Гела**,
184 Hudson St., New York, N. Y.

Управ. друкарні: **Константин Кирчів**,
184 Hudson Str., New York, N. Y.

Руський Народний Союз в Америці

се одинока наша правдиво руська орга-
нізація, оснсв. 1894 р., числить тепер
понад 15 тисяч членів і складає ся з вис-
ше 290 місцевих поважних братств.

Посмертне \$1000 — за жену \$400 і инь-
ші запоходи!

„Руський Народний Союз“ видав на по-
смертне. запоходи в разі каліцтва, неспо-
сібности до праці і т. п. в протягу послід-
них двох літ суму 208.739.36 долярів.

РУСИНИ,
ВСТУПАЙТЕ ДО РУСЬК. Н. СОЮЗА!

— — Записуйте діти — —
до „Руського Молодечого Союзу”.

Рік 1911.

Пануюча планета.

Пануючою планетою в році 1911 є Марс. Зі всіх планет сонячного світа є Марс найподібнішою до нашої землі хоч є багато менший. Віддалений від сонця півтора раза так далеко, як наша земля і потребує 687 днів, щоб обійти сонце довкола. На Марсі добачують астрономи много рівних смуг, подібних до каналів і з того зачали догадуватись, що на Марсі живуть люди. Літа Марса бувають сухі. Весна суха і зимна з приморозками і вітрами. Літо гаряче і ночі теплі. Осінь суха і з приморозками хоч в падолисті буває тепло. Зима суха але дуже нестала.

Весна зачинає ся дня 21. марта
о 7 год. 31 мін. вечер.

Літо зачпнає ся дня 22. червня
о 3 год. 12мін. по полудни.

25	12	† 166 ся дня 24. вересня
26	13	Татія 54 мін. рано.
27	14	Брус ся дня 23. грудня
28	15	2 год. 30 мін. в ночи.

Ч. 29 1
П. 30 1 **Затьми в 1911 році.**
В. 31 році 1911 буде всего лиш дві за-
соння:

а) Цілковита затьма 28-го цвітня, а буде в Вашингтоні лиш як мала затьма аж до заходу сонця.

2) Обручкова затьма сонця 21-го
Листопада у нас не видна.

Пости русько-кат. в 1911 р.

Свѣтій вечір перед Богояв.

Великий піст.

Петрівка.

Спасівка.

В день Усїкн. гл. Йоан. Кр.

В день Воздвижения Ч. Кр.

Плещівка.

Середа і п'ятниця кожного тижня
крім загальниць.

. Національні свята в 3л. Державах.

1. сїчня — Новий Рік.

12. лютого — уродини Лінкольна.

22. лютого — уродини Вашингтона.

30. мая — день украшування гробів.

4. червня — річниця проголошення незалежності.

4. вересня — робітницькій день.

30. падолиста — день подяки.

25. грудня — Різдво.

НАКАЗАНИ СЪВЯТА.

1 січень: Новий Рік, святкують у всіх степах, виявши: Massachusetts, Minnesota, Mississippi і New Hampshire, та дистрикти: Columbia, Arizona і New Mexico.

8 січень: Річниця битви під Нью-Орліне: в Louisian-ї.

19 січень: Уродини генерала Lee: Florida, Georgia, North i South Carolina, Virginia i Alabama.

12 лютій: Уродини Лінкольна: Colorado, Connecticut, Delaware, Illinois. Kansas, Minnesota, New Jersey, New York. North Dakota. Pennsylvania. Washington. Wyoming.

22 лютий: Уродиви Вашингтона: В усіх стеях і дистриктах, винявши Mississippi, де урочистість обходять лиш по школах.

Третий вівторок у лютім: Весняні
правибори: Pennsylvania.

2 марець: Річчя незалежності
Тексасу: Texas.

Цвѣтень (Велики Пятниця): Ala-
bama, Delaware, Louisiana, Maryland.
Pennsylvania, Tennessee.

19 цвітень: День патріотів: Maine, Massachusetts.

21 цвітень: Річниця битви під San Jacinto; Texas.

26 чвѣтень: День памяток: Ala-
bama, Florida, Georgia, Mississippi.

10 май: День памяток: North i
South Carolina.

Май (друга п'ятниця): День звязковий: Tennessee.

20 май: Річниця підписання мекленбурської декларації незалежності: North Carolina.

Май (остання п'ятниця): День піонерів: Montana (у школах).

30 май: День прикрашення гробів: В усіх стейтах, територіях і дистриктах, винявши: Florida, Georgia, Idaho, Louisiana, Mississippi, North і South Carolina, Tennessee, Texas.

3 червень: Уродини Джеферсона Давіса: Florida, Georgia, Alabama, Mississippi, Tennessee, Texas, South Carolina.

4 червень: Річниця проголошення незалежності: Загально.

24 червень: День піонерів: Utah.

16 серпня: Річниця битви під Bennington: Vermont.

6 вересень: День робітників: В усіх стейтах і територіях, з винятком: North Dakota.

Вересень (перший вівторок): Прамібори: Wisconsin. В Michigan лиш в літах з парним числом.

12 вересня: „Old-Defenders Day“: в Baltimore, Md.

1 падолист: Всіх святих: Louisiana.

Падолист: Загальні вибори: в Arizona, California, Colorado, Delaware, Florida, Idaho, (Illinois лишень в Chicago, Springfield і East St. Louis), Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maryland, Michigan, Minnesota, Missouri, Montana, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, North Dakota, Ohio (від 5.30 рано ли-

шень до 9 год. рано), Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, South Dakota, Tennessee, Texas, West Virginia, Washington, Wisconsin і Wyoming — в літах, в яких відбувають ся вибори. В році 1911 в стейтах, в котрих відбувають ся вибори, сим днем є 2-ий падолист.

Падолист: День подяки (Thanksgiving Day) — звичайно четвертий четвер в місяці падолисті: Загально.

25 грудень: Різдво: Загально.

„Arbor Day“ є святком в: Arizona, Maine, Maryland, New Mexico, Wisconsin, Wyoming; дату свята означає говернер. — В Texas: 22 лютий; Nebraska: 22 цвітень; Utah: 15 май; Montana: другий вівторок в маю; Georgia: перша п'ятниця в грудню; Oklahoma: п'ятниця по другим понеділку в місяці марти; Arkansas: перша субота в марти.

Кожда субота від 12-ої години в полудне є приказаним святком: California: в публичних урядах. Illinois: (в містах з 200.000 або більше мешканцями), Maryland, Massachusetts, New York, New Jersey, Ohio, Rhode Island, Virginia, Louisiana і Missouri: в містах з 100.000 або більше мешканцями. Теці для стейтових і повітових Colorado: підчас місяців червень і серпень. Indiana: від суботи в червню до останньої в жовтню включно для всіх пуніх урядів в містах з 100.000 більше мешканцями.

Січень. — January.

Дні	н.	ст.	ст.	Свята гр. кат.	Свята лат.
Н.	1	19		Груд. Нед. Отець.	Новий Рік 1911.
П.	2	20		Пред. Рожд. Ігнат.	Макарія
В.	3	21		Юліани муч.	Геновефи
С.	4	22		Анастасії вел.	Тита
Ч.	5	23		10 муч. в Криті	Емілія
П.	6	24		Нав. Р. Хр. (С. веч.)	Трох Королів
С.	7	25		Рожд. Ісуса Хр.	Лукияна
Н.	8	26		Нед. по Р. С. П. Бог.	Н. 1. по 3 Кор. Д
П.	9	27		Свв. Стефана	Мартиїни
В.	10	28		2000 муч. в Ником.	Павла пуст.
С.	11	29		14.000 дітей убит.	Гігівія
Ч.	12	30		Анлизії мучен.	Гонорати
П.	13	31		Мелянії римл. преп.	Іларія
С.	14	1		Січ. Н. Рік. Вас. В.	Фелікса ☿
Н.	15	2		Н. 30. по С. і п. Бог.	Н. 2. по 3 К. Аят.
П.	16	3		Малахії прор.	Приски
В.	17	4		Собор 70 Апост.	Фердинанда
С.	18	5		Навечерів Богояв.	Фабіяна
Ч.	19	6		Богояв. Господню	Генярика
П.	20	7		Соб. свв. Івана Кр.	Вінкентія
С.	21	8		Суб. по Бог. Еміл.	Агнішки
Н.	22	9		Н. по Богояв. Пол.	Нед. 3. по 3 К. С
П.	23	10		Григорія еп. Нис.	Обруч. Пр. Д. М.
В.	24	11		† Теодозія преп.	Тимотея
С.	25	12		Татіани м. Евпрак.	Наверн. Павла
Ч.	26	13		Єрмила і Стратон.	Полікарпа
П.	27	14		Отець св. Отд. Бог.	Івана Хризост.
С.	28	15		Павла Тівейск. пр.	Кароля Вел.
Н.	29	16		Н. 31. по С. П. в. П.	Н. 4. по 3 К. Фр.
П.	30	17		† Антонія пр. Вел.	Мартиїни ☿
В.	31	18		Атаназія і Кирила	Петра з Нолі

Столітний календар.

Перший тиждень зимно, хмарно і дощ, в половині місяця сильні морози, від 20 до 27 сніг, потім дощ і сніг аж до кінця.

Зміни місяця.

І-ша чверть 8-го о год. 12.31 рано

Повня 14-го о год. 4.37 веч.

Посл. чверть 22-го о год. 12.31 рано

Нів 30-го о год. 3.55 рано.

Пропамятні дні.

1. 1863. Знесене невільництва в Злучених Держ.

11. 1647. † Петро Могила, київський митрополит і український церк. писатель.

1888. † Осип Юрій Федькович, поет.

14. 1648. Вїзд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва.

17. 1706. * Бен. Франклін.

18. 1654. Переяславська рада.

22. 1803. † Кир. Розумовський, послідний гетьман України.

23. 1667. Андрусівська умова.

28. 1734. † Данило Апостол, укр. гетьман.

1790 * поет Петро Артимовський Гулак.

1879 † Павло Чубинський, укр. письменник.

ВСТУПАЙТЕ ГРОМАДНО ДО РУСЬКО НАРОДНОГО СОЮЗА!

Лютий. — February.

Дні	п	с	Свята гр. кат.	Свята лат.
С.	1	19	Січень. Макаріє	Ігнатія еп.
Ч.	2	20	† Евтимія преп.	Марії Громи.
П.	3	21	Максіма ісп. Евг.	Власія еп.
С.	4	22	Тимотея ап. Анаст.	Андрея Кор. Анс.
Н.	5	23	Н. 32. по С. (О. Зак.)	Н. 5. по 3 Кор.
П.	6	24	Ксенії преп.	Дороти
В.	7	25	† Григорія Богосл.	Ромуальда
С.	8	26	Ксенофонта преп.	Івана з Мальти
Ч.	9	27	† Чер. моц Йоан. З.	Апольонії
П.	10	28	Ефрема сирина	Схоластики
С.	11	29	Чер. моц. Ігнатія Б.	Лукиана
Н.	12	30	Н. ом. і Ф. Трох Сьв.	Нед. старозап.
П.	13	31	Кирилла Йоана безср.	Юліани муч. ☿
В.	14	1	Лютий. Трифона	Валентія сьвщ
С.	15	2	Стрітенє Господнє	Фавстіна
Ч.	16	3	Симона Бог. і Анни	Юліана папи
П.	17	4	Іздора преп.	Алексія
С.	18	5	Агатія муч.	Симеона
Н.	19	6	Н. о блуд. сині. Вук.	Нед. мясопуст.
П.	20	7	Партенія еписк.	Леона еписк.
В.	21	8	Теодора страт. влм.	Елеонори
С.	22	9	Никиф. Отд. Стріт.	Столпці Петра
Ч.	23	10	Харлампія муч.	Романа і Петр. Д
П.	24	11	Власія сьвщ.	Матія ап
С.	25	12	Мелетія преп. С. з.	Анастасії д.
Н.	26	13	Нед. мясопустна.	Нед. запустна
П.	27	14	Авксентія препод.	Леандра
В.	28	15	Онисима апост.	Романа опат.

Столїтний налендар.

Хмарно і дощ, від 9 до 12 гарно, 13 до 18 сніг і вітер, зимнє, 21 дощ, опісля сніг і досить зимно.

Зміна місяця.

1-ша чверть 6-го о год. 7.38 рано

Повня 13-го о год. 4.48 рано

Послїдна чверть 20-го о год. 9.55 веч.

Нїв 28-го о год. 6.42 веч.

Пропамятні дні.

1. 1789. Вашингтон вибраний перший раз президентом Зл. Д.

3. 1812 * поет Евген Гребінка.

4. 1793. другий поділ Польщі, прилученє до Росії Волині й Поділя.

6. † Марко Каганець в Коропци, пробитий багнетами трьох жандармів.

12. 1809 * Абрагам Лінкольн

14. 1907 † поет Пантелеймон Куліш.

15. 1898 воєнний корабель Мейн вилетів у воздух; початок війни Зл. Держав з Іспанією.

19. 1795. перший „День Подяки” в Зл. Дер.

20. 1054 Ярослав Мудрий, великий князь київський.

22. 1732. * Гр. Вашингтон

25. 1795. † Георгій (Юрій) Кониський, білоруський єпископ.

26. 1608. † кн. Константин Острожський; 1897 † Петро Стасюк в Чернівцях, пробитий жандармом підчас виборів до парламенту.

Марець. — March.

Дні	б.	б.	Свята гр. нат.	Свята лат.
С.	1	16	Лютий. Памфіла	Середа Поп. ☉
Ч.	2	17	Теодора Тирона м.	Симіліц. Єлени
П.	3	18	Льва папи римск.	Кунігунди
С.	4	19	Архипа апост.	Казимира
Н.	5	20	Нед. сиропуства.	Нед. вступна
П.	6	21	Тимофея (Поч. пост.)	Виктора муч.
В.	7	22	Петра і Анастасія	Томи з Аквіну
С.	8	23	Поликарпа свщм.	Івана Бож. ☽
Ч.	9	24	† Обр. главы Ів. Кр.	Франціски
П.	10	25	Тарасія арх.	40 мучеників
С.	11	26	Порфирия преп.	Катарин. Бонов.
Н.	12	27	1. Н. посту. Прокон.	Нед. суха. Григ.
П.	13	28	Василія испов.	Никифора
В.	14	1	Марець. Евдокиї	Матильди
С.	15	2	Тео эта свщм.	Льонгіна муч. ☼
Ч.	16	3	Евтропія, Клеоніка	Кариака діяк.
П.	17	4	Герасима, Пав. і Юл.	Гертруди
С.	18	5	Конона муч.	Кигила, Едварда
Н.	19	6	2. Н. посту. 42 муч.	Нед. глуха. Йос.
П.	20	7	Василія, Еврема	Іоакима
В.	21	8	Теофілякта преп.	Венедикта
С.	22	9	† 40 муч. в Севаст.	Павла еписк.
Ч.	23	10	Кондрата муч.	Вікторіяна ☾
П.	24	11	Софронія патр.	Гавріла арх.
С.	25	12	Теофана испов.	Благовіщ. Пр. Д.
Н.	26	13	3. Н. п. (Крестоп.)	Нед. середопіст.
П.	27	14	Венедикта преп.	Рчперта
В.	28	15	Агапія і 6 муч.	Свхста папи
С.	29	16	Савина і Папи	Евстахія опат.
Ч.	30	17	Алексея чол. Бож.	Квірина
П.	31	18	Кирила Брусал.	Корнелія

Столітний календар.

Починає ся зимними днями ранком, по пол. відлига; 8 і 9 дощ і сніг; від 10 до 28 гарно, ночі однак зимні; опісля погода нестала.

Зміни місяця.

І-ша чверть 7-го о год. 5.12 веч.

Повня 14-го о год. 6.09 веч.

Посл. чверть 22-го о год. 6.37 веч.

Нів 30-го о год. 6.48 рано.

Пропамятні дні.

1. 1386 перша злука Литви з Польщею.
2. 1861 знесенє кріпацтва в Росії.
3. 1811 * поет Антін Могильницький.
4. 1791 Вермонт прийнятий як стейт до Юнії.
5. 1770 різня в Бостоні.
8. 1814 * Тарас Шевченко.
9. 1861 † Тарас Шевченко (50-літня річн. смерті).

15. 1669. Дамян Многогрішний вибраний гетьманом України.

1820 Мейн прийнято як стейт.

17. 1896 † поет Петро Ніщинський.

1776. Бритийські війська втікають з Бостону.

20. 1681 полковник Іван Богун відніс побіду над Поляками під Винницею.

21. 1907 † історик Володимир Антонович.

25. 1609. відкрито ріку Гудзон.

Р. Н. СОЮЗ ПЛАТИТЬ 1000 ДОЛ. ПОСМЕРТНОГО.

Цьвітень. — April.

Ді	д.	с.	Свята гр. нат.	Свята лат.
С.	1	19	Марець. Хризанта	Гугола еп.
Н.	2	20	4. Н. посту. От. в С.	Нед. чорна. Фр.
П.	3	21	Якова преп.	Рихарда
В.	4	22	Василія свщм.	Ізидора еп.
С.	5	23	Нікона (Поклоні)	Вінкентія
Ч.	6	24	Захарія і Якова	Келестина)
П.	7	25	Благовіщенє П. Д.	Епіфанія еп.
С.	8	26	Соб. Гавр. Суб. А	Діонізія еп.
Н.	9	27	5. Н. посту. Матрон.	Нед. цьвітна
П.	10	28	Іларіона преп.	Езехіїла прор.
В.	11	29	Марка еписк.	Леона пап. р.
С.	12	30	Івана лісгвенника	Константина еп.
Ч.	13	31	Іпатія еписк.	Юстіна В. Ч. ☩
П.	14	1	Цьвітень. Марії	Вел. Пятниця
С.	15	2	Тита преп. Суб. Лк.	Анаст. В. Суб
Н.	16	3	Нед. цьвітна. (Вай)	Великдень
П.	17	4	Йосифа іспов.	Понед. свѣтлий
В.	18	5	Теодула і Агат. муч.	Апольоні
С.	19	6	Евтихія преп.	Гермогена
Ч.	20	7	Георгія Вел. Четв.	Агнінки
П.	21	8	Велика Пятниця	Анзельма еп. С
С.	22	9	Евнспхія В. Суб.	Сотера і Кая
Н.	23	10	Воскр. І. Х. (Велик.)	І. Н. по Велик.
П.	24	11	Понед. свѣтл.	Георгія муч.
В.	25	12	Второк свѣтлий	Марка еп.
С.	26	13	Артемона свщм.	Клята і Марк.
Ч.	27	14	Мартина п. р.	Анастасі
П.	28	15	Аристарха ап.	Віталія ☩
С.	29	16	Агаші, Ірм. і Х.	Петра м.
Н.	30	17	Н. 2. по Вос. (Тѣми)	2. Н. по Велик.

Столітний календар.

До 10-го нічні приморозки, опісля до 19 лагідно, від 20 до 29 іней і острый воздух, потім гарно і приятно.

Зміни місяця.

І-ша чверть 6-го о год. 12.06 веч.

Повня 13-го о год. 8.47 рано.

Посл. чверть 21-го о год. 12.46 рано.

Нів 28-го о год. 4.36 веч.

Пропамятні дні.

1. 1789. з'організовано першу Палату Послів в Нью Йорку.

4. 1704. появилася перша часопись в Америці.

7. 1889. † поет Володимир Шашкевич.

14. 1847. арештованє Тараса Шевченка.

1790. † Бен'ямін Франклін.

18. 1906. Землетрус в Сан Франціско, Кал.

19. 1885. † історик Микола Костомарів.

25. 1622 † гетьман Петро Конашевич Сагайдачний; 1910 † письменник і драматичний артист Марко Кропивницький.

26. 1657. † київський митрополит Сильвестер Косів.

27. 1904. † письменник і драматичний артист Михайло Старицький.

ОРГАНІЗУЙТЕ НОВІ ВІДДІЛИ Р. Н. СОЮЗА!

Май. — May.

Дні	п. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята лат.
П.	1	18	Цвітень. Івана	Филипа і Якова
В.	2	19	Івана ветхої лаври	Атаназія, Зигм.
С.	3	20	Теодора тріхона	Знайд. ч. Креста
Ч.	4	21	Януарія сьвщм.	Фльоріяна і Мон.
П.	5	22	Теодора Сикеота	Пія папи рим.
С.	6	23	† Георгія вмуч.	Івана в Олію.
Н.	7	24	Н. 3. по Пасці мир.	3. Н. по Вел. Фл.
П.	8	25	† Марка ап. і еванг.	Станіслава еп. м.
В.	9	26	Василія сьвщмуч.	Григорія Бог.
С.	10	27	Симеона сьвщмуч.	Ізидора ор.
Ч.	11	28	Ясона і Соспат. ап.	Беатрикси
П.	12	29	9 муч. в Кизиці	Панкратія муч.
С.	13	30	† Якова ап.	Серватія м. ☩
Н.	14	1	Май. Н. 4. О розсл.	4. Н. по Вел. Бон.
П.	15	2	Атаназія архiep.	Софії і 3 доч. еї
В.	16	3	† Теодозія преп.	Івана Непом.
С.	17	4	Пелягії преполмуч.	Пасхалія
П.	18	5	Ірини мучен.	Фелікса
П.	19	6	Йова многострад.	Келестина
С.	20	7	Акакія П. знак с. К.	Бернарда
Н.	21	8	Н. 5. О самарян. † Ів.	5. Н. по Велик. С
П.	22	9	† Пер. м. Николая	Юлії пап.
В.	23	10	† Симеона Зилот. ап.	Дезидерія
С.	24	11	Мокія свщм.	Іванни вд. крест. дві
Ч.	25	12	Єпіфанія преп.	Вознесене І. Хр.
П.	26	13	Гликерії муч.	Филипа Нер.
С.	27	14	Ізидора муч.	Івана папи р.
Н.	28	15	Н. 6. О сліпородж.	6. Н. по Вел. ☉
П.	29	16	Теодора і Модеста	Теодори і Макс.
В.	30	17	Андроніка ап.	Фелікса п. р.
С.	31	18	Теодота Юлії і пр.	Петронелі

Столітний календар.

1-го і 2-го гарно, опісля хмарно і холодно до 8-го, від 14-го до 20-го зимно, від 21 до 29 тепло, 30 і 31 приморозок.

Зміни місяця.

І-ша чверть 5-го о год. 7.24 рано.

Повня 13-го о год. 12.20 рано.

Пос. чверть 21-го о год. 3.23 рано.

Нів 28-го о год. 12.35 рано.

Пропамятні дні.

1648 вибрано Богдана Хмельницького гетьманом.

4. 1838 викуп Шевченка з кріпацтва.

5. 1886 * поет Сидір Воробкевич.

6. 1910 † поет Борис Грінченко.

10. 1865 кінець дом. війни в Зл. Дер.

13. 1607 перша англійська колонія в Джемстаун, в Америці.

1648 реєстрові козаки під проводом Кречковського злучилися з Хмельницьким.

14. 1648 битва на Жовтих Водах; 1875 Шевченко дістає амністію.

15. 1638 перемога Острянці над По-

ляками під Голтвою; 1848 знесене панщини в Галичині.

16. 1817 * історик і поет Микола Костомарів.

18. 1861 перевезено і поховано тіло Тараса Шевченка на Чернечій Горі коло Канева над Дніпром.

21. 1506 † Христоф Колумб.

24. 1886 віддане до публ. ужитку моста на Іст Рівер в Нью Йорку.

1125 † кн. Володимир Мономах.

26. 1648 перемога Богдана Хмельницького під Корсунем.

28. 1722 заведено на Україні т. зв. „малоросійську колегію“.

Червень. — June.

Дні	н.	ст.	с.	Свята гр. кат.	Свята лат.
Ч.	1	19		Май. Вознес. І. Хр	Симона і Теоб.
П.	2	20		Талалея м.	Еразма муч.
С.	3	21		† Константина і Єл.	Кльотильди
Н.	4	22		Н. 7. Св. Отець в Н.	Зелені святя
П.	5	23		Михайла ісдон.	Понед. Зел. сьв.
В.	6	24		Симеона пр. Мелет.	Норберта
С.	7	25		† 3 Об. ч. гл. Івана К.	Роберта і Теодот.
Ч.	8	26		Карпа ап.	Медарда
П.	9	27		Терапонта свщмуч.	Феліппяна
С.	10	28		Никити пр. <i>С. ус.</i>	Вікторві і Марг.
Н.	11	29		Н. Пятдес. (Зел. С.)	І. Н. по 3. П. Г. Т.
П.	12	30		Понед. Пр. Тройци	Василіда і Ояуф
В.	13	31		Єрмія ап., Єрмея м.	Антонія з Падви
С.	14	1		Червень. Юстина	Василія Вел.
Ч.	15	2		Никифора преп.	Боже Тіло
П.	16	3		Лукліяна і проч. м.	Францішка
С.	17	4		Митрофана преп.	Адольфа еп.
Н.	18	5		Н. І. по Сош. Всіхс.	2. Н. по Зел. сьв.
П.	19	6		Висаріона <i>П. пост.</i>	Гервасія і Пр. С
В.	20	7		Теодота свщмуч.	Регіни
С.	21	8		Теодора стр. муч.	Альойзія
Ч.	22	9		† Кпріла <i>Пр. Евх.</i>	Павліна еп.
П.	23	10		Тимотея свщмуч.	Зенона і Аґріп.
С.	24	11		† Вартоломея і Вар.	Рожд. Івана Кр.
Н.	25	12		Н. 2. по С. Пр. Евх.	3. Нед. по Зел. с.
П.	26	13		Акилина муч.	Івана і Павла
В.	27	14		Єлисея прор. і Мет.	Володислава
С.	28	15		Амоса прор. і Єрон.	Леона п. р.
Ч.	29	16		Тихона чудотв. еп.	Петра і Павл. Ап.
П.	30	17		† Мануїла <i>С. П. Б.</i>	Ємілія і Луїян.

Столїтний календар.

Починає ся зимними днями і ночами та до 9-го хмарно, опісля по кількох зимних днях починає ся тепло, яке триває до кінця місяця.

Зміни місяця.

І-ша чверть 3-го о год. 4.15 веч.

Повня 11-го о год. 4.01 веч.

Посл. чверть 19-го о год. 3.01 веч.

Нів 26-го о год. 7.30 рано.

Пропамятні дні.

5. 1709. Іван Мазепа прибав до шведського табору.

7. 1843. † поет Марк. Шапкевич.

8. 1653. перемога Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом.

11. 1876 указ, яким заборонено в Росії друкувати україн. книжки.

14. 1722 † гетьман Іван Скоропадський; 1891 † письмен. Василь Мова.

1777 прийнято звізди і паса, як американський прапор.

17. 1895 † учений Михайло Драгоманів.

18. 1569 Люблинська Унія; 1709 зруйноване старої (чортотлицької) Січи.

23. 1870. † поет Амврозій Метлинський.

24. 1651. надав Б. Хмельницький привілей братській школі в Києві.

27. 1663. Брюховецький вибраний гетьманом; 1672 Самійлович вибраний гетьманом.

28. 1768. Залізник і Гонта добули Уманя.

29. 1651. початок битви під Берестечком; 1898 заведення виїмкового стану в Галичині.

КОЖДИЙ ЧЛЕН Р. Н. С. ДІСТАЄ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДУ” І КАЛЕНДАР.

Липень. — July.

Дні	н.	с.	Свята гр. кат.	Свята лат.
С.	1	18	Червень. Леонтія	Теобальда
Н.	2	19	Н. 3. по Сош. † Юди	4. Нед. по Сош.
П.	3	20	Методія свщмуч.	Геліодора (Ан.)
В.	4	21	Юліяна муч.	Флявіяна і Удад.
С.	5	22	Евсевія свщм.	Івана і Павла
Ч.	6	23	Агрипини м.	Ісаї пр. і Домін.
П.	7	24	Ромд. с. Івана Кр.	Івана з Дуклі
С.	8	25	Февронії прм.	Єлизавети кор.
Н.	9	26	Н. 4. по Сош. Давид.	5. Н. по С. Кир.
П.	10	27	Самсона преп.	Амалії і 7 Брат. м.
В.	11	28	Кириїла і Йоана безср.	Піяп. і Пеліяг. (Ф.)
С.	12	29	Петра і Павла св. А.	Івана і Гвальб.
Ч.	13	30	Собор 12 Апост.	Маргарити
П.	14	1	Липень. Косми і Д.	Бонавентури
С.	15	2	† Пол. Ризи П. Д. М.	Розіславе апост.
Н.	16	3	Н. 5. по Сош. Якунт.	6. Н. по С. П. Д. М.
П.	17	4	Андрея крст. Март.	Алексея
В.	18	5	† Кирила і Мет. ап.	Симеона і Фрид.
С.	19	6	† Атаназія атоньск.	Вінкентія (С)
Ч.	20	7	Томи і Акакія пр.	Єроніма і Чесл.
П.	21	8	Прокопія вмуч.	Правосл.
С.	22	9	Панкратія свщм.	Марії Магдал.
Н.	23	10	Н. 6. по Сош. † Ант.	7. Н. по Сош. Ап.
П.	24	11	Евфимії муч.	Христини діви
В.	25	12	Прокла і Іларія м.	Якова Ап. (С)
С.	26	13	Собор арх. Гавриїла	Успеніє с. Анни
Ч.	27	14	Акили ап.	Пантелеймона
П.	28	15	† Володимира рани.	Інокентія
С.	29	16	Атиногена муч.	Марти діви
Н.	30	17	Н. 7. по С. і С. От. 6 С.	8. Н. по С. Абдон.
П.	31	18	Еміліяна муч.	Ігнатія

Столітний календар.

Початково в день і в ночі велике го-
рячо, майже щоденно бурі, від 13 до 28
хмарно і холодно та трохи дощу, від 29
до 31 слота.

Зміни місяця.

І-ша чверть 3-го о год. 3.31 рано.

Повня 11-го о год. 7.04 рано.

Посл. чверть 19-го о год. 12.41 рано.

Нів 25-го о год. 2.23 веч.

Пропамятні дні.

2. 1881. Замордованє Гарфільда.
4. 1776. Проклямація незалежності.
1826. † Т. Джефферзон.
- 1831 † І. Монрое.
7. 1659 побіда Івана Виговського над Москалями під Конотопами.
9. 1651. наказний гетьман Іван Бо-

гун виводить козацькі полки з під Бере-
стечка, кінець берестецької битви.

10. 1649. початок облоги Збаража;
1709 битва під Полтавою.

15. 1015 † вел. кн. Володимир Ве-
ликий.

17. 1902. рільні страйки в східній
Галичині.

27. 972. згода князя Святослава з
Греками.

ОБЕЗПЕЧУЙТЕ ДІТИ В РУСЬКІМ МОЛОДЕЧІМ СОЮЗІ.

Серпень. — August.

Дні	д.	с.	Свята гр. кат.	Свята лат.
В.	1	19	Липень. Макрини	Петра в оков.
С.	2	20	† Лілії пророка	Альфонса
Ч.	3	21	Івана Симеона	Стефана м.
П.	4	22	Марії Магдалени	Домініка
С.	5	23	Трофима і Теоф.	Пр. Д. Марії Сн.
Н.	6	24	Н. 8. по С. † Бор. і Гл.	9. Н. по С. Преоб.
П.	7	25	† Успеніє св. Анни	Кастана і п.
В.	8	26	Ермолай свмч.	Кириака і проч.
С.	9	27	† Пантелеймона	Романа муч.
Ч.	10	28	Прохора і Ніканора	Лаврентія м. ☿
П.	11	29	Калпника муч.	Сузанни муч.
С.	12	30	Сили і Силуана ап.	Кляри дівч
Н.	13	31	Н. 9. по С. Евдоким.	10. Н. по С. Іпол.
П.	14	1	Серпень † П. Ч. К.	Евзевія ісп.
В.	15	2	Пер. моц. св. Стеф.	Внебовз. Пр. Д.
С.	16	3	Ісаакія. Далмата	Роха іспов.
Ч.	17	4	7 Отрок. в Ефезі	Ліберата і В. С
П.	18	5	Евсигнія Пред. П.	Аган. м. і Єлени
С.	19	6	Преображенє Гос.	Бенігні і Юлія
Н.	20	7	Н. 10. по Сош. Дом.	11. Н. по С. Берн.
П.	21	8	Еміліяна еп.	Кирилки і Іван.
В.	22	9	† Матея ап.	Тимотея і Філ.
С.	23	10	Лаврентія архдяк.	Захей і Филипа
Ч.	24	11	Євпла дяк.	Вартоломея ☉
П.	25	12	Фотія і Аникити м.	Людвика корол.
С.	26	13	Максима преп.	Зефірина і Рожи
Н.	27	14	Н. 11. по С. Михея	Н. 12. по С. П. с. К.
П.	28	15	Успенє Пр. Д. М.	Августина еп.
В.	29	16	Нерукотвор. Обр. Г.	Ускп. Ів. Кр.
С.	30	17	Мпрона муч.	Фелікса муч.
Ч.	31	18	Флора і Лавра	Гаймунда м. ☾

Столїтний календар.

З початку мрачно, в день гарно і тепло, в половині місяця і при кінці досить горячо.

Зміни місяця.

І-ша чверть 1-го о год. 5.40 веч.

Повня 9-го о год. 9.05 веч.

Посл. чверть 17-го о год. 6.21 рано.

Нів 23-го о год. 10.25 веч.

І-ша чверть 31-го о год. 10.31 рано.

Пропам'ятні дні.

3. 1856 * письменник Іван Франко.

5. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький.

6. 1687. Іван Мазепа вибраний гетьманом.

8. 1834 * поет Юрій Федькович.

10. 1680. † отаман Іван Сірко; 1907 † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок).

11. 1792. переселенє Запорозжів над ріку Кубань.

13. 1723. Полуботок прибув до Петербурга; 1873 † поет Антін Могильницький.

15—16 1649. побіда Хмельницького під Зборовом.

16. 1657. Юрій Хмельницький вибран. гетьманом.

17. 1651. чорна рада Б. Хмельницького на Масловім Броді; 1772 прилучено Галичину до Австрії.

18. 1836. * письменник Олександр Кониський.

20. 1843. † письменник Григорій Квітка-Основ'яненко.

25. 1399. битва Витовта з Татарами над Ворсклою.

30—31. 1648. побіда Хмельницького під Пилявцями.

Вересень. — September.

Дні	п	с	Свята гр. нат.	Свята лат.
П.	1	19	Серпень. Андрея	Іди і Егідія
С.	2	20	Самуїла прор.	Стефана кор. уг.
Н.	3	21	Н. 12. по Сош. Тадея	13. Н. по С. Брон.
П.	4	22	Агатовіка м.	Розалії діви
В.	5	23	Дупам. Ірпн. с. О. У.	Вікторина муч.
С.	6	24	Євтихия свщм.	Захария прор.
Ч.	7	25	Вартол. і Тита ап.	Регіни діви
П.	8	26	Адріяна і Натад. м.	Ромд. Пр. Д. ☿
С.	9	27	Пімена пр.	Северина і орг.
Н.	10	28	Н. 13. по С. Август.	Н. 14. по С. Нак.
П.	11	29	† Усіни. гл. Івана К.	Прота і Якова
В.	12	30	Александра, Павла	Івідона
С.	13	31	† Полож. пояс. П. Д.	Товії
Ч.	14	1	Вересень. Симеона	Воздвиж. Ч. Кр.
П.	15	2	Маманта муч. і Ів.	Нікодема м. ☾
С.	16	3	Антима свщм.	Корнилія м.
Н.	17	4	Н. 14. по С. Вавила	Н. 15. по С. Зн. Ф.
П.	18	5	Захария прор. і Єл.	Томи і Йосифа
В.	19	6	Чудо Арх. Михаїла	Януарія еп.
С.	20	7	Созонта м. Пр. Рож	Євстахія
Ч.	21	8	Роздестзю Пр. Д. М.	Матея ап.
П.	22	9	Йоакима і Анни	Томи з Від. ☼
С.	23	10	Минодори С. п. Воз.	Теклі діви
Н.	24	11	Н. 15. по С. Іп. В. Ч. К.	Н. 16. по С. Волод.
П.	25	12	Автонома свщм.	Клеоф муч.
В.	26	13	Корнилія сотн.	Кипріяна і Йос.
С.	27	14	Воздвиж. Ч. Креста	Косми і Даміяна
Ч.	28	15	Никити. вмуч.	Вацлава
П.	29	16	Євфимії вмуч.	Михаїла Арх.
С.	30	17	Софії, Вір. Над. і Л.	Єроніма діак. ☽

Столітний налендар.

Від 1-го до 13-го гарно, опісля трохи холодно, однак в недовзі знова гарно аж до 27-го; потім хмарно і слота.

Зміни місяця.

Повня 8-го о год. 10.07 рано.

Посл. чверть 15-го о год. 12.01 рано.

Нів 22-го о год. 8.28 рано.

І-ша чверть 30-го о год. 5.19 рано.

Пропамятні дні.

2. 1657. похорон Богдана Хмельницького в Суботіві і вибір Івана Виговського гетьманом; 1812 * письменник Іван Вагилевич.

3. 1709. † гетьман Іван Мазепа.

6. 1901. замордоване Меккінлея.

10. 1769 * поет Іван Котляревський.

11. 1727. Данило Апостол вибраний гетьманом.

12. 1903. відкрито торжественно в Полтаві пам'ятник Іванови Котляревському.

14. 1867. † письменник Опанас Маркович.

15. 1907 † письменник і драматичний артист, Іван Тобилевич (Карпенко Карий).

16. 1658. рада в Гадячі, 1854 * Іван Тобилевич.

27. 1651. білоцерківська угода.

**Р. Н. С. ВИПЛАТИВ ЗА ПОСЛ. ДВА РОКИ БІЛЬШЕ ЯК \$200.000 ЗАПОМОГ.
КОЖДИЙ ШИРИЙ РУСИН В АМЕРИЦІ Є ЧЛЕНОМ Р. Н. СОЮЗА.**

Жовтень. — October.

Дні	н.	ст.	с.	Свята гр. кат.	Свята лат.
Н.	1	18		Верес. Н. 16. по С.	Н. 17. по С. Рем.
П.	2	19		Трофима. Саватія	Ангела ст. Леод.
В.	3	20		Евстатія і Плакид.	Кандида муч.
С.	4	21		Кондрата ап. О. Воз.	Франця ісп.
Ч.	5	22		Фоки, Йони прор.	Плакида муч.
П.	6	23		† Зачат. Івана Кр.	Брунона м.
С.	7	24		Теклі первмч.	Юстини діви
Н.	8	25		Н. 17. по С. Евфроз.	Н. 18. по С. Бр. ☿
П.	9	26		† Івана Богосл.	Дионізія еп.
В.	10	27		Калістрата м.	Франца Борг.
С.	11	28		Харитоно преп.	Германа еп.
Ч.	12	29		Киприка преп.	Максиміліана
П.	13	30		Григорія свмч.	Едварда хор.
С.	14	1		Жовтень. † Покр.	Каліста пап.
Н.	15	2		Н. 18. по С. Кипр.	Н. 19. по Сош. С
П.	16	3		Дионізія свмч.	Галія Флора
В.	17	4		Єротея свмч.	Ядвіги
С.	18	5		Харитини муч.	Луки Єванг.
Ч.	19	6		† Томи апост.	Петра з Алькан.
П.	20	7		Сергія і Вакха муч.	Капра і Ірини
С.	21	8		Целягії преп.	Уршулі муч.
Н.	22	9		Н. 19. по С. † Якова	Н. 20. по С. Ів. ●
П.	23	10		Євлампа і Євлампа	Івана Капістр.
В.	24	11		Филина діяк.	Рафаїла Арх.
С.	25	12		Црова, Андроніка	Криспи і Крисп.
Ч.	26	13		Карпа і Папили	Евариста пап.
П.	27	14		† Назарія і Параск.	Івана Кант.
С.	28	15		Лукиана пресв.	Симеона і Юди
Н.	29	16		Н. 20. по С. і От. 7. С.	Н. 21. по С. Нарк
П.	30	17		Осії прор.	Маркила ☽
В.	31	18		† Луки апост.	Вольфганга

Столітний календар.

З початку неприємно, від 10 до 17 приморозки, опісля гарні дні; 25-го зимно, 26 гарно, від 27-го до кінця досить зимно.

Зміни місяця.

Повня 7-го о год. 10.22 веч.

Посл. чверть 14-го о год. 5.57 веч.

Нів 21-го о год. 10.20 веч.

І-ша чверть 30-го о год. 12.52 рано.

Пропамятні дні.

1. 1807. Перший парохід на Гудзоні Фултона.

1877. † учений О. Бодянський.

2. 1833. Перша залізниця в Злуч. Державах.

12. 1492. Колумб відкриває Америку.

14. 1624. напад Запорозжців на Царгород.

16. 1848. Богдан Хмельницький почав облогу Львова.

20. 1814. * письменник Яків Головацький.

22. 1596. Берестейська унія.

25. 1682. основане міста Філядельфія, Па.

27. 1858. * президент Рузвельт.

29. 1894. † учений Омелян Огоновський.

ХТО ЛЮБИТЬ СВОЮ РІДНЮ — ОБЕЗПЕЧУЄ ЇЇ БУДУЧНІСТЬ І ТОМУ НАЛЕЖИТЬ ДО Р. Н. СОЮЗА.

Падолист. — November.

Дні	н.	с.	Свята гр. кат.	Свята лат.
С.	1	19	Жовтень. Йоїла пр.	Всіх Сьвятих
Ч.	2	20	Артемія вмуч.	<i>День задуш.</i>
П.	3	21	Іларіона. преп.	Губерта
С.	4	22	Аверкія і 7 О. в Еф.	Кароля Бором.
Н.	5	23	Н. 21. по С. † Якова	Н. 22. по С. Зах.
П.	6	24	Арети муч	Леонарда. ☾
В.	7	25	Маркіяна і Март.	Геркуляна
С.	8	26	Димитрія великом.	Северіана
Ч.	9	27	Нестора муч.	Теодора
П.	10	28	† Терентія і Параск.	Андрея з Ав.
С.	11	29	Анастасії муч.	Мартина еп.
Н.	12	30	Н. 22. по С. Зинов.	Н. 23. по С. Март.
П.	13	31	Стахія. Ампл. Урв.	Дидака €
В.	14	1	Падолист Косми	Йосафата еп.
С.	15	2	Акинтіна і пр. муч.	Леопольда
Ч.	16	3	Акепсими. Йосифа	Едмунда
П.	17	4	Йоанікія, Никандр.	Сальомеї
С.	18	5	Галактіона муч.	Оттона
Н.	19	6	Н. 23. по С. Павла	Н. 24. по С. Єлиз.
П.	20	7	Лазара преп. і Єрен.	Фелікса ☾
В.	21	8	Соб. Арх. Михаїла	Введене Богор.
С.	22	9	Оппсифора і Порф.	Киликії
Ч.	23	10	Ераста і Олімпа ап.	Климентя пап.
П.	24	11	Мини, Віктора	Івана в. Крест.
С.	25	12	† Йосафата сщм.	Катарини діви
Н.	26	13	Н. 24. по С. † Ів. Зл.	Н. 25. по С. Петр.
П.	27	14	† Филппа ап. (П. н.)	Валеріяна
В.	28	15	Гурія, Самона	Руфіна
С.	29	16	† Матея ап. і еванг.	Сатурна ☾
Ч.	30	17	Григорія еписк.	Андрея ап.

Столітний календар.

До 10-го досить холодно, пополудня однак приятні, від 11-го ранками мрачно, опісля до 18-го дощ, даліше до 30 морози, пополудня приятні, сонічні.

Зміни місяця.

Повня 6-го о год. 9.59 веч.

Посл. чверть 13-го о год. 1.30 рано.

Нів 20-го о год. 3.00 веч.

І-ша чверть 28-го о год. 7.52 веч.

Пропамятні дні.

3. 1908. През. Тафт вибраний.

1648. Богдан Хмельницький залишив облогу Львова; 1848 барикади у Львові; 1885 † поет Микола Устиянович.

6. 1811 * поет Маркіян Шашкевич (100-літні роковини уродин).

10. 1709. здобуте Батурина Москалями; 1834 † Іван Котляревський.

11. 1893. † поет Леонід Глібів.

15. 1648. Б. Хмельницький облягає Замость.

16. 1625. куруківська угода; 1709 Ів. Скоропадський вибраний гетьманом.

17. 1800. Перше зібранє Конгресу в Вашингтоні.

18. 1838. * письменник Іван Нечуй-Левіцький.

19. 1698. † гетьман Петро Дорошенко.

23. 1873. † учений М. Максимович.

25. 1783. Англійські війська уступають з Нью Йорку.

28. 1776. Вашингтон переходить ріку Делевар.

29. 1778. * Григорій Квітка-Основ'яненко.

Грудень. — December.

Дні	н.	ст.	с.	Свята гр. кат.	Свята лат.
П.	1	18		Падолист. Пянт.	Еліґи
С.	2	19		Авдія, Варлаама	Бабіянп
Н.	3	20		Н. 25. по С. Григор.	Нед. 1. Адвенту.
П.	4	21		Воведене Пр. Д. М.	Варварп муч.
В.	5	22		Филимоня, Киклїї	Сави
С.	6	23		Амфлора, Григор.	Николая еп. ☉
Ч.	7	24		Катеринп, Меркур.	Амврозия
П.	8	25		Климентя От. Вов.	Неп. Зач. Пр. Д.
С.	9	26		Алипа	Валерїї Леокад.
Н.	10	27		Н. 26. по С. Якова	Нед. 2. Адвенту.
П.	11	28		Стефана прм.	Дамазин пап.
В.	12	29		Парамона, Філум.	Спнезип муч. ☾
С.	13	30		† Андрея ап.	Луки муч.
Ч.	14	1		Грудень. Наума	Івана від Креста
П.	15	2		Аввакума прор.	Евзевін і Форт.
С.	16	3		Софонїя прор.	Аделяїдп
Н.	17	4		Н. 27. по С. Варвари	Нед. 3. Адвенту.
П.	18	5		† Сави осьвщ.	Грацияна еп.
В.	19	6		Николая Чудотв.	Фавста
С.	20	7		Амброзия еп.	Теофіля і Ам. ☉
Ч.	21	8		Патапія, Предп. З.	Томп ап.
П.	22	9		Зачате Пр. Д. М.	Спиридїона еп.
С.	23	10		Мїни, Ермогена	Вікторїї Віг. Р.
Н.	24	11		Н. 28. по С. і Праот.	Н. 4. Адв. Ад. і Е.
П.	25	12		Спиридїона прер.	Рожд. І. Христа
В.	26	13		Евстрат. Евгена	Сьв. Стефана
С.	27	14		Тярса, Девка, Фід.	Івана еванг.
Ч.	28	15		Елевтерия свмч.	Дітий уб. в В. ☾
П.	29	16		Аггея прор.	Томп
С.	30	17		Даниїла прор.	Давида кор.
Н.	31	18		Н. 29. п. С. і с. О. п. Р.	Н. по Рож. Силь.

Столітний календар.

Починає ся морозами, опісля хмарно і дощі, 10-го сніг, опісля морози до 19-го, 20 і 21 дощ, від 23 зпмно до кінця.

Зміни місяця.

Повня 5-го о год. 11.2 веч.

Посл. чверть 12-го о год. 11.56 рано.

Нів 20-го о год. 9.51 рано.

І-ша чверть 28-го о год. 12.58 веч.

Пропамятні дні.

3. 1848. † Евген Гребінка.
4. 1803. † Іван Кальнишевський, останній кошовий Запорожа.
6. 1830. * письменник Данило Мордовець.
7. 1811. * поет Микола Устиянович.
8. 1868. засноване тов. „Просьвіта” у Львові.

14. 1799. † Гр. Вашингтон.
16. 1773 викинене в море англійського чаю в Бостоні.
19. 1240 зруйнував Батий Київ.
21. 1764 скасоване гетьманщини.
28. 1824 † наказний гетьман Павло Полуботок.
31. 1637 † гетьман Павлюк.

ОБОВ'ЯЗКОМ КОЖДОГО ЧЛЕНА Є ПРИДБАТИ ХОТЬ ДВОХ НОВИХ ЧЛЕНІВ ЗА РІК ДО Р. Н. СОЮЗА.

ТИСЯЧІ ВДІВ І СИРІТ БЛАГОСЛОВИТЬ Р. Н. СОЮЗ.

1911.

І знов Новий Рік
До нас витає,
Та що несе нам?
Ох! ко-б ми знали!
Чи нові злидні?
Хто його знає?
Чи нові кривди,
Горе, печали?

А нам би час вже
Долі діждатись!
Час-би вже було
Скинуть найдани
І стати паном
Свої хати
Та загоїти
Всі наші рани.

Щоби-ж у щастю
Сей Рік зачати,
Ми староруським
Пра-празвичасм
(Бо треба чейже
Дещо сказати)
З глибини серця
Так всім желаєм:

Усім Вам нині,
Всі руські люди,
Богац, чи бідний,
Пани, чи хлопи,
В кого лиш серце
Бєсь руське в груди,
Найменше жити
Літ хоч дві копи.

Желаєм сего
І Вашим рідним,
Синам і дочкам,
Дітям і внукам,
Божої ласки
Всім єї гідним,
Кінця терпіням
І Вашим мукам.

Щоби нишені
Вам аж тріщали,
Достатку повно
Було в коморі,
Щоб гаразд, щастє
Вам всім сіяли,
Як там на небі
Сіяють зорі.

Щоб добро плило
Наче в стодоли
І не забракло
Хліба, ні соли.
І не навідав
Нашої хати
Ворог тяженький,
Роздор проклятий.

Нехай зростає
Серед народа
Віра, надія,
Любов і згода,
Щоб в дні тривоги
Стояли люди
Серце при серцю,
Грудь попри груди.

Щоб в хвилях горя,
В чорній зневірі
Шукали сонця
Крізь хмари сірі.
І навіть в бурі,
Хоч громи грають,
Не попадали
В нігті отчаю.

Нехай зростає
Скрізь по Вкраїні
Науки чисте,
Ясне проміне,
Щоб не чорніли
Пітьми безкраї,
Де ворог зради
Сіть розпинає.

Щоб в сьвітлі сонця
Ми обновились
І серцем чистим
Духом скріпились
І йшли промінним
Шляхом спасеня
До правди, волі
І воскресеня!

Руський Нар. Союз.

Страхи в Америці.

О п о в і д а н е.

На далеких Вестах Сполучених Держав довелось мені стрінути чоловіка, котрий всім був, всего пробував і зазнав скільки пригод, що не списав би їх на воловій шкурі. Служив при американським війську, був рибалкою, майнером в золотих майнах холодної Аляски, моряком, державним урядником, фермером, „кавбойом” і Бог його зна’ чим. Найважливіше однак те се, що був він мабуть першим Українцем, родженим на американській землі. Звав ся Джов Івенд, але його справдішнє ім’я було Осип Івендюк. Коли ми пізнали ся, мав 65 літ. З його паперів я довідав ся, що старий родив ся в державі Огайо, а його родичі походили з тарашанського уїзда, кїевської губернії. Старий показував мені навіть їх паспорт, який переховував, наче яку сьвятощ. Родичі померли йому коли мав 9 літ і малий хлопчина був спонуканий піти поміж чужі люди і від 9. року життя працювати на шматок хліба. Проте й не

дивниця, що зовсім з’американізував ся. Забув навіть матірню мову. Аж коли пізнав ся зі мною, коли я засьпівав йому кілька українських пісень, почав собі пригадувати деякі слова. Тоді то сильно почав інтересувати його старий край. Я мусів все оповідати йому, що відносило ся до історії, порядків і звичаїв нашого народа. За те старий розказував мені пригоди зі свого життя, з яких одну хочу отсе переказати.

* * *

Одного вечора ми сиділи перед невеличкою хаткою „кавбойів” в полудневій Монтені і розмовляли про страхи. Я розказував, які то забобонні люде живуть доси в старім краю, як там вірують в духи, ходячих вмерців, чортяків і тим подібних страхів. Мій старий товариш пакав люльку, кивав головою і підсьміхав ся під вузом.

Довго думав каліф над жалобою вола і осла. То насуплював грізно брови, то гладивсь по сивій бороді, шукаючи у голові відповіді.

Вкінці промовив:

— Вапа жалоба справедлива. Розумію ваше негодоване та мушу вам сказати, що дуже тяжко вам поміч подати. Годі мені видавати якої небудь заборони, бо за сим стоїть прастарий звичай. Люди справді прозивають вас дураками і моя заборона не вдіє нічого. Але послухайте: Іди, ти Гайрі на схід нашого краю, а ти Гур-Кур на захід, та шукайте на своїй мандрівці чоловіка глушого, чим ви. По семи днях приходіть назад і розкажіть вислід ваших глядань. Аж тоді я буду міг рішити, як воно має бути на будуче.

Проминуло сім днів і знов стояли віл і осел перед пишним престолом каліфа.

— Зачинайте — промовив каліф. — Я — говорив Гайрі — був свідком такої пригоди. У суді судили чоловіка. Мав він украсти другому мішок золота. Його звязали і привели на суд. Обжалований звиняв ся сим, що його не було тоді дома, коли се сталось; був він у своїй матері.

— Коли так — сказав судія — приведіть сюди його матір. Я знаю її як набожну і чесну жінку і вона відкриє нам усю правду; неправди вона не скаже.

І судії післали за матерію.

— Скажи-ж, могутий пане: чи не глуші сі люди, коли вони думають, що мати схоче свідчити проти сина. Мені здається, вони глушші чим воли і осли.

— Правда по твоїй стороні — сказав каліф. Що ж більше ти бачив?

— Я пішов дальше — продовжав віл і зайшов у город, де вибирали нового городського старшину. Люди товпились по городі, слідно було, що щось не щоденне діється. Вкінці я побачив, як старого голову зловили та зараз присудили, що він за свою негідну працю має бути спалений на кострі. Як загадали, так і зділали. Відтак вибрали нового, який

зложив приреченє, що буде дбати про загальне добро і совісно свій обовязок сповняти. Раділи отже усі, що мають другого голову, який певно буде лучший, чим перший.

Чи ти віриш в се — розумний каліфе, що се правда? Та що сей новий голова додержить обітницї та дбати-ме більше про добро людей, як про своє власне? Чи не є сі люди глушші від нас?

Задумавсь каліф та не відповів нічого. По хвилі дав рукою знак, щоб і віл, Гур-Кур, забрав голос.

Поважно розпочав віл:

— Я пас ся на зеленій леваді, любуючись свіжою запашною травою, коли тут знайшлись недалеко від мене хлопець і дівчина. Він говорив до неї, коли вона похитувала лиш головою.

— Я люблю тебе, більш усього на світі, моя мила і присягну тобі, коли собі сего від мене жадаєш. Але вона й чути про се не хотіла.

— Він лиш так говорить, обіцяє а о серцю його, хто там знає? — думала дівчина.

Мовби догадався хлопець, що у дівчини на думці та закликав:

— Ні, любя, не думай так, присягаю оттут, що усе буду тебе так горячо любити як тепер! Повір мені!

Коли се дівчина почула, склонила голову на груди хлопця а горячий поцілуй, який хлопець зложив на устах дівчини, мав бути свідомством їх правдивої, щирої любови.

— Скажи, каліфе — сказав Гур-Кур — чи хлопець, що таке говорив, присягаючи навіть, не є глушший від осла? Чи він — думаєш — додержить слова? А вона, що на таке повірила, чи не є така сама?

— Досить, — сказав каліф.

— Правда по вашій стороні. І закликаюсь на бороду великого Пророка, що від нині ніякий музулманин, не буде смів визивати вашого імени. Ідіть!

І оба відійшли.

Е. Г.

Е м і г р а н т и.

Весна. Вітрець цілує скибу,
мінить ся воздух; сонце сяє;
чабан кладе нову колибу;
бренить пчола, сопілка грає —
жите, краса — аж любо! любо!

Село німе. З під стріх не ве ся
синявий дим; лиш в ряди-годи
завис пес — усе здрігне ся
і з хиж несесь квиліне: хліба!

О горе вам, раби загонів,
як що весна до вас загляне
з гостинцем нужди! Зойки дзвонів,
розпучний плач і повинь муки
в селі бушують наче п'яні
весняні ріки. Знявши руки,
стоїш страдальче, ждеш відради
з небес... Безумний! Ангел смерти
твердий як сталь! Питай поради
в німих чепіг:.....

Коби то хорі
кохані діти даті жерти
неситій скибі!... Кожда груди
налила в щерть мужицьким потом,
а чим платить?... Холодна злуда
і лютий голод — плід знемоги...

* * *

Сонце жевріло: хиж купалсь
в яснім полумю. Бачилось. Сьвято:
тихо, ні звука. В селі роздались
здавлені стогни. Наче підтяте
серпом колосе — впр'нула квола
з села громада. Люди ридали;
пес скавуліл: діти май-голі
з острахом бігли, з жахом питали:
„мамо, скажіть нам, де ми ідемо?“
— Цитьте, далеко, в гості, за море,
в гарну країну — може найдемо
допо.....”

Як пва, що гиле клонить,
мовчки схилилась жалісна мати.
Взяла на руки кволу дитину,
другій подала клуночок шматя —
І з лютим болем пішла.....

* * *

Ішли, ішли, пес скавуліл;
жінки ридали, рвали волос;
скигліли діти; старці мліли;
газди заперли в грудях голос,
а в оці сяли люті муки:
пекучий біль і пропасть горя.
Стали пращатись. Господи правий!
Хто змірить глибіню смутку — розпуки
хлопського серця? чи ті, що ронять
облудні сльози над їх трунвою?
Ой, доведе ся важко платити
за кожду сльозу з хлопської віі!
Навчиш ся, кате, колись цінити
кров — піт страдальців, — пожди!
Пішли.

І де загриши люта доле,
нешасний люд? Чи відьма горя
підє за ним єще й за море,
з ярмом рабства? Гірка недоле!
Остань вже тут! Тебе пригорне
у нас вельможний пан, неситий,
і пивка — жиц. А там — хто знає.....
а може й там не зле гуляє
шляхотський кнут?.....

Ішли бліді, сьмні — як змори,
а в слід за ними впо горе,
і сьав кривавий блиск багнетів.

Зачароване місце.

Билиця, розказана дячком з українського села.

Йй Богу, вже надоїло розказувати. Та що-ж ви думаєте? — справді докучило: розказуй і розказуй і розказуй і годі відчепити ся! Ну, добре, я розкажу, але вже, бігме, в останній раз. Ось ви говорили про те, що чоловік може перемогти, як повідають, нечисту силу. Воно правда, бувають часом на світі всякі пригоди; але не говоріть сього: як захоче диявольська сила запоморочити чоловіка, то так запоморочить, йй Богу, запоморочить. От послушайте. Нас всіх у батька було четверо; я тоді був ще дурень, мав всього одинацять літ... ні й не одинацять: памятаю як нині, як раз побіг рачки та став гавкати наче собака, а батько покрутили головою тай кажуть:

„Ой Хомо, Хомо, тебе вже женити пора, а ти дурієш як лошачок!”

Дід був ще тоді жвавий і — най йому на тамтїм світі легко гикнеть ся — досить кріпкий на ноги. Бувало задумає, е... та що-ж так розказувати? — один добуває з печі цілу годину вуглики до своєї люльки, а другий побіг за чимось за комору. Що-ж справді!... Я-ж вас не неволив, самі мене просили. „Як слухати, то слухати!”

Батько ще з початку весни повезли тютюн у Крим продавати. (Давно, як ще не було залізниць возили люди з України в Крим, над Чорне Море тютюн, а відтам привозили сіль; їх звали чумаками). Не памятаю тільки, два чи три вози вони набрали, а тютюн був тоді дорогий. Зі собою взяли мого трилітнього брата — приучувати вже з малку чумакувати, а дома лишив ся: дід, мати, я, брат тай ще брат.

Дід засіяв баштан (баштан, значить поле, де ростуть кавуни і дині,) при самій дорозі, а сам перебрав ся жити до куреня (курень, значить тут буда в полі, або колиба). Взяв і нас зі собою обганяти воробців і сорок з баштану. Не скажу, щоб нам тамки було погано: бувало наїш ся за день стільки тих огірків, динь,

ріпи, цибулі, гороху, що в череві, йй Богу, наче когуги піють. Ну, воно притім і користне: подорожні товчуть ся дорогою, кожному захочеть ся покушати кавуна або дині, ба й з недалеких хуторів нанесуть бувало на заміну курей, яєць, індиків... Гарно було жити.

Та дід найбільше любив те, що день в день проїздило туди з п'ятидесять чумацьких возів.

Нарід, знаєте, бувалий, стане розказувати, то тільки уха насторошиш.

А дідови се так само, як голодному галушки. Часом здиваєть ся з давними знакомими — а діда всі знали, — то можете знати самі, що буває, коли зійдуть ся старі: тара тара, тоді та тоді, таке воно та таке було... Ну і розбалакають ся за Бог знає колишні часи. Раз якось, от справді, неначе тепер діяло ся — сонце вже мало заходити, а дід ходив по баштані та скидав листе з кавунів, котрим був їх понакривав на день, щоб сонце не пекло.

„А диви Остапе, — кликнув я до брата — ондечки чумаки їдуть!”

„Де чумаки?” — спитав дід, і назначив велику диню, щоб її часом хлопці не з'їли. Дорогою їхало шість возів. Попереду ішов чумаки, вже сивоусий. Не пройшов кроків — як би вам сказати — і десять тай пристанув.

„Здоров, Максиме! От де дав нам Бог побачити ся!”

Дід прижмурив очі: „А здоров, здоров, — каже! Відки Бог провадить! І Голячка тут? Здоров, здоров, брате. Що за чорт? — та тут усі: і Крутогрищенко і Печериця і Ковелик і Стецько! Здорові були! А, га, га! го, го, го!” І почали цілувати ся.

Волів відпрягли і пустили на траву, а вози лишили на дорозі. Самі-ж сіли в кружок перед курінем і закурили люльки. Але де вже тут до люльки? За оповіданнями та теревеннями ледви чи й по одній скурили. Сполудня приймив дід го-

стий динями. От кожний узяв по дині, обчистив її гарненько ножиком (звичайно бувало люди, бачили чимало й знали вже, як їдять у світі, хочби й за панський стіл — зараз готові засісти). Як обчистили гарненько, попробували в динях дірки і випили з них сок, а відтак краяли кусниками і клали в рот.

„Що-ж ви хлопці — сказав дід — роззявили роти? Танцюйте собачі діти! Де, Остапе, твоя сопілка? А нуте козака! Хомо, бери ся за підбоки! А ну оттак! І'ей, гоп!“

Я був тоді жвавий хлопець. Старість проклята, тепер вже не втну так; замість всяких викрутасів ноги тільки мотають ся.

Довго дивив ся на нас дід, сидючи з чумаками. Я бачу, що у нього ноги не встоять ся на місці: наче щось їх сіпає.

„Гляди, Хомо, — каже Остап, — як старий хрін не піде танцювати!“

Щож ви думаєте? іно вимовив і не витерпів старий! Захотіло ся, знаєте, почванити ся перед чумаками, „Бачите, чортові діти! хіба-ж так танцюють?“ сказав він до нас. І підняв ся на ноги, протягнув руки та ударив підковами.

Ну, нічого й казати, танцювати танцював він так, що хоч би і з гетьманшою. Ми відступили ся, а дід почав витинати ногами по всім гладким місцях біля грядки з огірками. Але йно дійшов до половини і хотів розгуляти ся та викинути ногами на вітер якого викрутаса, аж туг ноги не підносять ся, тай тільки. Що за нещасте! Розігнав ся знова, дійшов до середини — не іде! Що хоч роби, не іде тай не іде! Ноги стали наче деревляні. „Бач диявольське місце, бач чортовська морока. Вчіпите ся-ж Ірод, ворог людського роду!“ Ну, як жеж таки набратися сорому перед чумаками?! Пустив ся знов і став чесати дрібно, дрібосенько, аж мило подивити ся; до середини — ні! не танцюєть ся тай годі! „А, гемонський сатано! бодай ти вдавив ся гнилою динею! Ось на старість літ такого стида наробив!“

„Пустив ся знов і став чесати дрібно, дрібосенько...“

І справді ззаду хтось засьміяв ся. Озирнув ся: ні баштана, ні чумаків — нічого, з задку, з передку, по боках — чисте поле! „Е! ссс... ось тобі на!“ Став жмурити очі — місце здаєть ся, не зовсім не знане: з боку ліс, зза ліса сторчить якась жердь й видніла далеко в небі. Що за чорт? Та сеж голубник, що в попа на городі! З другого боку також щось сіріє; придивив ся — гумно волосного писаря! Ось куди затащила нечиста сила! Покрутивши ся довкола вийшов на стежку. Місяця не було; замість сього блимала крізь хмару біла пляма. „Завтра буде сильний вітер! — подумав дід.“ Зирк — на боці від стежки спалахнула свічка. „Диви!“ Дід пристанув і руками підпер ся в боки та дивить ся: свічка погасла; в далі й ще трохи дальше засьвітила ся друга. „Скарб!“ — скрикнув дід: „заложу ся за Бог знає що, як не скарб.“

І вже поплював був в руки, щоб копати, та оглядів ся, що нема коло нього ні рискала ні лопати. „Ех, шкода! Ну, — хто знає? — Може треба лиш дернюку підняти, а він тут і лежить, голубчик! Нічого робити, треба бодай зазначити місце, щоб потім не забути!” І протягнувши зломану, видно, вітром, здорову гиляку, кинув її на тую могилку де горіла свічка, у пішов стежкою. Молодий дубовий ліс ставав щораз то рідший; майнув пліт. „Ну, так! чиж я не казав”, подумав дід, „що се попова левада? Ось й пліт його! тепер і верстви нема до баптана.”

Пізненько, одначе, прийшов він до мів, і галушок не хотів їсти. Розбудивши брата Остапа спитав тільки, чи давно поїхали чумаки, й накрив ся кожухом. Колиж Остап спитав: „А, куди вас, діду, носило сьогодні?” „Не питай”, відповів він, закутуючи ся ще ліпше в кожух: не питай Остапе, бо посивієш!” І захріп так, що воробці, що налетіли були на баптан, піднимали ся зі страху в повітре. Та де вже там йому спало ся? Нічого й казати, хитра був бестія — дай йому Боже царство небесне! — все вмів викрутити ся! Часом то такої засьпіває, що тільки губи кусаєш.

На другий день, ледво почало смеркати в поли, дід надягнув свитину, підперезав ся, взяв під паху рискаль і лопату, заложив на голову шапку, випив кухоль сирівцю, втер губи полою й пішов просто до попового города. Ось минув і пліт, і низенький дубовий ліс. Помежи деревами веть ся стежка й виходить у поле; здаєть ся, та сама. Вийшов й на поле — місце зовсім таке саме як вчора; он і голубник сторчить; та гумна не видно.

„Ні, се не то місце, то, мабуть, далше, треба, видно, звернути ся до гумна!” Обернув ся назад, став йти другою дорогою — гумно видно, а голубника ні! Знов завернув близіше, до голубника — гумно зникло. В поли, як навмисне, став накрапати дощик. Підбіг знов до гумна — голубник пропав, до голубника — гумно пропало.

— А щоб ти, проклятий сатано, не дочекав видіти свої діти!” А дощ пустив

ся як з коновки. Ось, скинувши нові чоботи і завинувши їх в хустку, щоб не пожолобили ся від дощу, так драпнув, неначе панський коняка. Вліз в курінь, перемоклий наскрізь, накрив ся кожухом й почав щось мимрати до себе й шанувати чорта такими словами, що я ще з роду не чував. Признаю ся, я би либонь, почервонів, як би то було за дня.

На другий день збудив ся, дивлю ся: дід вже ходить по баптані, мов нічого й не було та прикриває лопухом кавуни.

За обідом старий знов розбалакав ся, почав лякати меньшого брата, що він заміняє його на курий замість гарбуза; а пообідавши зробив сам із дерева пищавку і почав грати на ній; потім дав нам диню, що скрутила ся в три погібелі наче гадюка, щоб бавили ся ньюю. Він називав її турецькою. Тепер таких динь я нігде й не бачив; правда насіння дістав він десь із далека.

Вечером, вже повечерявши, дід пішов з рискалем скопати нову грядку під пізні гарбузи. Як переходив попри те зачароване місце, не витерпів, щоб не проворкотіти крізь губи: „прокляте місце!” Вийшов на середину, де позавчора не йшов танець і вдарив з пересердя рискалем. Коли зирк — вколо нього знов те саме поле; з одного боку сторчить голубник, а з другого гумно: „Ну, гаразд, що догадав ся взяти з собою рискаль. Он і стежка! Он і могила стоїть! Он і гиляка покладена! Он-он і свічка горить. Коб тільки не помилити ся!”

По тихенько побіг він, знявши рискаль в гору, немов хотів пошанувати ним кабана, що внадив ся на баптан і пристанув перед могилкою. Свічка погасла; на могилі лежав камінь зарослий травою. „Сей камінь треба підняти!” подумав дід і почав обкопувати його з усіх боків. Велика, проклята камінюка! Та ось впер ся кріпко ногами в землю, зіпхнув його з могили. „Гу!” залунало долиною. „Туди тобі й дорога! теперки піде діло швидше”.

Тут дід став, добув табакерку, насипав на кулак табаки й вже хотів піднести до носа, як нараз над його головою „а

чихи!" пчихнуло щось так, що аж дерева захиталися й дідови запискало ціле лице. „Хоч би відвернувся на бік, як хочеш пчихати!" промовив дід, протираючи очі. Оглянувся — нема нікого. „Ні, не любить видко чорт табаки! — говорити даліше, ховаючи табакерку в пазуху й беручи ся за рискаль. Дурень же він, а такої табаки ані дідови, ані батькови не доводилося нюхати!" Почав копати — земля м'яка, рискаль так і лізе. Ось щось задзвеніло. Викинувши землю, побачив котел.

„А, голубчику, ось де ти!" скрикнув дід, підсуваючи під нього рискаль.

„А, голубчику, ось де ти!" запищав птичий дзюб, дзьобнувши котел.

Дід поступився й випустив рискаль.

„А, голубчику, ось де ти!" — замекала бараняча голова, зверху дерева.

„А, голубчику, ось де ти!" заревів медвідь, висунувши зза дерева морду. Дріжаки проняли діда.

„Та тут страшно й слово сказати" — пробурмотів він до себе.

„Тут страшно й слово сказати!" — пискнув птичий дзюб.

„Страшно й слово сказати!" — замекала бараняча голова.

„Слово сказати!" ревновав медвідь.

„Гм!" сказав дід і сам налякався.

„Гм!" — пропищав дзюб.

„Гм!" — замекав баран.

„Гм!" — заревів медвідь.

Із страхом обернувся дід: Боже мій, яка ніч! ні зірок, ні місяця! Крутом провалі! Під ногами бездонна круча; над головою нависла гора, і ось-ось здається, так і хоче обірвати ся на нього! І здається дідови, що зза ньої виглядає якась мордяка: у, у! ніс як ковальський міх: ніздрі — хоч коновку води влії в кожде! Губи, бігме, як дві колоди! Червоні очі викотилися догори, і ще й язик висунула та дражнить ся. „Чорт з тобою!" сказав дід, кинувши котел. „На тобі й твій скарб! Яка мерзенна плка!" І вже пустився втікати, та оглянувся й припав, увидівши що все було по давньому.

„Се лиш лякає нечиста сила!"

Забрався знов до кїтла — ні, тяжкий! Що робити? Не лишити тутечки! Ось зібравши всі сили, хопився за нього руками: „Ну, враз, враз! ще, ще!" й витяг. „Ух! тепер понюхати табаки!"

Добув табакерку. Та заки насплав, оглянувся добре, чи нема кого. Либонь нема; та ось здається йому, що пень дерева сапиться і надувається, показують ся уха, наливають ся червоні очі, ніздрі роздули ся, ніс поморщив ся, і ось так збирається пчихнути. „Ні, не понюхаю табаки!" подумав дід, сховавши табакерку: „знов заплює сатана очі!" Вхопив чим скорше котел і нуж втікати, що духу; тільки чує, що з задку щось так і чеша прутем по ногах... „Ай, ай, ай!" покрикував тільки дід біжучи що сили. І як добіг до попового города, тоді тільки прийшов трохи до себе.

„Куди се дівся дід?" думали ми, ждучи три години. Мати вже давно вернули з хутора й принесли горнець горячих га-

„Чорт з тобою! — сказав дід, кинувши котел..."

лушок. Нема тай нема діда! Взяли ся знов самі до вечері. По вечері вимили мамуня горнець й шукали очима, дебто виляти помії, тому, що довкола були самі грядки. Аж дивить ся йде напроти ньої кұфа. На небі було таки темненько. Мабуть хто небудь із хлопців, пустуючи, сховав ся з заду й котить її. „Ось, сюди, саме й виляти помії!” сказала й вилила горячі помії. „Ай!” закричало басом. Зирк — дід! Ну, хто його знає! Бігме, думали, що бочка лїзе! Признаю ся, хоча воно трохи й гріх, а справді, сьмішно виглядало, як сива дідова голова була в поміях та обвішана лупшиною з кавунів та динь.

„Бач, чортова баба!” сказав дід, обтираючи голову полою, „як опарила! немов свиню перед Різдом! Ну, хлопці, буде вам тепер на бублики! Будете, собачі діти, ходити в золотих жупанах! А гляньте лиш, гляньте сюди, що я вам принїс!” сказав дід і відкрив котел.

Щож би, ви думали, було там таке? Ну, може, подумавши гаразд: а? золото? Отто то, що не золото: сьміте, паскуд-

ство.... стидно й казати, що таке. Сплюнув дід, кинув котел і руки обмив від того. І з тої пори закрив дід і нас вірити колинебудь чортови. „І не думайте, говорив він нам частенько: „все, що нї скаже ворог Господа Христа, все збреше сучий син! В него правди й за крейцар нема!” І бувало, як лиш почує старий, що в якімось місци неспокійно: „Ану, діти, хрестити!” закричить до нас: „так його, так його! гарненько!” і почне ставити хрести. А те прокляте місце, де не йшов танець, загородив плотом, велїв кидати все, що непотрібне, весь бурян і сьміте, що нагромадив з баштана.

Так ось як морочить нечиста сила чоловіка! Я знаю гаразд сю землю: потім наймали її в батька під баштан сусідні козаки. Земля славна, й урожай все був аж диво. Та на зачарованім місци ніколи не було нічого доброго. Засїють, як слід, а зійде таке, що й не розбереш: кавун — не кавун, гарбуз — не гарбуз, огірок — не огірок.... чорт знає що таке.

Микола Гоголь.

Рішенє Великого Духа.

Індіансьна назва.

Великий Дух, батько Індіанів і творець цілого сьвіта, довго, дуже довго не сходив на землю і не бачив, як тепер живуть Індіанці. Аж раз таки пригадав собі своїх дітїй тай забажав зійти з висоти свогого престола. Взяв собі отже за товаришів двох ангелів, прибрав вид людини і спустив ся на індіанську резервацію, близь скалистих гір.

Була люта зима. Сонце клонилось до западу і кїдало свої скісні лучі на вкриту снігами землю. Східний вітрець подував без ушпну, а мороз проникав аж до самих костей. Від люти, аж іскри сьвітили у воздуху. Нігде не видно було й одного

живого єства. Великий Дух оглянув ся здивований кругом себе і запитав старшого з двох ангелів:

— А деж Індіанці, котрі перед 400 роками так густо заселяли сю землю?

— Не знаю — відповів запитаний — але ось там при кінці небосклону бачу індіанське шатро.

— Се добре — сказав Великий Дух — ходім до нього.

І пішли в тім напрямі. За дві години ходу по снігах і ледах були на місци. Великий Дух глянув на шатро і знов слідне було здивоване на його лиці.

— Нема сумніву — відозвав ся по хвильці мовчанки — що тут живуть Індіане. Так, се вони. Ось ту бачу їх коняку, там рибацькі прилади, за шатром випалене місце від ватри. Але-ж яке чудне їх шатро! Перед 400 роками Індіане покривали шатра лише добрими шкірами із диких звірів, а се?... Якесь лихе, старе полотно, під яким мож легко замерзнути. На добавок ніхто не виходить против нас. Призабули мої діти про старе право гостинности, чи може повмирали?

Увійшли до середини і ще більше здивовані зупинились коло порога. На самій середині шатра догарає невеличкий огник а кругом него лежало 4 душ Індіанів: батько і мати з двома дітьми. Ба ні, се не були Індіане, справдішні, колишні Індіане, тільки тіни, кістяки Індіанів. Побивані в якісь нужденні рянди, трясли ся від зимна, а на їх лицах слідні були голод і муки, злидні і горе. Всі були худі, неначе скипки, лише одна шкіра вязала їх кости зі собою.

Коли трех незнайомих вступило до шатра, Індіанка підвела голову і простогнала:

— Чи може приносите нам хліба, чужі лица? Ратуйте моїх дітей, бо гинуть з голоду!

Великий Дух стрепенув ся. Індіане гинуть з голоду? Се нечувана річ для него. Не сказав одначе нічого, лише мовчки вийшов із шатра, вдарив паличкою по купі снігу, який лежав перед порогом і перемінив його в пшеничні плячки. Почім набрав їх ціле наруче і заніс до шатра.

— Ось вам хліб — сказав до Індіанки. Їдьте і живіть, а то не лицює Індіанам гинуть з голоду. Як далеко звідси до найблизшого індіанського шатра? — запитав Індіан, коли ті кинули ся ласо на принесені плячки.

— Буде дві милі, просто на запад — звучала відповідь.

— Ходім — звернув ся Великий Дух до своїх ангелів. Сі люде мусять бути велике ледащо, коли гинуть з голоду. Думаю, що другі будуть ліпші.

І знов пішли. По кількох годинах ходу найшли шатро другої індіанської родини, та його зверхний вигляд ні на волос не був красшим від попереднього. З лихого матерії, старий і подертий виглядав немов столітний дід, що вже доживає свого віку. Ту вже вийшов напротив них старий Індіанин зі сином і запросили їх до середини. Першим словом одначе, з яким звернули ся до гостей, був запит, чи не мають зі собою хліба або горівки, бо вони голодні і перемерзли.

Великий Дух оглянув ся по шатрі, але і ту не бачив гаразду. Вправді, його жителі не гинули ще з голоду, та все таки біда визирала з кожного кута. Дві жінки і трое дітей, яких застали в середині, були бліді і зморені, лихо одягнені і перемерзли. Всі вони тиснулись кругом лихого ватри тай дзвонили зубами від студені. На добавок нігде в шатрі не видно було ніяких припасів поживи. Троє маленьких діточок дивились на прохожих такими очима, начеб хотіли сказати: — чому вже раз не даєте нам хліба!

— Задля чогож у вас така біда? — запитав Великий Дух, а в його голосі слідне було роздратоване.

— Важка зима — відповів старший Індіанин. Не мож нічого убити ані зловити. Дикі звірята поховались, риби під льодом, а птахи повтікали до тепліших країв. Білі лица не хочуть нам дати хліба, коли не принесемо їм шкір із диких звірят або чого іншого в заміну.

— Ви не орете ані сієте?

— Ні, — звучала відповідь — се діляють білі люди.

— І ліпше їм живеть ся?

— О, богацько ліпше! Вони не знають голоду ні холоду; мають великі припаси поживи, гарну одіж, просторі, теплі дома, чимало скоту та всякі вигоди.

Великий Дух призадумав ся. Думав кілька мінут, почім вийшов на двір і опять, при помочи своєї палички, перемінив купу снігу на пшеничні плячки. Тоді набрав їх в двоє більше, чим першим разом, тай заніс голодним, жаданої горівки не дав нікому, та за те всипав до потаха-

ючої ватри білих, блискучих порошків, від яких так тепло зробилось в шатрі, немов серед літа. Дальше розпитував, де живуть прочі Індіане і пішов по їх шатрах. Хотів знати як живеть ся другим. Не вірив, щоби всі так бідували. І пішов від шатра до шатра, від родини до родини, але нігде не найшов добра. В цілій величезній резервації одно і те саме. Всюда голод і нужда, злидні і горе. Всі нарікали на важку зиму, а деякі прямо казали, що Індіанини годі вже вижити навіть серед літа. Де далі, мовляли, то все меншає звірини, риб і птахів. Важко що небудь убити або зловити. Білі нас стісняють, землі маліє, а ми всегда голодуєм.

Таке почув Великий Дух. Візита кож-дої родини кінчилась тим, що треба було перемінати сніг на пшеничні плячки та насичувати голодних. Навіть начальник племені був нуждарем. Сей додав іще, що він не має ніякої влади. Ві всім спонуканий підчинятись білим людям і нічо-го без них не може зділати. Вони опікуна-ми і володителями Індіанів. А індіан-ський народ темний та безсилий. Сам ні-як не вмів собі дати ради ані обійти ся без білих опікунів. Навіть не хоче брати приміру з білих, котрі просьвітою і пра-цею своєю підбили весь сьвіт. Ось і при-чина нашої недолі, — закінчив началь-ник.

Великий Дух слухав слів начальни-ка племені і сльоза жалю поплила з йо-го очий. Він заплакав над долею своїх безталанних діток, заплакав у перше від многих-премногих літ. Сльоза покоти-лась по його божеськім лицю, по білій, мов сніг бороді, тай тихо, спровола, упа-ла на землю, посеред шатра. І в тій хвилі стало ся чудо. Місце, де упала сльоза, зазеленілось, вкрило ся шовковою тра-вичкою, а з поміж неї почав рости корч рожі. Ріс на очах, розвивав ся, цвив, аж

доки не закрив собою плачучого творцю. Ангели перемінились в двох голубів і по-сїдали на корчи.

Начальник племені пізнав тепер, ко-го має перед собою. Впав на коліна і хо-тів щось сказати, та саме тоді засяв корч рожі пречудним сьвітлом і заgrimів голос Великого Духа:

— Доволі сего! За много горя тер-пів мій народ і перебралась мірка його сліз. Бажаю, щоби йому краще жило ся на землі. Приказую протє, щоби Індіане брали ся до праці. Мають орати і сіяти, плекати худобу і будувати дома. Даю їм заповідь, щоби всі без виїмки покинули жите волокитів. Най беруть примір з бі-лих людей, най ходять до шкїл і шлють там дітий своїх, най просьвіщають ся і ступають з духом часу. Проклін всяко-му, що не послухає слів моїх най буде проклята земля, по якій ступати-ме. А-мїнь!

В тій хвилю з корча рожі стрілив стовп іскор аж до самої хмари і все ще-зло, наче привид. Лише корч прекрасної рожі остав посеред шатра начальника племені тай цвите там до нинішнього дня.

* * *

Таку казку розказував іноді Чорний Птах, старий Індіанин з племені „Блек-фіт”. Коли скінчив її, любив звичайно додавати:

— І нехай ніхто не дивує ся, що су-часні Індіане беруть примір з білих лю-дей. Вони мають орати і сіяти, годувати худобу і будувати дома, ходити до шкїл тай дітий своїх посилати, просьвіщатись тай іти з духом часу. Так рішив Вели-кий Дух.

Сава Чернецький.

Пісня недолі.

Фрагменти

Скажи мені пісне — скажи мені думо
Коли ясне сонце для нас засвіта —
Коли ми забудем, що горе та сльози
Коли усміхнеться нам краще життя?..

Скажи мені пісне — чи довго ще гнутись,
Чи довго ходити в чужому ярмі —
Бездомним тинятись по рідному полі
Без іскри надії, на кращі дні?...

III.

Широкий степ тягнув ся тут безкрай
Одвічний бір шумів колись давною,
Веселий мох пишав ся свободою
Се ваші думи, ваші пісні грають...

А як весна вертала із вірею
Й вбирала луги білими квітками —
Несли ся пісні над тими полями
Зривав ся сміх, звеніли скочні трелі...

І де се всьо...

пропала воля,
Розвіяв ся наш тихий рай —
В кайданах стоне рідний край,
Усюди плач — кругом недоля...

V.

Пощо ви дали з свого човна
Керму та весло в руки чужому —
Поводи коней, батіг і провід,
Навіщо дали в возі своєму?...

Човно плисти-ме, віз буде їхать
Та не по вашій, по вольній волі.
І ви чужими будете в йому
І даром клясти будете долі...

VII.

ЛЯХАМ.

Колиб' ви знали сю могутню силу
Яка дріма в українських піснях,
Яка кріпить наш люд в недолі днях
І не дає живим піти в могилу —
Колиб' ви знали сю могутню силу!

Тодіб' ви може й понехали діло
Щоби скувати нас на вік з собою,
Бо зналиб' ви, що ми із того бою
І духом й тілом вийдемо все ціло —
Тодіб' ви може й кинули те діло!

IX.

Чи хоч коли у сні приснилось
Вам діти Даждбога і Лади,
Яким до ніг в покорі гнулись
Могучі, горді Царегради

Що ваші правнуки в неволі
Будуть вмивати ся сльозами
А їх кати нераз, не двічі
Міняти-муть ся їх ярмами?...

Чи вам те мріялось — ввижалось
Орли степів, сини свободи —
Яких мечі шляхи значили
Котрими мають йти народи.

Що ті блискучії тереми
В яких пишалась ваша воля
Зруйнує ворог — й трупом вкриє
Отті безкраї ваші поля?...

XV.

СУЧАСНА МЕЛЬОДІЯ.

Так тихо всюди, так пусто всюди,
Сходяче сонце сповили хмари,
Слова зневіри рвуть ся із груди
А в душу линуть роспуки мари...

Чогось так серце трівожно бєть ся
І щось у йому понуро кволе:
„Шкода часу, народу твого
Ніщо вже в світі не обновить...

Він не обновить ся, не встане,
Він не воскресне із руїни,
Вже не озветь ся спів побідний
В степах твоєї України”...

Понурий голос... й немов гадюка
Довкола серця могого вєть ся,
Ой цить серденько, спокій ся тихо,
Се тільки привид, се так здаєть ся...

Се тільки привид душу трівожить
Як дим розвійний він розійдеть ся,
Коби лиш дужі були в нас руки,
Усьо мина... і се минєть ся...

XVI.

Однак колись, колись той сон минєть ся
Опадуть пута і Ти вольний станєш,
Гомоном грому голос Твій озветь ся
І вольним зором на світ Божий глянеш
Народе мій!...

Воскресне Твоя сила
Що нині спить в ворожому околі —
Й орли степів та вольний син Бєскида
Збратають ся у злотім храмі волі.

Збратають ся, з'єднають ся, як давно —
Коли то закликав Богдана зов на бої,
І стануть груддю в грудь, сини Твої
[народе,
На сторожі Твоєї свободи золотої...

ФІНАЛ.

Нехай крячуть галки
Похоронний нам спів
Хай лютують кати
Ми вперед все ідїм —
В нас воскресні піснї
З наших туг, наших дум
Наш запалюють ум,
І ведуть до борнї
З наших мук і терпінь
Що віками гнетли —
Ми пеан свій склали
Що гремить гейби дзвін.

А хоч крячуть галки
Похоронний нам спів
Хоч лютують кати
Ми вперед все ідїм!...

Мирослав Напій.

НЕВОЛЬНИК.

ДРАМА В 5-ох ДІЯХ ЗІ СЬПІВАМИ І ТАНЦЯМИ. — УСЦЕНІЗУВАВ НАРПЕННО НАРИЙ (Тобилевич).

(ПІСЛЯ ПОЕМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА).

ДІЄВІ ОСОБИ:

Коваль Василь, старий запорожець

Ярина, його дочка

Стефан, його годованець

Оксана, дівчина сусіда

Недобитий, бандурист

Опара, запорожець

Кукса, „

Голощук, „

Недорізаний, „

Покришка, „

Неплюй, „

Начхайменівніс, „

Подорожний, „

Зачепа, „

Джура, „

Поводар, мале хлопя

Запорожці, невольники, селяни, дівчата
і турецькі яничари.

ДІЯ ПЕРША.

(Село уЛітку. По ліворуч хата Ковалів з високим частоколом; біля хати лавка, накрита килимом; на лавці сидить Коваль і Недобитий, а трохи оподаль під деревом стоїть Стефан вясмучений).

Я В А І.

Недобитий. (Грає на бандурі і сьпіває думу):

Ой під лісом, тай під Лебедином (2 р.)
курила ся доріженька димом.

Ой там молод козаченько нудить (2 р.)
під ним сивий кониченько блудить.

Чи я-ж тобі мій коню та важкий (2 р.)
чи-ж я тобі мій сивий та тяжкий?...

Коваль. Еге... То мабуть як не думай, як не марикуй, а такой треба буде...

Шкода хлопчини... ще і у колодочки не вбилося... алеж...

Недобитий. У поли, на воли скоріше вилюдніє.

Коваль. Років би зо два підождати... Ну годі... Так думка-ж пиба, щоб часом і люди не почали дорікати, що виховую...

Недобитий. А правда, правда. А що правда, то не гріх: дорікати-муть...

Коваль. І так шкода і так невігода... Як-би моя сила, самби поїхав за ним, самби доглядів... Кортить ще раз помірятись з бісурменом, ще раз глянути у вічі смерті — а там хочби і в домовину... Як гляну на молодого юнака, то серце вогнем запала, а як зарже кінь вороненький, то здасть ся, вихром схопив би ся на нього, тай полетів, що й вітер не дігнав би... Сказано-ж: колиб думка та силою стала, то і море-б перескочив,

а нема сили, то нащо думка молодніє?... Який вже з мене козак?... Більш здав ся на стару бабу... Задля чого-ж я живу на світі?... Колись сею рукою коня новика обертав у лялечку, а татарву душив мов котятта...

Недобитий. А з мене який тепер козак?... Сили нема в долоні і на те, щоби табаку до ладу розтерти, та і струни не слухають... Думка ушкварить веселої, а струни буцім на злість тобі загудять сумної і розбурхають у старім серці колишнє лихо, і діла колишні, незабуті зринуть ся на верх і плавають перед очима.

Коваль. Еге... І як не відганяєш ті думи від себе, а вони стовбичать перед тобою і колупають старий мозок. Згадаєш мучеників праведних, що зложили свої буйні голови за віру христову, поглянеш навкруги себе, на високі могилл і заплачеш гірко...

Недобитий. Ну... мені час рушати. Пращавай Василю. Зоставай ся здоровий. А за хлопця не забувай моєї поради.

Коваль. Ходи здоров. За пораду спасибіг, не забуду... Стефане, а йди сюди... Чого ти такий, мов із-за вугла прибитий? Хорий, чи що?... Дивись бо веселійш синку, а я тобі дещо розкажу таке, чого може і у книжці не доведеть ся тобі бачити... Бачиш синку, ген — ту могилу, що ледви синіє?...

Стефан. Бачу таточку...

Коваль. Отже там, на тім місци отаборив ся зі своїм військом славний гетьман Іван Підкова; там він положив свою буйну голову. (Глянув на Стефана). Та що се, хай Бог боронить, з тобою?... Ти ледви не плачеш?...

Стефан. Нездужаю я тату... Піду я, походжу по садочку, може полекша...

Коваль. Піди сину... (Тихо). Мабуть догадав ся, мабудь вже серце віщує... Ох діти, діти, рожеві квіти...

Стефан. (До себе). Батько замислив ся... Ох чує моє серце, що вже не довго мені гуляти. Не даром батько що дня оглядає та примірює зброю та буланого муштрує... (Відходить).

Коваль. І чого та татарва знова заворушилась? Знов забажалося погодувати своїм трупом вовків-сіроманців, знов закортіло довідатись, чи не пощербились ще шаблі запорожські... А з Стефана буде козак завзятий, чує моє серце, що буде... Не раз подякує Січ-мати старому Ковалеві, що вигодував такого молодця... Еге, так і буде... (Кличе): Ярино!...

Я В А П.

Ярина. (Виходить з саду). Ви мене кликали таточку?

Коваль. Та кликав-же... А де Стефан?

Ярина. А онде під тинном неначе вкопаний стоїть.

Коваль. Еге, а я байдуже... не бачу. От такі старі очі... колись, у темну ніч, за гони було пізнав чоловіка... А тепер... А ходіть по лишень діти сюда, але ходіть обоє. Господь милосерний післав нам празничок, не гріх і повеселитись, а ви щось обоє блукаєте, мов неприкаянні... Ануж ушкварте діточки якої, звеселіть мене, розворушіть старі кости. Ануж...

(Він грає на бандурі і танцює. **Ярина і Стефан** танцюють, старий підспівує):

Як би мені лиха та лиха
як би мені свекрівонька тиха,
як би мені чоловік молодий
до другої не ходив, не любив.

Ще ось такої:

Ой так чи не так
Уродив ся пастернак,
А петрушку криши в юшку
Буде смак, буде смак.

Ой так, таки так
Оженив ся козак,
Кинув хату і комнату
Тай потяг у байрак.

Е, шкода і замаху... (Сідає). Не та вже моя сила. Зовсім розкис. Мабуть за такі танці ніхто тютюну не дасть і на понох, а не то що на люльку... А колись то було і сам гетьман по талюру давав за о-

дно коліно. Думка тепер танцює і скаче, а ноги ледви волочуть... Літа мої... Сило моя... Де ви ся поділи?... Ну піді-ж ти доню до господи та злагодь що небудь пополуднувати...

Ярина. (Пішла).

Коваль. А ти, мій синку, ходи сюди та сїдай ось тут біля мене.

Стефан. (Сїдає).

Коваль. Слухай синку, що я тобі казати-му, слухай та не пропускай ані жадного словечка... Як убили твого батька в шляхеччині, то ти ще тоді був малесеньким, Стефане...

Стефан. (Здивовано). Так... я... я... не спи?... чужий вам тату?...

Коваль. Та не чужий бо, ні... Стривай, не забігай уперед, а слухай готового... От і померла і мати таки твоя...

Стефан. Так я зовсім чужий вам?...

Коваль. Який бо ти нетерплячий... Ти слухай, а не хапай ся поперед батька у пекло... Ото кажу, померла і твоя мати, а я і кажу покійній моїй жінці, а що, кажу, візьмемо за дитину?... Тебе отсе... Чогож бо ти так засмутив ся?

Стефан. (Зі смутком). Чужий сирота... О, чом же я перш сего не знав?...

Коваль. Бо тобі до сего часу і не слід було знати. Слухай дальше і не сумуй... Взяли ми тебе тай і з Яриночкою спарували.

Стефан. (Схопивши голову у руки). О... Боже мій... Яж сего не знав, яж сего не знав...

Коваль. Тепер же синку ось що зробимо. Ти вже в літах і Ярина зріє, треба буде людей пошукати та дещо діяти... Як ти скажеш синку?

Стефан. Не знаю... не вмію зрозуміти... Я гадав, що Ярина...

Коваль. Сестра тобі? Аж воно, бач, зовсім не те. Щож, я не бороню, любитесь то з Богом і до шлюбу... Але що ти бачив, що ти знаєш живучи тут? Ріс як у Бога за дверми, тільки і лиха було, що як ще учив ся у бурсі, то може часами приходилось скоштувати березової каші. Так задля того синку треба буде трохи по сьвіті поблукати, козацького жупана

провітрити, тай шаблю погострити, щоб не заржавіла і щоб ти пізнав, що не тільки сьвіта, що у вікні. Треба подивити ся на чужі люди, які вони і як живуть: чи орють, чи на непоораному сїють а просто жнуть і немолочене віють. Годить ся і те знати, як там мелють: чи язиками, чи каменем, та і їдять; чи ложками чи жменями?... Чогож ти так замислив ся, мій друже?... Ти-ж либонь козацького роду?... Чи може у твоїх жилах тече вода, а у серцеві заяча відвага?... У кого-ж ти такий нікчемний вдав ся?...

Стефан. (Стрепенув ся). Ні... я роду козацького і одвага у моїй душі живе... Лиш несподівана розлука зворушила мое серце, збаламутила мою кров... Ох... важко мені... (Закриває лице руками).

Коваль. Так... треба в люди на рік, на два піти, а потом уже побачимо, що далі буде.

Стефан. Знаю тату, що треба і борони мене Боже жажати ся козацького діла. Давно вже кортить мене силою помірять ся з бісурменом... Давно мої мрії літають по степу і воюють з ворогом лютих... Одно тяжко... що вас покинути мушу.

Коваль. Може не так жаль мене як... Не думай об сьому, синку. Господь допоможе, то і усе буде гаразд... Ну, та як же, га?... З Богом у дорогу... Іди, синку, у Січ...

Стефан. Так таточку... А серце кровію обливаєть ся...

Коваль. Не потурай серцеві, скоріай його розумови, а смерти не заслониш ся і на печи. Та й не такий страшний чорт, як його малюють... У Січи набереш ся і розуму, научиш ся козацького звичаю і молодецького хисту... Споглянь на себе: який з тебе юнак? Ні у постати ні в очах, ні одваги... Очи дитинячі, аж сором дивить ся... Шкода... Який з тебе козак?

Стефан. Ох... не зносити мені моєї голови...

Коваль. Одна голова у тебе на плечох, то й шануй її... А там, синку, побачиш сьвіта, та не такого, як у бурсі. Там научиш ся і Богови молити ся по молодецьки, а не по чернечи харамаркати.

Стефан. Виряжайте мене, тату, не гайте.

Коваль. Оттак і зробимо мій сину. Помолившись Богови осідлаємо буланого тай гайда у дорогу. А і кінь же кінь: як змій, і зо дна моря винесе... Та що се і доси не дають полуднувати?... Ярино!... Чи злагодила ти вже там щонебудь?... Так, так синку...

Я В А ІІІ.

Ярина (вийшла уже ранійше, а учувши розмову, ухопилась за одвірок і мов зомліла).

Ярина. (Ледви чутно). Уже таточку... Осьдечки усе готово... Їдьте на здоров'лячко...

Коваль. (Їсть).

Стефан. (Сидить засумований).

Коваль. Еге, що за смашні вареники, самі у рот лізуть... Стефане, чому не їси?

Стефан. (Бере порожну ложку).

Коваль. Оттак... Порожну ложку у рот кладеш? (Сьміє ся).

Ярина. (Дивлячись на Стефана). Таточку, він такої справді нездужає... Братчику, соколе мій, скажи, що в тебе болить?

Стефан. (Похилив мовчки голову).

Коваль. (Сам до себе). Чи жать, чи не жать, а сіяти треба...

Ярина. Стефаночку... промов-же хоч одно слово...

Коваль. (Сам до себе). А хто-ж поже тії жнива, що ми засівали?...

Ярина. Боже мій... Що се з тобою, Стефаночку, подіялось? Таточку, чим ви його розгнівали?

Коваль. (Мов не чує). О, тепер неначе по трохи і підкріпивсь... Ну, коли їсти то їсти, бо ніколи гаятись... Спасибіг тобі доню за полудень. Підуж я отсе, до вечірні може з ким пострічаюсь та порадюсь... А ти, Стефане, ляжеш спати, щоб до зорі встати та коня сідлати... (Вийшов).

Я В А ІV.

Ярина. До зорі коня сідлати?... Братчику, голубчику, Стефаночку, чого бо ти плачеш? Глянь же на мене, на твою любу сестричку... Усьміхни ся... Бач... який... не дивить ся... Не любиш ти мене? Їй Богу я заплачу... (Плаче). Бог зна завіщо розгнівав ся тай зо мною не говорить... Хочеш, я тобі засьпіваю ту пісню, що ти найбільше любиш?... (Пригорнулась до нього і сьпіває):

Чи я мамо не доріс,
чи я мамо переріс,
чи не рублена хата, (2 р.)
що не люблять дівчата. „

Ой ти сину вже доріс,
ой ти сину переріс,
В тебе рублена хата, (2 р.)
тай не люблять дівчата. „

В тебе стан як у баби,
в тебе очи як у жаби,
руки, ноги як у рака, (2 р.)
а сам рудий як собака. „

І тонкий і високий,
щей без носа, косоокий,
тай без верхньої губи, (2 р.)
як цілуєш видно зуби. „

І пісні не хочеш слухати? Ну, стрівайже, коли ти такий, то я утечу від тебе... Їй Богу утечу та сховаюсь у буряні... А тоді хоч гукай, не гукай... не докличеш ся. А що? злякав ся?... Ні... ні, я не втечу, а сяду біля тебе... Ти справді може нездужаєш? Я зіля достану, за бабою збігаю, коли хочеш...

Стефан. Ні, сестричко моя... Ніяке зіля не загоїть рани мого серця—горя...

Ярина. Горя? Якеж там горе?

Стефан. Негадане і несподіване... Невжеж ти не чула, що батько казав? Я до сього часу думав, що ми... Не дивись... не дивись так любо на мене... не тулись до мого серця... Я не брат тобі...

Ярина. Господь з тобою... що се ти кажеш...

Стефан. Не брат я, а чужий тобі... Я круглий сирота... Так зараз сказав батько...

Ярина. (Здивовано). Що він такого говорить?... Хочби тато швидче вернули ся... Що мені у світі божому робити?...

Стефан. Не обіймайже мене, не голуб мене... Не сестра ти мені... Я чужий... зовсім чужий...

Ярина. Та схаменись бо... Годі тобі пустувати... Чи не гріх тобі так знущати ся на-до мною?... Ти морочиш мене, а в мене серце розриваєсь... Бач, я плачу...

Стефан. Не плач, моя зіронько, не завдавай ще більшого жалю моему серцеві... Дивись же мені в вічі: не жартую я, а щиро правду тобі кажу, що мені зараз сказав твій отець, що я є годованець... Я сирота... Завтра я покину вас і поїду далеко... далеко...

Ярина. Стефаночку... Без тебе і мене не стане на світі... Я умру з жалю за тобою...

Стефан. Ярино моя, моя квітко, моя зоре так ти і тепер мене любиш, хоч я чужий тобі?... О, який-же я щасливий... Глянь-же, глянь-же на мене твоїми оченятами... Ти і тепер мене любиш?... О, мої любі оченята...

Ярина. (Плачучи). Та згаснуть вони від дрібненьких сліз, попухнуть від тяжкого смутку... Покинеш мене мій братчику... дружино моя... Покинеш мене одну однісеньку, як квіточку в чистім полі...

Стефан. Годіж... годі плакати мое серце. Поїду у Січ, бо годі тут жити. Розбуду слави і верну до тебе.

Ярина. Може забудеш мене Стефаночку... На чужій стороні найдеш собі кращу... (За слізми не може говорити).

Стефан. Не забуду тебе моя зоре... Доки світ-сонця не забуду... Доки не перестане бити серце у моїх грудях... Не хочу і не зможу я тебе забути... Ти будеш моєю одвагою, моїм супокоем, моєю молитвою, моєю надією... І коли хоч на хвилинку викину тебе із серця, то хай перша куля пробє його... Молись за мене тут, моя ти зоре, та жди мене...

Ярина. Буду молити ся мій голубе... Щиро буду молити ся... (Обнялись і замовкли).

Я В А V.

Коваль. (Сам з собою балакає). От такі то мої молодята. Вже і поснули. (Зітхнувши). Усе минеть ся, забудеть ся: і горе і радість і усяка пригода — тільки щире кохання, як та іскра тлітиме у серці до віку і по всяк час будити-ме його... (Підійшов до Стефана і Ярини). Ану, діточки, пора о господу. На дворі смерка' а ніч коротенька...

Стефан і Ярина (раптом схопились).

Коваль. Шож, набалакались у волю?... Бачу, бачу, що у вас одно серце і одна думка... Жалко мені вас розлучати, ще і як жалко, але і те скажу вам діти, що я й сам гаразд не знаю, кого більш люблю: чи вас, мої голубятка, чи Україну... Їдь, сину, на рік, або на два у Січ, скоштуй гіркої, та своєю одвагою нагадай бісурменам свого батька... А Ярина твоя на віки... На, візьми її...

Стефан і Ярина. Таточку наш рідний, благословіть нас...

Коваль. (Підймає руки). Боже праведний, Боже сильний... Обережи моїх діток од болізни, од лютого ворога... Спаси їх милосерний і помилуй... Сюди, діти, до мого серця... (Обіймає їх). Боже, зглянь ся на мене старого...

Занавіс.

ДІЯ ДРУГА.

(Обстановка та сама, що у першій дії. Світає.)

Я В А I.

Коваль. (Виніс зброю, кладе усе до долу, бере шаблю у руки). Шабле моя гострая... Ти була мені щирим товаришом і побратимом, тепер покидаєш мене сиротою... Працай, працай на віки вічні... Ручнице моя, гаківнице... Стара вже ти, дуже стара... Похряпано тебе бісурменськими ятаганами... Стріляй-же мітко, улчай хвацько у самісеньке серце, щоб ворог як сніг валив ся... Прощайте, мої вірні товариші, мої єдині дру-

ги: пістолі мої смертельні... З вами найважче мені розрізнати ся. Дивлячись на вас, згадую я давнішу давнину і воскресає перед моїми очима колишнє незабуте... Далеко, — далеко я вас здобув — за синім морем, куди вже і ворон мої кости не донесе. (Задумує ся).

Я В А II.

Стефан і Ярина. (Входять).

Коваль. (Побачивши їх). Гай, гай як ви баритесь, діти... Пора... Вже і сонечко встало, скоро день буде... А ти Ярино пійди та здійми з божниці срібний образок. Його колись подарив мені старий чернець у Києві.

Ярина. (Відходить).

Я В А III.

Ярина. (Входить).

Коваль. Доню, подавай йому зброю.

Ярина. (Плачучи, дає йому шаблю). Рубай, мій соколе, лютих ворогів, борони віру христову... (Надіває на него шаблю).

Стефан. (Вздержує сльози). Буду моя зоре, боронити... не обезславлю козацького роду.

Ярина. Стріляй мітко, смертельно, та повертай швидче до своєї милої...

Стефан. Вернусь, моя галочко, зо дна моря прилину до тебе, моя зоре...

Коваль. Бравий козак, аж серце радуєть ся... Ех... колиб моя сила... Хочби мені як небудь доплентати ся до Січи, яб там хоч коний пас, або що... Та не плач, синку, не годить ся... Годі Яриночко сумувати, пора милого в дорогу споряджати... (Бере у неї образок і благословить ним Стефана). Нехай хранить тебе той образок почаївської Божої Матери від всякої лихої пригоди... (Надіває Стефанови на шию). А тепер пращай мій синочку... (Цілує його в голову). Не бари ся, та швидко повертай ся... Ну пора, бо ось і товариство незабаром збере ся на вигін...

Стефан. (Обіймаючи Ярину). Пращай, моя люба суджена... Пращай, моя квіточко... зірочко моя...

Ярина. (Ридаючи). Тату... Тату... О, як важко розлучати ся з милим...

Коваль. Годі... Годі... донечко... Пращай же, синочку, ще раз. Глядиж, синку, жий правдою, ні перед ким не розпадай ся і нікому не шкодь... Дурної поради не слухай, а доброї не бери не подякувавши... Шануй старшину, почитай старших від себе, з товариством поводи ся з повагою і живи у добрій злагоді... Приїхавши на Січ, поклони ся старому кошовому від Ковалю, а отсей кашпук віддай на церкву Божу, щоб помолили ся на Січи за мою грішну душу. Горівку пий та розуму не пропивай... Памятай, синку, що як сядеш на коня, не забувай на Бога, а злізши з коня, не забувай за коня... Шанувати-меш його і годувати меш, то він тобі вірно служити-ме... Та не давай нікому другому ні розсідлати ні напувати, а причуй його до себе посвистом...

Ярина. Хто іти-ме або їхати-ме, то передай від себе звісточку хоч на словах, хоч на папери... Пращай, Стефаночку, мій любий, мій орле сизокрилий... (Ридаючи, паде до грудий батькови).

Стефан. (Низько кланяючись). Пращайте, тату... Пращай, моя зірочко... (Скоро відходить).

Коваль. Бог тобі на поміч, моя дитино... Годі Яриночко... годі... Подивись як полетів: як стріла з лука... Аж серце радуєть ся...

Ярина. (Кричить): Стефане... Орле мій... Дивись ся, тату... Оглянув ся... Махнув шапкою... Щось говорить... Не чую... Не чую... Вже ледви маячить, а шапка червоніє... Потонув... Знов з'явив ся... Зник... (Зомліла паде).

Занавіс.

ДІЯ ТРЕТА.

Я В А I.

(Козацький табір. Скрізь сидять запорожці, одні чистять зброю, другі заходять

ся коло ватри де варять вечеру. Повно руху і гамору. Сьпівають):

Хор:

Гей не дивуйте добрії люди,
що на Україні повстало,
там за Дашевом під Сороквою
множество Ляхів пропало.

Гей Перебийніс просить не много,
сімсот козаків з собою,
рубає мечем голови з плечпй,
а решту топить водою...

Опара. Сьогодні чи мало не долічились своїх...

Кукса. Таки певно і в пів сотні не вбереш.

Опара. А атаман молодець... Довго не давав ся. Чоловіка з десятків положив, доки і самого не проткнули.

Кукса. Завзятий був козарлюга, — вічна йому память... Ну, та я так думаю, що і сей не дасть собі у кашу наплювати, дарма що молодий...

Опара. Молодий, та з старою головою... Вигодував старий Коваль юнака козакам на славу а ворогам на погибіль...

Кукса. Зопсує не один десяток голомазних таракуцьок...

Неплюй. Я сьогодні поруч з ним рубав ся. О... Завзятий... Очи горять так страшенно, аж ніби пащать від них; зуби стиснув, та так січе, так руба як дрова... Буді бравий козак, як що не зледащів...

Кукса. А ходім но, братця, та подивім ся, як там старшина бенкетує...

Опара. Кортить промочить горлянку?

Кукса. Бо пересохла уже... А тобі-б то і байдуже?

Опара. Чого байдуже? Я пю, доки петь ся... Сказанож: „пий доки петь ся, лий доки леть ся...“

Неплюй. Який там бенкет?... Може по коряку смикнуть... Не бійся, сей атаман не в покійного; як тільки його виголосили, то загаз наказ дав, щоб п'яного його око і не бачило. Се Опарі не на руку ковінка... коштувати-ме його спина не раз бичів...

Опара. Чия спина до чого здатна... Моя до бичів, а твоя, щоб на ній чорти гонки били...

Неплюй. Молодець, ей Богу молодець... Не довго длубав ся в кишени докп найшов слово.

Опара. У мене кишеня плодуча: не всію винять слово як вже у ній вилупить ся нових два...

Неплюй. Ой молодець, хвалю... А хочете, братця, я вам розкажу, яке мене колісьто ліхо спіткало?...

Опара. Ану, ну... Вигадай що небудь... Та тільки як брехати, то брехати до ладу, а то й слухати не хочу та й шку побю...

Неплюй. Ні, я вам правду розкажу...

Опара. Чуєте, братця?... І вітер неначе став притихати... Мабуть хоче послухати тієї правди, що брехнею зветь ся...

Всі. Та ну бо... не перебивай. Хай і бреше, а тобі як? Бреши... бреши...

Неплюй. Давно се було... Ще як я жив на селі та чумакував зі своїм дідом, а мого батька тоді ще не було на сьвітї...

Всі. От, чортів син вигдавав...

Неплюй. Ото справили ми 12 возів та накупили 12 пар волів, щей і 12 батогів... Спорядили настоящу чумачку... Поїхали ми на Дін по рибу... Тоді еще шляхів не було, так ми майнули манівцями, навиростець, через ліси та через бори, через Туреччину та через Шляхотчину... Прїїхали ми на Дін, аж риби нема — самісінькі раки... Ой лишенько... Що тут діяти?... Стали ми радитись... Я і кажу дідові: накупимо раків, бо якже, кажу, так порожнем вертати?... „Добре, каже, спнашу...“ І накупили ми тих раків повнісенько: аж цілих три макітри та чотпри фляшки... Заткнули ми їх затичками, тай поїхали... Їдемо ми день, їдемо другий, аж третого дня прїїхали до порома. Поромщики за переправу заломили таку ціну, що і раки не варта були того... А мій дід дуже розумний був, бо бував такн у бувальцях... Зараз ударив себе каменюкою по лобі, аж йому гуля вискочила між очима завбільшки кулака... Ділож, братця, було важне, то і треба було поміркувати... Ото, як кажу, мій дід як почав думати, а думки так

сїдають йому на лобі як чираки... Та думав він так либонь з тиждень а далі і каже: „Ось що ми зробимо: вози попродамо на сїм боці, а волів та раків переженемо в брід...“ Як сказав се мені дідусь, так я з радощів аж затанцював, та такого гопакка, що аж потилиці пятами доставав... Зараз попродали ми вози, а волів та раків пігнали в брід. Воли поплили верхом, а раки пірнули в спід... „Нічо, каже дід, вони на тамтім боці вишлянуть...“ Ото перенесли ми річку тай посїдали на тамтім боці ждати тих раків... Сидимо ми до сніданку, нема раків... Вже і обідня пора, нема раків... Стало сонечко звертати на полудень, далі і на спочинок, а наших раків як нема, так нема... Аж се мій дід як не затупотить, як не закричить. „Сякий... Такий... присїкав ся до мене... тиж, каже, бісів сину байдаки бив, і чиж вже, каже, не можна було доглупати ся, щоб попутати тих гемонських раків...?“ Еге, кажу, тепер я і сам бачу, що треба було... Ну... нічого робити, повставали ми, заняли волів, взяли торбинки на плечі тай потягли... А тут ще мені велика пригода трапила ся: зовсім підбив ся так, що не можу іти... Сїв я на шляху тай плачу... Тут спасибіг, дідусь став мені в великій пригоді... „Дурню, каже, не знаєш, що робити?... Возьми ноги на плечі...“ Тю... кажу, я і не догадав ся. Як схоплю ся, та себе за ноги... Закинув їх на плечі та зараз polegшало...

Довго ми се ішли, аж гульк, приходимо до дому... А тут Бог нам дав велику радість: мій батько на сьвіт народив ся. А такий бравий хлопчина та такий балакучий... Надїла мати на нього сорочечку, штанці, вибіг він нам на зустріч, поцілував дїда у руку, а мене як ухопить за чуба, як почне бити, як почне кулакувати... звісно, батько, то вже і знає своє діло... Я йому мовчу, одно через се, що батько, а друге і від радощів, що він на сьвіт народив ся... Добре оттому, братця, у кого хоч пізно, а народить ся батько. Бо перш якось то аж чудно було: ідеш вулицею, а люди і питають: а деж, парубче, твій батько?... Тепер уже ціле село зна, що і в мене є батько, хоч він і після мене

народив ся, а всеж таки є... Ото, кажу, прийшли ми до свого двору, аж дивимось: двір наш такий великий та такий став просторий, а ворота такі широчезні, що скілько возів не їхало би в поруч, то не зачепилиби ся... Увійшли ми у хату, дивимось, тільки і старого, що піч, а то усе нове... На стїнах хмари та лїс, а на стели небо, і сонечко так сіяє, що як глянеш на нього, то аж слюзи потечуть з очий... Спасибіг сусїдам, добре підновили хату... Ото дід мій зараз почав порядкувати. Наварив оловяних пампушків та жельзних галушок а мене післав скликати сусїдів на батькові хрестини. І наскликав я тих сусїдів повнісеньку хату: аж три старі бабі та одного цигана... Як тільки батька увели у хрест, то почали ми з дїдом частувати гостей... дід біля столу а я біля порога. Котрий ухопить галушку пампушку, то і мерщій біжить до порога, щоби запити юшкою. А я його там зараз і почастаню макогоном, по потилици... хмель йому ударить у голову, то він так і сторчака дасть... Та так ми усіх уконтентували, що декотрі і на віки там заснули, а иньші ледви другого дня і прочунали ся...

Опара. Та ти і до сьвіту не добре-пеш...

Неплюй. Вона єще довга... та се бач її кінець... Але я зараз причіплю до ньої другу...

Опара. Стривай... Нехай моя зверху...

Неплюй. Бреши...

Опара. Тільки се не брехня а справжня правда... Знаєте, братця, тамтого тижня я стояв на варті... Ніч була така темна, що і носа свого не побачиш, тільки як ляпнеш його рукою, то тоді і на певно знати меш, що він є у тебе на пиці... Стою я собі, стою, стою, стою тай стою...

Неплюй. Та сядь вже раз, вражий спну...

Опара. „Стою я собі тай думаю: чи той Неплюй брехнею цілий сьвіт перейде і назад верне ся?... Аж зирк — так гін за двоє, котить ся щось таке малесеньке, рудесеньке, котить ся тай котить ся... Що воно таке, думаю... Прожогом донав тай питаю ся: куди ти так, кажу, поспіша-

еш?... „Кочусь, каже, до вашого Неплюя, щоби його з'їсти...” А я його чоботом, чоботом, чоботом... тай роздавив... А не їдж, кажу Неплюя, нехай краще він тебе з'їсть...

Всі. (Регочуться).

Неплюй. Та се її кінець?... Та ви не знаєте, що з Опарою трапилось у ту-ж таки ніч?

Всі. А ну, ну... хто кого перебреше?...

Неплюй. Знаєте, братця, їду я попід ліс аж дивлюся: що за біс... Нашого Опару ташить величезний вовчisko... Я вже бувало хотів бігти та ратувати християнську душу, коли вовк лиш роздзавив хавку та проликнув сараку разом з чобітьми ручницею і списом... Мені тільки сльози покотилися з очей... Але наш Опара не з таких... сейчас собі порадив. Туди, тим місцем, звідки у вовка виростають задні ноги, він з початку виставив лиш голову, розглянув ся по сьвітї, а далі гоц, тай опинив ся на землі, та давай ногам знати... Але і вовк також не попустив... Підбіг, вхопив його та вдруге проликнув... Опара знов тамтуди та на втікача... Побачим, чия візьме, подумав вовк, та навздогін... Дігнав, вхопив у пащеку, що сарака Опара лиш задзвонив ногами у воздуху, та мерщій з ним під дуба... Прилетів до дуба, обернув ся до нього хвостом та з цілої сили запер ся задом до дуба... Мені аж піт покотив ся, бо бачите, братця, тепер прийшло ся Опарі марно загинати... Бо кудиж йому тепер утікати?... Я так зі страху і закричав... І се вратувало сараку, бо вовк від несподіваного крику напудив ся так, що зі страху так і лягнув Опарою на землю...

Голощун. А ну годі вам брехати... Гляньте лиш якого підсвинка сюди женуть...

Я В А ІІ.

(Два запорожці вточують барилку з горівкою).

Подорожний і Зачепа. (Входять).

Подорожний. Курінний прислав вам барилце чемерички, щоб почхались після татарської табаки...

Опара. Чи справді?... От так молодець, зна гоїти запорожські рани... (Бере барилце і пє).

Всі. Та ти так і без коряка дудлиш...

Опара. Душа міру знає...

Неплюй. Та годі тобі смоктати... Бач допав ся, неначе віл до браги... Ще луснеш, к' бісовому батькові...

Опара. Однаково помирать...

Неплюй. От чортова п'явка...

Опара. От тепер як раз у щерт, тільки треба розперезати ся... Братя, а подайно хто затички... А щоб ви зазулі не чули... (Дістає хліб і сало). Оттак її заткнемо, щоби не розхлюпала ся...

Всі. (Пють).

Я В А ІІІ.

Недобитий. (Входить).

Всі. От як раз нагодив ся... Тебе тільки і бракує...

Недобитий. Я знав, що тут є порожнє місце і для мене.

Опара. А звідкіля Бог несе?

Недобитий. З землі.

Опара. Та знаємо, що не з неба... А деж ти був?

Недобитий. Проти неба на землі... Гай, гай, пєте горівку, а діда і не почаєсте...

Опара. Хиба не знаєш звичаю?... Бери коряк та і пий скільки влізе... Та де се ти таку бороду допняв?

Недобитий. У цапа позичив.

Неплюй. (Регоче ся). Мабуть правду кажеш коли не брешеш...

Недобитий. Шкода брате у мене правди шукати. Я з нею тоді ще попрацав ся як з Неплюєм спізнав ся...

Неплюй. Ото приліпив... люблю за обичай... Тепер от і подлубай в голову, щоб до ладу відповісти.

Недобитий. Порожню у тебе в голові... Скільки і не длубай, а опріч вітру нічого не знайдеш...

Всі. (Регочуть ся). От, бандурист... Загнав Неплюя на слизке...

Неплюй. (Регоче ся). Їй Богу молодець...

Опара. А ну їду з цапиною бородою, ушквар нам якої...

Недобитий. Ушкваривби, та струни позасихали.

Опара. Від чогож то?...

Недобитий. Та від того, від чого твої порозкисали...

Опара. (Регочучись). Чи не бісова пара...

Голощук. (Підносить коряк). На дідусю... Промочи голосники...

Недобитий. О, сей то догадливий. Мабуть у твого батька не дурний був син...

Голощук. Чи не той, що Гарасимом звали?

Недобитий. Як що ти Гарасим, то той самий.

Голощук. Я він і є.

Опара. А нуж бо ушквар, бо мене вже так і кортить до танців.

Недобитий. А дуже кортить? Глядиж, щоби не погубив підопви...

Опара. Нічо... Я язиком полатаю...

Недобитий. (Грає і присьпівує).

Опара. (Танцює).

Недобитий:

Ой так чини, як я чиню
люблю жінку аби чию,
хоч попову, хоч дякову,
хоч хорошу мужикову...

Ой до мене сита, сита
ой до мене решета,
ой до мене запорожці,
бо я бідна сирота...

Розступіте ся міряни
нехай гири погуляє,
щоб зазнали всі міряни,
як гуляють голоштани...

Опара. (Танцюючи): А ну піддай хто охоти... а то вже ноги ледво човгають ся...

Недобитий. З такими танцями краще тиб і не рипав ся... Ти мабуть тільки язиком вмієш тропака вибивати...

Опара. Не сердь мене, бо як розсерджусь, то буду танцювати до самого сьвіта...

Недобитий. У тебе і так вже либонь свитає в голові і в очах...

Опара. (Скидає жупан): Так ось-же тобі.. (Танцює мов несамолюбий)... Грай, коли граєш, побачиш чия візьме!...

Недобитий. Та хоч одпочинь, лада-чо...

Опара. Підди геть... Не рушай... От так наші: і сюди і туди... Навприсядки... Підсьпівуй, піддавай хто охоти...

Недобитий. (Сьпівує):

Ой ти старий, я молода,
та між нами незлагода...
Ой ти старий кахи-кахи...
Я молода хи-хи-хи-хи.

(Говорить): Та скинь бо, вражий чоловіче, і сорочку, щоб і та не заваджала.

Опара. (Паде на землю). Стрівай... Я одпочину, тай знов, а ти тимчасом засьпівай якої жалібної... (Виймає з кишені гроші). На тобі тимчасом таляра, а потім заграєш мені ще аж за два.

Недобитий. (Сьпівує):

Замовкли бандури, оглухли мабуть
Ні співу ні думи в хуторах не чуть
Лише по могилах голосить ворон
Козацької слави старої гомон.

О руськая земле, о рідна моя
Чи прийдем ще раз ми коли до коша.

Де ділись, заділись ті давні часи
Славетні гетьманські, де ділись вони
Бувало атаман як кликне на бій
чубаті як хмари злітались як стій.

О руськая земле, о рідна моя,
чи верне — поверне ще слава твоя...

В кайданах в неволи козака сім'я,
по дворах шляхетських у наймах сестра
і син на послуги пішов Москалям,
на глум і на посьміх самим ворогам.

О руськая земле, о рідна моя,
коли вже скінчить ся неволя твоя.

Прокиньте ся діти, наспів вже той час —
„Заплакана Мати” вже кличе на вас,
щоб стать односердно за діло сьвяте,
а слава та давня ще нам зацвите.

О руськая земле, о рідна моя,
та чей ми прийдемо ще раз до коша...

(По сьпіві): А тепер прашайте, мої любі... Я піду по наметах, оглянущіх, може хто занедужав... Треба порадити... Пращавайте... (Пішов).

Голощук. А диви, гей, Прохоре, що то за могилою наче курява підняла ся...

Неплюй. Хмара встає. Певно на дощ. (Прплягає вухом до землі). Ні, не чути, щоби тупотіло... Ну, що пора і спочивать. Наказ був рано рушати, щоб у вечорі у моря статъ... Назустріч повинні підійти байдаки... Пора вже і Туреччину провідать. Пора полататись, бо мені вже шинкар на бірг не вірять.

Голощук. Так намочить його, цявіру, у річці, щоб набрав віри.

Неплюй. Мочив... Не йме віри... Ну, та вже чорта лисого з'їсть, щоб він завтра не дав мені похмелитись. Задушу а-нахтемську віру...

Голощук. А опісля сам будеш шинкарювати, чи як?...

Неплюй. І то правда... Ну нехай ще поживе на сьвіті... (Кладе ся спати).

Я В А ІV.

Стефан. (Входить. Сів на камені і задумав ся). Ось вже рік минає як розлучив ся я з вірною дружиною і покинув рідну оселю, а серце з кожним днем все гірше болить і нічим його не заспокоїш... О колиб я мав крилечка, щоб полетіти хоч на хвильку у рідний край і глянути хоч би з далека на той садочок вишневий, де з милою як з голубочкою воркував і цілував її карі очі та чорні брови... Один би тільки разочок глянути в очі мій, почути із уст її одно щире слово і те слово додасть мені сили та відваги... Тепер я у славі та повазі... Та що з того? Нащо слава, коли серцеві нема супокую?...

Я В А V.

Недобитий. (Входить. — Підійшов крадьком до Стефана). Здоров Стефано...

Стефан. Хто ти за чоловік? (Придивляє ся). Стрівай... Я тебе десь бачив...

Недобитий. Може і по знаку... Придивись гарненько...

Стефан. (Схопившись за голову): Я бачив тебе... ні... не памятаю...

Недобитий. Торік... на Зелених сьвятах...

Стефан. Ти сьпівав думу про Наливайка?

Недобитий. Може і я... (Здіймає бо-роду): Пізнаєш?

Стефан. (З криком): Той самий...

Недобитий. Та цить... Не гомоні... Почують...

Стефан. Ти був там... у батька? Скажи мені, що сталось? Кажі, ти знаєш про кого я думаю...

Недобитий. Не годить ся козаковц, та ще й до того атамани на війні нянчити ся з серцем... О, глянь навкруг себе: кожний з отсих бідолах когонебуть покинув в дома. Інший батька, матір, інший чорнобриву дівчину, як от і ти. І усі вони ховають ся від людей з тією болячкою...

Стефан. Ти мене мучиш... Ніби щось страшного хочеш сказати.

Недобитий. Дитина ти, та ще й атаман...

Стефан. Одно слово тільки скажи, а я знов буду козаком, знов полечу на во-рога як на весілля...

Недобитий. Ох, літа, літа молоді... (Сьміє ся). Наж осьдечки тобі цидулочку від твоєї дружини... (Дає лист).

Стефан. (Цілує папір): Від неї... від моєї милої...

Недобитий. Придивись, що там написано.

Стефан. (Читає): „Сизокрилий голубоньку, любий мій Стефано. Де ти, друже, пробував, де ти орлику літаєш? Я оченьки виплакала, виглядаючи тебе. Полиняли чорні брови, личенько змарніло...“

Я В А VI.

Джура. (Вбігає): Пане атамано...

Стефан. Що скажеш?

Джура. Орда на нас наступає двома крилами: від моря і від шляхеччини...

Стефан. (Грізно): До збрυї... Панове молодці за мною!...

Всі. (Схоплюють ся).

Стефан. Шаблі на голо... Пісні... Пісні, щоб земля застогнала і заревла...

Хор:

Гей нужмо братця до збруї,
на герц погуляти,
слави залучати.
А чи пан, чи пропав —
в друге не вмирати,
гей нужмо до збруї!...

Нам допоможе сьвятий Юрий
Козакам на славу
Турка звоювати...
Гукнемо з гаківниць,
додамо з гарматів,
щоб не повставали...

(По хорі вибігають усі. Чути стріли битви).

Неплюй. (Вбігає — до Опари): А про сего забули... Вставай, бісів пuzір... Бісурмен іде.

Опара. (Крізь сон): Грай на всі...

Неплюй. А щоб тебе ледачо узяло... Ач, йому танці на умі... Вставай бо, діяволе... Ну, що тут робити? Треба укнунти у який небудь віз... Стрівай, сатано... Завдадуть тобі завтра памятного... Скоптуєш київ аж задуднить... Бач, як насмоктав ся... (Витягає).

Опара. Не руш, кажу тобі: не руш!.. Аще за то пику розбію... Ну, що за діявольський народ... Геть Іроди... Геть, кажу...

БИТВА.

(Живий образ. Козаки і Турки, посеред Стефан на труні турецького баші).

Занавіс.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

Я В А І.

(Турецька в'язниця).

Стефан. Так гляднж, як тільки поженуть нас завтра на роботу, то ти будь при мені і нікуди не відходи... Будемо уважати на таку хвилю, коли при нас зістане ся один вартовий. Я прожогом кину ся до

нього і відразу пішлю його до всіх чортів, а ти мерщій зди́ймай з нього одержу, переодягнись і втікай як змога...

Покришна. А ти щоб зістав ся у неволи?... Ні, сего ніколи не буде... Тікай ти... Твоя сила і завзятість ще здадуть ся на Запорожу, а я однаково звів ся на нінащо... Такий вже став знемоцільний, що мене і курка задзюбає... Так мені однаково здихати...

Стефан. Не в такі кайдани мене закуто, щоб можна було їх розбити... Твоїж я відразу розбію...

Покришна. За щож, пане атамане, ти мусиш погибати?... Ні, я хочу померти разом з тобою... У сїм пеклі я тебе не покину.

Стефан. Вір, як що я єще потрібний на Україні, то товариство не забарить ся прийти по мене... А коли за мене призабуто, от може ти їм нагадаєш. У тебе є і батько і мати, вони тужать за тобою, побивають ся... а я... Ти звеличав мене атаманом, і я тобі як атаман велю і приказую... Слухай дальше... Як що Господь допоможе тобі добрати ся до рідного краю, допитай ся до хутора Ковалівки над Дніпром, понизше Городища... Спитаєш там про госпуду старого Ковалю, тобі мала дитина покаже... У ній живе мій нерідний батько. Скажи йому, що його годованець, Стефан, вже два роки гризе бісурменські кайдани... А як побачиш дочку його... то скажеш її... Ох, брате, тож то моя суджена дружинонька... тож скажи... Коли ти любив кого на сьвітї, то серце само тебе научить, що її сказати... Розкажи їм, як нас хвилю прибито до Синоца і як нас у полон забрано... Що борошили ся ми неначе зьвірі, що із сотні зостало ся нас тільки девятеро...

Покришна. Нехай буде по твоєму. Благословиж батьку атамане в далеку дорогу.

Стефан. Бог тобі на поміч. Пращай. може на віки... Бог зна де доведеть ся нам побачити, чи на тамтїм сьвітї, чи на Україні...

Голошук. А як мені, то і нікому поклони передати... Не знаю, чи і був у мене хоч який батько... де родив ся, де хре-

стив ся... не памятаю... поклонись, брате, рідній землиці та церковцям божим.

Кунса. І я такийже безрідний... Спасьибіг ворогам, батька спалили а матір у Дніпрі утопили.

Неплюй. А мій батько таки своєю смертю помер: два дні вороги з него здирали шкіру, а третього дня хотіли з живого виняти серце... Та чортового батька поживились... Прийшли до нього а він вже і захолонув...

Опара. Тобі і тут до жартів... Мабуть як і на пшибеницю поведуть, то сьміяти меш ся...

Неплюй. А щож?... Може плакати? Все одно... Не помилують. Та і ти підбрав би слини, як би тобі піднесли чарку одну-другу Адамових слізок... Учистив би такого гопака, що аж земля задріжалаб...

Опара. Так теж не своїм розумом... Минули ся всі танці...

Неплюй. Доперва ще тільки починають ся... Стрівай... Як підіймуть тебе на пшибеницю, то так затанцюєш, що аж язика висолопиш...

Опара. Піди геть з твоїми жартами...

Неплюй. Що?... Страшно?... А правда, що здаєть ся неначе вже у тебе мотузок на шії і чуєш як воно ласкоче... Не знаю як вам, братця, а мені їй Богу легше булоби, колиб швидше повісили... І допікаю я тим проклятим Туркам... Позавчора, як ламали ми камінь приходять до мене якийсь старший... Я почав його перекирляти: то язика йому покажу, то дулю... Думаю: от от повісять... Аж ні... Вартовий дав мені щось тричі по шії ручницею, тай тільки... Я йому дулі тичу, а він мене топить по потилиці... Але я його таки переспорив і я виграв, бо я йому у останне дулю даю, а він плюнув тай відвернув ся... Перше я молив ся, щиро молив ся Господеви щоб вивів нас з сего клятого льоху. А тепер пройшов рік, пройшов другий а я і думаю: чи вжеж і Богови тільки діла, щоб визволяти наші голови з турецької неволі...

Всі. От, вже розпатлякав ся, розпустив язика... Бодай тобі його скорчило...

Неплюй. Лайте, бийте... А я кажу не вірю... Ну і чого понадувались неначе сичі?... І ви козаки?... Раз мати родила і не двічі умирати... Всі ви легкодухи, боїтесь глянути у вічі смерті, через то вона вам і страшна; а мені то хочби і зараз на пшибеницю... Далебіг не здрігнусь... Та також так по правді сказати мене вже давно кортить на тамтой сьвіт. Цікаво мені дуже хоч одним оком глянути чи справді там так як дяки сьпівують: „ідіже ніст ні печали, ні воздыханія, но жизнь безконечная..." І я думаю також, що там мусить ся гарно жити, бо скільки то людий повмирало, а ані один від того часу не втік ще з тамтого сьвіта.

Всі. Чи тобі заціпить Іроде...

Неплюй. Мовчу, мовчу... А через хвилину усі загомоните: чого мовчиш, чому що небудь не збрешеш? Чорт вас зна як вам і догодити... Так не буду мовчати, а сьпівати буду...

Хор:

Ревуть стогнуть хвилі-гори
на синенькім морі.

Плачуть тужать козаченьки
в турецькій неволи.

Вже два роки у кайданах,
терплять тяжкі муки,
защож Боже милосерний
нам післав сі муки?...

Деж ви славні Запорожці,
сини вольной волі?

Чом не йдете визволяти
нас з тяжкої неволі?...

Я В А П.

Недобитий. (Входить перебраний за Турка з бородою. За ним 2 Турки. Він їм дає знак і вони відходять).

Недобитий. Чого розкричались нечестиві?... Молітесь Богови, сьогодні ваш послідний день. Я чув усе... Чув, як ви тут змовляли ся... Завтра ваші голови будуть четвертовати...

Стефан. Так іди швидше до свого султана, може вициганиш хоч по таляру за голову, а за 9 талярів купи собі добро-

го мотузка тай повісь ся... Ти чув як ми змовляли ся? А скажи ти, коли ти чоловік, кому воля не мила?... Та ж птапечка маленька, та і та рве ся на волю, а миж люди... Та і з ким я балакаю?... Хіба є в тебе душа?... А хоч і є то не дорозша вона тобі за талюра... Чи тямиш ти, що то таке воля?.. Вона дорозша золота, каміння самоцвітного, дорозша віку... Так ідиж недолюдку від нас, оstri швидше сокири на наші голови, або готуй мотузки... Не вже ти думаєш, що ми станемо благи ти тебе щоби помилував?...

Недобитий. Побачимо, що ти завтра скажеш?...

Неплюй. Спасибіг тобі голомазий чорте за звісточку... У мене з радости аж шіт покотив ся... Що братця не кажи, а то все якось чудно. Мабуть через те, що се перший раз... що дивись: сьогодні голова у тебе на плечах, а затра — тиць, тай на пали... А скажи, будь ласка, вельможний свинарю султанський, як мене на паль застромлять, чи потилицею до вас, чи очима?...

Недобитий. А тобі хіба не однаково?

Неплюй. А мабуть, що не однаково, коли питаю... Я-б хотів до вас потилицею, бо одно, що не хочу і після смерти дивитись на вас... тьфу... таких паскудних, а друге, то і вам також буде вигідніше нас десь цілувати...

Недобитий. (Дивлячи ся на Стефана): Хоть і в шматках сорочка, та гарно вигафтована. Мабуть від дівчини подарунок...

Стефан. Одійди бузувіре від мене...

Недобитий. Не одну нічку виплакала Ярина над нею, доки допила.

Стефан. Ти... ти диявол а не чоловік...

Недобитий. Адже твою дівчину Яриною звуть?...

Стефан. Одійди сатано...

Недобитий. Стефане... Стефане... не вже ти і доси не пізнаєш мене?...

Стефан. Та хто ж ти?...

Недобитий. (Здіймає бороду). Та і досі той самий, що співав думу про Наливайка.

Неплюй. Дивись... Недобитий... От чубатий біс...

Всі. Чи не старе шкандибало... Де ти узяв ся?...

Стефан. Кажи... Кажи нам швидше, як ти тут опинив ся?...

Недобитий. Довго буде усе розказувати. З того часу, як захопили вас у неволю, я також причвалав у Туреччину і на турецькому байдаку два роки блукав, прикидаючись то калікою то німим, доки не научив ся по їхньому балакати. Тепер, дірвавши отсю одежину, дібрав ся я до вас... Ти, Стефане, мені сказав, що 9 талюрів мені дорозше за 9 голов, а я скажу, що 9 вапих голов дорозше моїй одній голови... Я прийшов вас визволити... Втікайте на Україну, а як через пів року я не вернусь за вами, то відправте за мене панахиду. Ось вам помагачі... (Роздає пильники і молотки). Та приймайтесь мерщій за роботу, а я піду та роздобуду вам харчів на дорогу...

Неплюй. З доброго желіза зроблені... Аж пильник свистить...

Недобитий. Ага... І тобі закортіло на волю?...

Неплюй. Ей, брате... Усеж таки голова дорозша від гарбуза. За талюра ж не купиш...

Недобитий. Порайте ся по молодецьки а я піду на роздобутки, а як спуцу на долину шнура, то тогді по одному вилазьте. (Відходить).

Я В А ІІІ.

Стефан. (Випустив пильник з рук). Руки мліють, а ще і половини не надпиляв... Де-ж моя сила? Куди-ж вона поділась?... Заїли бісурмени, заїли, хоч зубами гризи... (Гризе кайдани).

Неплюй. Стривай... Не занести зубів... З своїми я вже справив ся то і тобі допоможу... (Пилує йому кайдани). Міцне желізо... (Зверху спускає ся шнур). Еге... Вже Недобитий справив і драбинку з пекла до раю... Ну... Зовсім...

Я В А ІV.

Недобитий. (Роздає пістолі, ятагани). Ну, в дорогу братця... Натеч вам харчі, поділіть ся... А се вам моя пора-

да: у день не йдїть а краще перележете... Ніч, то козацька ненька і осьвіжить і виховає... (Цїлує козаків). Пращайте... Поклонїть ся від мене рідній Україні... Найже вам Господь милосерний допоможе... (Відходить).

Неплюй. Ану, хто сьвятїйший, той починай лїзти на небо...

(Запорожці лїзуть по шнурі).

Неплюй. Щоб тут на останку таке зробити, щоб бісурмени зуби з досади поломали... Коби шматок вугля, або крейди вилаяв би добре, а вкінци камалював би дулю... Нема... Шкода... Ну, нехай на сей раз буде єще так... Пращайте голомазі... Ану, сьвята Опаро, підсади мене... (Бере ся за шнур).

Занавіс.

ДІЯ ПЯТА.

Я В А І.

(Та сама обстановка, що в дії І-ій).

Ярина. (Виходить з хати і сьпіває):

Чом не гудуть буйні вітри,
Не ломають вітїй,
Чом не несуть на крилечках
Від милого вістїй.

Сохну, вяну в самотинї,
Вже й сльози не льють ся,
А над моїм тяжким горем
Вороги сьміють ся.

І сьміють ся і радїють
Я-ж Бога благаю,
Щоб вернув ся мій миленький
З далекого краю.

Я В А ІІ.

Оксана. (Входить). Здравствуй, сестричко... (Цїлує її). Господи... Усе тужить та побиває ся.

Ярина. Такий вже мабуть мій талан.

Оксана. Я се нарочно забїгла за тобою. Там дівчата зібрали ся на пшилеч-

ку; сьпівають. Ходїм, сестричко, та хоч трохи розвеселиш себе.

Ярина. Не таке моє горе, щоб розважити його сьпівами або гульнею. Я своїм смутком тільки вам заваджу.

Оксана. Колиб ти знала як менї тебе жаль, що і Господи.

Ярина. (Обіймає її). Тиж моя одинокка жалібниця і порадниця.

Оксана. Ходїм-же, ходїм... Будемо грати ся у короля. Ти будеж королівною а я королем. Я хочу тебе сььогодні зацілувати. (Цїлує її).

Ярина. Роби зі мною як знаєш.

Оксана. (Обняла її). Ох, яка я рада... Голубонько моя спзокрила. Ходїм... (Відходять).

Я В А ІІІ.

Коваль. (Дивить ся у слїд). Пішла. Нехай іде. Може хоч трохи заспокоїть ся... (Сїдає). Ох, горе, горе... Що ти зо мною зробило, на що ти мене звело... Нема мого Стефаночка... От вже і третїй рік минув, як вирядив я його на Запороже... Чи його вбито чи в полон забрано?.. А може побратав ся з бісурменом?.. Проміняв віру, Україну і присягу? Тодї, земле сира, не допусти моїм кісткам лягти у тебе, викинь їх і розкидай по полю за те, що вигодував такого Ірода.. О, ні... Не такий мій Стефан... Ні... Він козацького роду... Які нечестиві думки лїзуть мені в голову... А може він нудить у неволи, гние у кайданах... О, Боже милосерний...

Я В А ІV.

Ярина. (Входить). Не можу я слухати веселих пісень, безжурного щебетання... Не можу... Не можу...

Коваль. Ти знов плачеш, моя дитино?...

Ярина. Тяжко тату жити у розлуці з милим. Чує моє серце, що вже його очи козацькі виклювали орли побратими, що його тіло розірвали вовки-сіроманці.

Коваль. Не побивай ся донечко... Всі ми у божїй воли. Ти мене своїми смутками женеш в домовину.

Ярина. (Дивить ся йому в очи). І ви плачете тату... якже мені не плакати?... Ви на своїм віку зазнали вже щастя, а моє проминуло перед моїми очима.

Коваль. (Витирає очи). Де ти там побачила сльози?... Хіба одна сльозинка, та і та дурна... Бачиш?... Я вже сьміюся...

Ярина. Сьмієтесь, а сльози тремтять у очах. Нащо ви таточку мене обманюєте?... Хіба я не бачу, як ви що дня тужите, як цілісеньку ніч тяжко зітхаєте та тихо молитесь?...

Коваль. То не від горя, а через те, що пора вже в далеку дорогу, в домовину... То і молюсь, щоб Бог простив мені тяжкі мої гріхи... Ось піді лишень, та принеси мені бандурку, то і побачиш якого я устрою гопака.

Ярина. Чи не думаєте ви розважити мене... (Задумала ся). Таточку любий... Відпустіть мене у монастир... Піду у черниці та й буду молитись за душу свого милого... (Плаче).

Коваль. Господь з тобою, моя дитино... На кого-ж ти мене покинеш старого, похилого, одинокого?... Хто-ж догляне мою старість, хто-ж закриє мені очи?...

Ярина. Тяжко мені тут жити... Серце з туги кровю обливається як спогляну на життя других. Весь мир хрещений веселить ся і радіє, а я неначе яка велика грішниця всебі сиділа між німими стінами, по заулках темних... А там, у чернечій одежі я не буду чути веселих сьпівів і легше мені буде на душі.

Коваль. Ти своїми словами мов спи-самп мене колаш. А до кого-ж я прихилю свою сиву голову, з ким поговорю, з ким посумую?... Іди, іди, дитино моя... не зупиняю тебе, бо не маю сили зупинити. Сам знаю, яка то мука шире кохане.

Ярина. Ох, таточку, таточку... що-ж мені робити?... (Ридаючи паде йому на груди). Ні... я не покину вас ніколи, ніколи не покину. До сего часу ви тайлись від мене зі своїм горем а мені здавало ся, що до мого горя нема у вас жалю. Я думала, що я одна тільки мучусь... Тепер я буду весела, буду сьміятись, танцювати.

Коваль. (Плаче).

Ярина. Годі-ж таточку плакати, ходім у хату, спочиньте. Тепер мені так весело на серці, так сьвітло на душі. Я чую, як мої сили ростуть і кріпнуть... Продовж же, Милосерний, ті щасливі часи... (Відводить Ковалья у хату).

Я В А V.

Селяни і дівчата. (Входять).

І-й селянин. Дивіть ся, дивіть ся, ондечки іде кобзар.

ІІ-й селянин. Ще й молодий який.

І-й селянин. Зупинимо його та попросимо, щоб засьпівав яку думку.

Дівчина. Ні, нехай заграє якої до танцю а потім засьпіває.

І-й селянин. Ще мало танцювали онтам на вигоні?...

Я В А VI.

Стефан. (Входить сліпий з хлопцем-поводарем).

Селяни. Здрастуй, чоловіче Божий.

Стефан. Здрастуйте і ви чесні миряне... щастя вам Боже на усе добре. Поздоровляю вас зі сьвятим празником.

І-й селянин. Спасибіг... А куди Бог несе?

Стефан. Куди ноги втраплять, бо очима не бачу... Там моє пристановище, де спочиваю...

І-й селянин. Лихо тяжке... Відкіля-ж ти родом?

Стефан. З просторої України... там мій отець, ненька, де застане ніч темненька... Там моя хатина, де добра людина.

ІІ-й селянин. (Бере його за руку і підводить до каменя). Сідай отгутечки, на камені, спочинь, та розкажи нам, страднику Божий що небудь про Січ та про Запороже.

Стефан. (Сідає). Сісти... сядемо, а спочивати будемо тоді як ляжемо в сирю землю...

І-й селянин. Якже се ти, змалку такпій, чи може у бісурменських руках побував?

Стефан. Бодай не розказувати...
Тільки один рік минув як одняли від мене те, що найдорозше чоловікові—світ сонця.

Всі. Розкажи, що з тобою стало ся?...

Стефан. Слухайте люди добрі, та научайте дітий вапих, щоб вони вчилися та дітям своїм розказували, як ту славу здобувають і як за віру та за рідний край голови складають.

І-й селянин. Горенько тяжке... Як що ласка твоя, то розкажи нам дещо, чоловіче божий...

Стефан. Розказувати, щоб сльози проливати, аби було кому слухати та навчати...

У неділю в ранці-рано
сине море грало.

Товариство кошового

на раді прохало:

Благослови атамане

байдаки спускати

та за Тендер погуляти,

Турка пошукати...

Чайки-байдаки спускали,

арматами лаптували,

з Дніпрового гирла широкого

[випливали]

серед ночі темної

на морі синьому

за островом Тендером потапали,

[пропадали,

атамана курінного

сироту Стефана молодого

сине море не втопило,

а в турецьку землю Агарянську

без керми прибило...

Тоді сироту Стефана,

атамана молодого

Турки-яничари ловили,

в кайдани кували...

Ой Спасе наш Межигорський,

чудотворний Спасе!

не допусти мені впасти

в тяжку неволю...

Там кайдани по три пуди

атаманам по чотири...

І світ божого не бачать не знають

без сповіди умирають,

як собаки здихають...

І згадав сирота Стефан в неволи

свою далеку Україну,

нерідного батька старого

і нерідну сестру Ярину...

Плаче, ридає,

до Бога руки здіймає,

кайдани ламає —

і утікає на вольную волю...

Турки яничари його дігнали,

до стовпа вязали

очи виймали...

Я В А VII.

Ярина. (Вийшла при кінці думи).
Стефаночку... Стефаночку... Стефаночку...
Моє серце... Деж се ти забарив ся...
(Побачила, що він сліпий). Тату... Тату...
Ідть сюди... Тату... Подивись ся...

Я В А VIII.

Коваль. Чого ти доню голосиш?
(Довго дивить ся на Стефана). Сину мій...
Сину ти мій безталанний... Моя ти дитино...
Чи тебе се я бачу, сину мій єдиний?...

Стефан. Тату... Ярино... Я не бачу вас...
я тільки чую вашу любу розмову... Я чую серцем,
що я вам рідний. Ви привітаєте мене каліку... сліпого?...

Ярина. Ти мій суджений... Ти вернув ся до мене і світ мій прояснив ся.

Стефан. Бог з тобою, Ярино... Тепер я не до пари тобі.

Ярина. Візьми милий остру шаблю, зрубай голову твоїй любій, виріж з грудий серце...
Коли не буду твоєю, то лучше смерть мені заподій...

Стефан. Ярино... Ярино... Прости мені...
Серце моє давно у тебе, візьми і душу мою...

Коваль. Діти мої... Квіти мої...

Стефан. (Паде на вколішки). Боже милосерний... Ти сам довів мене до рідної хати, до вірної дружини... Благаю Тебе, милосерний, вижени із думки, вивій із серця тяжкеє лихо і всели у мою замучену душу тихий та привітний рай... (Ридаючи припадає лицем до землі, люди клякають, здіймаючи шапки).

Хор:

Боже великий єдиний,
Русь-Україну храни.
Волі і сьвітла проміням
Ти її осіни.

Сьвітлом науки і знаня
Нас, дітей просьвіти!
В чистій любови до краю,
Ти нас, Боже, зрости.
Молимоь Боже єдиний
Русь-Україну храни,
Всі свої ласки, щедроти,
Ти на люд наш зверни!
Дай йому волю,
Дай йому долю,
Дай доброго сьвіта
Дай Боже народу
І многая, многая літа!

Зимою в парку.

Одяг ся парк в убраннє свіжне,
Туман в алеях розіславсь,
Повітря казку шепче ніжну,
І вітерець угамувавсь.

Не чути гомону людського,
Краса й таємність чарівна,
Нема ніде душі живої,
І спокій, тиша неземна.

Ніщо ніде не колихнеть ся,
Повите все вечірним сном,
І тільки наша мова ллеть ся
Під вічним зоряним шатром.

Ударив р а з десь дзвін самітно,
Мов привид радісний в глуші,
І звук ростанув непомітно,
Збудивши рій думок в душі.

Щирійш до мене пригорнулась
Тоді, голубко люба, ти,
І, мов дитя сьвяте, всміхнулась,
В сійній щастя й красоти.

Олекса Коваленко.

Що то є гігієна і що нам про ню треба знати.

„Хто стратив здоров'я — той стратив усе.“ — 3

Ся народна приповідка аж надто ясно товкує, чим наш народ вважає здоров'я. „Хто стратив здоров'я, той стратив усе!“ Чоловік, що стратив здоров'я, хоть би посідав і найбільші скарби на землі, достоїнства і почести, не буде щасливий.

О много щасливішим від нього є звичайний нуждар, що тішить ся однак кріпким здоров'ям. Що-ж нам по маєтках, на що придасть ся образование, наука, як з того всего користати не можемо.

Неодим віддав-би все, що має, щоби тільки відзискати здоров'я.

Не час однак дбати про здоров'я тогди, коли його вже стратить ся.

О!... тоді вже за пізно! Про заховане здоров'я треба думати завчасу, а радше завчасу треба всякій хоробі запобігти, або інакшими словами: треба так своє житє уладнати, щоби хороба не мала до нас притупу.

Наука лікарська від давен-давна напружує усі свої сили на борбу з недугами і мимо великанських поступів, які на тім поли зробила не звільнила чоловіка від страшного марева: недуги. Учені лікарі прийшли до заключення, що з хоробою бороти ся треба у жерела, іменно треба бороти ся з тим, що спричинює хоробу і постійно уживати тих всіх способів, що запобігають хоробі.

Наука про се, яких способів треба уживати постійно, аби охороняти своє здоров'я перед недугами, називає ся гігієна або охорона здоров'я. Гігієна слідить як найточніше услівя удержання

здоров'я чоловіка і задержання повної живучої сили нашого житя.

Основне знанє охорони здоров'я є річню доконечною для кожного чоловіка. Тоді доперва гігієна стане на висоті своєї задачі, коли людство прийме в ній як найдіяльнійшу участь.

Хтож повинен тим займатися?... Родичі і учителі, хлібороби і робітники — одним словом кождий член суспільности.

До охорони житя належить все, що відносить ся до потреб житя чоловіка, отже воздух, котрим дихаємо, пожива, мешканє, одежа, рід праці, рух і спочинок, світло при котрім працюємо, забави і т. п.

Та вправді є приписи, але хто їх ся придержує, а наш нарід цілком про них не зважає, а часто-густо навіть і не знає, що взагалі є які приписи. Бо крім приписів треба ще і доброї волі зі сторони кожного, щоби кождий був до глибини своєї душі пересвідчений, що гігієнічні приписи треба конечно додержувати, бо в противнім разі самі собі наносимо величезну шкоду, стаємо катями свого власного здоров'я і житя, котре дане є нам від Бога і котре ми повинні шанувати. Бо люди, що не числять ся з приписами гігієни або охорони здоров'я не тільки собі, але і цілому загалови наносять необчислимі шкоди.

От відомо нам всім, що причиною многих заразливих недуг, як приміром шкарлатина, дифтерія, запаленє легких, тиф, сухоти, віспа, одра, коклюш і иньші

є дуже дрібненькі заразки, невидимі для голого ока, які доставши ся до нашого тіла, множать і розрастають ся дуже скоро і численно, та тим нищать наш організм, наше здоров'є і житє.

Позаяк люди все хорують, тому і заразки чи там мікроби сих недуг безвпинно кружать у воздуху, падають на наше тіло, достають ся до уст, носа, легких, коли найдуть по сему відповідні услівя. А се стає ся найчастійше тоді, коли чоловік нечисто ходить коло себе, коли нечистота не кидає його хати.

Відомо також, що чоловік дорослий, здоровий і сильний рідше хорує, а то тому, що його організм лекше може побороти заразки всяких недуг. Тому то часто лучає ся, що люди сильні обходять заразливо хорих без ніякого небезпеченьства для свого власного здоров'я.

Люде слабше збудовані а також і діти далеко лекше підлягають зараженю всякими недугами, позаяк слабе їх тіло менче є відпорне на заразки хвороби, котрих не в силі є побороти. Конечним є проте в часі заразливої недуги звертати бачну увагу на відокремленє хворого.

В часі заразливої хвороби треба донче здорові діти відділяти від хорих і Божє борони, не позваляти їм спати з хворими не то в однім ліжку, але навіть і в одній кімнаті. Воздух в кімнаті, в котрій лежить хорий треба завсїгди відсвіжувати, то є кімнату перевітрювати, однак тоді треба хворого заслонити, щоби чистий, студений воздух не віяв безпосередно на нього. Добре є також очищувати воздух карболевою водою при помочи так званого розпиляча.

Ті, що стикають ся з хворими, повинні заховати як найбільшу чистоту. Приступаючи до оглядення рани або її перевязання, так перед як і по треба старанно вимити руки простим милом, вичистити нігті теплою водою і милом а відтак карболевою водою або спіритусом. Трафляє ся нераз, що здоровий чоловік оглядаючи хворого брудними руками, або обвиваючи його брудними пиматами, уділяє йому нової хвороби; навідворот, трафляє

ся часто і таке, що здоровий від хворого набирає ся недуги.

Заразити ся можна не тільки в часі хвороби, але і по хворобі в 2-ох до 4-ох тижнях, бо заразки недуг так довго задержують ся. Через цілий той час, о скільки то є можливе, треба хворого відокремлювати і задержувати всі ті охоронні средства, що і підчас хвороби.

Сінники, на яких лежав хорий, окривала, вату, що була уживана до окладів, гірше пимате треба спалити. Ліпше пимате треба добре виварити, додаючи до окропу соди.

Стїни і стелю тої кімнати, де лежав хорий, треба добре вибілити вапном. Підлогу і всі домашні посуди вимити карболевою водою і горячим лугом. Вимити також треба двері, фїтрини і вікна.

Не треба жалувати ні труду ні коштів, бо через те охоронюємо себе і свою родину від всяких шкідливих наслідків.

Злий є також звичай плювати на землю. Слина висихає, розтирає ся і летить у воздух, котрим дихаємо, а через се заражуємо всякими хворобам.

Мухи розносять також хвороби і не один чоловік вже помер через се, що його вкусила муха, яка сиділа передтим на хорім чоловіці. Тому треба завсїгди немилосердно нищити мухи, а вже безуслівно не вільно позваляти, аби мухи були в тій кімнаті, де лежить хтось хорий.

Не треба також позваляти, аби хорий плював на землю, але все йому дати на се якусь посуду, котру треба удержувати дуже чисто.

Цїлованє дітей через незнакомі особи також є небезпечне. Не треба рівнож дітям позваляти цілувати пси, коти, або щоби сї звірята лизали діти по твари, бо вони легко можуть перенести якусь заразу на діти.

Нашим обовязком є уникати все те, що так наше як і наших дітей здоров'є може наразити на якусь небезпеку, бо сьвяті суть слова пословиці: „Стереженого Бог стереже”.

Стережим ся отже!

БІЛЬ ГОЛОВИ.

Біль голови не є ще сам собою слабостю, однак ознакою слабости. І так біль голови повстає в наслідок **більшого напливу крові до мозку**. Біль той є дуже частий у людей кровистих та виглядає так, начеб щось товкло молотком в голову; лице тоді червоніє, очі мутніють і хорий бачить чорні плями перед очима.

2) Другою причиною болю голови може бути знова **недостаток крові у мозку**. Се буває найчастійше у дівчат хорих на блідницю та у жінок, що перебули тяжку недугу. Такі хорі жалують ся на заворот голови і шум в ушах але нема утиску і пукання в голові.

3) Часто буває біль **нервовий**. Сей біль походить від подразнення нервів і тоді болить звичайно тільки одна половина голови.

4) Інший є знова біль **ревматичний**, котрий приходить з простуди голови.

5) Не менше частий є біль голови, походячий від жолудка, кишок і т. п. та з затроєня (біль голови з перепоею, зачадження).

Отже бачимо, що можуть бути дуже різні причини болю голови, а звісно, що кожда відмінна причина вимагає відмінного способу лічення.

Коли біль голови походить з напливу крові до мозку, то добре поставити на голову мішок з ледом а навіть і пустити кров. Боґони однак Боже лічити в такий спосіб тих хорих, котрих болить голова з недостатку крові. Такого хорого треба положити до ліжка і то так, щоби кров напливала до голови, значить, низько головою. Крім того треба їм добре відживлювати ся.

На ревматичний біль дати на поти (липовий цвіт) та вигріти ся в постели. Як що біль голови походить з жолудка, то треба прочистити жолудок і притримати кілька днів діету. Як знова хтось затроїть ся, то найважнішою річю є дати такому хорому приступ свіжого воздуха, щоби міг своє тіло відсвіжити.

БОРОДАВКИ.

Бородавки треба натирати що дня добре пересоленим соком з чорної редьки. Менші бородавки від того гинуть. Більші випаює ся так званим ляпісом або яким їдким квасом. Дуже великі бородавки найліпше дати вирізати.

ДАВЛЕНЄ СЯ.

Коли до гортани впаде якийсь більший кусник їдла, у дитий гузик, горошок, каміньчик і т. п., наступає давленє ся.

Ратує ся так:

1) Треба скоро всунути до горла правий, вказуючий палець, депо зігнутий і старати ся той предмет виняти, або хоч звільнити; при тім звичайно повстають рвоти, через що сей предмет може вилетіти.

2) Притиснути хорого грудьми та чевом до твердої підкладки (скрині, порога) і кілька разів вдарити (не сильно) кулаком поміж лопатки.

Не тратити ані хвилини!

ДЕЗІНФЕКЦІЯ.

Коли в якійсь хаті лежав хтось хорий на заразливу недугу, то опісля не можна сеї хати скорше уживати, аж як доперва у ній переведе ся дезінфекцію. Є се потрібне тому, позаяк всі заразливі недуги викликають малесенькі животики, так зовимі мікроби, які, чи то з воздухом, чи з водою, чи з поживою дістають ся до людського організму і заражують здорового недугою. Тому треба сі мікроби що лишили ся по слабім чоловіці повбивати, або інакше хату, постіль, одіж дезінфекціонувати.

До сего найчастійше уживає ся карболевого квасу. Карболевий квас чи воду розприскує ся по всіх усюдах, найліпше малим приладом, так званим розпилювачем (Atomizer). Коли в камениці, у сусіднім мешканю за стіною заховів хтось на заразливу недугу, найліпше сі місця, через які може дістати ся воздух з закаженого помешканя заткати кус-

никами вати, на яку пустило ся пару крапель карболю. Сю вату щоденно треба відсвіжувати. В сей спосіб поступати також, коли і співмешканець того самого помешканя захорів приміром на тиф, віспу і т. п.

Дальше переводить ся також дезінфекцію хлорковим вапном (Chloride of Lime). Насипати сего вапна по трохи в горнятка і полити опісля оцтом. По сім треба кімнату щільно замкнути на дві години. Вдихане витворюючого ся газу з сего вапна є вельми шкідливе і тому таку кімнату можна доперва тоді уживати, коли ся її добре провітрить. Також перед сим треба з кімнати забрати усю їду та металеві предмети.

Коли треба дезінфекціонувати рури, металеві предмети, стіни, то уживає ся Permanganate of Potash, який перед тим розпускає ся у воді.

В случаях заслаблення на шкарлатину найліпше дезінфекціонувати воздух і кімнату формаліною (Formaline). Її дістане ся в плиннім виді та треба розприскувати при помочи згаданого в горі апарату.

Добре також, особливо в кімнатах, де лежав хорий на заразливу недугу спалити сіркову свічку (Sulphur Candle), що її дістати можна в кождім другосторі. Кладе ся у бляшане ведро камінь, ведро наливає ся до половини висоти каменя водою, прикріплює ся до каменя сіркову свічку, запалює ся її і скоро втікає ся з кімнати, яку замикає ся щільно. Сіркові гази повинні ділати принайменше через дві години. По сім провітрює ся кімнату. Сі предмети, що були підчас того в кімнаті як також і стіни треба добре витерти.

ГЛИСТИ У ДІТИЙ.

Глисти живуть у тонких кишках чоловіка, а відтак можуть пересувати ся до жолудка а звідти підступають аж до горла а навіть і відходять ротом. Часто мож-

на бачити, як у дітей у сні відходять глисти відходовою кишкою, ротом, або носом.

Глисти є дуже частим обьявом у дітей і нераз не справляють ніяких прикрос- тий, так, що хотай вони і є в кишках, то діти при тім зовсім здорові. Але часто також вони починають бурити ся, і тоді справляють болі в кишках, при чім діти суть ослаблені, відчувають печене в очах і сверблене в носі. Сі обьяви бувають часом ще тяжчі: біль і заворіт голови, дрозці і корчі.

Хоч глисти самі про себе невинні створіня, однак нераз вже були вони причиною смерти. Лучало ся, що глиста влізла до гортанки і задавила дитину. Нераз знов збили ся глисти в кишках і їх заткали або перегризли ся до ями черевної і викликували різні запалення, що буває звичайно причиною смерті.

Ліченє на глисти переводить ся так: наперед треба дати дитині на прочищення, а відтак давати через три дни рано і вечер средство на глисти, що його дістане ся в кождім другосторі. Четвертого дня треба опять дати на прочищення. Впрочім треба придержувати ся приписів, які на- ходять ся на етикеті кожного ліку.

КОЛЬКИ.

На кольки в жолудку чи кишках треба примінити сухі, горячі обклади в околиці жолудка, або на ціле черево. Обклади можна робити або з розігрітого піску, або вмочити ручник в горячий воді і викрутити на сухо та приложити його на черево. Ручник прикрити вовняною хусткою. Обклад змінювати що години.

Кольки з простуди (коле в плечах або грудях особливо підчас віддишу в гору; при сім часто рівночасно бувають дрозці). Хорого положити сейчас в ліжку і добре вкрити. Напоїти його гербатю звичайною або з липового цвітү та купити і дати порошків на потн. На те місце де коле, приложити плястер з гірничі, або втертого сухого хрону, завиненого в платок.

К Р О В О Т О К И.

I. Кров з горла.

При харканню добуває ся слюз на яким є кілька капель або пружків крови.

Хорого треба покласти головою висше та давати зимні обклади на шию, проковтувати лід, студені напої і т. п.

Не полокати горла!

II. Кров з жолудка.

Рвоти сціпенілою кровю темночервоної краски, перемішаною з їдою.

Хорому давати зимні обклади в околиці жолудка, та проковтувати куснички леду. При сїм хорий мусить мати як найбільший спокій. Не вільно давати нічого їсти!

III. Кров з кишок.

З грубої кишки виходить або чиста кров, або кровавий кал. Також чорняві, подібні до мази випорожнення.

Хорого треба сейчас покласти до ліжка, бедрами висше, мішок з ледом на череву та давати левативи з зимної води. Давати пити лишень молоко з ледом.

IV. Кров з легких.

При кашлю викидає хорій ясно-червону, шумовату кров.

Хорого треба покласти головою висше та розчіпити одіж. Опісля давати зимні обклади на груди. Давати воду з ледом або куснички леду до проковтування. Хорий не сьміє безуслівно говорити та мусить як найспокійнійше лежати. Такого хорого не вільно ані переносити, ані перевозити, хиба лишень за дозволом лікаря, якого треба сейчас покликати.

V. Кров з матеріці.

З піхви виливає ся темночорна, часом сціпла кров.

Хору покласти до ліжка, бедрами висше та дати їй мішок з ледом на підчереве. Встрикувати до піхви воду або з леду, або дуже горячу (40 степенів Реоміра).

VI. Кров в мочи.

Коли в мочи є багато крови, тоді її краска є блідорожева або подібна до води, в якій мочено мясо.

Хорий повинен мати повний спокій, покласти ся до ліжка бедрами висше (через підложене під крижі подушки) та на хору часть тіла покласти мішок з ледом. Опісля дати хорому левативи з ледово-зимної води.

VII. Кров з носа.

Хорий мусить покласти ся головою висше та прикладати зимні обклади на серце і карк. Стиснути ніс двома пальцями, вложити кусник леду до носового кровавлячого отвору, а опісля всунути довгий кусник сильно стисненої вати або йододформової ґази.

Не можна сякати ані дмухати. Не втягати носом води! не вприскувати нічого до носа, не перехилати наперед голови!

VIII. Кров з уха.

Покласти хорого головою висше і всунути до уха кусник йододформової ґази а на голову, від сторони хорого уха давати зимні обклади.

IX. Кров з ясел.

Кров з ясел виходить коли вирве ся зуб — часами доперва аж по кількох годинах і то дуже сильно.

Тоді повинно ся взяти до уст ледової або алунової води; однак не проливати її.

Впхати в зубову яму йододформову ґазу чи то вату і втиснути се сильно в ясла.

КОЛИ З РОТА ВОНЯЄ.

Здоровий віддих є без воні. У багато однак людей чути з рота, нераз навіть дуже неприємно, особливо підчас недуг жолудка або горла. Щобивилічити сю — не так небезпечну — як вельми неприємну недугу, треба в першій мірі старанно та правильно чистити рот і зуби; послі того кожного раня надшо випити шклянку досить теплої води. Чистити зуби тре-

ба при помочи малесенької щіточки від зубів а горло полокати літною водою. При сій спосібности вельми здорово є також полокати і ніс, втягаючи до нього воду. Коли се средство не помагає, тоді треба шукати причини слабости глибоше. Найліпше удати ся в такім случаю до лікаря.

КОЛИ ЩОСЬ ВПАДЕ АБО ВБЄ СЯ ДО ОКА.

Если кому впаде що до ока, то воно найчастійше находить ся під горішню повікою, рідше під долішною, або в зіниці. Такий чоловік чує незвичайний біль, відразу до світла і слезінє. До ока найскорше дістане ся: порошок, вугле, ростинний порошок, комарі і т. п.

Перша поміч:

1. Стягнути долішню повіку, підчас чого терплячий має дивити ся до гори; опісля кінцем чистої хусточки виняти то, що впало до ока;

2. Еслиж в сей спосіб не можна найти впавшого до ока предмету (чужого тіла), тоді треба підігнути горішню повіку;

3. Наколи то, що впало, є в самім оці, не витягати його, лише око закрити ватою і завязати.

4. Коли-ж до ока дістане ся вапно або груз, то треба виполокати його водою з цукром.

Горішню повіку відгинає ся так: Коли боліючий дивить ся в долину, треба взяти великим і вказуючим пальцем правої руки за рясю і тягнути до гори, а вкінці приложити малий палець лівої руки до горішнього берега повіки і так відвернути її.

ОБСТРУКЦІЯ (ЗАТВЕРДЖЕНЄ).

Причиною затвердження є невідповідний корм і ослабленє кишок. Хвилеве затвердженє усуває ся через зажите якого будь средства на прочищенє. Застарілий стан вимагає перш усього зміни способу життя. Треба про те як найбільше ходити а найменше сидіти, а їсти мало мяса, але

за се переважно ярини та овочі. Рано натицо пити шклянку маслянки а їсти з овочів головно фіґи, дактилі, виноград, дальше салату, огірки і т. д. Не вільно уживати чеколяди, червоного вина, рижю.

ПОПАРЕНЄ І СПАЛЕНЄ.

Лекші попарення і спалення гоять ся звичайно самі від себе. Тяжпі бувають дуже небезпечні а як наука виказала, що если на чоловіці одна третина шкіри є попарена або попечена, то чоловік мусить умерти.

Кожде попарене або спалене місце є дуже болоче, а біль сей можна усмирити через намащенє рани товщом, оливою, олієм, маслом; добре є також приложити скробану, сиру бульбу.

Рани від попарення або спалення гоїть ся так само, як і иньші рани. Дає ся на них йодоформову газу, бавовну і перевязує ся. Повставші міхури не порадно самому проколювати, а ліпше се лишити лікарєви. Як що велика частина шкіри є ушкоджена, то такого хорого кладе ся до ванни (зимної купели).

ПОРАЖЕНЄ ГРОМОМ (ЕЛЕТРИНОЮ).

Люде поражені громом падуть звичайно відразу мертві на землю. Як чоловік поражений громом не зістане відразу на смерть забитий, то тоді поступає ся ось як: перш усього треба усунути усю стіснюючу одіж, щоби хорий міг свобідно дихати. Відтак треба старати ся привести недужого до памяти. В тій ціли збризгує ся йому лице зимною водою, голову ставить ся низько, тіло натирає ся водою, оцтом і т. п.

Рівночасно дає ся хорому нюхати побуджуючі ліки (амоняк, сальмяк) і робить ся йому левативу з соли і оцту. Як хорий може вже проковтувати, дає ся йому скріпляючі ліки.

В случаях поражения электричним током треба передовсім хорого усунути від сего току чи то через усуненє електричних проводів, перетяте їх ножицями, чи відмотанє дротів. Ратуючий мусить елек-

тричні драти брати кавчуковими рукавицями, або в разі потреби мусить стати на суху дошку (лавку, підніжок, драбину, солому) та обвинувати руки сухими платками або сухою одією.

Ніколи не дотикати ся дротів голими руками, так само і самого пораненого!

Дальше поступає ся так, як і з пораненим громом.

ПОСІДАНИ РУКИ.

Посідані руки найскруточнійше лічить сік з свіжо витисненої цитрини. В першій хвилині повсталий острый біль треба перетерпіти, тим більше, позаяк такий біль потягає за собою і поручувано на се саме гліцерина, яка однак і в половині не є так скруточна, як цитриновий сік. Хто є приневолений день денно сповнювати важку працю а не хоче, щоби мав посідані руки, повинен їх вечером все намастити кусником свіжої солонини.

ПОВІШЕНЄ.

Перша поміч: осторожно відтяти вісільника, щоби не впав на землю а опісля усунути предмет, який його дусить. По сім уладити штучне диханє. Коли віддих вертає, дальше поступати, як зі зімлілим. Колиб віддих уставав, то опять примінити штучне диханє.

РАНИ.

Буває нераз, що хтось, чи з власної неосторожности, чи через кого другого зістане так ушкоджений, що шкіра, мязи та иньші складники зістануть насильно перервані. Дехто скалічить ся ножом, шклом, сокирою, другому упаде щось на голову і т. д. і в сей спосіб роблять ся всілякі рани. З давен давна, вже з досвіду знають люди, що при всіляких ранах перш усього треба затамувати кров, а пізнійше рану перевязати. І найчастійше до затамованя крові уживають павутиня, листя, мякушки з хліба і таке иньше.

Таке поступованє є чистим варварством і коли рана загойть ся, то дійсно треба се уважати чудом. Таке поступованє спроваджує звичайно затроєнє крові, а за сим страту якогось члена тіла або і смерть.

Щож отже робити?

Передовсім кождий чоловік, що заходить ся подати ранному чи скаліченому поміч, повинен приступати до того з чистими руками, значить повинен поперед добре вимити собі руки. Відтак треба конче вичистити саму рану. Як що нема нічого иньшого під руками, то змити рану чистою водою і перевязати чистою хустиною. Але се робить ся лиш з konieczности, бо і чиста вода і найчистійша біла хустина не є і не можуть бути вільні від всякого рода бакцилів. Тому треба рану змити ватою, замоченою в карболовій воді, відтак дати на ню кусник йодоформової гази, опісля верству сухої вати і обвязати опаскою.

РЕВМАТИЗМ.

Один німецький лікар сказав, що ревматизм найскруточнійше дасть сявилічтити соком з селерів. Ліченє зовсім не є неприємне і поступає ся так: взяти чотирь або пять селерів, завгрубшки кулака, обчистити їх з корінців, вимити чисто, і покраяти на тонесенькі кружочки. Опісля сі кружочки поставити варити з двома фунтами волових костей, у яких є много стрижія (шпик) у такій кількості води, щоб повстав з того добрий бульйон. Варити так довго, аж обварить ся усе мясо з костей та шпик з них виварить ся. Шуми не вільно збирати та кромі солі не давати ніякого корія ані заправи. Коли бульйон є готовий, перецідити його через густе ситко, злити в кам'яний горщик та пильнувати, щоби не скваснів. Куснички селери, мяса та шпіку у звичайній ринці присмажити з троха маслом і так має їх хорий з'їсти. Бульйон хорий має пити денно три або чотири звичайні філіжанки від кави, о скілько лиш можливо гарячий. Так поступати, аж доки не

наступить вилічене. Лічене в сей спосіб за чотири тижні усуває ревматизм на завсігди.

СОЛІТЕР.

Щоб скutoчно позбути ся солітера (жолудковий хробак) хорий вечером повинен з'їсти соленого оселедця; наступившу по сїм природну спрагу не треба гасити. Слїдуючого ранку, коло 9-ої години зажити ложочку Castor Oil а по сїм з ½ унції екстракту: Extractum filicis maris aethereum, — що дістане ся в кождім добрім другсторі — а по сїм ложку Castor Oil та горня сильної, та о скільки лиш можна горячої кави. По сїм положити ся спокійно в ліжко та ждати на наслідки. Солітер доперва тоді уважає ся за вигнаного, коли вийде з головою. Голова — се тонкий, кінчастий кінець хробака.

УТОПЛЕНЕ.

Як хто зайде в небезпеку можливого утоплення, то повинен витягнути ся як струна і положити ся горілиць (на взнак) на воду, руки протягнути поза головою, голову подати на зад, щоби уста виставали з води. При тїм треба втягнути до грудий як найбільше воздуха. Треба нам іменно знати, що вода може удержати на своїй поверхни людське тіло довший час. Хто-ж неспокійно кидає ся і виставляє руки поверх води, той мусить з цілою головою пірнути під воду і через се дусить ся (топить ся).

Ратувати потапаючого може лишень сей, хто вміє добре плавати. Тоді треба старати ся потапаючого обернути на взнак. зловити за волося і тягнути пливучи самому на хребті.

Видобувши його на безпечне місце, передовсім отвпрає ся йому добре рот. через відтягнене долішньої щоки, всаджує ся глибоко палець до рота і вичищує ся його з намулу і піску. Відтак скобоче ся пролик і старає ся довести до того, щоби

потопельник зблював ся. Тіло кладе ся животом на спід і підсуває ся під жолудок жмуток одежі. По сїм наступає штучне віддихане, яке нераз треба примінювати навіть кілька годин.

ШТУЧНЕ ВІДДИХАНЕ.

Штучне віддихане робить ся так: Як є двох або більше помічників, то один тримає отворений рот хорого, щоби язик не западав. Тіло обертає ся на взнак і двох протягає руки позірно помершого все до грудної клітини і поза нею, а третій рівночасно підтискає його попід груди. В разі потреби може се робити один чоловік.

Так треба робити довший час, доки нещасний не зачне сам дихати. Як є лиш один ратуючий, то може робити також так: най клякне біля него, або візьме його клячучи між ноги, і най починає по боках клітки грудної тиснути з цілої сили подаючись наперед і посуваючи руки все до горн. Діставши до горн, треба раптом руки піднести і знов з долини другий раз тиснути ідучи до горн. Так треба робити також довший час, щоби через те допровадити клітину грудну до самостійних рухів і побудити через се позірно умершого до правильного віддиханя. В такий спосіб уратує ся від смерти, а в роботі не треба уявати і знеохочувати ся, бо ще навіть і по кількох годинах можна дійти до дуже доброго вислїду.

Треба лише знати, як взяти ся до діла, бо кілька то людей гине у нас марно через те, що ніхто з окруження не вміє подати їм відповідної розумної помочи.

ШУМ І СТРИКАНЄ В УСІ.

В легких випадках помагає виполокане уха шприцкою або гумовим бальном літною водою і напароване над горшком з горячою гербатаю з румянку. По такім напарованю треба положити ся на болючий бік до ліжка і не вільно виходити на двір. Для охорони треба затикати ухо все чистою ватою. В тяжких випад-

ках треба конче помочи лікарської у спеціаліста.

ЧИРАКИ (БОЛЯКИ).

Чираки творять ся по тілі через зажажене дрібними сотворіннями (т. зв. бактеріями), котрі входять до проводів підскірних, там розмножують ся і викликають ропінє, або так зване „материзованє”. Найчастійше дістають чираки і боляки ті люди, що не дбають про чистоту тіла, або котрі через своє занятє не можуть про се дбати.

Через нечистоту разом з брудом осідають на тілі бактерії і викликають боляки. Щоби ті бактерії легше до тіла ввійшли, то шкіра мусить бути троха поранена. Тому бачимо, що боляки творять ся там, де щось шкіру задирає, як приміром на карку, де чоловіка гризе ковнір, на ліктях, на сидженю, колінах і т. д. Також знаємо, що люди ослаблені мають менше відпорности і дістають часто боляки по тілі (найчастійше при цукровій хоробі).

Щоби остережи ся від таких боляків, треба з часта купати ся, змінювати біле і взагалі дбати про чистоту шкіри. Скоро вже боляк витворить ся, можна зразу пробувати, щоби він розійшов ся. Прикладає ся проте оклади з квасної води (з аптики). Скоро однак боляк розійде ся, стараймо ся, щоби як найскорше набрав і щоби нарва (матерія) з него витекла. Щоби боляк скорше дозрів, то прикладає ся т. зв. дияхель, який розмазує ся теплим ножом на полотенці і робить ся плястер. Можна також прикладати теплі оклади з ленного тіста, каші, кулеші, а дуже часто уживають у нас і теплу печену цибулю. Також роблять часто всілякі мішані масти з тіста, молока і меду, але то не має ніякого особливого діланя. Ходить лиш о се, щоби боляк огрівати, аби він скорше дозрів. Найліпше тримає теплоту тісто з ленної муки. Зрілий вже боляк можна дати собі протяти лікарєви, щоби нарва (матерія) з него як найскорше вийшла і завинути його чистенько. Можна почекати також, аж боляк сам пропук-

не. Тоді треба його чистими руками витиснути, прополокати карболевою водою і рівнож чисто завязати. Найліпше уживати до перевязки аптичної чистої вати Брунса (Brunsa). Звертаємо увагу, що при великім недбальстві може наступити навіть з найменшого чирака тяжке зажаженє крові. Проте не треба собі чирака легковажити а кождий відповідно лічити.

ЧИ ДОБРЕ ПИТИ ТРУНКИ?

Надмірне уживанє трунків є безперечно шкідливе для здоровля, а недуги, які повстають з надмірного уживаня трунків є ось які: по перше тяжкий катар жолудковий, котрий є у такого хорого майже невилічимий, а то тому, що слизна болонна, котра вистеляє жолудок, неначе спалить ся і не може вернути назад до свого первісного стану. Другою недугою є тяжка хороба печінки (утроби). Печінка така твердне і змінює зовсім свою будову так, що кров, котра через ню має переходити, не може вже перепливати, застоює ся в середині в животі і живіт проте пухне. Недугу ту називаємо також водною пухлиною. Хорі на сю недугу не видержують її і звичайно гинуть. Крім того впливають ostrі трунки і на серце, котре побільшує ся, затовщує ся і в кінци також не може робити своєї служби. У такого хорого пухнуть зразу ноги, а пізнійше живіт і хорий гине також на так зв. водну пухлину. У таких хорих на серце бувають часто нездорові нирки. Але не лише серце, але і судини кровоносні (жили) хоріють від алькоголю: они тверднуть, і недугу ту називаємо звапненєм жил. Такі звапнені жили дуже легко пукують (переривають ся) і з них випливає кров. Найгірше як то стане ся в мозку, (що дуже часто лучає ся) і такий хорий є тоді ражений параліжом. Йому скривить лице, відійме власть в руці і нозі по однім боці, а звичайно відіймає і мову. Нераз наступає відразу смерть: є то та недуга, коли ми кажемо, що когось „шляк трафив”. Вкінци надмірне уживанє трунків може довести до правдивого

божевіля. Такі люди дістають шал, мають всілякі привиди, звичайно бачать много миший і щурів, нечистого духа, чорта і т. д. Одним словом з поміж таких людей дуже много стає постійними так званими варятами. А найгірше те, що нераз ті злі наслідки переходять і на діти таких людей. Проте повинен кождий чоловік уживати трунків дуже мірно а передовсім вистерігати ся таких сильних напиктів, як оковита, рум, арак і т. д.

ВІДБИВАНЄ.

Недуга ся походить від катару жолудкового. Проте не треба пити ніяких напиктів, не їсти ніяких острих страв ані квасів і не уживати також товщу.

ВІДМОРОЖЕНЄ.

Найскуточнійшою мастею на відмороженє є солод, з якого вироблюють в бровари пиво. Солод заварює ся до густоти цукрового сиропу і ним смарує ся відморожену часть тіла, на що легко прикладає ся бавовну і обвиває ся полотном. Так поступати що вечора через 8 днів, а відмороженє цілковито вилічить ся. Ствердлу на рані масть треба відмочити літною водою та відняти. Чим масть ся є старша, тим скорше лічить і тому добре її придержувати через кілька літ.

Чиї руки суть дуже вразливі на мороз, мусить завчасу починати їх лічити, щоб запобічи лихови. Взяти дубову кору, висушити і змолоти та зробити з ньої сильний відвар. У сїм відварі літнім через пів години вечером мочити руки. Ліченє мусить тревати 4 до 8 тижнів а принесе цілковиту нільгу.

ВИПРІВАНЄ НІГ.

Кому ноги пріють, повинен їх часто купати в воді, змінювати часто черевики (треба доконче тоді мати хоть дві пари черевиків, щоб одні сохли від пересяклого поту а другі можна тимчасом носити). Шкарпиток не треба носити, лишень

онучки, і що дня уважати, щоби пальці приходили на сьвіже місце, ще не перепочене.

Добре також уживати се средство: 90 частий валпа, 7 частий саліцинового квасу та 3 части крохмалю вимішати і раз або два разів денно обсипати тим ноги, та скарпитки чи онучки. Однак не є по-радно піт сейчас здержати, позаяк се може бути причиною тяжких внутрішних слабостий.

ЗАМЕРЗНЕНЄ.

Як що хочемо відратувати замерзлого, то перш усього треба нам знати, що не можна його скоро і відразу загірити, лиш треба робити се поступенно. Не вільно проте вносити замерзлого до теплої кімнати, лиш до неогрітої (попи). Відтак треба його цілого натирати снігом, зимною водою, а по довпім натираню дати до літної (а не теплої) купели. Як замерзлий починає вже проковтувати, то треба дати йому вина або чорної кави.

ЗАТРОЄНЄ ГАЗОМ.

(Коли хто надихаєть ся сьвітільним газом, з причини прорвання, чи зіпсутя рупи. — Загар від попсованих печий, або від затканого комина).

Перша поміч.

1. Скоро внести хорого на сьвіжий воздух. Розіпняти на нїм одіж;
2. Штучне диханє;
3. Натирати сильно мокрими платками, зливати зимною водою.

Той, що ратує, нехай уважає на себе і передтим, заки ввійде в хату нехай глибоко віддихне, заткає собі уста вогкою губкою або хусткою, двері широко отворить, в вікнах повиниває пшиби, а при тім нехай уважає, щоби не впав на всяж.

ЗІМЛІНЄ.

Зімлілу особу треба старати ся сейчас привести до памяти, а то є конечно тому, що при зімліню кров уступає з моз-

ку. Тому не добре є зімлілу особу підносити головою до гори, лише треба її покласти так, щоби голова була низше. Скоро хтось зімліє не в помешканю, але десь на дорозі, в церкві, на якимсь публичнім місці, то найліпше є підсунути своє коліно під крижі зімлілої особи і спустити голову в низ. Відтак треба увільнити сейчас недужого від всякої сти скаючої одежи. Як що таке стало ся в хаті, то отворити вікно, або хорого в літі винести на двір і кропити зимною водою по лиці і грудях. Чоло, лідки і підощви натирати оцтом і давати також нюхати оцет. Ліпше ще давати нюхати амонян, як його має ся під рукою. Як зімлілий прийде до себе і може вже проковтувати, дати йому напити ся чорної кави або чаю.

ЗВИХНЕНЄ.

Коли комусь по якимсь нещаснім випадку якийсь сугав сильно спухне, і рухи в нїм стають обмежені, то знак, що в сугаві тїм наступило звихненє. У нас є дуже поганий звичай, що по такім звихненю сейчас беруть ся натягати чи то руку, чи ногу, щоб буцім то поставити на своє місце зрушені частини. Сего безуслівно не повинно ся робити, бо хто добре не знає будови людського кістяка, той не може знати, куди що і як іде і тому через невмілу поміч може лишень пошкодити. Такому хорому треба лишень прикладати зимні оклади на спухнений сугав і уложити його спокійно до прибутя лікаря.

ЗУБКОВАНЄ У ДІТИЙ.

Зуби у дітий не перебивають ся нагло, лишень дуже звільна і тому здорові діти зубкують без ніяких тяжких появів. Коли при зубкованю виступають які до леглости, то лишень тільки у дітий хорих. Кашель, розвільненє, горячка, конвульсії, коли виступають при зубкованю, то не треба їх уважати за недуги нероздільні з зубкованєм, але як зовсім роздільні, і старати ся їх вилічити, а не ждати, що недуга мине як лиш вилізуть зуби.

Як має заховуватись поліжниця.

Богато ріжних слабостий повстає з того, що мати перед і по народженю дитини заховує ся невідповідно. Слабости сі зачинають ся звичайно незначно і поволи, тревають цілими літами і часто доводять до того, що такі жінки ціле жите чують ся хорими і неспосібними до жадної роботи, попросту роблять ся каліками. А в многих случаях можна тому всему запобігти, если жінка підчас відмінного стану буде вважати, щоби оминати всяких шкідливостий. Подаємо тут тому пару рад для наших жінок, котрі легко і без жадних коштів дадуть ся виконати а тим способом можна легко устережи ся від довгих і коштовних слабостий.

1) Від хвилі як жінка зайде в відмінний стан, повинна вистерігати ся дуже тяжкої праці. Має вистерігати ся, щоби де не потовкла ся, не впала з висока, щоби не перестрашила ся і т. п. — а то для того, що в такім разі дуже легко можна стратити дитину перед часом. А кождий такий випадок є завсїгди причиною довгих жіночих слабостий; нераз такі жінки, що поронили, ніколи не будуть мати більше дітий, або терплять ціле жите ріжні болі. На кождий случай жінка, що поронила, сейчас повинна удати ся до лікаря.

2) В часі самого породу кожда жінка повинна тримати коло себе як найбільшу чистоту. Вже завчасу повинна приготувити собі чисте біле, щоби могла перебрати ся а на ліжко дати зовсім сьвіжу постіль і чисте простирало. Добре також приготувити собі завчасу кілька льняних сьвіжо випраних шматок, щоби підстелювати під себе.

Коли коло жінки є до помочи бабаповитуха то треба уважати, щоби вона все, за кождим разом умила обі руки що найменче горячою водою і милом, і щоби нігті на руках мала пообтинані, бо за нігтями є звичайно багато бруду а по друге, нігтьом дуже легко може скалічити.

3) По сїм, як дитина прийде на сьвіт, мати повинна оставати що найменче 8 днів в ліжку; по вісьмох днях може пробувати вставати з ліжка і ходити трохи

В п'ятдесяту річницю смерти Тараса Шевченка.

Тарас Шевченко!...

Уся Україна кланяє ся, уся Україна шанує великим сьвятом пам'ять великого свого сина.

Уся Україна згадує словами вдяки та пошани кріпацького сина, мученика і борця за долю поневоленого свого люду. А передусім робучий, неволений, катований український люд завдячує Кобзареві більше, чим який небудь люд на сьвітї може завдячувати своєму поетови.

Бо поетом неволеного люду був Шевченко.

За волю, за кращу будучність неволеного люду боров ся Шевченко.

До ясного сонця, до кращого ладу, до „вольної волі” і „братерства братнього” іти кликав свій неволений люд.

В часи найтяжшої неволі, коли здавало ся, що чорні хмари на вічність повисли над головами мільонів українського люду, коли здавало ся, що зневіра і розпука тяжкими кайданами скували руки порабощеного люду — в сї тяжкі часи. Шевченко перший побачив орлиним зором пророка ясну будучність „без хлопа і пана”. Він перший повірив в се, Він перший закликав до бою народ, що перестав вже вірити в можливість побідоносної боротьби.

Цілі століття боров ся український нарід проти своїх гнобителів. В геройських боях лягали головами цілі покоління. І збруя випала вже зі знеможених рук народу. Вражі руки польської шляхти та

московських царів вложили на голови українського люду важкі кайдани політичної, національної і економічної неволі. Потомки вольного козацтва стали кріпаками, невольниками озьвіреної шляхти і царів. Панщина виссала з народу послідні каплі крови і поту.

І український народ, сильний та дужий мовчки терпів неволю, сей народ —

„...гнув ся — бо не знав,
не знав сіромаха, що вирости крила”...

Тоді на заході Європи, передусім у французьких, німецьких і італійських краях почав ся новий час. Навіть в Росії вже впали перші стріли в борбі з царським самодержавєм — се почала ся перша борба за визволенє народів. На самій же нашій Україні залягла ще мертва тишина.

Сю тишину перервав Шевченко великим, могучим криком болю неволених мільонів.

Усі болі, всі кривди катованого люду залунали в Шевченковій поезії. Чим накіпіла грудь мужика-кріпака за цілі століття тяжкої неволі, усі криваві рани, які завдала через сотки літ вража рука закріпощеному народови — усе те стало змістом Його сьпіву. І сей сьпів був як могучий, боєвий оклик. Він заповідав новий, великий бій зі старою несправдою.

*

*

*

по хаті, але ніколи не вільно брати ся до жадної роботи. Підчас перших трьох днів повинна їсти самі плинні страви, як молоко, росіл, а ніколи не вільно їсти бульби, фасолі, хліба. Коло себе, в ліжку, повинна мати як найбільшу чистоту. Коли відходить з ньої богато матерії, то має кілька разів денно міняти шматки а також може зверху обмити ся теплою водою. Если-же показує ся кров, або если дістане зимні дрощі і горячку, то повинно ся покликати сейчас лікаря. Бо треба знати, що в перших днях по породі дуже легко можна дістати закаженя крови, если жінка або сама нечисто ходить коло себе, або если баба нечистими руками маніпулює коло ньої — а закаженє крови все починає ся дрощами і горячкою. Горячку дістають такі жінки часто також і тоді, коли матерія з них не відходить, але десь затримає ся. В таким разі також треба сейчас покликати лікаря, щоби він сій матерії зробив дорогу на верх бо власне та матерія як дістане ся до крови, викликає затроєнє або закаженє крови. А закаженє крови мусить все скінчити ся смертю!

Однак поліжниця може набавити ся закаженя крови не тільки тим способом, о котрім власне була бесіда — але може йогє дістати навіть зовсім невинно через другі особи. Нераз приходять до поліжниць в відвідини крєвні або знакомі, котрі самі суть зовсім здорові, але у котрих є хорі діти пр. на дифтерію або шкарлятину. Отже такі особи дуже легко можуть принести з собою заразки тих недуг і коли вони дотикають ся або самої поліжниць а бо її ліжка, то можуть сю заразу її уділити. Добре є тому, коли до поліжниць в перших кілька днів приходить як найменче осіб на відвідини, раз тому, щоби не принести її якої недуги, а по друге тому, що вона повинна мати в перших днях в кождім взгляді цілковитий спокій.

Особенно треба уважати, щоби в кімнаті а навіть в домі, де лежить поліжни-

ця не лежала також дитина хора на шкарлятину, дифтерію або дезинтерію, бо інакше смерть поліжниці неминує і для ньої нема найменшого ратунку.

О всі ті средства осторожности поставати ся є сьвятим обовязком передовсім чоловіка. Ми знаємо, що під тим взглядом наші жінки дуже зацофані і неприступні для всякого поступу. Отже власне і в сім ділі повинні нові порядки заводити хлопці.

А шанувати жінку і старати ся про її здоровле тілесне та духовий розвій — повинен дбати кождий чоловік.

Щоби бути кріпким і здоровим.

1) Мити руки водою з милом кілька разів денно, а особливо перед кождою їдою; лице, шию і горішню часть тулова мити рано і веч., ніхті чистити щіточкою.

2) Зуби чистити щіточкою і порошком до зубів по обіді і вечери; рано полукати рот водою.

3) Ніхті обтинати два рази тижнево.

4) Біле змінати двічі в тиждни, на ніч перебрати сорочку.

5) Купати ся хоть раз на дві неділи.

6) Голову змивати що два тижні, волосє чесати густим гребінем і щіткою.

7) Їсти поволи, корм жути докладно, по обіді пів години спочати.

8) Не пити ніколи горівки, пива, вина, сильної гербати і кави, як напій уживати чистої води, легкої гербати або молока. Не курити ніколи тютюну.

9) Комнату, в якій сплять, провітрювати часто, а особливо перед сном.

10) В віці до 10 літ спати від 8 вечер до 7 рано;

від 10-12 літ спати від 9 веч. до 7 р.;

від 12-15 л. спати від 9½ веч. до 7 р.;

по 15 літ. спати від 10½ веч. до 7 р.

11) До сну укладати ся найліпше на правому боці, а руки держати на покривалі.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Тарас Шевченко!

Велике ім'я!

Велике воно не задля скількості і величини земських діл Його носителя, задля скількості Його творів, але задля їх змісту, задля того, що у всіх Його поступках, у цілім Його життю Його ідеалом була правда. Правди шукав він у світі для всіх поневолених, покритивджених, замучених — шукав правди у багатих, у вольних, у панів і царів, і коли правди не міг знайти на землі, де

„Кругом неправда і неволя,
Народ замучений мовчить,” —

а

„Люде горді, неправедні,
Своїм судом судять,”

тоді Він повертає ся душею поза земський круг і знаходить

„Живу правду
У Господа Бога.”

Тарас Шевченко — велике ім'я.

Велике воно не на подобу великих імен у інших народів, вольних народів, де на волю, у добрі і гаразді виростають всякі велитні, а тим воно велике, що Тарас Шевченко

„В неволі виріс між чужими
І неоплаканий своїми”

став борцем за волю. Воля, се Його найвищий ідеал.

„Бо де нема святої волі,
Не буде там добра ніколи.”

Тарас Шевченко, се син бідного кріпака-невольника, що ріс серед таких страшних відносин, про які ми, теперішні люди, подумати навіть не уміємо.

Тарас Шевченко уродив ся 8 марта 1814 року в Київщині, в селі Моринцях. Злидні панували в хаті. Родина пухла з голоду а діти з малечку поневіряли ся по наймах. Се було ще за паньщини, коли люди лишень в неділі і свята могли робити для себе, а у всі буденні дні робили на пана. Тому то вже з малечку прийшло ся Тарасови много витерпіти. А найгірше йому стало, коли вмерла Його мати а батько оженив ся в друге. Як йому мину-

ло 12 літ вмер і батько. Зістав ся Тарас сам на Божому світі, без добрého слова, без приюту, без куска хліба. Пішов Він у найми. Потім вчив ся у сусідних малярів малювати, став за пастуха, а коли було йому 16 літ, взяв Його дідич Енгельгарт за козачка до панських покоїв. Дідич якось був помітив, що Тарас має дуже великий талант до малювання. І тому, коли пан поїхав у Петербург, віддав Тараса до кімнатного маляра, який посилав Його малювати стелі, паркани, стіни і т. п. У Петербурзі якось довело ся Шевченкови пострічати ся з артистом-малярем Сопенком, який познакомив талановитого хлопця з письменником Жуковським, Гребінкою та артистом-малярем Венеціановим, Брюловом і другими. І ось вони викупили Шевченка за 2.500 рублів з кріпацтва 3 мая 1838 року, щоб можна йому було записати ся до Петербургської Академії Штук. Скінчивши там науку вернув ся Шевченко на рідну Україну, до Києва. Вже тоді Він мав славу не тільки знаменитого маляра, але ще більшу славу поета. Та не довго довело ся жити Шевченкови в Києві. Вкупі з другими людьми, що заснували так зване Кирило-Методіївське Брацтво Шевченка арештовано і засуджено в салдати. Десять літ (від 1847 до 1857 року) вимучив ся поет у важкій неволі, на далеких сибірських степах, посеред чужих людей. Важко жити на чужині — а Шевченкови було ще тяжше, бо йому заборонили й писати й малювати. Та ніяка заборона не могла загасити живої думки поета. У ночі, крадьки писав Він свої пісні та ховав їх за хояву або у ліжко. Десятьлітня неволя зовсім підірвала здоровле поета. Вийшовши на волю, він прожив вже лиш 3 роки. Помер у Петербурзі в 47-ім році життя, 9 марта 1861-го року.

Помер Тарас Шевченко; але помер лиш тілом, а живим осталося між нами Його слово.

„Жива

Душа поетова святая,
Жива в святих своїх речах,
І ми, читая, оживаєм
І чуєм Бога в небесах.”

Його слово живе у серцях цілого українського народу.

Він описував красу української землі; Він сказав, що

„Кращого немає
Нічого в Бога, як Дніпро
Та наша славная Вкраїна.”

„на Україні добро.
Між горами старий Дніпро
Неначе в молоді дитина,
Красуєть ся, кохуєть ся
На всю Україну,
А по-над ним зеленіють
Широкі села;
А у селах, у веселих
І люде веселі.”

Він величає історію України, де на кождім кроці видно, що

„Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою...”

а

„наша слава,
Слава України
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива
Як Господа слово.”

Але сила України минула ся, бо

„Все занехали діти ледачі:
І свою волю і твою славу,”

„степи запорожські
Тоді поділили,
І панам на Україні
Люд закріпостили...”

Щоби-ж Україна на ново встала, треба, щоб теперішні її сини полюбили

„ширим серцем
Велику руїну.”

Синів України взиває Шевченко до тої любови словами:

„Свою Україну любіть
Любіть її! Во время люте,
В останню, тяжкую минуту
За неї Господа моліть,”

і подає з себе примір:

„Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що.....
За неї душу погублю!...”

А до визволення України з чужої неволі сама

„Журба не поможе,”

а треба праці, треба просвіти; тому поет кличе:

„Учіте ся брати мої!
Думайте, читайте,”

а словами:

Обніміте, брати мої,
Найменшого брата,”

взиває усіх Українців, що вже просвітілись і мають у своїх руках провід над народом, щоб вони щораз далше ширили ту просвіту. Просвіта, то сила, — тою силою узброєні

„Боріте ся, поборете!
Вам Бог помагає;
За вас сила, за вас воля
І правда сьвятая!”

А коли увесь український народ стане просвічений, тоді

„Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Сьвіт правди засьвітить,
І помолять ся на волі
Невольничі діти.”

Не лиш про українську землю говорить Шевченко але Він обіймає своїм любячим серцем бідний, закріпощений народ і дорікає панам, що

„Людей закували,
Тай мордують... Ой, ой пани,
Пани християне!”

Богачів картає сердечними словами:

„Люде, люде!
Коли то з вас буде
Того добра, що маєте?...”

взиває їх до поправи:

„Умийте ся! образ божий
Багном не скверніте!
Не дуріте дітей ваших,
Що вони на сьвіті
На те тільки, щоб панувать...”

і знов:

Усі на сім сьвіті,
І царята і старчата,
Адамові діти!..”

Для всіх верств українського народу Шевченко має місце у своїм серці. Він любить маленькі діти і другим се наказує, бо

„се певна ознака серця лагідного,
[доброго;”

у него

„діти! діти! діти!
Велика божа благодать!”

Матір у Шевченка є найкращим ідеалом, бо

„У нашім раї, на землі,
Нічого красчого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.”

Дівчата перестерігає Шевченко дуже часто перед небезпекою, на яку нераз веде горяче, неоглядне серце. Сироти мають в ній оборонника, бо

„Хто сироті завидує,
Карай того, Боже!”

Шевченко у своїх творах обіймає ширші круги, поза Україною. Він займає ся долею і подіями у Славян: згадує діла Москалів, Поляків і Чехів, — роздумує над їх взаїмними відносинами і висказує бажане,

„Щоб усі Славяне стали
Добрими братами,
І синами сонця правди.”

Ще й ширше сягає душа Шевченка. Він заступає ся за всі народи на землі, що зачутані в неволи: не лиш за ті, що під московським ярмом, як Кіргізи, Черкеси і иньші, але й за ті далекі, як Гішпане а навіть Нігри. Остерігає гнобителів перед страшною долею, яка їх чекає:

„О муко!
О тяжкая душі печаль!

Не вас мені сердешних жаль:
Сліпі ви, нищі душою, —
А тих, що бачать над собою
Сокиру, молот і кують
Кайдани новії.”

А всіх загалом людей на світі навчає, що

„Добре жить
Тому, чия душа і дума
Добро навчила ся любити...”

та кличе до всіх:

„люде, научайтесь
Ворогам прощати.”

Віще слово Тараса одушевило і просвітило Його земляків. За Його словом пішли серця всего українського народу, що з вдячності для свого Генія в кожді роковини Його смерті сходять ся помянути Його

„Незлим, тихим словом.”

З вдячності для Тараса український народ називає Його великим іменем свої найповажніші інституції, щоб мати раз в раз перед очима пам'ятники Великого Кобзаря.

Рік за роком, чим раз нові борці еднають ся під стягом України — і рік за роком росте серед мільонів українських сердець честь для Шевченка. І чим далі серед широких мас нашого люду йде зрозуміне Шевченкових ідей — тим ширше звенить Тарасова пісня і могутніше лунають слова Його заповіту:

„встаньте, кайдани порвіте!”

І наш люд сповнить сей святий приказ, що несе ся з Шевченкової могили — сповнить або згине.

Чи сьвіт загине?

Мало нині учених людей придержусь сеї гадки, що може настати хвиля, коли сьвіт загине. Незвичайні відкриття в обсягу астрономії дозволяють заключити, що сьвіт буде поступати своїм шляхом, як се було і від непам'ятних часів. Коли перед роками широко звісний астроном Фальб, подавав в часописах тривожні вісти про наближаючий ся кінець сьвіта, мало було таких, що сим здогадам вірили.

Чи ж справді можемо бути зовсім спокійні, що нашій землі не грозить ніяка небезпека, чи справді не може надійти така хвиля, де би усе, що находиться на землі, перестало жити? Се якраз питанє, на яке дуже тяжко відповісти.

Се певне, після здогадок учених, що колись конче мусить настати час, де усе живе на землі устане. Найлучшим доказом сего є місяць. На ньому усе застигло, а через те і перестало жити. І наша земля може надіятись такого самого переходового стану, значить ся може застигнути. Можна-б се назвати „смертю землі“, подібною зовсім до смерти чоловіка.

Учені займались давно сим питанєм, сею „неприродною“ смертю землі, головню тоді, коли-б землю навістила якась нагла катастрофа.

Такі здогади полягали по части на деяких основах а іменно таких, що земля могла-б ся стрінуту в дорозі з яким другим небесним тілом, яких чимало кружить у прєсторі докола землі. Є се головню комети, до яких астрономи дуже недовірчливо відносять ся. Богато разів говорило ся про се в кругах учених і хто знає чи предсказуване Фальба на сїм не опиралось. Чи знов можлива така небезпека, та що стало-б ся коли-б справді землі станула на дорозі з такою мандрівною кометою?

Що земля може стрінутись по дорозі з другим мандрівником-кометою, се доказана річ і про те нема що сумніватись. Щож знов до питання, що стало-б

ся тоді з землею, то усе залежить від обставини, яка се буде комета та з яких газів вона складатись буде. Про те ми знаєм дуже мало. Звісно лиш, що комети складають ся з дуже великого числа дрібних, ясних тіл, які творять т. зв. „голову“, від чого в міру наближуваня до сонця повстає т. зв. „хвіст“, що доходить нераз до неімовірної довжини а часто досягає віддали землі від сонця (20 мільонів миль). Голова комети, що її творить густа, огняна маса, є найбільше небезпечна. Від величини сеї голови усе залежить. Але хочби й мала була комета, то удар на землю спричинив би великі спустошеня. Досить тонка шкаралупа земської кулі могла-б бути розбита. плинні огняні маси з нутра землі добули-б ся на верх і в одній хвилі мусіло-б на землі життя устати. Колиж голова комети була-б більша або хочби й рівної величини з землею, тоді наслідком з'удару витворила-б ся незвичайно висока температура а земля разом з кометою перемінили-б ся в одну велику, огняну масу. Але вистане навіть наближене комети до землі на певну віддаль а вже наслідки можуть бути страшні. Учені обчислили, що коли-б комета, в приближеню до величини землі, наблизилася до неї на 33.000 миль, то через те, наслідком сильного тиснення (а через те спінєня землі в її звичайнім бігу) малпбисьмо на землі довший рік о 20 годин. Коли-б комета прийшла еше близше, то вона своїм натиском могла-б на якийсь час здержати правильний оборот землі, так що земля оставала-б лиш під впливом притягаючої сили сонця і могла-б, так сказати, упасти. Такий нещасний упадок трєвав-би яких 64½ дня.

Побіч можливости з'удару зайти може і друга, більше до правди подібна, а іменно тоді, коли-б земля стрінулась з хвостом комети (як се могло бути в сїм році). Давнійшими часами дуже побоювались такої стрічі, позаяк думали, що через те може настати брак воздуха на

поверхні землі а шкідливі гази можуть спричинити людям смерть через удушення. Однак побоюване се було безпідставне. Хвости комет творить дуже рідка маса на подобу мраки, так, що через то можна видіти навіть найдальше віддалені зьвізди. Славний учений Нютон (Newton), що відкрив закон о тяженю тіл, є сеї гадки (на підставі обчислення), що хвіст комети, заглядно гази, довгий на 219 мільйонів миль і грубий, як наша земля, можна стиснути в звичайнім наперстку. Від можливости стрічі з хвостом комети хоронить нас впрочім і верства воздуха, що окружає землю.

Крім комет має земля ворогів в т. зв. метеорах, се є відривках від різних планет. Бувають вони різної величини. Про спаданє метеорів часто доносять часописи в нинішніх часах. В марті 1899 року упав в Фінляндії камінь-метеор, що важив 650 фунтів. Його можна було бачити на виставі в Парижі. Дуже часто надуть такі метеори в море, як оповідають капітани кораблів; вони пропадають тоді без сліду. В році 1894 відкрив командор Перри, в часі своєї подорожі до північного бігуна, метеор, що складався з чистого желіза а важив 80.000 фунтів. Його зложено в природничо-історичнім музею в Нью Йорку. Коли такий велит упаде на землю, мусить він полишити по собі звичайно великий отвір в землі, який довгий час сьвідчить о його тягарі і величині. В році 1891 відкрито в Арізоні такий отвір по метеорі, що виносив в об'ємі майже три і пів кілометра а був глибокий на 190 метрів. Такий метеор звичайно зариває ся глибоко в землю, або розбиває ся на дрібні кусні, головню, коли трафить на скалу. О скільки учені припускають, найбільше таких метеорів спадає з місяця.

Колиб такий великан, як догадують ся учені, упав в море а міг бути так тяжкий, щоб зміг пробити собою шкаралупу землі під водою та досяг аж в глибину, де земля єще не вистигла, де кипять

огняні маси, то легко собі уявити, що могло-б тоді статись з землею і нами, як жителями землі. Вода разом з огняними масами підземними моглаб тоді легко залити цілу земську кулю, не полишаючи за собою ні сліду якого небудь житя.

Також сонце може причинитись до скоршого чи пізнішого упадку землі. Більші тіла мають, як звісно, притягуючу силу менших. Земля притягає до себе місяць, сонце землю. Колись зайти може таке, що місяць упаде на землю, а земля на сонце. (Се можливе тому, бо після обчислень наукових, з кожним столітєм, земля находить ся ближше сонця).

В році 1901, в місяцю лютім, були мешканці землі сьвідком такого явища. Була се нечаяна стріча двох планет. На небеснім зводі появилась нечаяно нова зьвізда, якої передтим не було. Вона гнала у просторі з незвичайною скорістю (около 3500 кілометрів на секунду), так, що затьмила собою всі прочі зьвізди. З протівного боку появилась менша, мовби зьвізда, і стрінулись обі, а вдаривши одна об другу, розсипались, наче вогнем і спали у долину. Бачили тоді люди мовби вогняний дощ.

Така доля може колись стрінути і нашу землю, що є такою самою планетою, як і другі, инші. Коли се може статись, годі наперед обчислити, або хочби предвидіти. Се певне лиш, що земля зглядно її оборот остає під впливом сонця, але чи воно не веде за собою мільйонів других таких земель, як наша, або чи воно не кружить за другою, єще більшою планетою і її підлягає, се поки що, нам не відоме. Однак воно може й лучше для нас, що не знаємо, яка доля нас чекає, та що нас стрінути може у сій хиткій дорозі житя. Се лиш нагадує нам, що ми самі собою не правимо а якась висна сила, проти якої ми, марні єства, являємось нічим.

Після німецької розвідки переказав

Евген Гвоздин.

С А Л Ь О Н.

Було се в давні, дуже давні часи. Дуже а дуже давно сему. З тих часів не лишила ся для нас ні книжка ніяка ні письмо; навіть і казка, що її шепче стара бабуса унукам, коли то у печи горить теплий огонь а на дворі свище хуртовина не сягає отсих часів. Тоді то, де днесь шумлять філі океанів, розтягали ся просторі, пишні краї, а де днесь сягають небес стрункі вежі церков і палат, свобідно гуляли морські риби. Не було тоді ані бруклінських мостів, ані „Правди“ ні „Поступа“, навіть і про кацапів ніхто ще нічого не знав.

Серед дівчих лісів, яких не рубав ніколи ніякий американський спекулянт, бо його ще не було на сьвітї, навіть і продажі ніхто ще не знав, посеред сих лісів, де польський шляхтич не стріляв ще руського хлопа за пару гнилих патишків були порозкидані тихі людські оселі. І кождий мав хатину, о просторій, ясній сьвітлиці, кусник поля та пару штук худоби. Раз в рік ділено цілий обшар оселі, бо сей, хто мав численнішу родину, діставав обширнішу кімнату та більше майно. Як що якийсь парубок женив ся, ціле село йшло до нього на цілий день до роботи, щоби його розгаздувати і таких днів, визначених з гори на цілий рік було в році кільканайцять. Поза сим ніхто нікому не помагав і кождий робив усе сам для себе, був рільником, ковалем, столярем, кравцем, шевцем, словом усім, що лиш випало. Сварок не було ніяких.

Вечером, по деннім труді усі сходили ся на вигін та вели довгі розговори: тому отсе попсувало ся, тамтому знова що иньшого, сей надіє ся того, сей потомства тоді а сей знова тоді. Але були також люди, що вміли гарно розказувати і тих охотно всі слухали. Охотно також слухали і тих, що своїм голосом наслідували сьпів лісових сьпіваків-птичок. Иньші знова вміли казати про цікаві річі: що сік тої рослини помагає на біль живота, що плуг глибше лізе в

рілю, як леміш у нього кривий або що ліпше дойти корови в сей а не в тамтой спосіб. Винахідник говорив так:

— Прийшло мені до голови і я спробував, та вийшло гаразд. Тому може се що вартає.

— Гаразд. Можемо спробувати — відповідали йому хором.

І по якімсь часі новість або приймали або відкидали.

Потому побудовано одну велику хату, де в зимі можна було згромаджувати ся. І поступенно роблено всілякі уліпшення...

Аж тут чорти побачили, що поступ якось дуже скоро підносить ся поміж людьми і наробили величезного крику та скликали усіх чортів на загальне віче.

— Що зробити — кажуть — щоб попсувати се все, що люди зробили?

Сей радить таке, сей таке, тамтой що иньше, але всьо якесь не добре. Аж тут встає один чортик куцохвостий, з довгими ухами, приглушкуватий і сьміючи ся каже:

— Пустіть мене на землю. Побачите, що все попсує.

А чорти в сьміх, бо се був найдурніший чортяка поміж всіма і називав ся Глузик.

— Як хочеш — кажуть — йди, нехай тобі добре вилатають шкіру.

І зійшов Глузик на землю і прийшов у село.

— Приходжу — сказав — з далекої країни і хочу лишити ся між вами.

Власне слідуючого дня мав бути річний поділ землі. Отже і він дістав одну кімнату і кусник рілі та почав на ній працювати. І так тревало через кілька тижнів.

Аж якось одного вечора Глузик на зібраню сказав:

— Завтра з вечора вже до вас не прийду, бо починаю будувати собі другу кімнату.

Усі дуже здивовали ся.

— На що тобі друга кімната? — питають.

— Побачите, як скінчу.

Усіх огорнула величезна цікавість.

Глурик жваво взяв ся до праці. Рубав, пилував, різав що аж піт струмочком лив ся з його голови. Усі дивували ся, що приймак, місто відпочивати по праці разом з другими, працює в поті чола над виставленням для себе другої кімнати. Дивували ся дальше, що приймак не їсть тільки, що всі інші, але день в день відкладає один сир на бік та відсипає одну мірку муки, а хліба з ньою не пече.

Наконець станула кімната простора, так, що в ній могло помістити ся багато людей. В ній було много столів.

— Що то вийде із того?

— Завтра нехай всі прийдуть до мене, то побачать.

Зійшли ся всі, вельми цікаві. А тут Глурик поскладав на столі весь сир та багато хліба з заццадженої муки і каже:

— Бачите, сю кімнату я збудував на се, щоби вас погостити.

Усі страшенно здивували ся і якось стало їм неприємно:

— Отже він тільки набідив ся, наорав ся і голодував для такої дурниці?

— А прецінь ми маємо свої кімнати і наш хліб — відказали.

— Але я вас люблю і хочу вас мати у себе і погостити.

Усі здурніли. Сіли заклопотані. А газда так налягав, що хотів неохотно, а однак їли по дрібці. Дивно їм було: їли се, чого не запрацювали.

Ся кімната, вибудована Глуриком, се був перший сальон, а ті сири і хліби, се перший почастунок.

Знав Глурик, що робить. Ой знав не віра.

І люди не відразу почали його наслідувати, але говорили, роздумували. А чорт запросив їх до себе другий раз, третій і так тішив ся гістьми, так радував ся, як їли його сир і його хліб, що наконець люди подумали:

— Мусить се бути — видно — велика приємність, коли хтось їсть мені мій хліб.

І почали пробувати між собою:

— На, маєш, їдж мій хліб, хочу побачити, чи буду тішити ся.

Але ані сей, що їв, ані той чий хліб їджено, не відчували ніякого вдоволення, хотів завжди першому було троха приємніше але рівночасно і троха встидно.

І так довго пробували, що наконець вже зовсім не знали, хто кому з'їв кілько хліба і хотів не було ще сварити, але за се повно тихої неохоти і хмурення ся.

Коли при кінці року оцять розділювано рілю, ніхто не знав, що зробити з Глуриком: прецінь він мав дві кімнати. Але Глурик просив, щоб не робили собі задля нього ніяких клопотів, бо він охотно побудує собі де инде свій сальон. Але кому дати сі дві кімнати? Глурик радив, аби їх дати такому, що вміє гарно говорити, бо до такого буде приємно приходити. І знова минув рік та знова Глурик покинув свої дві кімнати та радив їх дати тому, який видумав спосіб проти цукання копит у коней. І по двох літах було вже в сім селях і в сальоні, і люди привикали їсти незапрацьований хліб і хвалити заслуги, а бесідники і винахідники почувчували свою впецисть над загальом своїх ближніх. А прецінь се, що зробив Глурик, виглядало так невинно.

Двадцять літ працював Глурик, заки вдало ся йому переконати людей, що ліпше кормити винахідника своїм хлібом, щоби він за се тільки вигадував всякі уліпшення.

— Орати і доїти корови прецінь всякий з нас уміє — говорив Глурик — тому шкода, щоби він тратив час на такі річи. Ліпше буде, коли він буде мати багато часу, тоді і ліпше буде міг видумувати всякі уліпшення.

Усі розуміли, що так воно і є. Тому то по п'ятидесяти літах був в селі вже один такий, що не орав ані сів, тільки думав над всякими уліпшеннями у ремісничих знарядях а за се діставав усе готове; другий знова лічив всякі недуги зілем і за се діставав усе від других, бо

сам не мав вже часу ані орати, ані сіяти ні шити чоботи; був третій, що тільки наслідував голоси птахів та цілі дні ходив по лісі та слухав їх співу а хліб їв від інших; а усі решта мусіли тепер діставати з землі більше хліба та більше його печи, як самі могли з'їсти.

Розуміє ся, що тепер поступ далеко скорше зростав і підносив ся, бо кождий робив лиш таке, до чого мав здібности.

Глурик міг тепер спокійно вмерти, то значить — вернути до своїх чортів-побратимів. Дістав за се ордер, собака...

Тепер зрозумієте самі, що стало ся дальше. Тепер кождий почав вже жити не з своєї праці, але зі своїх здібностей. Можеби се не було ще таке зле, колиб не сальон і часті похачунки, які знова учили людей їсти без праці і без здібностей, от так собі, як кажуть: з ласки на потіху.

Стосів паперу треба-би на се, щоб за порядком розповісти, як то з першого винахідника повстали патентові офіси всяких уліпшень і реклямоване всяких неомильних средств на усуване зморщок; як то з того першого лікаря повстали такі, що завдяки спритови здобули

розголос — бо вже потім один чоловік так мало знав ся на тім, що робить другий, що не знав оцінити ані його розуму, ані здібностей ані ретельности; як то з першого чоловіка „що гарно говорить” повстали поети, що то мають ліпшу фантазію, як дістають по десять центів від стрічки як коли за сю стрічку діставалиб всего лиш по три центи, як то повстали писателі повістей, дневникарі, репортери, безплатні премії, конкурси і критики; як то з того першого чоловіка, що наслідував голос лісних птахів повстав Карусо і театральні прімадонни; як то спеціалізація дійшла до того, що люди їдять хліб за се, що говорять гарно, ловлять або боронять злодіїв, вишукують мамки з добрим кормом, продають тикети перед театром і т. д. і т. д.

Грубих книг треба-би на се, щоб розповісти, як то на тлі сего першого сальону вирости чортови на втіху стильові меблі, дивани, канделябри, портієри, пальми, перфуми, дармоїди, альбоми і та безліч усього того, на що нинішний чоловік дивить ся так, наче-б то все було необхідною потребою життя.

Про каву, чай, чоколяду і цукор.

Хто провадить дуже умірковане життя і пропагує цілковите повздержане ся від усіх побуджуючих напиків, сей з певністю не пє кави, бо уважає її за поволи ділаючу трутину. Також належить запам'ятати, що до любителів кави належав і звисний цинік і вільнодумець Волтер. Коли його перестерігали перед денервующим діланєм кави, він звичайно говорив: „Так, кава се трутина. Але ся трутина ділає поволи. Я пю вже каву від сімдесяти літ“. Перед великою французькою революцією усі європейські правительства неприхильно дивились на се, коли їх горожани уживали кави, як

рівнож чаю і какао. Причиною сего було то, що за сі кольоніальні товари, які спроваджувано з заграниці, ішло заграницю багато гроша. Тоді саме була така загальна гадка керманичів поодиноких держав, що кожда держава повинна лиш тим вдоволятись, що сама продукує. Єслиб така гадка була дійсно удержалась, то народам Європи не звисним було-б уживане кави, чоколяди і чаю. Однак, як знаємо, сі напикки набули, так би сказати, право горожанства у Європі, що більше, без них годі нині обійти ся народам Європи.

Добре приготовлені і уживані в міру:

кава, чай а також какао і чоколяда суть далеко менше шкідливі, як пиво, вино і горівка. Певно, що хто пропагує цілковите повздержанє ся не тільки від алкоголевих напйтків, але також і від кави, чаю і чоколяди, то робить се не зле і сам є з певністю здоровим і сильним на тілі і душі чоловіком. Але в такім разі насуває ся питанє, що ми властиво повинні пити? І правдоподібно не знайде ся ніхто, хто-б дав на се питанє вдоволяючу відповідь.

Найбільше улюбленим напйтком у всіх культурних народів є кава. Разом взявши, то у цілім сьвітї збирано перед п'ятдесяти літами 400, перед 25-ти літами 700, а в послїдних літах околo 1000 мільонів кильограмів кави, з того дві треті частини у Бразилії, решту у більшій частині в середущій Америці, а в меншій частині у Східних Індїях. Рід „Мокка” кави, так званий від міста Мокки над Червоним морем, належить уже віддавна зачислити лиш до мітів, (передань), бо нині лиш з історії довідуюмо ся, що кава походить з Арабії. Звідти розширилась вона вже віддавна по цілім сьвітї. Вона віднесла побїду над релігійними віруваннями магометан, як і над заборонами ввозу її до християнських держав. Вона не улякалась монополів і акциз і днесь її радо витають так у великій, як і у малій торгoвлі, бо вона приносить їй великий зиск, а державам добрі доходи з цла. Радо витають її також і консументи, бо вона їм смакує.

Найбільше кави пють днесь в Голяндії і Злучених Державах. А причиною сего є, що там і тут є вона вільна від цла і дуже дешева. В Голяндії випадає пересїчно на голову 8—10, а в Злуч. Державах 5 кг. кави. Бельгїєць вдоволяєсь 4.5 кильограмами кави; тут припадає за кильо 8 фенїгів цла. На горожанина Німеччини випадає пересїчно на рік 3 кг. кави; тут цло виносить 40 фенїгів від фунта. На Француза випадає лиш 2 кг. кави на рік, бо тут цло на ню виносить аж 1 марку і 50 фенїгів. В Австро-Угорщині, де селяни майже не знають кави, спожитє її виносить ледви 1 кг. на

голову, за то цло виносить тут аж 90 сотиків. В Англії, де мешканці більше любують ся у чаю, спожитє її виносить одну третю кг. на голову, а цло 14 фенїгів на фунті. В Росії мешканці також воліють чай, як каву. Німеччина спровадила в році 1905-ім за 41 мільонів долярів кави, з того дві треті з Бразилії, дуже богато з Гватемалі і середущої Америки, дальше за 3 і чверть мільона долярів з Яви, а за се усе побрала вона 18 мільонів долярів цла.

Ще більше як цло підносить ціну кави спекуляція і торгoвля. — На торговельнім ринку в Гамбурзі найбільша ціна за неоцлену каву виносила в р. 1890 175 марок т. є 40 долярів за 100 кг., а в р. 1897 спала вже на 85 марок за сто а в р. 1903 обнизилась аж до 57 марок за 100 кг. Опісля почала знова ціна підноситись. І так в році 1906 виносила вже 15 долярів себ-то 60 марок за 100 кг.

Сей упадок ціни кави відчули найбільше бразилійські плянтатори кави. По упадку ціни кави одержали вони за потрійний збір ледви стільки, що передше за один. Щоб двигнути ціну кави, „Кавна держава“ Sao Paulo зятягнула позичку в висоті 40 мільонів долярів. За ті гроші закупила вона в часі добрих жнив на каву значні засоби сего артикулу; а позаяк ціни були низькі, умістила ті засоби кави на якийсь час на складі в європейських пристанях, щоб їх опісля, коли ціни піднесуть ся, добре спродати. Притім належить запам'ятати, що з упадку ціни кави скористали не консументи в Європі, лиш посередники торгoвлі між Америкою і Європою.

На сїм місци не від річи буде додати, що в Австро-Угорщині приготoвляють найлучшу каву. Тут послугують ся при приготoвленю кави т. зв. карльсбадськими машинками і додають до неї для смаку дещо фігової кави. В Бразилії мелють каву на дрібний порошок; те саме роблять у Туреччині, де сей послїдний споживають разом з кавою.

* * *

Чай походить з Китаю, що лежить у Азії. В Європі звисний він є від двох століть. До кінця шістьдесятих років минулого століття заосмотрював Китай цілий світовий ринок у чай. Від шістьдесятих років однак цілий світ спотрібовує головню чай з острова Цейлону і Східних Індій, який що раз більше випирає з торгівлі китайський чай. Згаданий цейлонський і індійський чай не суть лучші від китайського, але значно від него дешевші.

Днесь уходить Китай за „чайну державу“ бо і у продукованю і спожитю чаю перевищає усі інші держави на світі. З початком дваццятого століття вивіз чаю з Китаю виносил 90, з Східних Індій 100, з Цейлону 58, а з Япану 32 міліонів кг. В останніх літах вивіз чаю з Китаю значно зменшив ся, за то підніс ся в троє вивіз чаю зі Східних Індій, а вивіз чаю з Цейлону збільшив ся з 1 міл. кг. в році 1884 на 58 міл. кг. у році 1903. На лондонськім ринку продають переважно індійський і цейлонський чай, а китайський лиш в незначній кількості.

По Китайцях, Япанцях і Австралійцях найбільше чаю пють Англіїці. Річно спотрібовує пересічно кожний Англієць 2750, Голяндець 65, Американець зі Злуч. Держав 60, Москаль 40, Німець 5, а Француз лише 2 грами чаю. Також і чай обложений є цлом. Воно виносить у Франції на 1 кілограмі чаю 1 марку і 66 фенігів, в Росії 57 копійок, в Англії 1 марку і 10 фенігів, в Німеччині 1 марку, а в Голяндії 50 фенігів. Державній касі у Німеччині принесло цло з чаю в році 1905 три міліони марок доходу, отже лише 24 часть того, що цло за каву. В Англії однак річний дохід з цла за чай приносить державній касі 41 міліонів долярів доходу. Німеччина спровадила в році 1905 три міліони кг. чаю вартости 5 міл. марок, а з того дві треті з Китаю. Англія спроваджує річно за 48 міл. долярів чаю. Вона спотребує більше чаю, як уся Європа разом. Англія має у своїх руках усю торгівлю чаєм і тому там чай є дуже дешевий. Від року 1884 до 1904 упала ціна китайського чаю о третину, а

індійського о половину. На торговельнім ринку в Гамбурзі в р. 1904 виносила ціна чаю за кільо 1 марку і 20 фенігів до 1 мр. і 75 фенігів; найлучші-ж ґатунки чаю спродавано за 3 мр. і 80 фенігів.

На далекім Сході, у вітчизні чаю, приготвляють сей послідний дуже старанно. Після запевнень подорожників ніде не смакує так дуже сей напиток, як в Китаю і Япані. Там однак листки чаю суть і лучші і цілком свіжі. Їх або лиш поливають кипячою водою, або варять лиш 1 мінуту у ній і пють без ніяких додатків.

Какао і чоколяда, які доси уважано лише за люксові напитки, входять саме тепер що-раз більше в ужитє, по причині, що стають дешевшими в наслідок упадку ціни на них. Збір какао, який при кінці 19 століття виносил на цілій кулі земській лише 100 міл. кг., збільшив ся в останніх літах о половину. Головніми продуцентами какао суть тепер слідуючі краї: Еквадор, Тринідад, Венецуеля, Бразилія, португальський остров Сао Томе і англійське Золоте Побереже. Головно уживають какао до виробу чоколяди. Але також і самого какао радо уживають, як напиток. Від р. 1896 ввіз какао до Німеччини потроїв ся. В р. 1905 спровадила Німеччина 30 міл. кг. какао в вартости 35 міл. марок, Франція 23, Англія 21, а Злучені Держави 31 міл. кг. Пересічно випадало на голову населеня в Франції 0.6, в Англії 0.5, в Німеччині 0.5, а в Злуч. Державах 0.4 кг. какао. Цло на какао не є менше, як на каву. І так виносило воно на фунті какао в Німеччині і Англії 20 фенігів а у Франції 21 американських центів; при вивозі чоколяди однак ті видатки звертають ся.

Де пють каву, чай і какао, там звичайно осолоджують ті напитки цукром. Бо чоколяда приміром складаєсь властиво тільки з цукру і какао.

Також спотребує ся багато цукру при фабрикації тісточок, цукорків, мармелад і т. п. До кінця 18 століття звисний був лиш тропічний цукор з цукрової тро-

стини. Доперва пізнійше використано в промислі винахід німецького хеміка Мар-графу з Берліна, який в р. 1747 виказав, що цукровий бурак посідає в собі також значну скількість цукру. Сей винахід роблення цукру з бураків застосовано на-самперед у Франції, а опісля в Німеччині. Днесь є Німеччина першою державою у світі, що до продукції цукру.

В році 1905 випродуковано на землі около 11000 міл. кг. цукру, з того 4700 міл. кг. буракового цукру, а 6300 міл. кг. тростинного цукру.

Цукру тростинного продукують найбільше Східні Індії, бо аж 2200, Куба 1200 а остров Ява 1100 міл. кг. На чолі країв, що вирабляють цукор з бураків стоїть на першій місці, як вже висше згадано, Німеччина з 1605 міл. кг.; дальше Росія з 930, Австро-Угорщина з 881 і Франція з 563 міл. кг. Через старання плеканє бураків доведено до сего, що нині далеко більше можна виробити цукру з бураків, як з цукрової тростини. Проте уже тепер твердять, що в будучині Німеччина і Австро-Угорщина будуть стояти на чолі торгівлі цукром на землі. Значна дешевість спричиняє, що

спотребоване цукру з року на рік сильно збільшаєсь. З кінцем минушого століття випадало пересічно на голову населення в Англії 43, в Злуч. Державах 32, в Німеччині 15, Голяндії 13, Австро-Угорщині 9, а в Росії 6 кг. цукру на рік. Також на цукор наложене є цло і податок, та вони не суть так високі, як на каву, чай і какао. Таке цло виносить в Австро-Угорщині 1 К. 85 сотиків, у Німеччині трошки більше, як пів доляра, в Англії пів доляра, у Франції 70 ам. центів на голову населення. Німеччина стягнула в році 1905 близько 122 міл. марок з цла на цукор. У світовій торгівлі ціна цукру не підпадає значним змінам. В р. 1901 виносила вона 14½ доляра за 100 кг., а в році 1904 упала на 10½ дол. за 100 кг., в році 1905 знова піднесла ся на 11½ дол., а від того часу знова спадає.

Загалом взявши, спотребоване кави, чаю, какао і цукру через культурні народи в новітніх часах значно піднесло ся, бо ціни за ті споживчі товари пересічно значно обнизилась, добробит однак підніс ся. І тут саме показує ся без сумніву потішаний поступ культури на землі.

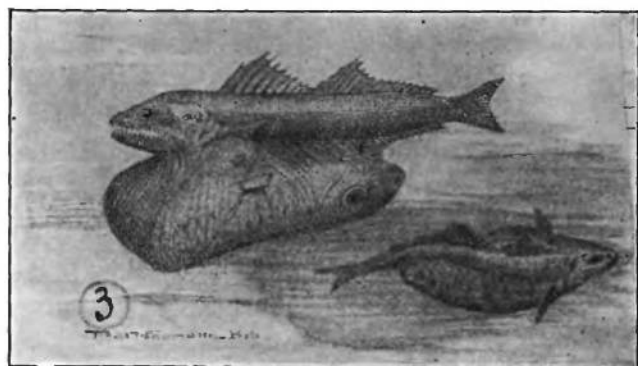
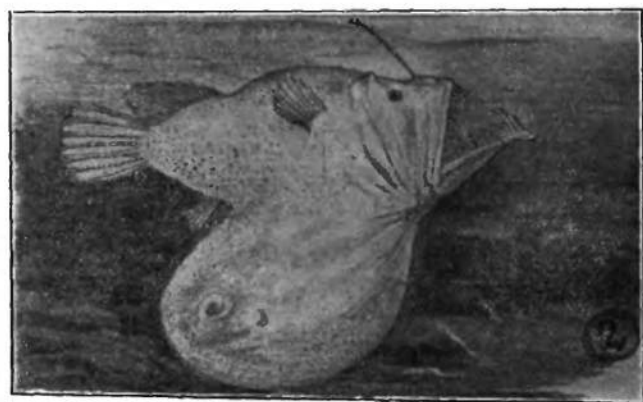
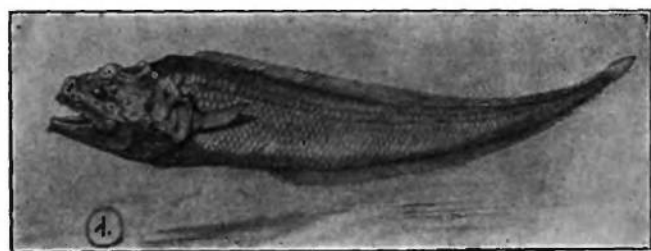

Д и в н і р и б и.

У бездонній морській глибоїні, у фплях широких океанів стрічаємо тисячі а тисячі найрізномордніших сотворінь, о дивних і невиданих формах, які навіть і найбуїніша людська уява не в силі була собі представити. У сих темних безднах, де ніколи не пробє ся промінь сонця, живуть сі дивогляди і доперва в найновітших часах вдало ся людям видерти морю депо з його тайн. Говорити про сі міліони найдивнітших мякунів — не стало б хіба тут місця. Ограничимо ся лишень на показаню декілька родів риб, щоб з них могли собі наші читачі виробити яке таке понятє про сі дива.

Живуть вони у величезних глибоїнах.

нераз 6, 7, або і 8 тисяч стіп глибоко. Річ природна, що так глибоко не пробє ся ніколи сонічний луч, і у сих безднах пає вічна, непроглядна ніч. І тому то, достосовуючи ся до природи богато з животин, живучих у тих глибоїнах витворює своє власне світло, щось наче сі наші святюїванські хробачки. І бачимо там риб, що мають спеціальні органи до освітлювання, якими, неначе ліхтарнями розсвітчують собі дорогу. Сі ліхтарні суть у них уміщені раз на голові, то знов чл. спеціальні якісь нарости, то опять депо по боках тіла. І так риба представлена тут на першій образку має коло хребта цілий один ряд світлячої луски.

Інші знова риби, живучи вічно у чорній п'їтмі, немають зовсім очий. Бо і на щож вони-б їм здали ся, коли і так нічого бачити ними не можуть. Не мають вони і своїх „ліхтарень“, але місто них виросли їм по боках тіла довжезні вуси, незвичайно вражливі в дотику. І сими вусами сї риби, неначе сліпець своєю палицею, находять свою дорогу.

Тут знова стрічаємо ся з новим дивом: рибою, яка поликає сотворіня далеко більші від себе. Вона живе також у глупіні, де всякі животини стрічають ся вельми рідко: у морю найбуйніше жите кіпить під верхом і у мулі, на дні. Середні верстви води, се зовсім неначе земські пустині. І тому ся риба мусить довго глядіти, заки найде якусь поживу. А коли її найшла, то мусить використати нагоду, щоб стало опять на довший час. І тому то її паща, горло та жолудок суть неначе з елястичної гуми: вона пожирає сотворіне, нераз два рази більше від себе і в

сей спосіб возить з собою комору з поживою, з якої кормить ся в „голодний час“. Оттаку потвору бачите на другім образку. Ся риба, дивна вже хотьби і з того взгляду, що її паща відчиняє ся прямовісно, є лишень 10 сантиметрів довга, а має у своїм жолудку, що висить в долині наче торба, рибу довгу на 18 сантиметрів, звинену у клубок.

З тої самої родини риб суть сї дві, що бачимо на третім образку. В горі є ся сама риба представлена з боку, а під сподом бачена з верху. Ся риба є 17 сантиметрів довга, а проликнула другу, довжини 27 сантиметрів. В наслідок того її жолудкова скірка так натягнула ся, що стала тонесенька як бібулка аж крізь ню мож бачити проликнулу рибу. Коли ся риба є голодна, то її жолудок корчить ся, так що його майже зовсі мене пізнати.

Ось такі то дива живуть у морських глупінях.

В який спосіб дбають зьвірі про чистоту тіла.

Чистота тіла, як знаємо, в кождім разі грає важну ролю при удержаню здоровля в добрім стані і творить сильну відпору проти ширеню ся всіляких недуг. Притім добре почуванє ся і внутрішнє вдоволенє, яке приносить чистота зі собою, суть неначе заохотою до її береження.

Не диво проте що також і зьвірі, які у тім згляді суть лишені на себе самих, посідають в меншім або більшім степени розвинений санітарний інстинкт, який учить їх чистити своє тіло від усяких шкідливих матерій.

З усіх зьвірів стоять малпи, що до дбання о чистоту свого тіла найблизше чоловіка. Вони чистять своє тіло мов рукою і переводять нераз і цілий день на тім, щоб виловити усяких насікомців зі свого тіла і усунути з него бруд і нечистоту.

Майже кождий з нас бачив у менажеріях то ніжне старанє з яким малпамати чистить щоденно своїх дітий і як вона вишукує між волосєм тих послідних ріжних насікомців, що їх напастують. Деякі малпи послугують ся також при чищеню свого тіла купелею, хоч дівсь се лише дуже рідко. Оповідають, що в одній менажерії в Парижі можна було бачити перед кількома літами одного шимпанса, який щоденно мив лице і руки зимною водою. Також і зьвірі, що живлять ся насікомцями, як крет, їж і мишоловка чистять щоденно своє тіло за помочєю гребеня, який творить пять сильних пазурів у їх ноги.

Медведі, особливо білі, находять як звісно, не аби яку приятність у тім, коли можуть качатись у воді; вони драпають свою шкіру пазурами, щоб усунути з неї нагромаджений бруд. Вершком ціло-

го того чищення шкіри є гладжене її, щоб надати їй сильний полиск. Борсук, який належить до зьвірів, що переважно порпають ся у землі, дбає також дуже про своє тіло. Він мастить щоденно волосе на своїй шкірі певного рода оливою, яку витягає язиком з мішочка, що містить ся близько його хвоста. Та оливна субстанція не дозволяє осідати брудови на його волосю. У Америці є знова одно зьвіря, що зове ся пажерливець. Воно уживає знова иншого способу; станувши у воді плюскає передніми лапами воду на перед свого тіла.

Коти послугують ся знова при чищенню свого тіла слиною. Майже усі коти мають велику відразу до води а мимо того, що не беруть купелей, суть всегда чисті. Їх рапавий язык, звернений кінцем на діл, має острі бородавки, які творять знамениту щітку до волося, якою коти роблять своє волосе гладким і блестячим. До чищення тих місць як голова і т. д. яких негодні досягнути язиком, уживають коти лапок, звогчуючи вперед слиною рухомі подушочки своїх пальців, якими опісля сувають по нїздрях, шиї і карку неначе губкою. Вони послугують ся також гачковато зігнутими і острими пазурами неначе інструментами до чищення, а деколи як видовбувачками до зубів.

Заки покінчимо наш опис, що до мясожерних зьвірів, не від річи буде навести народну легенду про те, як лис позбуває ся своїх блохів. Селяни у деяких околицях розповідають, що підчас горячих днів лис, заки вийде до води, робить пилку з моху і держить її в передних лапах, опісля зануряє кінець свого хвоста у воду, а потім поволеньки дальшу його часть, лишаючи блохам доволі часу, щоб могли ратуватись утечею перед повенею. Потім доперва зануряє він своє туловище, лапи, рамена і шию у воді, аж вкінці і голову, так, що нічого більше не видко з води, лише ніс і пилку з моху у передних лапах. Колиж лис прийде вкінці до того переконання, що більшість насікомців з його тіла найшла прибіжище на пилці з моху, кидає її у воду. Він же сам

зануряєсь цілком у воду і пливе під водою на другий беріг. Треба однак додати, що ученим дослідникам природи не удалось ще ніколи бути сьвідками такої пригоди.

Гризунни уживають при чищенню свого тіла тих самих органів тіла, що і хижі зьвірята. Справді комічний вид представляють вивірки, які при чищенню тіла уживають своїх передних лапок. Вони стулюють їх до купи і так скоро посувають ними, що здаєсь, неначе би они потирали одну лапку о другу. Хомики роблять свою тоалету всегда в товаристві; вони стають звичайно на плоскім камені, осьвітленім сонцем, усі разом у півколесі, сідають на задні лапки, а передніми чешуть ся і скробають ся, ідучи у тім згляді на перегони зі собою.

Скакуча миш заслугує на особлившу згадку, бо як природознавець Брем виразно підносить, нїяке з гризунів не є таке чисте, як вона. Вона переводить більшу часть дня, на чищення свого тіла. Звичайний пісок є саме тим средством, яким вона найрадше послугує ся при своїй тоалеті, і без якого она, здає ся, не годна була-б обійтись. Свою тоалету розпочинає вона в само полудне, коли сонце стоїть високо на небі. Вона викопує ямку у піску і кладєсь до неї так, що тільки вистає її голова, якою може порушати на всі сторони. Коли в той спосіб випуруєсь піском, тоді розтягаєсь у цілій довготі на піску і обертаєсь то на один то на другий бік. Опісля стає на задних ногах і чистить дальшу часть свого тіла при чім передною лапою укладає у купки своє волосе і чеше та пригладжує його зубами. Коли дійде до живота, тоді витягає свої уда і перегинає своє тіло так, що оно приймає вид колеса. Постава, яку приймає при чищенню задних лапок заслугує також на згадку; вона сідає і витягає ногу, на котру прийде черга, а при тім підпираєсь хвостом, щоб не стратити рівноваги. Задні ніжки її, коли їх уживає до чищення свого туловища порушують ся так скоро сюди і туди, що можна лиш примітити слід їх тіни; передні же

лапки, котрими чистить свою мордочку роблять значно поволійші рухи. Коли при таких чищеню скачуча миш похилить ся на бік, то ціле її тіло опираєть ся на передній лапці.

Ростиножерні зьвірі купають ся дуже часто і радо. Вони не можуть ногами здратувати бруду, тому оближують лиш ціле тіло язиком о скільки се лиш можливе, а порох стріпують хвостом, або усувають його через стягане мускулів шкіри.

Безрогу приміром уважає ся загально за найбільше нечисте і нехлюйне зьвіря, однак неслухно дістала ся її така „слава”, позаяк радо чистить себе, наколи лиш лучить ся нагода до сего. Наколи приміром будемо її гонити близько якогось потоку або річки, то вона в одній хвили радо кине ся у воду, а опісля буде качатись у болоті, если за мало буде води у потоці.

Дик качає ся також радо у болоті або воді, однак купіль у сій послідній переносить над качанє ся у болоті. По купелі витирає він старанно своє тіло о дерево.

Слонь, якому купіль справляє не аби яку приємність прямує сейчас до води, наколи лиш найде до сего нагоду. Купаючись набирає він у свою трубу води і виприскує її на свій хребет, уряджуючи собі тим способом знаменитий туш.

Подовгаста будова тіла гадів утрудняє тим послідним незвичайно чищення себе самих; однак з бігом часу найшли також і вони спосіб, щоб розв'язати сю трудну задачу. Гади, що мають гладку і середної груботи шкіру скидають її себ-то лінять ся кілька разів до року, підчас, коли другі гади з твердою і хрупатою шкірою змінюють її лиш раз у році. У деяких знова наступає ся зміна лиш частково, або шкіра відпадає лише кусниками на поодиноких місцях; але і у сих гадів наступає також часом цілковита зміна шкіри. Слимаки змінюють в той спосіб свою шкіру що річно. Жабоваті, як жаби, черепахи, саламандри і другі скидають лише зверхню поволоку шкіри, що до чищення їх тіла цілко-

вито вистарчає, позаяк та процедура лучає ся у них досить часто.

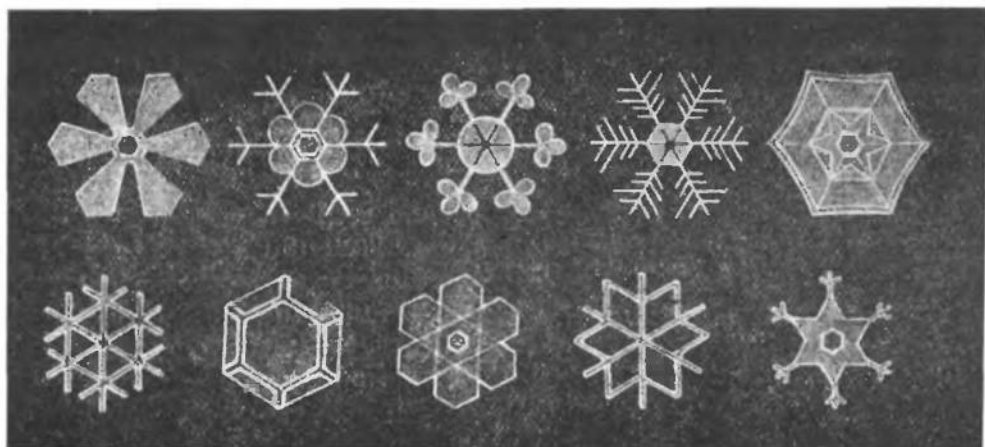
Кури суть одинокими птахами, що не люблять купатись. Усі кури люблять за то порпатись і качатись у поросі, так, що їх піре і тіло покриваєсь навскрізь порохом. Через се осягають вони то, що усі насікомці, що звичайно напастують курий, а які сильно не люблять порошу, покидають їх тіло. — Жайворонки-ж знова, літаючи дуже близько понад землею, отирають своє піре о траву і в той спосіб чистять його. — Водні птахи, як качки, гуси, бузьки і иньші купають ся дуже радо і набираючи у дзьоб води, оприскують нею ціле тіло. — Також і малі птахи, що більше перебувають у воді, як воробці, щигли, канарки, дуже часто купають ся у малих калабанях або ставках, а если держить ся їх у клітках, то у начинях, в яких подає ся їм воду. — Ластівки літають дуже близько і скоро понад поверхнею води і помачавши хвостові пера у воді, опісля скоренько кладуть їх на груди і в сей спосіб оприскують нею ціле тіло. По кожній купелі усі птахи скоренько стріпують ся по кілька разів і приступають до властивого чищення тіла, яке усі роди птиць виконують в той спосіб, що беруть одно перо по другім у дзьоб і чистять їх та вигляджують. Вони можуть дзьобом досягнути до усіх частий свого тіла від шийки аж на хвості скінчивши, завдяки незвичайній гнучкості їх шиї, що може обертатись на всі сторони. При тім у поміч їх дзьобови приходять ще і язик, як се можемо зауважати у палуг. — Птахи, що живють громадно, помагають собі при чищеню взаїмно, як се нераз малисьмо нагоду бачити у освоєних качок і гусий. — Птахи, що мають довгу і рухому шию, як приміром лебеді, чистять голову в той спосіб, що потирають нею у всіх напрямках о пера на грудях, або о верх крил.

Усі зьвірі вже з натури мають нахил до чистоти.

Ми находимо сей інстинкт навіть у стоніг. — Павук, при своїй ранній тоалеті чистить свою горішню і долішню що-

ку передніми ніжками чистенько, а опісля приступає до дальшого чищення тіла, але вже задніми кінчинами тіла. — В подібний спосіб чистять своє тіло і інші наїкомці, уживаючи передніх ніг до чищення рота, очей і дальших частин тіла. При тім можна зауважати, що деякі наїкомці підчас чищення запихають передні ніжки в рот, що означає, що звичують їх слиною. Вони проте, як бачимо, поступають подібно, як ссучі звірята.

Цілком природно, що звірі, які дбають про власну чистоту тіла, стараються також і свої молоді держати чисто. Се доказує нам найлучше вище наведений примір з маляною і її малюми. І з певністю не один рід звірів давно би вже вигинув, або унавив жертвою всіляких епідемій, еслиби звірі не дбали про чистоту свого тіла, нераз з більшим старанем, як деякі малокультурні народи.

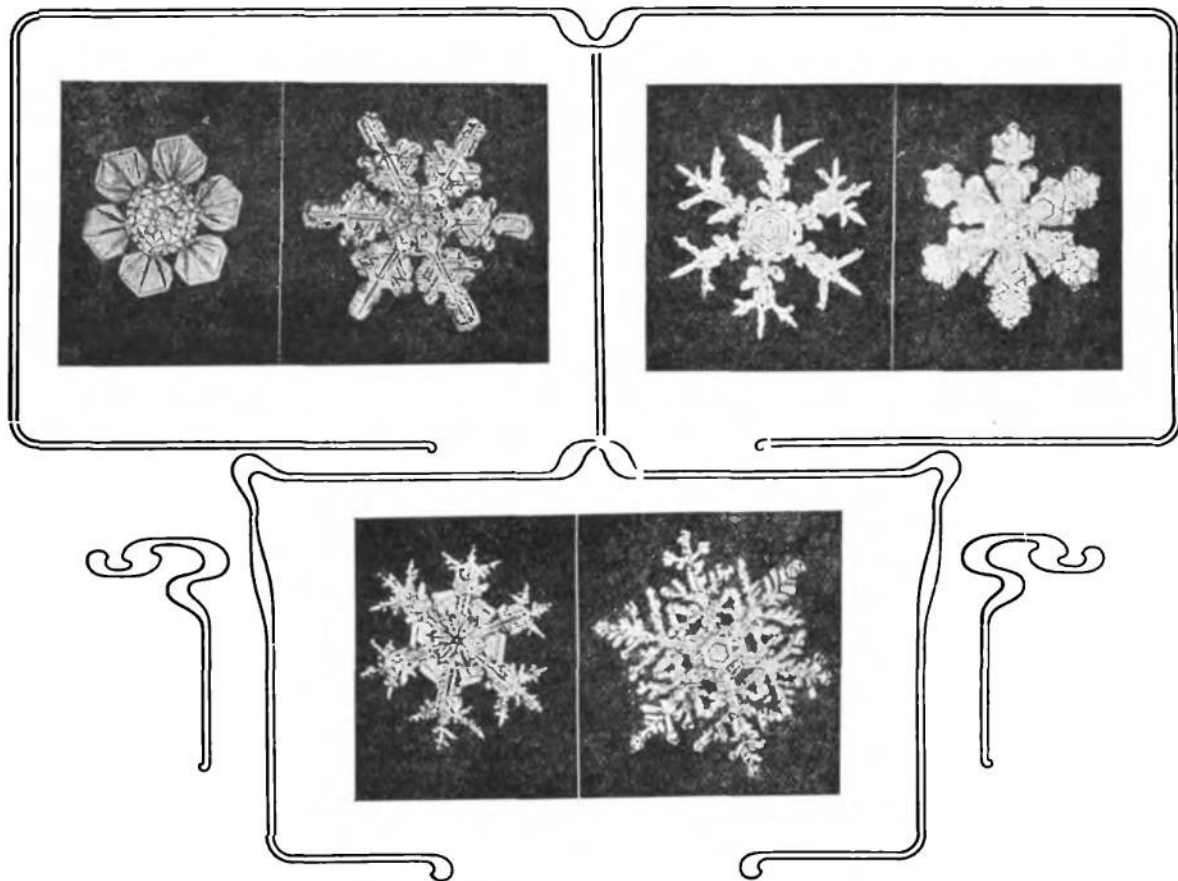
Хрусталеві звізди.

Брррр... Мороз на дворі, аж тріщить. До моєї кімнати, де у кутку, пашисть горячом розпалена майже до червоності піч, долітає з надвору гуркіт возів неначе карабіновий огонь. Бо і послідної ночі було зимно... Мороз на моїх шибах повимальовував цілий парк чудових, хрустальних цвітів: одні, наче колючі кактуси, то знов пійно мережані мохи, там верхи якихсь заморських пальм. Цілий город казочних листків, дерев неначе див-казка.

Але ось на дворі починає падати сніг. Легесенько летить сніжний пух з неба, рідко, один за одним. В ранішнім саяві

блищить він, сяє, іскрить ся неначе дологі самоцвіти-брилянти і обтулює землю у плащ з горностаїв.

Платок за платком паде сніг до долі. І ось сірі вулиці покрили ся блискоучою скатертю. Сипле тепер густо платками, що кружляючи, танцюючи летять у діл. А в слід за ними летить людська уява у широкі степи, де лютує сніжна хуртовина. Ось наше село. Хатчина тупить ся до хатчини, сірі стріхи грубо покриті снігом, гдє неначе аж гне ся від срібного тягару. Лиш тут і там чорний гайворон, неначе якийсь демон ярко відбиває від білої скатерти. Сумно десь гра-

ють дзвони... А з їх звуком паде у душу
тужна, розпучлива мелодія:

О руськая земле, о рідна моя,
чи прийде-поверне ще твоя весна...

Сніг... Сніг... Скільки поезії у сім
слові... Різдвяні Свята, якась туга, не-
виплакане горе, веселий гомін дзвіноч-
ків при санках, шум наших борів...

Сніг... Поле покрите сніжним покри-
валом...

І де ми властиво вийшли? Чи у заві-
яне снігом поле, чи до еклепу з дорогим
самоцьвітом?

Се не сніг паде, але мільйони звіздо-
чок, блискучих. — дарма, що на них не
звертаєте уваги. І падають сі звізди-бри-
лянти на плац прохожого і на шерсть
присівного за межою заяця, на широкі
поля і ліси, на гори і долини. І лежать не
подивляні ніким, лиш в ряди-годи зібс
їх збиточник-хлопчина у кулю, щоб ки-

нути ньюю в товариша, або промчать по
них сани, їдучі до ліса по дрова.

А однак варта приглянути ся ближче
сним сніжним звіздочкам, бо що одна з
них, то иньша. Одну лиш вони мають
спільну тайну: число шість. Яку
лиш возьмемо у руки, кожда з них має
шість кінчиків; чи се будуть блискучі
платочки, звізди, словом тисячні сі фор-
ми платків снігу говорять про число
шість. Однак не сама форма сніжного
платка є його найбільшою загадкою:
більшою, бо майже до сих пор нерозв'я-
заною є загадка в який спосіб повстає
платок снігу.

Заслону, окриваючу сю тайну дещо
відхилив Американець Бентлей. Більше
як 25 літ досліджував він платочки снігу
крізь мікроскоп та фотографував їх. І він
прийшов до висновку, що величина і
форма кристалків снігу зависить від си-
ли і напрямку вітру. Коли там, високо ша-

ліє хуртовина, тоді на землю падуть найбільші і найправильніші зірочки снігу. Вхідний і полудневий вітер спричинює творення нижніх форм кристалів, протилежно знову при північному і західному вітрі форми є суттєво більші, виповнені. Високо пливучі хмари дають далеко дрібніший сніг, як хмари, що є близько землі. Але для чого при такій а такій температурі, при таких а таких напрямках вітру і його силі завжди повстає та сама зірочка снігу, а не інша?... на це питання ніхто до сих пор не зміг дати відповіді...

Теплий віддих розтавав кусник замерзлої шиби. Відступаю на мить і ось в тім місці на шибі вистрілює кристал за кристалом, вязка блискучих іголок, промінів, стовпів. Хухаю опять — тонесенька поволока леду знову тає і знову за хвилину: нова блискуча іголка. Як вона росте від долу, неначе цвіт у зачарованім саді. Ось вже і друга на вхрест, тре-

тя, четверта. І перед здивованим оком виростає пальма з чудовими вахлярами, тут знова дрібосенький мох, там кактус з кільцями...

Гляджу крізь побільшаюче шкло: та саме число пість в усіх тих іголках, стовпах, пальмовім листю, хрусталивім мосі. Гляньмо крізь се шкло на кусник леду з ріки чи моря: опять се саме. Блискучий лід се лиш мільйони-мільйони зірочок, збитих одна попри другу, а кожда шестикутна... Сі зірочки дрімають у кождім кусочку леду, закриті для людського ока, лиш світло і шкло побільшаюче будять їх до життя: роблять приступними для людського ока.

У якому світлі живемо! Сиплять ся з неба самоцвіти, наша нога тонче тисячі чудових зір, яких рука найбільшого мистця не в силі наслідувати. По чудах ходимо, а однак ніхто на них не звертає уваги...

Новітнє толкованє снів.

В книгарнях і складах паперу та у подорожуючих агентів нераз можемо набутти за кілька центів повні таємничості книжочки, які під назвою, „египетський сонник” від давна вже відграють немалу ролю у многих родинях. Они ще і нині не вийшли з ужиття, особливо по селах і „к трах”, де тими ославленими сонниками послуговують ся многі родини і часто, коли їм щось присниться, беруть у руки сю книжочку і з дитинно-наївною вірою глядають у ній поради у розв’язці своїх снів. На заголовку сеї книжочки, друкованої звичайно на лихім папері, представлена є спяча дівчина. До неї спускає ся звичайно з облаків гарний молодець та вручає їй китицю цвітів, або мошонку зі сто тисячами доларів. Як автор тих „правдивих египетських сонників” підписаний є якийсь чудотвор-

ний доктор „Нострадамус” або „пустинник Ангеліус”, або якась інша загадочна особа, з дивно звенячим прізвиськом.

Видавець твердить звичайно, що він знайшов сю рукопись або у якійсь по рохом припавшій бібліотеці, або між лахматями своєї прабабки. Він однак є таким приятелем людського роду, що не хоче задержати змісту сеї рукописи лиш для себе, але хоче її змістом поділитися з усім людським родом і тому казав її видрукувати. На п’ятидесятьох чи більше сторонах сеї книжочки довідуюсь читач, що означає зміст кожного з його снів. І так мурашки означають здоров’я, честь і користь; хто драпає ся у сні на горбок, того чекають усякого рода труднощі і неприємности у життю, випаде йому зуб і ле ся при тім кров, то хтось умре з його родини; чекає його слабість, сли їсть са-

зату у сні і інші того рода недорічності. Пересуд, що зі снів можна довідатись про будучність розширив ся вже від многих тисяч літ, відколи тільки людськість почала поважнійше думати. У біблії читаємо, що Йосиф, син патріярха Якова, через уміле витолкованє сну Фараоновн добив ся княжої почеси і високого уряду. Поет старинних Греків Гомер оповідає о двох фіртках з яких виходять сни: одна з кости слоневої і сни, які через ню виходять не мають значіння, а друга з рогу, і сни такі мають пророчу силу. Славна у Греції в старині пророчня у Дельфах, де пророкиня Питія віщувала будучність, занималась також нераз толкованем снів. В II-ім ст. по Христі написав учений Артемідорос „Книжку про сни“, що занималась штукою толкованя снів.

Однак на жаль віруючих у сни, нинішня наука таксамо не трактує поважно нерозумної віри у сни, як і астрології, яка учила, що зі зізд можна вичитати судьбу людей. На місце дурної віри у сни нинішня наука приступила до психологічного (духового) розсліду снів, і почала на тій підставі об'яснювати повстанє і властиве значінє снів. І чим більші поступи робила наука на тім полі, тим яснійше показалося, що сон не має пророчого значіння, яке йому давнійше приписувано, однак все таки має якийсь змисл і підставу у людськїм життю і тому не конче на місци є народна приповідка, що „сон — то мара“.

Про що снимо звичайно? Таке питання ставить собі насамперед наука, приступаючи до розвязки питання про сни. І на се питання не так легко відповісти, бо не всім людям сниться однаково часто і багато. Не один потрапить оповідати кожного ранку про найдивнійші і найрозумайтші сни, які йому снились у ночі. Інші знова говорять, що їм нічого не снилося, а знов інші оповідають, що їм багато снилося, однак они не годні пригадати собі сего докладно. Треба проте мати відповідну добру пам'ять, щоб оповісти собі сни, які кому снились. Бо чим більше подрібностей з якогось сну собі

пригадаємо, тим лекше прийдець нам зрозуміти звязь якогось сну. Коли так будемо усі сни собі записувати на папері то зауважаємо, що усі сни, можемо поділити на три категорії: На першій місци належить згадати сни, які часто повтараються. Суть то звичайно такі сни, де нам здає ся, що ми бігаємо, або казочно скоро літаємо у воздуху, або у яких з неописаною тривогою спадаємо з гори. В інших знова бачимо незчислиме множество пестрих цвітів, перел і мотилів або ясно одягнених людей.

До другої групи належать сни у яких нагадуємо собі щось з давного, минулого, пережитого. У таких снах сниться нам те, що робилисьмо вчера, або перед тижнем, перед роком, або навіть перед многими літами. Нам здаєсь, що ми в театрі, десьмо були вчера вечером, або, що ми підприємляли подорож, до якої саме приготавляємо ся на завтра. Нам сниться нераз, що ми в місті, у яким булисьмо власне перед кількома літами, або, що говоримо з приятелем з молодих літ, або переживаємо у сні страх і неспокій шкільної лавки, розв'язуємо трудні рахунки, або здаємо гімназіальні або державні іспити.

До третьої категорії можемо зачислити сни, у яких представляють ся нам якісь змислові, часто змінючі ся образи, або якесь нецонятне повторюванє ся і зниканє незрозумілих, неясних і часто суперечних собі сонних уяв, які по розбудженю з бідую і недокладно собі нагадуємо.

Тепер як толкує наука сни? Коли чоловік спить, тіло його працює дальше безперестанно. Змислові вражіння проте не устають, а сон лиш зміцнює подражненє, яке змислові вражіння викликають у мозку спячого. І так чоловік віддихає у сні і то раз скорше, другий раз довше. Сли віддихові порушеня слідуєть за скоро одно по другім, то викликають подражненє, яке через нерви уділяєсь мозкови, і се представляєсь нам у сні як хитанє і біганє. З пороку, який впаде на наші очні галки в наслідок подражненя слідує сонна уява, про пестрі цвіти, мотилі і

лену одіж; почуте голоду або спраги спричиняють сні про ситі обіди, які однак нас лише в часті або і цілком не насичують. Якесь легка недиспозиція викликає у спячого вражінє страшних мук, страчєня, або навіть смерті. Часто лучає ся також, що зі сном зливають ся разом події, які діють ся довкруги спячого, як нимери і галаси у сусідних комнатах або на улиці.

Так сніло ся раз одному, що він переживає трясєне землі, яке з лоскотом нищить цілу місцевість. Незадовго потім пробудив ся він і чув ще удар грому. який викликав у него такий сон.

Наука, що займаєсь розслідом сніг покористувалась таким досьвідами. У послідних часах почато також робити досліди над спячими і в той спосіб старають ся учені дійти в який спосіб представляєсь дотік, світло, лоскіт, крік, галас в уяві спячого чоловіка, який вплив зі внї спричиняють вони на зміслових органах його, і які сонні образи викликають у його мозку.

Найлучший і найважнійший матеріал однак черпає сон зі свого другого жерела. Суть то сонні образи пригадуючі пережиті вражінє, чувства і події. Кожний чоловік переживає щоденно якусь смількість подій, над якими він почасти добре не застановляє ся. Доперва у сні познаколюємось близше з ними. Тоді доперва пригадуємо собі, що ми мали те або инше вражінє, таке невисказане бажанє, або якийсь діймающий біль. Недокладність або неможливість пригадати собі перебуте у сні належить до найбільших хиб сну.

Щоб пізнати ті злі або добрі сторони сну найлучше є записати собі те, що нам снілось, сейчас по пробудженю ся.

От возьмім наприклад такий сон. Я сиджу собі у залізничім вагоні, який є густо обсаджений подорожними. Передімною сидить Япанець, який подає мені книжку до читаня, друковану однак дуже дрібним друком. Я відповідаю по російськи, що не могу читати, позаяк букви єть за малі для моїх очий. Потім обер-

таюсь і бачу, що у вагоні лиш до половини суть лавки, а друга половина є пуста. На тім вільнім місци бачу, як знакома мені пані починає танцювати. Я домагаюсь, щоб вона танцювала зі мною та вона з початку відмавляєсь, а опісля годить ся. — І на тім буджусь.

Майже усі поодинокі образи того сну пізнаю, як повторенє пережитих вражінє сон повязав лиш їх разом. Вагонами часто я їзджу. У реставранті, де я їв обід, обідали також зчєста япанські студенти. З кількома з них спотикав ся я опісля по кілька разів при столі. Книжка з малим друком відповідала цілком заголовковї книжки Канта „О Критиці сили осуду” у якій я шукав перед кількома днями одного потрібного мені місця. Не міг її однак з увагою перечитати, бо денервував мене дуже дрібний друк. По російськи говорив я у сні до Япанця, позаяк перед тим я зчєста спотикав ся з одним Болгарином у Відні, який добре по німецьки не умів і треба було говорити з ним по російськи. Зі знакомою мені панєю, що виступила на кінци мого сну, мав я перед кількома днями мале непорозумінє. При тім знав я, що вона пристрасно танцює.

Пригадуючи собі сей сон, я подивляв його чудову форму представлення аж до усіх дрібниць. Вірне і докладне змальованє поодиноких образів, які переважно представляють ся нам у снах, викликало з певністю у неодного подив. При деяких снах прилучаєсь ще крім того певне драматичне оживленє, яке переменяє якусь несмілу гадку у порушаючу до живого подію, поодиноке питанє у пристрасну сварку між многими особами. Проте, як бачимо, то висказ Шопенгавера, що у кождім сні містить ся багато драматичної поезії, має у собі не мало правди.

Однак у снах дасть ся зауважати також багато браків, а особливо стаєсь сон тим більше неясний запутаний і перечить сам собі чим більше він тим недостаткам підлягає. Бо і завжди є чимсь неправдоподібним залізничий вагон, що є до половини салею для танців, як се мало мі-

ще у представленім висше сні. Злите ся двох осіб у одну: Япанця і Болгара, належить також до тих частих браків сну.

Усі ті прикмети і хиби сну суть однак другорядного значіння. Вони виясняють виправді дещо, не потрафлять однак докладно осявітити самої сути сну. Тільки одна найвизначнійша прикмета сну може помочи нам зрозуміти суть сну, а тим саме є стремління снів, до здійснення бажань людей.

І так пригадаймо собі ще попередний сон. У сні приснилось мені те, що я люблю. Люблю їздити желізницею, високо ціню розмову і спотикане ся з чужинцями, не зношу однак читання дрібного друку.

Кождий, що свої сни докладно слідить, зауважає легко те стремління снів здійснити наші бажання і склонности. І так бачимо, що Яков, який глядав щастя у Мезопотамії, снів про небесну драбину і про заповіджене благословлене Єгови у його роді. Елисавета, княжна з Альванту снила, що герцог з Брабанту, якого вона любила стоїть при її ліжку, перебирає нальцями її розпущене волосе і цілує її легонько у замкнені очі. — Часто учить нас також доперва сон, які суть наші правдиві чувства до інших осіб. Бо часто милить ся у тім наша сьві-

домість, і часто хвиля, у якій ми перед тим любленого чоловіка почали ненавидіти, а обоятного почали любити, доперва у сні стає ясно перед нашими очима. Тому і дівчина, котраб хотіла, щоб їй сон відповів на питане „чи любить він мене?“, буде чекати дармо на розвязку сего питання. Колиб однак вона запитала: „Чи люблю я його?“ то з певністю сон дасть її небавком докладну відповідь.

Проте можемо сказати, що сни толковати може кождий, але лиш свої власні. Бо лиш сам чоловік є в стані пригадати собі богатий матеріал з пережитого і пережитого, з чого головню складають ся сни і порівнати його з тим, що бачить у сні. Тільки сам чоловік є в стані у своїх сонних образах віднайти і розпізнати сповнене замовчаних і несміло укритих своїх бажань. Тому є толковане снів у той спосіб, як ту згадано, дуже пожиточним і поучаючим занятєм. Бо воно веде до жерел власного „я“, до пізнання себе самого, що вже поручав людям старинний грецький філософ Сократ.

Будуччини однак сни не в силі нам віщувати. Они лиш вказують нам дорогу до забутих городів нашої власної минувшини а передовсім: они об'ясняють нам нас самих під деяким зглядом. А ся обставина є також не без значіння.

Суспільні класи.

Американський вчений Беямі у своїм романі „За сто літ“ порівнує людську суспільність з величезною і дуже важкою фірою, яку поволеньки попихає ся пісчаною дорогою під стрімку гору. У фіру запряжено людей, які мусять її безвпинно тягнути. За фірмана служить голод. На фірі сидять иньші люди, добре убрані, з елегантними рухами доброго виховання. Вони розмовляють про всілякі річи, про соняшну погоду, про синє небо, та тільки час від часу спинюють

свою розмову, і то тільки по се, аби наварити добре на тих, що тягнуть фіру, аби тягнули ліпше або обережнійше. Ні один з них не кидає її на хвилинку фіру, противно, всіма силами старає ся як найміцнійше укріпити на ній своє становище. Часами, коли фіра сильнійше завадить о якусь коріняку, вилетить хтось із ньої, але його місце захоплює сейчас хтось другий. Коли фіра віде на вибої, то сидячі в ній починають сильно журити ся своєю судьбою; вони глибоше примо-

щують ся в фірі, та солоденько і лагідненько наминають тих, що тягнуть, аби не спинали ні на мить, а в нагороду за се дістануть багато-багато масти на рани. Але коли тягнучі напруживши всі свої сили, витягнуть наконець фіру на рівне місце, то ті, що сидять в ній, забувають і про нещасні коні і про щедрі свої обіцянки та знову починають преспокойно балакати про сонце і погоду.

Правда, що чудова картина? Се є найвірнійший образ сего суспільного ладу, у яким живемо, а який дозволяє одним людям ціле своє жите не розгинаючи спини у кривавім поті працювати на се тільки, щоб другі жили у розкошах.

Ви певно вже не раз чули, що воно так і повинно бути, ба, навіть дехто буде вам казати, що такий лад сотворив і установив сам Господь Бог, та виступати проти такого ладу значить йти на прою Богови. Щоб вас ще більше переконати, вони будуть вам розповідати казку, буцім то людська суспільність зовсім подібна до людського тіла, в котрім усі органи щиро виконують свою роботу, хотий вона є зовсім неоднакова, а мимо того всі вони живуть в як найгарнійшій злагоді.

Та се зовсім неправда. В нашій суспільности, завдяки теперішньому суспільному ладові працюють не всі, а ті, що працюють, мусять працювати і за себе і за дармоїдів, і хоть працюють дуже важко, живуть незвичайно погано. Х т о м а є о ч и, нехай лиш гляне докруги.

Величезна маса людей, яка безвпинно, не розгинаючи спини, від досвіту до ночі працює над тим, аби опанувати пригодну і добути із ньої все те, що потрібне людині до житя, ся працююча маса сама живе у найстрашнійшій нужді. Сі люди суть тоті, що орють землю, добувають з під землі вугле, залізо, мідь, срібло, золото, перетоплюють сиру руду на потрібні людям річи, будують доми, кладуть бруки, друкують книжки, носять тягарі і т. д. Словом, сі працюючі люди своїми мозолистими руками вироблюють усе те, що ми опісля називаємо людсько-

ю культурою. Вертаючи до з'ображеної з початку картини, се суть ті, що впряжені тягнуть віз людства під стрімку гору.

Але віз, який працюючі тягнуть під гору, не є порожній: у нім сидять також люди, непрацюючі, нічо не роблячі. Вони користують ся працею робітників і присвоюють собі більшу частину усього того, що тоті зароблять. Вони сидять з найспокойнішою совістю на фірі і кажуть робітникови: „їдж хліб свій в поті чола свого, бо так повелів Бог..." Мало того, вони зовсім не поважають, не цінять праці працюючих і після них чоловіком є лиш сей, хто має білі рученята, а сей, з мозолями на чорних руках, се лиш пів людина.

І з поконвіку між тими, що сидять на фірі і тими, що її тягнуть не було дружби ні згоди. Вони стоять одні проти других, бо їх інтереси суть собі зовсім противні, ворожі. Се суть дві громади, дві суспільні класи, виступаючі лиш в різні віки під ріжними назвами: рабовладці і раби, дідичі або шляхта і кріпаки, капіталісти та робітники. У отсих клас завсїгди були і будуть протилежні, суперечні і погляди і думки і чутя і бажання. Заможні, богачі, капіталісти вмовляють в себе, що се їх найсвятїйше право дане їм з ласки Бога, аби бідаки їх везли, що світ лиш тоді може стояти, та на се тільки і стоїть, аби одні робили на других. Міліони босих, обшарпаних, голодних бідаків з виразом безнадійного страху у очах, з німою, безсильною розпачкою у серцю тиняють ся по розкішних вулицях міст. Вони вчора не знали, як проживуть нинька, а нинька не знають, чим і як проживуть до завтра... А тимчасом богач наїв ся, і зовсім не відчуває, зовсім не розуміє мук бідака. „В світі усе так чудове, так гарно улажене..." — голосить він ситими устами.

І ся прірва поміж убогими і богачами — ся протилежність їх класових інтересів — з кождим роком все глїбшає, стає що раз більше непрохідною. Все більше розкішними стають палати богачів-капіталістів, все більше чоґніють,

западають ся в землю хатини та нори робітників-пролетарів. З кожним роком могутні мільйони одних тростів лучать ся в нові, сильніші трости, з кожним роком з'убожіне працюючих мас стає більше, все збільшує і збільшує ся пролетарят широких мас робітників.

З добрих, старих часів лишила ся ще в Європі кляса земельних власників — дідичів. Їх батьки чи там прабатьки володіли колись землею, яка подібно як вода і воздух повинна належати до сих, виключно, що на ній працюють. І діставши її по своїх дідах, вони держать її в своїх руках, підносять на неї ціни та на продукти ростучі на ній, щоб мати як найбільше зисту. Їх інтереси протилежні інтересам усіх інших верств народу. Се суть найлютіші вороги поліпшення добробуту працюючого люду.

Друга, більше новітна кляса, се богатири-капіталісти, що володіють фабриками, великими робітнями, копальнями, желізницями і т. п. Самі вони нічого не роблять, а живуть виключно тільки з того та на кошт отсеї праці, яку вироблюють робітники на їх знарядях і у їх фабриках. Робітникови за його працю вони дають лишень тільки, кілька йому доконче потрібно до удержання його робучої сили. Розуміє ся, що і сю дрібку вони дають робітникови з найбільшим болем серця, та лиш необхідна потреба робочих рук кладе деякі г анції їх ненажерливости. Одиеска ціль і суть їхнього життя, се бизнес, се є витягнути зі всього як найбільше хісна. Тому мотивом всіх їх діл і вчинків, се не серце, а мошонка. Їх одиноке, найгорячіше бажанє: продовжити як найдовше робочий день та зменшити як найбільше платню.

До отсих великих фабрикантів-капіталістів тулять ся торговельщики. Се капіталісти — володіючі не фабриками, але великими складами, склепами, магазинами. Фабрикантови ніколи продавати самому свій крам. Він тому поручає се робити окремим спеціалістам і за се відступає їм частину того зиску, який виробили для нього робітники. Так отже і купці живуть також коштом робітників.

Дальше йде робітнича кляса. Вона тим ріжнить ся від всіх попередних, що не має ніякої власности, з котрої могла-б жити. Продажа своєї сили, своїх робучих мязнів — се є одиноке жерело існування робітника. Загубивши сю силу, він губить і саму можливість свого існування і його жеде тоді голодова смерть. Тому мета робітничої кляси — зберегти як найдовше робучу свою силу та дістати за ню як найбільше. І тому то робітники завсїгда добивають ся малого робучого дня, високої плати, добрих умов праці та дешевого хліба. І тому інтереси робітників ворожі інтересам всіх кляс. Крївавим потом добувають вони богатства з землі, усі свої сили віддають на те, аби їх обробити, зробити придатними до ужитку. Та се все не для себе. Бо на шії робітника спядять більші і менші здирці і зводять роскішний бенкет. Всі ділять ся працею робітника, а він сам з того поділу дістає лиш дрібненьку крихітку, окрушпинку.

Крім сих кляс є ще многочисленні верстви суспільности, які властиво не належать до ніодної з висше вичислених верств, а тільки підходять близько то до дідичів, то до капіталістів то до пролетарят. Приміром самостійні ремісники, властителі маленьких шап, невеличких склепів і т. п. Вони стоять ближше капіталістів і творять клясу так званої дрібної буржуазії. Наємні служащі (не робітники) підходять ближше до пролетарят. Хлопи-селяни, колишні паньщизняні раби, кріпаки становлять саму найіжнороднішу клясу: заможні селяни підходять близько до дрібної буржуазії; друга, значна частина селянства живе з продажі своєї робучої сили підчас польових робіт і становить так зовимий сільський пролетарят.

Поміж сими двома верствами селянства стоїть найчисленніша верства — дрібноземельне селянство, що вироблює усе майже виключно для себе.

І так громада нашого суспільства складає ся з різних кляс, яких інтереси часто-густо суть собі зовсім противні. І всі подї та явища в історії залежать від боротьби кляс. Уся історія людскости,

се історія боротьби кляс. А поділ людей на кляси, се не закон природи, се не приказ Божий, але наслідок вікової неправ-

ди. І не мрії кличуть люд до борби з сею неправдою, але власне тільки ідея святої, божої правди і справедливости.

Помаранчеві гаї в Каліфорнії.

Яких сто літ тому, орден Францішканів засадив перший помаранчевий гай в Каліфорнії. За яких 60 літ, кілька садів помаранчевих, засаджених в околиці Лос Анджелес приносили властителям такі баєчні доходи, що промислові Американці кинули ся сотками до садження молоденьких деревець, тим більше, що почата власне будова двох желізничих шляхів, що мали получить „вести” з великими промисловими центрами всходу, обіцували відчиненє нових величавих ринків збуту. Вправді сі перші каліфорнійські оранжі, були дуже мало сочисті, о незвичайно грубій луппині, але вони були одинокими оранжами, продаваними на „вестах” і тому приносили такі велитенські зиски.

Тоді то власне тутешнє міністерство прислало в Каліфорнію маленьке деревце помаранчеве, набуте в Бразилії. Ледви три стопи високе деревце зразу захоріло тугою за своєю далекою вітчиною. однак поволеньки прийшло до себе, приновило ся до свого нового окруження, виросло, зацвило і зародило овочі. Се дерево ще до днесь живе: коли перед кількома роками його пересаджували, засипав землею його корінь тодішній президент, Рузвельт. Висока желізна огорожа хоронить освячені його галузки а мраморна плита золотими буквами розказує всякому, що отсе дерево є прародичом усіх теперішних помаранчевих гаїв Каліфорнії і що ся країна йому тільки завдячує своє велитенське багатство. І дійсно, дерево заслугує на віддавану йому почесь, позаяк його овоч є три рази більший від овочів первісних каліфорнійських оранжєвих дерев, о незви-

чайно смачнім, сочистім м'ясі а головню, не має ніодної кісточки. Крім сего дерево сего рода родить так обильно, що Каліфорнійці нищать всі свої старі дерева і заступають їх молоденькими потомками бразилійського прародича.

І в який спосіб прийшли нинішні міліонери до свого майна? Власне про се хочемо тут говорити, та вказати на се, що коли каліфорнійські фармері взагалі прийшли до майна, то добули його виключно тільки завдяки невтомимій праці і своїй солідарности. А позаяк сего посліднього не достає нам, Русинам, тому нехай тут розказане буде наглядним доказом сего, що лиш згода і солідарність робить суспільність сильною і матеріяльно незалежною.

Тяжкі були початки, тим більше, що каліфорнійські фармери цілком інакше представляли собі працю на овочевій фармі. Вони мріли про золоті жнива без найменшого труду із своєї сторони, вони гадали, що вистане лиш засадити помаранчевий сад, а золоті долари так і посиплять ся в карман. Тому залюбки гляділи за землею близько морського берега, де холодні вітри лагодили спеку літа, де в глибокій, глинкаватій почві, повній невичерпаних жизненних соків дерева повинні були чудово рости. Засадивши там деревця, та гарно і симетрично побитинавши долішні галузки, повкладали руки в кишені і розсівши ся в бігунові кріслі на затишній веранді, вслухували ся в щебет пташин, сяйво золочених сонцем листків, подивлялися сині гори, мріючи в віддалі, слухали шуму філь океану та зазделегідь обчислювали зиски і пили на долари мішки. А сі зиски якось по-

надходили. Іділля почала псувати ся. Холодний морський вітер вправді навівав прохолоду на голову фермера, але рівночасно вбивав острє тернє у неспілий, ніжний овоч. Деревця безвпинно ним колихані, вічно вирухували ся в землі, починали рости криво. Крім сего низька температура та вічна надморська мрака не дозволювала овочеві доспівати. Вправді завдяки дівчій землі не потребував фермер купувати штучного гною, але за се зимою уливні дощі виривали глибокі прогалини в землі, коріне дерев вимивали з землі та нераз цілий сад перемінляли в одно непроходиме bagno; літом сонце випалювало гнинясту землю на одну велитенську цеглу, якої ніякий плуг не чіпав ся. Кілька сих овочів, що висіло на галузках коло вершка дерева, або сонце на пів спекло, або були на пів зелені і не виплачували навіть коштів зривання, позаяк долішне галузе, на яким росте найгарніший овоч фермері вже з самого початку пообтинали. Сади не виплачували ся а фермері почали клясти, позаяк іділля, хочайби і як чудова стає невиносною, коли головною її складовою частиною починає бути — екекутор.

Але наші садівники скоро взяли собі першу, болючу науку до серця. Вздихаючи, один за другим почали кидати холодні береги океану та перенесли ся в вузкі гірські долини та яри, де термометер в літі майже постійно крутить ся коло 90 степенів горяча. І фермері нарікали, кляли, але оранжам спека прийшла по нутру. Вони покинули товсту глинку і деревця засадили тепер на легких, пісчастих збоках гір, якими перед пару роками ще погорджували і які поперед треба було наводнювати. Тому з гір спровадили воду, яка в літі мусіла заступати дощ, а з фабрик купували штучний гній, щоб деревця в піску не погинули з голоду. І ніякий видаток не був садівникови за великий та і днесь ще ніодна ріля не пожирає стільки гроша, що коштує каліфорнійський сад. Штучний гній коштує садівника річно 50 до 60 доларів на акер, що при пересічний величині фарм по 10

акрів виносить річно 500 до 600 доларів; вода, штучно спроваджувана з гір коштує річно 60 доларів на 10 акрів а крім сего около 100 доларів річно мусить платити робітникови в часі жнив. З високих дерев поробили ся низькі купи, яких долішне галузе лежить на землі, та які за се аж горять від золотого овоча.

Та коли садівник ледви ще — так сказати-б — учив ся азбуки свого ремесла, опять стрінула його нова незлагода. Сім египетських язв в виді незнаних до сих пор в Каліфорнії наскокомців, злетіли на сади. А прийшли вони з усіх частин світа, де лиш ростуть оранжі. І так з Австралії приволічено білу, деревну вош, яка протягом чотирох літ знищила майже всі сади в Каліфорнії. Неначе страшний сніжний гурган, падала ся язва на зелені сади. Яку шкоду вона чинила, пізнати з того, що рік перед находом комах один з фермерів продав збір з 250 акрового саду за 75.000 доларів, а в рік пізніше, на цілм сім величезнім просторі не найшов буквально ніодного овоча, ніодного навіть зеленого листка. Домові средства не помагали і тому садівники волею чи неволею мусіли вхопити ся книжки і починати учити ся на старі літа. І книжки повіли їм, що ся вош живе в Австралії, але там вона якось не чинить ніякої шкоди. Видко отже, що сама природа спинює там їх надзвичайне розмножуванє ся. І садівники вислали спільну просьбу до стейтового уряду, щоб сей вислав опитного чоловіка в Австралію в цілі прослідження справи на місци. Політикиери висьміяли наївних фермерів. Стейт тоді не мав centa на такі „дурниці”. Доперва коли з нагоди всесвітної вистави в Австралії федеральний уряд в Ваппінгтоні вислав туди ентомолога, скористали з тої нагоди і каліфорнійські садівники та зложивши ся, дали йому до розпорядимости фонд, потрібний до переведеня дослідів на місци в їхній справі. І проба вдала ся. В Австралії найдено малесенького хрущика, який складає свої яєчка на гусільницях шкідників. Кількоразова проба імпортю-

ваня сих хрупців не повела ся, однак коли наконець прибула щасливо до Каліфорнії пачка з тими насікомцями, судьба білої воши зістала запечатана. В несповна три роки вона майже вигинула, а ся блискуча побіда садівників приневолила стейтових політиків заложити спеціальну школу садівництва і дати їй доволі матеріальних фондів на плеканє чудотворних хрупчиків. Днесь, як лиш в якімсь саді лишень покаже ся біла вош, стейт сам сейчас висилає туди скринку з хрупчиками, і язва сейчас зникає.

І зовсім не треба дивувати ся, що нинішній каліфорнійський садівник уважає своїм найпершим і найсвятішим обовязком неумолиму боротьбу проти усяких галапасів, і на сю борбу не щадить гроша. Поборовши білу деревну вош, прийшло йому бороти ся проти жовтої, червоної та чорної. Жовту і чорну легко усунено, але червона почала опять грозити заглагою. До борби з ньюю станув тепер вже стейтовий уряд. Заражені місцевости замкнено сильною карантанною. Дерево, яке облізла язва, покривано ціле шатром з густого полотна і напускано під нього отруйного газу, який по десятиох годинах вбивав усіх галапасів з їх накорінком, не наносячи самому дереву найменшої шкоди. Таке троєне газом коштує фермера від 30 центів до 1 доляра за дерево, а позаяк пересічно на акрі росте 90 дерев, тому фермер мусить річно платити щонайменше 15 дол. від акра за чищення саду від насікомців. Він мусить платити, бо стейт не лишає йому иньшого виходу. Іменно як лиш в чімсь саді відкриють недугу, та коли властитель сейчас сам не возьме ся до діла, бере ся до сего стейт, стягаючи опісля кошти. Числячи кругло, таке чищення дерев від шкідників коштує каліфорнійських садівників річно около \$875.000. Але видаток сей сторицею вертає ся.

Упоравши ся наконець з усіми шкідниками, садівники відітхнули з полекшою. Дерев а ж гнули ся від золотого овочу — дохід повинен бути величезний, рожеві мрії повинні здійснитися. Тимчасом садівники забули на головну річ:

товару мали тепер доволі, бракло тільки купців на нього. Сама Каліфорнія мала доволі всяких иньших овочів і тому спотребовувала лишень дрібну часть збору, а всхід держави зовсім не мав охоти купувати каліфорнійські помаранчі. Перших кілька вагонів овочів, висланих желізницею з'єднали собі дуже злу славу у ньюйорських купців. І не дивниця: ледви чи цегла булаб видержала тодішню подорож, не то ніжний овоч. Нескладні шини першої желізної дороги тягнули ся 3000 миль в поперек континенту. Вже по перших 100 милях подорожи помаранчі в наслідок трясеня похорили; на височині просмиків Сієрри Невади вони померзли; серед жарких степів Невади і Юти вони пекли ся; опять замерзали в Скалистих Горах а що ще лишило ся, гнило прийшовши у мочари Міссіссіпі. Крім сего овоч паковано в скринки без розбору, так як його зривано з дерев і тому не дивниця, що торговщики на псході воліли стократно помаранчі імпортвані з Фльориди або Европи.

Коли мясний король, Армур, ввів в жите вози з ледівнямй для мяса із своїх різниць, скористали з того і садівники. Але Армур за ужиткованє своїх ледівень га колесах, та за свій лід казав собі солено платити. Правда, овоч перевозенний в леді був охоронений перед гнитєм, однак мимо того не находив купців. Фльорида і Сицилія опанували усі ринки і борба з ними здавала ся немислима. І в отсю важку хвилину садівники наїшли неждану поміч.

Спритний чоловяга порадив садівникам звернути пильну увагу на рванє і опакованє овочів та шукати за покупцями не між skleпарями, але між самими консументами. І садівники місто дерева обтрясати, почали кождий овоч з осібна руками зривати з дерев. З саду мандрує овоч до осібних будівель, в яких стоять шумлячі машини, що в повні заступають роботу людських рук. Передовсім відкидають ся тут усі недоспілі або ушкоджені овочі. Решта мандрує у довгі корита, де їх купає ся, а опісля мягесенькі щітки беруть поодинокі овоч за ово-

чем поміж себе і ніжно його витирать. Ся машинова робота є так ніжна, що поміж щітки вигідно перейде навіть яйце, зовсім не ушкодивши ся. Щітки автоматично відкидають овоч на похилу площу з якої овоч котить ся рівчаком щораз то низше, подибуючи на своїй дорозі кільканайцять всілякої величини дір. Найменча проміром діра находить ся перша і у ню падуть перші, найменчі овочі. У другу діру падуть троха більші, у третю ще більші і т. д. У дванайцяті діру падуть вже самі найгарнійші, найбільші помаранчі. В сей спосіб машина посортувала овочі на дванайцять клас. Тепер жінки і дівчата беруть його в свої руки і з незвичайним спритом обвивають одну помаранчу за другою у тонесенький папірець і симетрично укладають в скринки. В таку скринку містить ся 66 помаранч найбільшої величини, коли найдрібніших в ту саму скринку йде 326. Запакованих і забитих 384 скринок виповнює желізничий вагон, в якім 4000 фунтів леду боронить овоч перед гниттем. Аж до перших днів цвітіння лід в возах є зовсім злишний, але в літі його відновлюють в часі подорожі три до п'ять разів, заки помаранчі дістануть ся з Каліфорнії у Нью Йорк.

Новий спосіб опакування був коштовний, але оплатив ся садівникам сторицею. Однакові симетрично опаковані овочі скоро нашли покупців і в мить здобули усі ринки збуту. Продажа каліфорнійських помаранч за 7 літ зросла в п'ятеро.

Садівники тепер вже легко збували ся свого товару а однак їх журба не скінчила ся, противно, здавало ся опять грозила їм заглагою: стануло перед ними марево фінасового банкруцтва. Дохід не покривав зовсім видатків, на які складали ся величезні рахунки за перевіз, лід, опаковане і т. п. Коли-ж садівник продав свій збір на пни то спекулянти платили йому сьмішно низькі ціни. Коли сам обривав овоч, то мусів платити опять спекулянтам по 70 центів від пачки за обчищене і опаковане овочів; желізниця числила йому дальше по 1 долярови від

пачки за перевіз, а Армур казав собі знова платити 150 долярів за лід до одного воза. Коли-ж садівник вишукав десь якесь близше місто, де його перевіз овочів коштував-би дешевше то прийшовши там нараз спостерігав, що і інші садівники так само думали, як і він та рівнож післали там свої овочі. В наслідок того нараз ціна за овочі там спадала дуже низько і приходило ся, або позбувати ся овочів за безцін, або везти їх опять десь дальше, щоб там можливо стрінутися з таким самим розчарованем. Крім сего конкуренція з Фльоридою або Сицилією була дуже тяжка. Коли іменно пересилка пачки овочів з Каліфорнії до Нью Йорку, Бостону або Нью Орліне коштувала 1 доляра без рахунку за лід, то ся сама пересилка з Сицилії або Фльориди коштувала всего 30 або 40 центів та відпав ще до того і рахунок за лід. Бобітникови в Каліфорнії треба було платити 2 долари денно, коли на Сицилії або в Іспанії він коштував лишень осьму часть з того.

В чорних красках малювала ся будучність перед нашими садівниками. Конче треба було щось робити, але питане що?... І ось згадали вони на стару правду: громада великий чоловік; де одиниця в борбі мусить впасти, то там коли стане збита маса, мусить вибороти побіду. Біда була велика, тратити не мож було і хвилини. І в 1893-ім році з'їхали ся до Лос Анджелес каліфорнійські фармери і з'організували товариство, до якого приступило около 7000 членів. Рамя при рамени рішили вони станути до боротьби. Наслідки показали ся величаві. Сейчас по двох чи трох роках усі фабрики до чищення і пакування овочів опинили ся в руках товариства а з тим сейчас впала ціна за вичищене і опаковане одної скринки овочів з 70 на 40 центів. При річній висилці 11 мільонів пачок, зацпажене на кожній по 30 центів лишило в кармані садівника в однім році майже півчверта мільона долярів. Проти збитої маси фармерів не міг устояти ся навіть всемогучий мясний трост і Армур мусів їм відступити свої возові ледівні.

Кошти за лід спали сейчас о половину. Дальше і тутешні желізницї мусїли рівнож капітульовати та знизити ціну за перевіз о 25 процент. Федеральний уряд станув рівнож по сторонї товариства і наложив 70 центів цпа від ввоженої з за границї пачки з помаранчами; чим значно припинив їх імпорт. Тепер садівники відітхнули і перші спекулянти почули важкий, фермерський обпас на своїм хребті. До сих пор за кожду скринку, потрібну до опакованя платили садівники по 12 центів. Минувшого року фабрики, що вироблювали їх злучили ся в трост і нараз підвисшили ціну о 5 центів за штуку, що річно при 11 мільонах скринок мало їм дати 550.000 дол. більше зиску. Але опять трост забув, що має до діла з організацією. Фармері не довго думаючи, наклали поміж собою по 1 центови податку від пачки і за сі центи вибудували власну свою фабрику скринок, яка достарчує їм їх в ціні по 8 центів за штуку. В сей спосіб єдність і згода поборола усі перешкоди і пораз може тисячний показало ся, що сьвяті суть слова приповідки: згода буде...

Днесь завдяки згоді і єдности фермерів, помаранчеві гаї Каліфорнії стали невичерпаною копальнею золота. Пересічна фарма, складаюча ся з 10 акрів

приносьть річно кругло 6000 доларів. Один з богатирів, маючий 225 акрів (100 гектарів) саду, кожних 12 місяців відвозить до банку кругло 100.000 доларів чистого зарібку даючи крім сего 60 батькам родин через цілий рік добре удержанє. Коли-б він так свій обшар засіяв пшеницею або кукурузою, то в найліпшій році, та серед найліпших умов мігби добути ледви яких 4.500 доларів. Перед 25 роками сей обшар можна було купити за 2.500 дол.; днесь його вартість збільшилась стократно. І не дивниця: старанно удержаний помаранчевий сад приносьть власителеви 250 доларів чистого доходу з акра а ціна 1000 доларів за акер уважає ся як незвичайно ліберальна.

Трийцять літ тревала неумолима боротьба фермерів з усікими перешкодами і вони нарешті вийшли з ньюї побідниками завдяки тільки з'організованю ся в одну громаду. Днесь сади їх дають їм чудові зиски. Однак далеко важнішим, чим сі матерьяльні когисти є користь моральна, є примір, який каліфорнійські садівники дали цілому сьвітови, що перед спільною працею згідної громади мусять уступити хочби і як страшні та великі перешкоди.

Танцююча народна робота.

Велика сая мійського касина, положена в найгарнійшій дільниці міста мерехтить морем сьвітла. Всюди незвичайний рух і оживленє. В повітрі уносить ся одурююча пахощ перфум і пудру, чути шелест шовкових строїв красавиць. По гладкій як шкло підлозі проходжують ся сюди і туди веселі і усьміхнені пари, а попід стїни, на обитих атласом сидженнях, засїли „ангели-хоронителі” своїх дочок та своячок — мами, тітки і т. п., словом весь ареопаг балевиx не-

житків; вони задумались сердеги над тим, чи не поталанить котрій з донь придбати собі якого невільника „солодкого” супружеського ярма. Від часу до часу стежить декотра за своїм „скарбом” і опісля свої спостереження висказує „на ухо” побіч сидячий сусїдці. В глибині салі, на підвисшеню розмістилась добірна орхестра. За хвилю на даний знак загра-ла музика і все пустилось в танець. Гуляють до безтями, о всім забули...

Що то нині такого? — питаєш.

То горожани міста Н. танцюють на дохід убогих сего міста, а може на руську бурсу, на вакаційні оселі або щось подібного.

Гаразд, подумаєш собі. Чейже почуте людськості у новочасної суспільності ще не завмерло, коли є кому і про бідних подбати.

Забава протягає ся до самого рана, а убогі сплять собі тимчасом по піддахах, підсїнях і иньших закутках та мабуть може і не догадують ся, як то пани про них дбають, та які „муки” зносять для їхнього добра.

Рано пішли балеві гості домів і поспули по тяжких трудах солоденько. За кілька днів відбуло ся засіданє балевого комітету а на нїм була справа обчислення і подїлу чистого доходу з балю між бідних міста Н. По довгїм і точнїм обчисленню показало ся, що доходу було загалом 354 корон. Розхїд був такий:

Оплата за галю, її ви-		
чищенє і сьвітло ..	115.58	Корон
Музика	92.00	„
Вечера і пиво для му-		
зики	24.66	„
Карнети балеві (порядок танців)	40.00	„
Друк запрошень на балю	20.50	„
Оголошенє балю в часописях	22.00	„
Дрібні видатки	9.18	„
Разом розхїд ..	323.92	Корон
Доходу було ..	354.00	„
Чистого доходу	30.08	„

Хтось з панів комітетових поставив внесене, аби чистий дохід з балю в сумі 30.08 Кор. розділити між бідних з тим застереженєм, що першеньство до заповоги мають особи, встидаючи ся жебрати; сей внесок прийнято одноголосно і його ухвалено.

Тїште ся бідні! Пани танцювали аж засапались і витанцювали вам аж 30 кор. 08 сот. Як раз на сярники...

І чиж не сором? Чи не лїпше було зложити яку суму на ту цїль без танців і забави під плащиком добродїйности.

Образець сей взятий із старокравього житя.

* *

А у нас, в Америці, чи лїпше? На жаль нї. У нас, на сїй вільній землі, товариств, кружків і братств — хвалити Бога — доволї, а остаточним результатом їх праці завсїгди тїльки — баль; дуже рїдко трафить ся, аби котре з товариств чи брацтв урядило яке представленє, відчит або концерт. На цїлій лїнії запанувала якась горячка до танцю. Будують де церков, або треба на якусь иншу важну народну справу тут, або до краю — ого! без балю і цента не дістанеш; а з балю також невеличкий хосен, бо більшу часть доходу забирають чужі люди, від котрих грїш не попадеш уже нїколи в наші руки.

І чиж неможна сего назвати „танцюючою” народною роботою?

Скаже може де-хто: „Якби так зачав рахувати сир та масло, тоби нїколи пирогів не їв.” Та воно може в де чїм і правда, але на се скажемо так: Проти самих балїв не можна мати нїчого, бож треба часом розірвати ся і забавитись, особливо молодїжи, але щоби така танцююча горячка обхопила всї наші круги, всї наші товариства і братства, то самі признасьте, що воно якось неконечно добре. Можна часом уладити і балю або пнїшу забаву, але то не значить, аби воно було уже конечностїю, і аби се було одинокою цїлею та овочем нашої народної праці, нашої дїяльности. Навпаки, треба бїльше старати ся про частїйше уряджуванє представлень, відчитїв і концертїв, з яких наш нарід бїльше скористає, а при тїм не протратить стїльки гроша в чужї руки.

Через такі часті балї нарід наш деморалїзує ся, бїднїє і учить ся марнотравности. На одній прогульцї в дохід парохїї було виспе 800 долярїв доходу, а мимо того каса парохїяльна мала все-

го лиш 15 долярів чистого зиску... Чи ж то розумно? Подумайте, о скільки в такім лише однім випадку збіднів нарід, а о скільки збогатіли і так уже багаті чужинці.

Приміром часто можна почути таке, що на балю можемо ліпше зацізнати ся і зблизити ся одні до других. Хто так дуже помиляє ся. Надивив ся я досить на ті спільні „запізнаваня”. А деж більше сварні, непорозуміння і бійки, як не на балях або через балі і забави?... Найчастійше трафляє ся таке, що аж на поліції мусять ліпше „пізнавати ся” та ще й за такі запізнення грубі грошєві карі платити...

Еслиж не маємо з балів користи, то пощо ж нам так часто їх уряджувати? Чи коло нас уже такі гаразди, що мусимо лише танцювати? Чи може маємо здивляти ся на других? Ми бідні і то дуже бідні, у нас гріш цінний і гріх поповняє той, хто місто помочи народній справі, розкидає прямо той гріш на всі сторони, аби тільки не лишив ся він при своїм народі і аби не поміг — борони Боже — двигнути ся тому народови з темноти, невіжєства і поневоленя. Еслиж самі собі не поможемо, то хто ж нам допоможе?

Добре — скажете — все воно правда, та як з того болота вилізти?

На то скажу так: В старім краю, перед кількома ще літами був звичай, що в случаю якої урочистости, „паради” або ювілею уряджувано величаві і дорогі ілюмінації (освітленя) домів. Одинокую користь з того мали хіба лише фабриканти сьвічок, лямпійонів і інших до того потрібних дурничок. Дальше складано ріжні желаня, куповано вінці і китиці. І хто ж з того всего — питаю ся, — мав користь? Сьвітла вигоріли, а найдорожший хотяйби вінець або китицю треба вкінці викинути на сьміте, як річ безвартісну.

Та часи змінили ся. Комуś прийшла до голови щасливійша гадка. Місто ілю-

мінації сьвітлом, уряджено ілюмінацію карткову. Завязав ся приміром якийсь комітет в ціли відпразнованя такої а такої урочистости або памятки і видав відповідну скількість карток з написом обясняючим сю хвилю, або з образцем того, в якого честь мала відбути ся та ілюмінація; весь дохід з розпродажи сих карток призначає ся на якусь народну ціль. Люди місто сьвітла стали радо купувати такі картки і ними приукрапати вікна своїх домів. Місто знова складаті ріжні желаня та дарунки з нагоди весіль, імянин і т. п. складають тепер відповідну суму на народні ціли. З тих датків повстають з часом гарні фонди, з яких в великій мірі користає весь нарід, коли давнійше все йшло в безвісти.

Тож думаю, що і в Америці можнаб легко в тім напрямі змінити зле на добре. Уряджує пр. яке братство, товариство або кружок несконечно потрібний бал, а всі його члени беруть примусово по 2 або і 4 тікети, а крім того кілько то гроша і часу прийде ся стратити членови при „барі” коли буде присутний на такім балю... Чи не ліпше проте булоб, аби місто тикету на бал, кождий член заплатив по 25 цнт. до свого товариства чи братства, яке обернуло би ті гроші на яку народну ціль. Думаю, що кождий охотно на то згодив би ся, бо правдоподібно нема такого балю, котрий крім страти часу і здоровля не коштував би його бодай хоть одного доляра. Часом член належить до двох або і трох братств, а кожде уладжує примусове танцюване. З тих гроший повстав би з часом гарний фонд, з якого легко можна би удержати бодай одну порядну наукову інституцію, або помочи успішно якій важній народній справі.

Справа вельми важна, тож варто над нею глєбше застановити ся.

Ант. К.

О Г Е Н Ь.

З громовим лоскотом, виючи пекольними голосами шаліє хуртовина у гущавині пралісу. Переполошені звірі криють ся по норах а і горда муштин, о дикім вигляді, що сполохана стоїть ось там у лісі, лячно глядить у небо. Вони не менче налякані розшалілою борбою елементів як і звірі, за якими власне гонили. В гук і ревіт вітру мішає ся тепер в ряди годи далекий грохот грому; то тут то там мигне осліплюче сяйво, що раз густійше паде грім за громом. Нараз цілий краєвид облило ярке сьвітло; лискавка і грім впали майже рівночасно; неначе вкопані стояли мужі, щоб нараз в найблизшій секундї у божевільнім страсї розбічи ся на всі сторони. Доперва по довгім часї, коли вже ледви чуть було далекий грім, поволн почали ся вони опять сходити на давнє місце. Однак що за страшний вид представив ся їх очам: неначе велитенськїй смолоскип горить один з лісових велитнів по середині своїх щасливїйших товаришів. Сарака постарів ся вже та сотки літ висушили його на перець; а позаяк він високо вистрілив понад зелений дах ліса, тому вдарив у нього грім. У душі дикунів довго змагала ся боязнь з цікавостю; однак ся послїдна наконєць побїдила: вони щораз то ближше і ближше підходять до невиданого явища. І коли велитенське дерево, зломивши ся і звалівши ся на землю творило вже лиш одну купу жаріючого вугля, відважили ся вони приступити близько до нього; посеред острого холоду власне наступаючої ночі відчувають благодатне тепло огня і майже несьвідомо, ведені інстинктом збирають сухе ріще і докидають до огня, як лиш сей почне погасати.

В сей спосіб первісні люди пораз перший стрїнули ся з огнем та навчили ся цїнити його благодатні свїйства. Рїч природна, що вони користали з нього лишень принагідно, то є коли в наслідок якоїсь катастрофи придибали огонь запалений силами природи, то є в наслідок удару грому, вибуху вулькану і т. п.

Але як прийшло чоловікови до голови при огни печи свої страви? Бо що до сего не спонукали його ні перебірчивість, ні гляданє за присмаками, се більше як певно. Звірі чвороножні далеко більше були вибагливі що до вибору страв, як первісний чоловік.

А однак ніодин з звірів, хотяй і як второпний не почав печи при огни своїх обідів. Рїч зовсім природна: позаяк ніякий звір не був в силі опанувати огня.

Довго люди ломали собі над тим голови, в який спосіб первісний чоловік перший раз покушав печене мясо. І так як випадок звів чоловіка перший раз з огнем, так само найприроднійше і випадок подав на його примітивний стіл першу печеню.

Вернім до нашого першого образу. Вдарене громом дерево горить, та наконєць валить ся з лоскотом до долу. Від довшого часу перед бурею панувала посуха. Спалені горячими лучами сонця трави і корчі, висохли як перець і тому в одну мить хватив ся їх огонь. Ліс, чи степ, що були довкруги спалахнули полум'ям. Огненні язики сичали, шумлячи та ревучи повзли по землі, хватали ся кожної стебелинки, кожного висохлого корчика. Віючий вітер ще більше роздув огонь і в яких кілька хвилин все довкруги палало, горїло одним страшним пеклом.

Хмари птиц з вереском зірвали ся з поміж трав, з вершків дерев, з кушів і галузей і зникли на овидї, за чорними клубами диму. Звірі, божевільні від срагу, з риком і ревом кинули ся в рістїч; почала ся страшна погоня: живучі чвороножні єства втікали з вітрами, а за ними на вздогін гнала страшна, неумолима огненна смерть.

А чоловік? Чоловік посїдав уже висшу духову інтелїгенцію від чвороногів. Він у страху на ослїп не кидав ся в огонь, але — хоч може і не менче перепуджений від звірів — найшов все я-

кийсь спосіб, якусь криївку, де перетре-
вав щасливо страшну катастрофу.

Потопа огню перешалїла над краєм
і з глибоких ярів, з над води, де огонь не
дійшов почали спровола, боязко висува-
ти ся пра-прастрільці. Голод — се стра-
шний повелїтель — і він а не хто инь-
ший вигнав їх з безпечних криївок. Кру-
гом чорна, глуха пустка. Ні одної зеле-
ної травички, ні одної ягідки. Навіть і
корінців, що в хвилях голоду служили
за їду немож віднайти під верстами по-
пелу і вугля. Мовчки, сумні і голодні й-
дуть вони безмежними, чорними пуста-
рамп а голод доскулює чим раз більше
і більше.

Але — ось там.... Що се?... Чи не ле-
жить там посеред попелу могутній буй-
вол, колишня окраса череди?... Дійсно
так. Але шкіра його спалена на вуголь,
чорна... Шож ділати — голод доскулює
невиносимо, треба вдоволити ся тим, що
попало. І диво: мясо, викроєне з ті-
звугленої шкіри смакує якось зовсім і-
накше, як звичайно. Воно далеко смач-
нійше та легше дасть ся кусати.

Двох, трех чи п'ятох людей цілого
вола нараз не з'їдять. Попоїли добре, а
решта лишила ся. Научені досвідом по-
рішили лишити ся на місци, доки стане
поживи. Бож найдене цілого дикого вола
для тодішнього сараки, якого цілим ору-
жем були найпримітивніші прилади з
грубо оббитого каменя, становило неабия-
ке щастє. І вони лишили ся на місци.
День, два, три... І опять стали багатші
одним досвідом: печене мясо не псува-
ло ся так скоро, як сире. Воно не тратя-
чи нічо на своїй смачности дало пере-
ховувати ся далеко довше від сирого.

І здає ся, ся обставина була головним
товчком для чоловіка огонь, сю демон-
ську, кинену з небес силу підчинити сво-
їй волі, могти її кожного часу ужити для
власного хісна — щоб самому спечи
вбиту дичину.

Ще і друга причина була, що чоловік
мусів старати ся доконче дістати під сво-
ю власть огонь: він мав стати охороною
чоловіка перед зимном.

Ми знаємо, що чоловік появляє ся в
Європі (про сю часть світа можемо ли-
шень говорити, позаяк лиш вона під тим
зглядом зістала вичерпуючо дослідже-
на) в так званій епосї зледоватїлости.
Тоді то, з незаних нам причин, цілу пів-
нічну Европу аж по наші Карпати, отже
також і усю Галичину та і російську У-
країну покривала одна велитенська вер-
ства вічних снігів і ледів, яких грубість
доходила до 100 метрів. Се була вічна
зима, що тревала одним тягом тисячі літ.
І в отсю пору ми стрічаємо також перші
сліди чоловіка на землі. В наслідок зим-
на навчив ся вже він заживати себе в
грубі шкіри мамута або печерного мед-
ведя. Але і мимо того в ледяно студені
ночі не видержав-би чоловік, коли-б не
ширий друг — огонь. Відваживши ся раз
приступити до горіючого пня дерева, він
навчив ся цінити благодать тепла. І він
почав думати над сим, що се гарно бу-
лоб мати таку благодать і у себе, в своїй
печері, коли потисне срібний мороз. І він
відважив ся пірвати горіючу гіляку,
впавшу до долу. З нью, як мога най-
швидше побіг у свою домівку, і кинувши
її долі, почав збирати і накидати на ню
сухе ріще, мох, листє. І загорїла перша
ватра, осьвічуючи цілу печеру, наповня-
ючи її приятним подихом тепла.

Від тепер стала опікункою і сторо-
жем домового огнища його жінка. Він
прецінь не міг його пильнувати, позаяк
мусів цілими днями вганяти по степах і
лісах за дичиною, та зводити з ньюю крі-
вавї бої. Жінка лишала ся в скальній
„хаті“ і її самотнім обовязком було пі-
клувати ся сим чародійним даром небес.
І вона сповняла свій обовязок з найбіль-
шою совістю. Знала прецінь, що ко-
ли-б так занедбала свій обовязок, а пе-
ред надходом зими не лучила ся вже
більше буря з своїми огненними дарами,
які не запалилиб опять якого дерева
— то судьба її і цілої її родини може і
зістала-б запечатана.

Людський дух однак не спочивав.
Чоловік дійшовши раз так далеко, що
зробив вже огонь неначе першим своїм

домовим товаришом, почав думати над сим, як-би його мож легко перенести з місця на місце. Горіючу галузь далеко не понесеш, а тут нераз треба було з ріднею мандрувати довго, поки не найшлося десь нового, придатного на домівку місця, коли вже кругом старої „хати“ не стало більше поживи.

Ся іскра Божа, розум, тліюча в душі чоловіка з поконвіку, дозволивша йому одному лишень зблизити ся до огня, а не втікати перед ним, як се чинять звірі, вона з літами все крішпала, росла, збогачувала ся. І поволи чоловік научив ся, що коли сховає ся вуголь в тростину, чи якусь галузь, з якої вибрано осередок а наповнено її деревною мучкою, то в такий спосіб схований огонь дасть ся перенести вигідно і безпечно на далеку просторонь, вимагаючу кілька днів подорожи.

Один винахід родить звичайно другий. Оттак і тоді мусіло бути.

Ось якась родина вибирає ся „на переселене“. Сиділи в отсій місцевості довший час, батько вибив всю дичину довкола, иньша повтікала, так, що стало

вельми тяжко роздобути кусок на прокормленє себе і родини. Нема иньшої ради, лиш треба мандрувати дальше, шукати нових місць, богатих в добычу. Річ природна, що найважнішою річю є старанне перехованє і перенесенє сеї іскри, що має у новім місци розпалити нове, благодатне огнище. І батько сів на землі, узяв два кусники сухого дерева і почав терти одним об друге, щоб наготовити як найбільше сеї муки, у яку має зложити ся на якийсь час чарівну силу. І з під кріпких рук посипала ся обильна дрібнесенька мука, але нараз показало ся щось нового, невиданого: показав ся тонесенький стовп гризучого диму, порошок сам від себе затлів.

Легесенько, зовсім случайно людскість збогатила ся одним величезним, незвичайно важним винаходом: через терте, верченє, скробанє, пилованє і т. п. двох кусків сухого дерева можна було кожної хвилини викликати самому чарівне явище, оживляючий усе огонь. Огонь зовсім зістав підпорядкований волі чоловіка.

Факіри та їх чуда.

Факір — се по нашому чарівник, взагалі одиниця, що знає „чари“. Вітчиною факірів є Індії в полудневій Азії.

Про факірів та їх чудотворну силу розказує один із учених в виданій недавно в Липську, в Німеччині, книжці.*) Богато у ній цікавих спостережень та доказів, як люди наукою та неустанными дослідями природи опановують „виспі сили“ та підчиняють їх своїй власті. Хоч багато з них се звичайні опуканці, що живють з темноти й несвідомости людий, то однак чимала їх часть, а навіть біль-

ша часть, опирає свою чародійну силу на наукових дослідях. Штуки своєї учить ся факір нераз дуже довго, а деякі передають тайни факірського ремесла своїм дітям під загрозою кому небудь їх виявляти. І справді деякі забирають тайну своєї штуки до гробу. Тому дуже тяжко як небудь дізнатись про їх „чуда“, а лиш на підставі сего, що бачить ся, можна заключати, як добре обдумані і удачно переведені є їх штучки.

Ось тут деякі їх „чари“.

Факір, Гассан Кган, показував часто зібраним гостям ось таку дивовижу: Коли усі сиділи при столі, приказав він зажадати якому небудь гостеві фляшки

*) „Dr. Arthur Becher — Fakirtum in alten und modernen Indien, Leipzig 1908“.

хочби найдорожшого вина і назвати рід сего вина. Сказавши се вистало простерти руку під стіл або за двері і фляшка вина з наліпленою етикеткою і назвою являлась у руках. Се можна було робити навіть в часі їзди залізницею.

Інший факір, Гіду Свамін, казав го-стям розсипати на підлогу піску. Відтак давав усім в руки чистий папір і приказав що небудь рисувати. Той сам рисунок являв ся також на піску. Коли-б хто витер був свій рисунок на чисто, тоді зникав знак і на піску. Факір стояв цілий час віддалений та всміхавсь вдоволенний зі свого чуда.

Більш цікавий і тяжший до зрозуміння „кавалок” показував факір, Ден Говінд. Сей казав кинути в гору клубок з нитками, який щез небагом з очий присутних. Один кінець нитки був на землі, другий здавався сягати хмар. Факір приказав одному із хлопців лізти по нитці в гору. Вскорі виліз хлопець так високо, що його не було видно. По хвилі приказав йому факір злізати в долину, чого однак хлопець не міг чути, бо був дуже високо. Тоді факір з ножем у руці поліз за хлопцем. В воздух роздався крик а за сим почали падати на землю голова хлопця, руки, ноги і цілий кадовб. Зібрані люди були-б не дали факірови злізти на землю та він успокоїв їх, що хлопця воскресить. І справді—побурмотів щось над порозкиданими членами тіла, зложив їх і хлопець встав цілий і веселий, мовби нічого не сталося. Се діялось в присутності більшого числа людей і двох урядників державних, які списували протокол і веліли його усім підписати. Як толкувати собі сей експеримент та чим пояснити, годі сказати, тим паче, що факір

не послуговався при тім ніякими приладами. Неімовірне се, однак правдиве, бо писане чоловіком великої наукової поваги, який довгий час посвятив на студіювання діл факірів.

Один знов англійський подорожний, професор університету в Лондоні, розказує про таку пригоду, якої був свідком. Факір поставив посеред комнати мідяне начинє, величини миски і вложив до нього засушеного зілля, яке підпалив. Сам стояв опертий на бамбусовій палиці, з лівою рукою на серці. В комнаті утворилась над нами синя хмара диму. Коли зілля усе спалилось, казав нам факір дивитись в хмару. Поволи почали з хмари виступати якісь фігури, з разу невиразні а відтак похожі на людські руки. Факір почав якусь незрозумілу промову і мов на даний знак кожда рука доторкнулась нашого лица. Деякі з них були прозорі мов скло, деякі сьвітлячі а другі мали вигляд дрібних, жіночих рук. Усіх їх було шіснайцять. Ми запитали у факіра, чи не можна сих рук доторкнутись. Коли він дав дозвіл, ми усі разом витягнули руки, але дарма: дивні руки щезли, лиш хмарку було видно. Коли факір знов прошептав якісь чарівні слова, руки знов появились над нами, сим разом з китцями цвітів, від яких розніс ся чудовий запах рож, правдивих, живих рож, які дістались кождому з нас у руки. Наконєць одна із рук виписала якісь дивні слова на стіні, що по хвилі зникли а відтак хмарка мов розвіялась а з нею і мрачні руки. Так закінчились наші відвідини у факіра. Всякі пропєня, щоб пояснив, нам хоч в часті свої „чари” остали без-успішні. Факір не рад був навіть, коли ми про се говорили.

Е. Г.

Історія наперстка.

Історія наперстка? — А се що? Чи не було вже про що иншого писати, аж про наперсток? — так скаже певно декотра з жінок, що се буде читати.

Та чи ви подумали коли про се, жінки-читачі, закладаючи наперсток на палець, що отся маленька штучка, наперсток, має також свою історію, що він переходив також ріжну долю, аж поки не став таким, як його нині бачимо.

Чи Адам і Ева уживали наперстка, такого, як нині кравці уживають, не знати, але мусіли конче уживати якоїсь охорони пальців, про се не треба сумніватися.

Перший чоловік, що не мав склепів з одягамп а окривавсь лиш шкірою диких звірів або плетінкамп, не потребував певно наперстка. Доперва пізнійше мусіли його придумати.

Коли бачимо нині моряків, що зшивають полотно на вітрила та попихають голку ремінцем, притвердженням до пальців і осмотреним хроповатою бляшкою, приходить нам на думку, що такий мабуть мусів бути початок наперстка.

Жінки вавилонські та халдейські, що звісні були як славні швачки, заклали в часі шиття бляшану обручку на палець.

В часах Христових уживали в Римі для охорони пальців наперстків зовсім похожих до теперішніх а роблених з бронзи: свідчать про се розкопки роблені в Римі.

В південній Галії мали наперстки вид стятої шапки а були роблені з металю або слоневої кости. Глибокі вижолоблення в них свідчать про се, що голки тодішні мусіли бути дуже грубі, багато грубші від наших. В одній місцевості в околиці Риму, в Багноліс відкопали недавно старинний гріб, у якому лежав кістяк жінчини; на одному пальці мала вона золотий перстень, на другому наперсток. Поганський звичай наказував ховати померлих разом із предметами, які служили їм в щоденному житю.

Протягом XIII-го віку змінив наперсток свій вигляд та прийняв вид візантійської бані (копули). В XIV-ім віці наперстки були більше плоскі, а різьбили на них наче луску риб. В XV-ім віці украшували їх ріжними знаменами, гербами та витискали на них початкові імена. В XVI-ім віці впробляли наперстки з заліза, золота і срібла та різьбили на них листе та цвіти, казочні звірята, літаючі риби і др. Пізнійше стали вони справдішними дорогоцінностями, а украшені були навіть дорогими каменями.

Музей в Паризі має чудовий наперсток з отсего часу, а складає ся він з двох частий: верх є срібний а боки із щирого золота. Долом виписані слідуючі слова і рік: Думаю все про тебе — 1587.

Такі наперстки давали звичайно на весільні гостинці, як символ жіночої праці. Тодішні жінки носили усякі прилади, які потребували мати усе під рукою, на золотих ланцюшках, приціплених до пояса; се давало нагоду до крадежи злодіям, які уміли сі жіночі відзнаки зручно відтинати.

В XVII-ім віці славний був з виробу гарних, штудерно викінчених наперстків золотник з Голландії, Никола Бенсговен. На дворі короля Франції, Людовика XIV., уживали наперстків металевих; не поміщувано на них ніяких написів, прикрас, ні гербів, за те чудово було емальовані.

Хінські наперстки похожі на частіше до ріжних цвітів і є найгарнійші з усіх досі вироблюваних. В Японії уживають в місце наперстків широких перстенів. В Індіях служать за наперстки вижолоблені роги буйтурів в виді вежі; їх поверхня гладка а верх сплющений, хропватий, служить до попихання голки. Уживають також наперстків з кости, яку уміють зручно гартувати.

В XVIII-ім віці промисл виробу наперстків розвинув ся головно в Німеччині та Англії; в р. 1819 спровадили у Францію наперстків переважно мідяних

та залізних за 800.000 франків. Винахід нових машин змінив зовсім спосіб їх виробу та дозволив усовершити до найвищої степені.

Загляньмо тепер до одної із більших фабрик сталевих наперстків в Бірмінгем. Парова машина витинає в блясі круглі кружки, проміром три рази більші, як отвір наперстка. Кружки ці, уміщені в рурі, втирає паровий молоток в форму, звідки влітають у кошик. Парові молоти витискають протягом одної міноти 60 кружків. Розпалені так до червоности наперстки ідуть знов у форму, дещо менчу і глибошу, як попередня і знов приходять під молот. Те саме повторяє ся еще раз, а відтак ідуть наперстки до машини, що їх вигладжує та вирівнює.

Опісля мочить ся їх в розпекі різних квасів, гагтує ся, а наконєць полоче в студений воді та осушує. По осушеню готові наперстки до продажу.

Коли наперстки мають бути срібні, мочить ся їх в розчині срібла, який наслідє на них під діланєм електричної сили.

В Англії є звичай, що до тіста, з якого печуть „різдвяний хліб” кладуть срібний гріш, золотий перстень та наперсток. Має се бути мовби предсказанєм судьби для сих, що сі річи дістануть: гріш означає маєток, перстень супружество, а наперсток — безконечне дівоване.

Найлучші наперстки золоті або срібні з красковим каменем в головці; найбільше таких виробляють в Німеччині та Швайцарії. Хто не дбає про вартість наперстка, а дивить ся більше на практичну сторону, для сего найліпші сталеві: найгірші є мідяні, бо покривають ся зеленню міді і скоро занечищують ся. Наперстки із слоневої кости, хоч як вони гарні та легкі, є дуже крухі та лиш до дуже ніжних робіт можна їх уживати.

Е. Г.

З чого складає ся чоловік ? —

Кисень, водень і квас
вугляний, до випов-
нення балона, що
піднісєди одного чоло-
віка. —

Газ, що освітєвє-є вули-
цю 1500 стєп довгу цєлу
ніч.

Фосфор на 82.000 сярників
або до строєня 500 людей.

Матеріал на 1000
нурячих яєць.

Вугля, що сталоє
на 780 тузинів о-
лівців.

20 ложочок соли.

Віск на кіль-
кадесять свєчєй.

Желєзо на
7 підков.

ФОС-
ФОР.
600 гр
мід.

К И Ї В.

Гей Київє, Київє золотоголавче! Мати городів руських! Славо наша і сьвятине, який же ти красний!

Чи був з вас хто в Київі? Як ні, то шкода.

Київ!.. Скільки се говорить нашому серцю! Чого він не бачив, сьвідком яких тільки подій не був? Бачив славу Володимира, Ярослава, бачив тяжку руйну татарську, бачив господарку польську і своє відроджене. В Київі витали Богдана Хмельницького після славних побід, в Київі ховали наших визначніших людей. З давних-давен і до останнього часу притягав і притягає він до себе кушів та всяких чужоземців; сто раз багатів і сто раз біднів, і горів від краю до краю і відбудовував ся знову. Як би перерахувати скільки жило і скільки умерло в ньому людей — велике число виписати було би треба. І не сходиш за день самих сьвятинь його, самих пам'яників предавної старовини.

А коли-ж він повстав? Хто заснував його? Ніхто того не знає, ніхто не міг би сказати. Є в наших літописях старих розказано, що як розійшли ся апостоли по смерти Христа проповідувати слово Боже, то апостол Андрій поїхав вверх Дніпром, доїхав до Київських гір — і так сї гори йому сподобали ся, що він вкопав на одній із тих гір хрест і сказав, що тут повстане колись велике і славне місто. Апостольські слова справдили ся. Говорять, що власне апостол Андрій воздвиг свій хрест на тім місци де стоїть тепер Андріївська церква, про котру ми ще будемо говорити далі.

Чи багато, чи мало пройшло часу з

тої пори, як на пустинних Київських горах стояв апостол Андрій — не знати, а їхали раз Дніпром два князі Аскольд і Дір, шукаючи собі слави. Бачуть — на березі Дніпра стоїть великий город (від того назва, що був обгороджений). Питають ся князі — що се за город? Кажуть — се Київ. Було колись три брата — Кий, Щек та Хорив, а в них сестра була Либедь, то от сї брати й побудували сей город і назва йому пішла від імени старшого брата.

— А хто-ж тут живе в тім Київі? — питають Аскольд і Дір.

— А живуть тут Поляне (се так наші предки називались Полянами).

— А кому вони платять данину? — знов питають ся князі: в ті войовничі часи кожний майже нарід або платив кому дань або побирав її від кого.

— А платять дань Хозарам.

Аскольд і Дір мали зі собою досить війська, отже запропонували Полянам відбити ся від Хозарів і платити їм дань.

— А ми зостанемо ся у вас і будемо вас оберігати.

На тім і стали. Аскольд і Дір не поїхали далі — і от се й були наші перші князі на Україні. А по братах, основателях Києва лиш та пам'ятка ся лишила, що іменем старшого брата названо саме місто, в місті є одна діляниця, що називаєть ся Щековиця, коло Києва є гора Хоревиця та й річечка досі тече, а імя їй Либедь, по імени сестри тих братів.

А тим часом на півночи, в далекім Новгороді умер старий князь Рурик і лишив по собі малого сина Ігоря, а заки Ігор підросте, управляти його іменем мав

дядько його Олег. Великий був вояк Олег, мало було йому Новгороду; всадив він військо на човни і поїхав вниз Дніпром.

Іде і бачить на правім боці город — ще кращий, як був перед літами.

— Які тут князі? — питаєть ся Олег.

— Аскольд і Дір.

— Ану підіть та скажіть їм, що купці приїхали — нехай вийдуть на берег.

Пішли люди, кажуть князям — купці приїхали. Аскольд і Дір, нічого не передчуваючи, вийшли на берег, а тут з човнів вискочили вояки Олегові і убили тих князів. Лихий то був учинок, але щож, як тоді часи були такі: все стояло на насильстві, на заборах.

Поховано Аскольда над Дніпром недалеко від теперішньої церкви Малого Миколи — так і називаєть ся се місце і по сей день Аскольдова могила. Тут так красно, так гарно, що як стане чоловік, то не хотів би й до віку з місця зходити. Невеличка церковця і все кладовище мов висять над Дніпром, а саму ріку видно звідси на багато-багато простороні вверх і вниз. Через весь водяний простір перекинув ся красний і легкий міст на ланцюгах; рікою пливають то туди, то сюди човни, пароходи, а довкола так тихо, так супокійно... Церковця вибудована саме на тім місци, де знаходить ся могила князя Аскольда. А Дірова могила коло Софійського собора, недалеко церкви св. Ірини.

Олег сам осів у Києві і зробив його столицею свого князівства. Звідси ходив у походи, сюди повертав з походів і за його часів Київ став уже славним, далеко знаним містом. Приїздили купці грецькі і всякі інші, пирилася торгівля — багатів Київ.

По Олегу став княжити Ігор. При нім уже, як говорять наші старі літописі, була в Києві і одна християнська церква, хоч сам князь був ще поганин. А вже його жінка, свята княгиня Ольга прийняла християнство, хотіла й сина свого навернути, та він не згоджувався. Сей князь, на імя Святослав, був дуже великий вояк; він мало й сидів в дома, а все більше ходив та воював. Отже не

міг князь Святослав і Київ піднести вище, бо не бував в нім часто.

А вже за те син його, Володимир зробив Київ красою всеї руської землі. Скільки він самих церков побудував, скільки всяких памяток по нім лишилося! От далі, переглядаючи теперішній Київ, ми все будемо стрічати ся з його іменем та іменем його сина Ярослава: сі два князі високо поставили руську землю. Ярослав то поріднив ся з усіма найвизначнішими королями тих часів: за сина свого Всеволода взяв доньку грецького імператора, за другого — німецьку князівну; одну доньку віддав за норвежського короля Гаральда, а другу за французького короля Генриха I; рідна сестра Ярослава була за королем польським Казиміром. Умер Ярослав в 1059 році і поховано його було в Софійським соборі, котрий він сам і вибудував; мурована домовина Ярослава стоїть в тім соборі і до сьогоднішнього дня. Часи Ярослава — се була золота пора Києва; місто забудовало ся красними церквами й иншими будинками, з усіх країв, навіть найдальших приїздили люди — і всі чужоземці дивували ся красі нашої столиці.

Але по Ярославі Київ уже не підносили ся що раз вище, а радше, можна сказати, падає. Князів наплодило ся багато, кождий з них хотів бути в Києві, один у одного видирав з рук княжий престіл — і де вже було сим князям дбати про славу й красу своєї столиці. А оден з потомків Ярославових, князь Андрій Боголюбський, то зруйнував був Київ гірше Татар. Він, сей князь, перемосковщив ся і хотів, щоб столицею князівства був не український Київ, а московський Суздаль. А для того здобув та й зруйнував Київ в 1169 році, але як зруйнував! Церкви грабував та палив, жінок, дітей без жалю убивав.

Від того часу довго вже Київ не міг піднести ся та відзискати назад свого зґачіння. Столицею України став на якийсь час Галич, і галицький князь Данило осадив в Києві свого воєводу Дмитра.

Було то саме в ті часи, як на Україну напала страшна орда татарська під проводом хана Батия. Наші люди й тоді були такі самі, як тепер, і не знали єдності: ворогували, ділили ся на партії — і тому не змогли вони остояти против Татар. Як би всі наші князі з'єднали ся, вони відбили ся-б від орди, але князі наші все були в сварці, кожний дбав лиш за себе — і кожного по одинці били Татари.

Так пройшла орда цілою Україною,

зів, за ревом верблюдів та иржанем коний не чути було нічого в Києві.

І кинула ся Татарва на Київ. Цілий день відбивали ся Кияне, але під вечір то впали стіни Київські і орда заляла потоками вулиці нашої славної столиці. Зруйнували багато храмів, будинків, поналили, побили, порізали і забрали багато в полон. І зовсім занепав з того часу Київ, але не загинув цілком — лиш поволи а поволи відроджував ся, відбудував ся наново. Він не був тепер сто-

ВБИЙСТВО АСКОЛЬДА І ДІРА.

все палючи на своїй дорозі. Підступили й під Київ. Але як поглянули, що на горі, весь в садках пишаєть ся Київ, мов лялечка, жаль зробило ся навіть Татарам такого красною міста. І посилав хан послів у Київ сказати Киянам, аби вони добровільно піддали ся—тоді Татари не будуть руйнувати міста. Але Кияне надіяли ся відбити ся, то сказали: „Ми міста не дамо”. Татари чомусь не брали тогди Києва і пішли собі пріч. Але на другий рік (в 1240) то прийшли такою вже силою, що за рипом татарських во-

лицею, ба навіть митрополит наш переїхав з Києва до Володимира над р. Клязьмою (се в Московщині), а потім таки й до самої Москви. І лише в 1416 році спромогли ся вибрати собі українські єпископи знов митрополита Григорія Цамбляка. Потроху-потроху почав Київ відзискувати своє попереднє значінє і в XVI віці знов уже стає одним з найвишнє значіньших міст України.

Славний наш гетьман Петро Конашевич Сагайдачний теж немало зробив для піднесеня Києва. Між иншим він за-

ложив і ту школу, що звала ся потім Київ-Могилянською колегією і була так славна в історії України. До розвитку сеї школи, як і взагалі до возвеличення Києва, спричинив ся багато митрополит київський Петро Могила: се славне і дороге ім'я в культурній історії України.

А в часи Богдана Хмельницького уже знов Київ був пишним містом. Варто пригадати, яку царську стрічу робив Київ в 1649 р. своєму гетьманови, що визволив Україну з під лядської кормиги. І що до культури Київ стояв дуже високо: вся наука, штука, будівництво йшло до Москви не звідки, як з Києва, котрий був осередком всеї просвіти тодішніх часів.

В XVII віці найбільше оставив по собі пам'ятників у Києві гетьман Іван Мазепа, будуючи церкви і всякі громадські будинки. А вже після нього, то все більше й більше починає забирати Київ під себе Москва — і так се йде до останніх часів. Тепер вся Україна під властю московською, отже само собою і Київ. Старі наші пам'ятники гинуть, бо Москва про них не дбає, Москві вони не дорогі. Навіть дослідів над нашою минулою робити не вільно. Але... нічого нема вічного на світі отже й московське панованє не вічне.

Так ми перебігли історію Києва. Але поглянемо, як виглядає він тепер. Як попаде до него чоловік, то куди йому йти, на що дивити ся, про що розпитувати.

Вже як їхати залізницею, то видно як починають бігти мимо ока глядача Київські гори і сам Київ на них. Здалека видно Печерську Лавру, що сяє своїми вежами на сонці, величезні сади, київські вулиці. Але от потяг зупинив ся і виходите.

Перша вулиця, на яку чоловік натрапить, се Безаківська, названа так поіменни колишнього генерал-губернатора Безака. Вона переходить в одну з найкрасших вулиць Києва — Бібіковський бульвар. Сим Бібіковським бульваром можна дістатись до найголовнішої і найкрасшої вулиці Києва — до Крещатика. Ще живуть в Києві старі люди, котрі па-

м'ятають на місци теперішнього Крещатика непроходимі багна, пустарі, а за часів ще перших князів наших, то сюди виїздили вони на польованє. Тепер же, за яких 50—60 літ — тут стала одна з найкрасших вулиць може в цілій Росії. За довгий сей Крещатик буде мало не 2 кілометри і весь забудований величезними домами. Починаєть ся він так званою Царською площею, де зходять ся всі київські трамваї, а кінчаєть ся площею Богд. Хмельницького, котра впрочім так називаєть ся лиш на папери. Історичного в собі сей Крещатик нічого не має, вся історія наша відбувала ся там, де тепер так званий Старий Город.

Як би ми стали на тій Царській площі, звідки починаєть ся Крещатик, то ми відразу могли-б попасти на одно з найкрасших місць Києва — на Володимирську горку, де стоїть пам'ятник нашому князеви сьв. Володимиру.

Не знати, від чого пішла назва — Володимирська горка: чи так се місце звало ся ранійше і тому тут власне поставлено пам'ятник, чи по пам'ятнику й назва пішла, але що красно тут, що гарно — то й не знати! Пам'ятник сей збудовано в 1853 році. Висока постать князя Володимира стоїть, піднявши очі до гори і мов благословляючи хрестом Дніпро і всю Україну. Сей хрест весь обвішаний електричними лямпами і як тільки смеркне — він спалахне ясними зіроньками і здаєть ся тоді, мов небесний ясний хрест стоїть над Києвом.

Вишина сього пам'ятника 20 метрів, а важить він до 6 тисяч кілограмів.

Звідси видно і другий, так званий нижчий пам'ятник Володимира. Він стоїть коло самісінького Дніпра. На сім місци з давніх давен стояла деревляна капличка, але вона дуже вже струхлявіла і в році 1802 тут побудували другу, кам'яну, над котрою поставили високу колумну. В середині сеї каплички стоїть чаша, з котрої бє чиста вода.

Що року 15 липня, в пам'ять хрещення Руси, йде до сего пам'ятника процесія з усіх численних київських церков, при участі всього духовенства. Процесія по-

чинаєть ся від славного Софійського собора, іде мимо Михайлівського монастира на Володимирську горку, до верхнього пам'ятника і тут, з'єднавши ся з процесіями Лаври та Подолу, спускаєть ся до Дніпра, до нижнього пам'ятника.

Від верхнього пам'ятника можна пройти до Михайлівського монастиря, званого Золотоверхим. Се одна з найбільших сьвятинь Київа. Є звістка, що побудований він був першим митрополитом київським Михаїлом. В 1108 р. князь

Найважнійша сьвятиня храму — се мощі сьв. Варвари. Тільки ви вийдете в церкву — зараз видно богату гробівницю, що вся блищить і сяє від безлічи сьвічок і ламп — се і єсть мощі сьв. Варвари, перенесені до Києва в XVIII. віці з Царгорода. Гробівницю зроблено зі срібла, котрого пішло туди більш як 400 кг. Крім сих мощей лежать в храмі ще багато інших останків сьвятих в гробівниці, котру злагодив славний гетьман нащ Іван Мазепа.

ХРЕЩЕНЕ КИЯН.

Сьвятополк II. збудував в тім монастирі кам'яну церков, багато прикрашену в середині, але вона була зруйнована Татарами і так стояла довгі віки. Лиш в кінці XV віку вона була відновлена, і тепер ще видно ті старі картини, котрими була церков мальована в початку XII в.

Церков має сім золотих бань; головна баня храму має хрест і двоголового орла наверху. Повідають, що орла сю-го (се герб російський) звелів поставити Богдан Хмельницький тоді, як Київ перейшов з під влади Поляків до Росії.

Іконостас храму дуже красний і артистичний; в ній є храмова ікона сьв. Михаїла, прикрашена 3000 діамантами і 16 хризолитами, а подарував її монастиреви цар Олександр I.

Вийшовши з монастиря через головні ворота, ідете по Трьохсвятительській вулиці і зобачите реальну школу, а далі по правім боці жіночу єпархіальну школу, котра стоїть на землі Василівської церкви. А Василівська церква — се одна з перших церков побудованих Володимиром і стояла вона, як повідають,

саме на тім місци, де був головний храм бога Перуна. Отже Володимир, прийнявши християнську віру, збурив той ідолський храм, а поставив на тім місци церкву. Але на превеликий жаль, не залишилося від тої церкви навіть і сліду — хвилі татарські змили її до землі, так само, як і великокняжий двір, котрий стояв тут, а саме на розі сей Трехсвятительської вулиці і невеличкої площі, на котрій стоять тепер дві церкви: Десятинна і Андрія Первозванного.

Десятинна церква стоїть теж на історичному місци. Коли князь Володимир був ще поганином, вернув ся він раз зі щасливого походу, а що завдячував свій успіх богам, то хотів їм принести як найліпшу жертву. А яка є найліпша жертва? Людська. І кинули жереб: на кого впаде, того й принесуть в жертву богам Перунові. Жереб упав на молодого хлопця Хведора, котрий зі своїм батьком жив саме на тім місци, де стоїть тепер Десятинна церква. Хведір і його батько Іван були християне, і коли княжі слуги звернули ся до Івана, щоб він дав сина в жертву Перунові, то Іван не тільки не дав, а ще виступив з проповідю против поганьству. Тоді розлючена товпа кинула ся на двір, збурила дім і під його руїнами загинули Іван та Хведір, сі перші християнські мученики на Русі.

І от коли Володимир став християнином, подія ся не давала йому спокою. Аби загладити свій вчинок, він на місци погибелі тих християн звелів побудувати церкву, на котру призначив десятину часті всіх своїх доходів — від того й назва її „Десятинна“. До сеї церкви переніс Володимир і мощі бабки своєї, сьв. княгині Ольги, поховав тут же жінку свою, грецьку царівну Анну, і сам по смерті також був тут похований.

Але в тяжкі часи татарського лихоліття Десятинна церква була збурена і тільки в XVI віці на її місци побудовано було дерев'яну церкву во імя сьв. Миколи. Теперішній же храм заснований був в 1828 році на місци старих, відкопаних фундаментів. Тут, коло північної стіни знаходиться могила сьв.

Ольги, а коло південної сьв. Володимира; над могилами стоять пам'ятники. Коло правого крилоса стоїть скляна шафа, а в ній всякі предмети старини, знайдені при розкопуванню фундаментів.

Недалеко коло Десятинної стоїть і Андріївська церква. От на сім місци, як повідають, і поставив апостол Андрій хрест тоді, як ще нічого на сих горах не було. Перший камінь сеї церкви положила цариця Єлисавета Петровна в 1744 р., а будував храм славний на весь світ архітект Растреллі. Ся церква висока на 45 метрів, а стоїть на горбі зависокім на 90 метрів.

Від сеї Андріївської церкви іде Володимирська вулиця, котрою входить ся на Софійську площу. Посередині сеї площі стоїть пам'ятник славному гетьманові нашому Богданові Хмельницькому на тім місци, на яким витали його колись Кияне, славного побідами над ворогами України. Постава гетьмана дуже красива, могутня, і весь пам'ятник робить сильне вражіння. Робив його артист Мікешін.

Лицем звернений гетьман до Софійського собора, одного з найстарших храмів не тільки в Києві, а й на Україні. Поставив його великий князь київський Ярослав, син Володимира, прозваний Мудрим. Сей князь хотів поставити у себе в Києві такий самий храм, як знаменитий собор сьв. Софії в Царгороді. Покликав Ярослав з Греції архітектів, малярів і в 1037 році, на тім місци, де відбив ся колись від ворогів Печенігів, заложив сей величний храм.

Не жалував грошей Ярослав на сю церкву, прикрасив її всяко, подарував силу всяких дорогоцінностей — і довгі літа красував ся великий храм на втіху народу. Та і тепер, от минуло майже 900 літ, а він все ще стоїть, переживши всякі лихоліття, грабоване, пожежі. Чогочого тільки не бачили сі стіни? Всю нашу історію виділи.

Головний вхід — з площі через високу золотоверху дзвіницю. Дзвіницю сю добував до храму в кінці XVII віку гетьман Іван Мазепа. Вона на 75 ме-

трів висока і прикрашена всякими старинними орнаментами. Всіх дзвонів на ній 20, а найбільший з них важить 13 і пів тисяч кілограмів.

Пройшовши дзвіницю, попадаєте ви на величезний двір, серед котрого, стоїть старинний 11 главий храм. В нім два входи — західний і полудневий: західний веде до величного середного корабля храмового, де стоїть головний престол во імя сьв. Софії. Вийшовши сюди, зушніється ся чоловік мимоволі, — перед ним великий образ Богоматері на

Гробниця побудована з двох цілих куснів старого мармору.

З двох крайних приділів ведуть сходди на хорі. Стіни тих кам'яних сходів покриті всяким старинним давними рисунками: тут і змії, і риби і всякі чуда, тут і польоване і танці. А се тому тут такі рисунки, що часть ся належала колись не до храму, лиш до будинку княжого, і тільки потім була прибудована до храму. На самих хорах є дуже старий, найстаріший в Софійськiм соборі, образ сьв. Миколи Мокрого.

СОФІЙСЬКИЙ СОБОР У КИЇВІ (давніше).

запрестольній стіні. Ся стіна називається „Нерушимою“, бо непорушено стоїть вона від самого засновання храму. Божа Матір намальована в молитовній поставі з піднятими до неба руками.

По правий і лівий бік від середного корабля знаходять ся сім приділів; в однім з них, по правий бік від головного вівтаря, в срібній гробівниці лежать мощі митрополита Макарія, убитого Татарами в 1497 році. У Владимирськiм притворі, на ліво від головного храму, у вівтарі стоїть гробівниця князя Ярослава.

При соборі є бібліотека й ризниця. В ризниці переховують ся всякі предмети старинности: бібліотека, заснована ще Ярославом Мудрим, загинула в часи лихолітя, пережиті собором, але й теперішня є дуже цінна, бо має в собі багато старинних рукописів, пожертвованих в різні часи різними митрополитами.

Вийшовши з Софійського собору, ви попадете знов на Володимирську вулицю, а пройшовши трохи, побачите чорну капличку з золотим хрестом на ній. Се не капличка, а проста колуна

(стовп), зложена з цегол, що позістали зі старого монастира сьв. Орини, побудованого також Ярославом Мудрим.

Ідучи далі, ви уже підходите до кінця Старого города. За часів Ярослава він весь, сей Старий Город, був обведений земляним валом, а для в'їзду служили троє воріт: одні Лядські (на тім місці, де тепер стоїть Магістрат), другі Жидівські (на теперішній Львівській площі) і треті Золоті Ворота, певно гарно колись прикрашені.

Побудовані вони в 1037 році, і се був колись цілий будинок, в котрім містилася сторожа, княжа каса, а над самими воротами стояла церква Благовіщення: — тепер від всего того залишилося лиш дві стіни. Найбільше понищив ці ворота князь Андрій Боглюбський, переносячи столицю до московщини. Коли Київ прийшов під Росію, Золоті Ворота були трошки підправлені і через них ішла дорога на Васильків. Але вони все руйнувалися, так що цариця Катерина II. звеліла їх засипати землею.

Так під землею вони були майже століт і лиш в 1832 р. стали відкопані та поправлені знова. Але що то єсть таке поправляванє! Однаково дощі, рослини зруйнують нашу пам'ятку замість Москалів. Невже не дало би ся ті Ворота якось ліпше схоронити?

От коло сих Золотих Воріт і кінчить ся Старий Город. Вийшовши з Воріт, ви вступаєте вже в сучасний Київ. От недалеко стоїть один з найкрасніших будинків Києва — Караїмська церква; далі Володимирською — мійський театр; ще далі величезні будинки Університету. Сей Університет був заснований в 1834 році, а скінчений в 1842 р. Слухачів має до 3000 і не дивлючись на величезні розміри, не може вмістити в собі всіх своїх заведень.

Від Університету йде по Бібіковському бульвару величезний Ботанічний город, дуже старанно удержаний, заосмотрений в усякі дивні заморські рослини. Тут люблять проходжувати ся Кіянє, бо й справді ліпшого місця на прогульки трудно винайти.

Напротив Університета іде Миколаївський парк, де стоїть пам'ятник цареві Миколі I; напротив парку 1-ша київська гімназія, котрої будинок велів побудувати колись Микола I для військової школи.

Вийшовши трохи вверх по Бібіковському бульвару, ми підійдемо до одного сучасного пам'ятника Києва — до храму сьв. Володимира. Зверха він не робить великого вражіння: досить низький, в суворім візантійським (грецьким) стилі, він здаєть ся немов вріс троха в землю, але в середині — очі розбігають ся від красоти й роскоші. Найліпші малярі, найліпші майстри поклали тут свій труд — і таки справді є тут на що подивити ся.

Насамперед звертає увагу величезний образ Божої Матери над вівтарем. Божа Мати намальована зі Спасителем на руках — і дає вражінє мов би йде, мов би рухаєть ся. Сей образ малював славний роспійський маляр В. Васнецов, котрий найбільше дав коштовних річей до сього храму.

Над західними воротами намальовано Страшний Суд: се ніби представленє тої картини, котру, як оповідають, розгорнули перед князем Володимиром грецькі сьвященники, що прийшли намовляти його переходити в християнство. Тут же знамениті картини „Хрещенє Володимира“, „Хрещенє Русь“ далі йдуть наші сьвяті князі, подвижники, серед них Нестор літописець. А на стелі храму — Бог Отець, що простер свої руки на весь мир; кругом него херувими.

І яка безліч коштовних прекрасних картин! „Воскресенє Лазаря“, „Вхід в Єрусалим“, „Тайна Вечера“, „Христос перед Пилатом“, „Росп'яте“, „Вознесенє“, „Преображенє“, „Різдво Христове“, „Воскресенє“ і ще і ще без числа. А там де нема образів — всі стіни, кождий куточок оброблений візантійським орнаментом (приокрасою) в золоті — і увечері, коли засьвітить ся сьвітло — храм робить прямо чарівне вражінє.

Але йдїм до Лаври. Он здалека ще видно Лаврську дзвіницю: як їхати Дніпром до Києва, то можна зобачити її більше як за 60 кілометрів — сяє вона своєю золотою банею. Їдучи до Лаври, цікаво поглянути на ланцюговий міст через Дніпро. Він є 16 метрів заширокий, а довгий на 777 і пів метра — отже мало не кілометр. Побудований він в 1848 році і обійшов ся правительству більше як півтора мільона дол.

Ось і Лавра. От її ворота, а над ними церков сьв. Тройці, побудована Миколою, князем Чернігівським, що три

Під дзвіницю й дзвони! Найбільший з них „Братський дзвін” важить не мало й не багато 26.765 кілограмів; зависокий він півчверта метра, саме серце важить 884 кілогр., а вартість дзвона 25.000 долярів. Крім сего велетня є на дзвіниці ще 10 інших дзвонів, що важуть разом 65 і пів тисяч кілограмів. Отаку вагу тримає!

Велпка соборна Лаврська церква заложена була сьв. Феодосієм, але тяжко було би сказати кілько зостало в ній з давніх часів, бо кілько-ж то разів Лавру руйновано до тріски. Повідають, що вів-

ОБОРОНА ДЕСЯТИННОЇ ЦЕРКВИ.

роки був за сторожа коло монастирської брами. Він же побудував лічницю при Лаврі з церквою сьв. Миколи. (в лїво від воріт).

Пройшовши через ворота, вийдете ви на великий двір. Тут стоїть знаменита Лаврська дзвіниця, найвища дзвіниця на цілу Росію: має 100 метрів без двох висоти. Як вийти на четвертий її поверх, то треба міцної голови аби витримала. При добрій погоді, то можна бачити Переяслав — а він лежить 96 кілометрів від Києва.

тарні півкруглі стіни се ті самі, що будував їх Феодосій; зберегла ся також і західна стіна та ще церква Івана Предтечі, що колись стояла окремо. Бо не тільки Татари руйнували нашу старовину, ще більше зробили добрі приятелі, всякі реставратори, котрі на свій смак перебудовували старину: за тими приятелями, як то кажуть, гірше як за ворогами.

В Лаврській церкві з правого боку коло іконостаса лежить в кипарисовій гробівниці голова сьв. князя Володимира, в другім куті мошні заснувателя Пе-

черського монастиря, сьв. Федосія; коло головного вівтаря мошці першого митрополита київського Михаїла, а в стіні алябастровий надгробок славного князя Константина Острожського.

В правім приділі висить в золоченій ризі образ Божої Матері, що походить ще з XII віку: перед сим образом молився днзсь Ігор в монастирі сьв. Федора в ту хвилину, як його убили. Під підлогою Стефанівського приділа поховано багато відомих в нашої історії людей; тут гробниці митрополита київського Петра Могили, архимандрита Лаври Інокентія Гізеля, князів Володимира та Скиргайла Ольгердовичів, Александра Володимировича, Семена Олельковича та інших; тут же поховані предки спольщених потім родин князів Вишневецьких, Сангушків, Корецьких, Острожських, Полубенських, Слуцьких, Дубровицьких, Гольшанських і багато-багато інших.

В ризниці Лаврській є два рукописні євангелія: одно з них дано сюди царями Іваном і Петром Олексієвичами, а друге Василем Дуніним-Борковським: одна верхня дошка його важить більше 16 кильоґр. сребра. Є тут євангеліє з золотою верхнею дошкою, обсипаною дорогими каменями; є золотий хрест (важить до 3 кильоґр.) на срібній підставі — його подарував сюди гетьман Іван Мазепа, котрий дав також і чашу одну зі щирого золота. Є тут срібне кадило XVI в.; жезли даровані царями Петром I, Катериною I, Александром I; є два золотих хрестів митрополита Петра Могили побиті дорогими каменями, і митра митрополита Могили; є водосвятна чаша, що важить 70 кильоґр.; є плащениця, вся в дорогім каміню, і багато, багато всякої старовини.

Не далеко від південної стіни Лаври на горі старій Братської трапези побудовано нову, а перед входом до неї, під плитами білого каменя, гроби Кочубея та Іскри. Друкарня Лаври — се одна з найдавнійших друкарень: заложена ще в 1619 р. князем Острожським.

За вівтарною стіною великої церкви іде вниз дорога до нижніх Лаврських во-

ріт, а від сих воріт до Антонієвих (ближчих) печер. Туди треба йти зі сьвічками в руках; там поховані всякі сьвяті (числом 80). Сі печери, викопані глибоко в горі, роблять на чоловіка дивне вражінє. Тільки ступаєш в них — а вже обхоплює тебе холод віків і підземна вохкість якась.

А за сими ближшими печерами суть іще й дальші; там також лежать всякі мошці, числом 46. Сі дальші печери давнійші від ближчих; їх копав не знати хто й не знати коли, бо наші угодники прийшли вже на готове і тільки розширювали ті печери.

Може дві хвилі ходу від Лаври, стоїть одна з давнійших церков Київів — Спас на Берестові. Коло неї була палата князя Володимира, оточена величезним лісом. Відбудована ся церква була митрополитом Петром Могилою; цікаві тут стінні малюнки.

На Подолі цікавий Братський монастир з Духовною Академією при нїм. Його заснували 300 літ тому, а великі заслуги в справі просьвітній положив тут митрополит Петро Могила, іменем котрого довго називала ся і сама Академія. Гетьман Мазепа вибудував для неї будинок, а митрополит Рафаїл Заборовський додав дзвіницю і храм Богородиці. Собор Братського монастиря був збудований в 1693 році і відновлений після пожежі в році 1865. В сїм соборі є образ Божої Матері; про сей образ повідають так: він був в церкві сьв. Бориса та Гліба в Вишгороді (де колись пробувала княгиня Ольга; тепер се невелике село в 15—20 кильометрів від Київів). Але прийшли Татари, розбили храм, а з образів зробили собі порон для переправи через Дніпро. От сей образ Богоматері приплив з того порона сюди і пристав до київського берега. На лиці Матері Божої ще й тепер є знак від татарської стріли.

В сїм же соборі похований і славний гетьман наш Петро Конашевич Сагайдачний. При Академії є багатий музей всяких старинностей.

Недалеко від Братського монастиря

стоїть великий будинок для славних колись київських контрактів (ярмарків); а в другім куті площі є керниця Самсона: темні люди кажуть, ніби вода з неї є цілюща, але се звичайна собі та ще до того досить брудна вода і не тільки не лічити, а ще й пошкодити може.

Против водограя є старинної архітектури Успенський Собор, а далі великий будинок, де була колись Київська Духовна Семинарія. (Тепер тут духовні школи). Тут же недалеко церков Петра й Павла. Се був колись католицький костел (побудував ся домініканськими черцями в 1640 р.), але за часів війни Богданової був збурений і відновлений аж в 1787 р. В ній помістив ся тоді грецький сьв. Катерини монастир, котрий і існував до 1826 року. В 1829 році тут була семинарія, котра доперва в 1901 році була переведена до иншого будинку.

Вихід з Петро-Павлівської церкви іде на площу, де стоїть Фролівсько-Вознесенський жіночий монастир, займаючи всю південну частину гори Кисілівки.

Ся гора Кисілівка славна тим, що на ній колись били ся Кіяне ремісники: ділили ся на два ряди й били ся.

Сам монастир під горою, а на горі кладовище. Монастир сей згадуєть ся ще в XVI в., але до XVIII віку був дуже бідний, лиш потім розбогатів. Тут є образ Казанської Божої Матері, знайдений в селі Руні Чернигівської губ. в 1689 році.

Недалеко від Петропавлівської церкви є церков, звана Притиско-Миколаївською, а пішло се дивне назвище від того, що колись, повідають, вліз до сеї церкви злодій, але образ Миколи притис того злодія до стіни і так тримав до рана — тому й церква так ся називає. Тут же недалеко був будинок де жив знаний в нашій історії Сава Туптало.

Не згадуємо ще багато де-чого цікавого для глядача і що впадає в око, бо на се требалоб нам і цілих томів. Всеж таки хоть з тих пару стрічок наші читачі зможуть виробити собі яке-таке поняття про велич Києва, сеї „матери городів руських”, як його називає літописець.

Старий Єгипт.

В Африці, над берегами великої і славної ріки Нілю ще нині можна оглядати величаві, таємничі і сумні руїни: то купи каміня, то стовп і стіни, то цілі ліси кам'яних колюмн.

Там лежать якійсь дивовижні, вирубані з одного кусника каміня, величезні звірячі постаті, пів жінка, пів лев, які неначе стережуть чогось, неначе пригадують щось та дивлять ся мовчки, напружено кудись в далечінь, в замерклу, незнану віддаль.

Тут знова величезні, напів сонні піраміди запутали ся в золотий пісок і мріють про колишню славу бувальщину, про значні події, записані ярким, образним письмом на їхніх стінах.

Сі руїни, се пам'ятки, що залишило

нам по собі колишнє велитне і могуче царство — Єгипет. Шість тисяч літ пишав ся Єгипет над берегами Нілю, шість тисяч літ працювали Єгиптяне тяжко, щоб лишити по собі сї пам'ятки, які перетревали їх, перетревали століття, та які днесь здивованому подорожникови розказують про давню, минувшу славу. Шість тисяч літ перед рождеством Христа цвила над берегами Нілю висока культура, процвітали штуки і науки і не одно таке, про що знали тодішні люди, ми днесь, хоть як високо просвічені не годні збагнути, не в силі зрозуміти.

Історична доба Єгипту починає ся на 5004 літ перед Христом, коли то на царським престолі засіла перша династія.

Єгиптяне з замерхлих віків починаю-

чи, від самих початків своєї історії аж до її кінця не відходили від берегів Нілю. Тут їх застала історія, тут вони прожили свій геройський вік, тут їх і стрінула судба усіх народів. Був се народ наскрізь хліборобський, який не любив моря, отже і не дуже любився займати торгівлю. Культури своєї вони ні від кого не позичали, а навпаки виплекали її у себе самостійно, поволеньки але твердо, невпинно. Поки народу не було ще багато, вони кочували в шатрах, як нинішні цигани, переносючи ся з місця на місце із своїми численними стадами товару. Навчивши ся рільництва вони сіли на

стані сьвіжості тіло небіщика. І вони навчили ся бальсамувати небіщиків так штудерно, що він днесь, по 5-ох тисячах літ, коли якого найдемо і добудемо з домовини, він виглядає так сьвіжо і ціло, начеб помер доперва перед пів годиною. Як вони, чим і в який спосіб бальсамували своїх небіщиків, днесь ми не знаємо а і мимо своєї високої культури не в силі їх наслідувати.

Виходячи з принципів тої віри, найвищою зневагою і пімстою в Єгипті уходило ушкодити, зіпсувати або викинути тіло чийогось предка. І щоби забезпечити тіло предка перед ворожими рука-

ПІРАМІДИ КОЛО СЕЛА ГІЗЕХ.

місци і шкіряні шатра замінили дерев'яними хатами. Коли опісля вже сильно народ розмножив ся, коли не стало лісів і дерева, тоді недостаток приневолив їх корпстувати ся камінєм, якого находили безліч в сумежній пустині.

Єгиптяне вірили сьвято в се, що чоловік має безсмертну душу, яка по смерті чоловіка пробуває коло трупа, аж доки він не зігніє. В міру того, як тіло помершого розкладає ся, гніє, тліє і душа, а як се тіло розлетить ся в порошок то і душа вмере, зникне без сліду. Опираючи ся на сій вірі, вони всі свої сили звернули в сей бік, аби як найдовше заховати в

мн будували Єгиптяни штучні гроби, до яких вхід був незвичайно штудерно захований. Царі єгипетські мурували собі величаві гробівці, так зовимі піраміди, які стоять до днесь, як німі сьвідки колишньої їх могутності і сили.

Такі піраміди почато будувати яких 4000 літ перед Христом і багато з них стоїть ще і нині. Найбільша і найславнійша з них є: Хеопса, скінчена в році 3730 перед Христом, друга Хефренова, скінчена в році 3666 перед Хр. і Мікеріносова, скінчена в році 3633 перед рождеством Христовим. Ся перша є найбільша і є висока на 148 метрів, (широ-

ка на 233 метрів), друга є висока на 136 а третя трошечки від ньої менша. Всі три стоять недалеко сучасного міста Каїра, побіч села Гізах.

Як сказано, піраміди будовано кругло 5000 літ тому, а однак ще днесь вони вводять всякого в подив. І то не лишень своїми велитенськими розмірами, не лиш тайною, в який спосіб тодішні люди змогли видвинути на таку височінь так великанські маси каменя, що для нинішньої навіть техніки мимо її високого уровня, булоб неаби якою задачею, але вводять в подив сьвіт учених ще чим иньшим, далеко важнішим. В піраміді Хеопса суть увіковічені найважніші права астрономії, помірив величини землі математики і географії, і то такі права та числа, про які сучасний сьвіт доперва дізнав ся в найновіших часах. А однак, вони були відомі Египтянам вже 5000 літ тому назад!... Як високо отже мусіла стояти у них культура і науки.

Ось возьмім лиш кілька примірів: високість піраміди понад уровень Червоного Моря (210.85 метрів) помножена через 100 дає точнісенько міру сплюснення землі на її обох бігунах: 21.085 метрів; сама високість піраміди, 148.1 зістає в таким відношенню до її підстави, як промір колеса до його круга; ся сама високість піраміди помножена через 10^9 рівнає ся 148 мільонам кілометрів, то є віддалі сонця від землі, що вдало ся провітрити доперва теперішним астрономам і то наймодернішими інструментами.

В середині піраміди віднайдено щось наче комору або кімнату, в якій стоїть одноцільний камінь, загально уважаний за домовину. Піраміда кругом того каменя є так оббудована, що немислимою річю є його з відтам усунути. Сей камінь

початково уважано дійсно за домовину, однак теперішня наука набрала пньшого переконання що до його призначеня. Правдоподібно сей камінь був також вічною мірою до управильнення найважніших тодішних мір. Також і все уладжене в нутрі піраміди, то є висше згаданої кімнати, находячі ся там сходи, двері, заглиблення точно на волос відповідають всяким правам геометрії.

Один з дослідників египетської старовини зовсім влучно назвав тому отсі піраміди скаменілим математичним зрівнанем.

А однак і се ще не всьо, до чого служили сї камяні велитні. Египт, се одна, треваюча від віків боротьба поміж животворною рікою Нілом, а вічнорухомими, летючими пісками Сагари, найбільшої пустині на сьвіті. І здаєть ся, що се зовсім не є припадок, що піраміди (кромі найвисших коло села Гізах є ще кілька поодиноких менших груп) побудовано власне у тих точках країни, де панують безвпинні протяги, отже де небезпека засипання урожайної землі горами піску є найбільша. І ось ми бачимо нове невитолковане чудо: летючий пісок в віддалі яких 150 до 200 стіп від піраміди постійно падає до землі, і ніколи не має сили долетіти аж до самої велитенської камяної маси. За цілих 5000 літ Сагара змогла насипати у стіп пірамід ледви на 8 стіп грубо піску, коли подальше троха, велику таємничу статть Сфінкса (височезна на кількадесять стіп фігура, представляюча лежачого льва, який має голову жінки) засипала в двох третих частях її високости. Так отже велитенські камяні гори стоять ще як сторожі на границі краю і через 50 віків боронять його від лютих замахів пустинних хуртовин.

Помертні

Згадки

КИРИЛО ВАЛЕЦЬКИЙ.

Дня 22. жовтня 1909 р. помер у Львові, в 60 році життя, Кирило Валецький, записавши перед смертю половину своєї реальності враз з половиною 1-поверхової каменички при ул. Садівничій ч. 10 на стипендійний фонд для учеників, віддаючи сей фонд під заряд Т-ва „Прогресу”.

ЮСТИН ПАНЬКЕВИЧ.

Дня 20. листопада 1909 р. зійшов в могилу бл. п. Юстин Панькевич, селянин з Рудна, львівського повіта. З ним зійшла зі світа одна з найдіяльніших одиниць з поміж селян, що щиро віддала ся народній роботі та своєю працею причинила ся до піднесення свідомости, добробуту не лише у своїм ріднім селі але також і в сусідніх.

Політичне життя, розбуджене Галицької Русі в останніх часах пірвало бл. п. Юстина також за собою. Баденівські вибори оставали довго в його пам'яті, бо нагінка жандармів і його не минула. Від того часу належав він також до політичних організацій в повіті, був членом Ширшого Народного Комітету, а всякі побіди на полі політичнім в повіті дуже багато завдячують його невтомимій і безінтересовній роботі.

МАРКО КРОПИВНИЦЬКИЙ.

Несподівана вість о наглій смерті Марка Кропивницького, що наступила дня 21. цвітня 1910 р., викликала на

цілій Україні-Руси тяжкий сум і жаль. Сеж умер „батько українського театру”, що поклав основу під самостійний український театр на закордонній Україні (в Галичині, як відомо, початок теперішнього народного руського театру сягає 60-тих років минулого століття, а навіть року 1849). А яке значінє має народний театр для національного відродження взагалі і з окрема яке значінє мав український театр за кордоном в ті часи, коли після 1876 р. чи то, ліпше сказати, після р. 1881, коли покійний Кропивницький подбав о дозвіл виставляти українські драматичні твори, — про се чейже нема що й говорити, бож тоді українська сцена була єдиним місцем, відки сяк-так свобідно могло відзивати ся українське слово.

Марко Кропивницький прийшов на світ 25. ст. ст. цвітня 1841 р. в селі Жеванівці елисаветградського повіту в херсонській губернії. Учив ся зразу в повітовій школі в Бобринці, а скінчивши її, пішов до урядничої служби за канцеляриста. Але тут затужив за виспою освітою і поїхав до Києва та записав ся вільним слухачем на правничий виділ університету. Та родинні перешкоди не дали йому скінчити наук, і він вернув до дому та далі став служити по різних урядах, то в повітовім, то в сирітськім суді, а вкінці опинив ся секретарем міської думи.

Алеж покійного змалку тягнуло до театру, тому він нераз пробував своїх сил в аматорських виставах і швидко здобув собі славу талановитого артиста. Коли тільки з'являла ся в Елисаветгра-

ді приїзжа трупа, він бувало кидає на кілька день службу та їде туди.

Вкінці в р. 1871 покинув урядову службу раз на все і віддав ся сцені. Зразу вступив до російської трупи в Одесі, де вперше виступив 12. листопада 1871 р. в Александрівськім театрі з незвичайним успіхом в ролі Стецька у „Сватанні на Гончарівці”.

Марко знов лише в російських трупах. Аж в р. 1881 прийшло йому на гадку намовити Ашкаренка, в котрого трупі він грав в Кременчузі, удати ся до Льоріс-Мелікова з телеграфічною просьбою о дозвіл на українські вистави. І цілком несподівано дозвіл від міністра прийшов. Ашкаренкові почало ся і матеріально і артистично незвичайно щастити.

МАРКО КРОПИВНИЦЬКИЙ.

В ті часи українських труп не було, а українські вистави давали ся лише від часу до часу аматорами. Тимчасом Кропивницького тягло на сцену українську. Для того вибрав ся він в р. 1875 до Галичини, де в трупі п. Романовички здобув собі велику славу.

Після повороту з Галичини грав пок.

Той успіх піддав Кропивницькому гадку заложити окрему українську трупу. В Харкові він відділив ся від Ашкаренка і разом з Садовським, Заньковецькою, Саксаганським і н. талановитими артистами утворив першу українську трупу. З того часу починає ся розцвіт його артист. діяльності і українського

театру. З своєю трупю обіхав Кропивницький цілу Україну, скрізь викликуючи величезне одушевлення.

Ще більшу славу здобуває український театр в р. 1883, коли М. Старицький згуртував українську трупу, запросивши на режисера М. Кропивницького. Се був час найвищого розвитку українського театру. З того часу покійний не покидав уже українського театру аж до останніх часів.

Велика заслуга і слава Кропивницького в тім, що він таким чином був спр в ді „батьком” українського театру в закордонній Україні. Але з окрема був він також не аби-яким артистом на сцені. Хто його бачив на сцені, той ніколи не забуде того вражіння, яке він викликав своєю грою. Його рухи, його міміка, в найменших подробицях були виразом дійсного життя, так що показувані ним типи були на причуд правдиві і вірні.

Та не тільки був покійний великим артистом, але й талановитим драматургом, що своїми творами збагатив бідний до того часу репертуар українського театру. Він написав около 30 театральних творів, що й доси не сходять з української сцени; його „Глитай”, „Доки сонце зійде”, „По ревізії” і и. знані кожному, хто лише заглядає до руського театру.

Старечі літа не позвляли вже покійному тримати ся сцени по давньому; всеж такі не цілком він її покинув, бо в ряди годі, не відмовляючи запросинам, виступав гостем на сцені, почім назад вертав до свого хутора „Затишка”. Минувшого літа бачили його Кияни на сцені в Купецькім саду, де гостював у Колесниченка. Недавно ще виступив на Шевченківській вечері у Києві, уладженім кнівською, теж покійною вже „Просьвітою” та декламував поезію великого українського Кобзаря. А в 1910 р. вертаючи у свій „Затишок” з Одеси, де його радо й щиро, як усе, принимала одеська громада, так ненадійно замкнув очі на віки.

Під кінець життя взяв ся покійний ще назад до пера і до останніх його тво-

рів належать: „Зерно й полова”, „Розгордіяш”, „Скрутна доба” і „Отельо”.

Не надіялась Україна, що так скоро буде мусіла проводити „батька” свого театру до могил.

БОРИС ГРІНЧЕНКО.

На рідній, дорогій Україні, у самім її серці-Київі виросла сьвіжа могила:— могила, перед якою з великою пошаною, у тяжкій жалобі приклонює свою засмучену постать уся соборна Україна — бо зложено у ній дорогі останки Бориса Грінченка, що помер 6. мая 1910 р. в Оспедалеті в Італії.

Чим був Грінченко, і кого в ній втрапив український нарід—се покаже недалека будучність, на се найкращу відповідь дадуть ті, що поруч його і під його проводом працювали, а головнo-ж ті маси народа, яких недолею болів, а будучим щастем радів Грінченко.

Незвичайний і не пересічний він — однаково своїм життям як і своєю діяльністю і творами. Славне і поучаюче те життя.

Родив ся 1863 р. в Харківщині в змосковщений сім'ї — на провесні свого життя зазнає злиднів та недолі, а разом з тим під впливом української відродже-

ної літератури а головню Шевченка, обновлюєть ся — за поривом свого молодого серця йде в народ учителювати. Тодіж виростають у нього крила того чистого, молодечого ідеалізму, що дорогою щирої праці і посвяти для рідного народа проводить його ціле житє; зазнає переслідувань зі сторони російського уряду а з тим і веде тяжку борбу о хліб насущний, від 1899 р. живе з літературного заробітку — невпинною працею він як учитель народний здобуває собі щироку освіту, стає в ряди учених, — стає учителем-батьком молодого покоління, що з його творів пило чарівний напій життя і відродження.

Серед бурі життя, на руїнах свого рідного щастя не паде, мовчить про власні болі, а прислухуєть ся болям народу та не кидає з рук плуга, яким почав орати український переліг, не перестає сіяти неперезаних скарбів своїх думок і почувань.

Борис Грінченко виступає на полі літературної і громадської діяльності в 80-их роках ХІХ в. Тяжкі се були часи для українства. Що іно кілька літ тому назад, бо в 1876 р. царським указом заборонено українське слово, завдано тяжкий удар українському національному житю. А рівночасно з тим серед значної частки укр. суспільности запанував упадок духа, байдужність а навіть і неприхильність до розвою української національности.

Саме під ту пору застою і загально-го пригноблення родить ся нове житє, починаєть ся поворот під рідну стріху. За границями Росії починає роботу кількох освічених і високоталановитих людей, що усі сили і знанє посвятили праці для добра українського народу і на його мові, що вміли погодити найбільш поступові, найбільш демократичні вселюдські ідеї — з ідеєю народности, що пішли єдино можливим і реальним шляхом праці для цілого людства через працю для свого народу. Одним з перших між ними є Борис Грінченко.

Почутє обовязку праці для українства і його розвою, але праці живої — повели його на шлях українського письменства а властиво громадського діяча. Тернисте і повне трагізму — се високе завданє. Український громадський діяч не знає наперед дороги, якою піде, він піде тією стежкою, на яку його пропустять; він мусить мати хист на все, охоту до всього, він мусить бути вчителем, наставником, порадиником, заступником, вартовим своєї батьківщини, він мусить бути цілою ідеальною людиною з чулим серцем, готовим відкликнути ся на всяке національне горе великою душею, повною непохитної віри в найчистіші ідеали, з ясним розумом, навіть великої фізичної сили, щоб виконувати ту силу праці, яка тяжить на його плечах; він мусить мати надзвичайну силу волі і житєву енергію, велику віру в успіх своєї праці, щоб завчасу не впасти.

Таку задачу переняв на себе Борис Грінченко і сповнив її як найкраще, як найідеальніше мимо слабого здоров'я. Його незвичайна енергічна і рухлива натура рвала ся до праці. Певно, бажала повести її гармонійно, але на жаль усюди прогалини, недостачі — і Грінченко кидає собою на всі сторони, хоче зробити все, зробити як найбільше і як найскорше. Перетяжений усе працею, заєдно жадний її, втомлений, все охочий до неї, сам знесилений завзиває других до праці, бажає з'єднати для неї як найбільше робучих рук.

Тим пояснюєть ся його 30-літня так ріжносторонна і так жива праця. Ту лежить причина переходу від одної форми творчости до другої, бо робив усе те, що під хвилю можна було і чого найбільше була потреба. Не находячи спромоги працювати в тісних рамах українського життя в Росії, друкує свої твори під псевдонімом Іван Перекотиполе, Василь Чайченко, Вільхівський а відтак і під власним іменем в українських виданнях галицьких, буковинських і американських. До 1905 р. містили ся його твори на російській Україні тільки в Альманахах, а іноді в Київській Старині.

Як письменник писав вірші, оповідання, повісті, драми, казки й байки.

Оцінювати його літературну спадщину виключно зі становиска артистичного булоб за односторонньо і несправедливо. Твори його родить бажане органічної, живої громадської праці; се не сам артизм, штука для штуки. Артизм і форма для Грінченка менше важні, а на перший план виступає житєвий і суспільний зміст, висока ідейність його. Вони є дітьми глибокої і часто наболілої задуми з виразною тенденцією, а тим самим закрашені переважно публіцистичним елементом в формі поглядів, роздумувань і доказів, що свідомо йшли до ціли.

Ся прикмета, сей напрям його літературної творчости находить оправдане в крайно-нездорових відносинах українського життя, де задачу преси мусіла сповняти література. Чи в своїх творах оригінальних чи перекладах вміє Грінченко давати не лиш саму красу, не лиш картини життя чи історичного, чи сучасного, але найцікавійше, що дає те, що будить почуте гідности і людської і національної, що ублагороднює і сталить серце, що підносить і кріпить в недолі і зневірі.

Не спускаючи з ока вселюдських завдань і потреб — вказує на обовязки зглядом свого народа, учить розуміти потреби народнього життя, подає майже елементарну науку суспільної служби — взиває до спільної праці над відродженням, як найповнійшим і найширшим розвитком українського життя.

З того згляду його літературні твори, се неоцінена громадська робота, бо се книги нового покоління, нового життя і нової праці на ґрунті національним. Покидаючи на кладовищі трупів і байдужої, недбалої, національно хиткої часті суспільности, покликає до життя нове покоління мушин і жінок, діяльних, творчих, овіяних так горячою любовю свого народа, що готові все до праці, готові до посвячення свого я для загальної народної справи. В своїх численних статях публіцистичних порушує всякі важ-

ні, часами дуже болючі питання. Сьміло і остро виступає проти тої цілої нелюдської обрусительної системи, що ломить характери, що наносить велику шкоду культурному житю українському — головнож так сьміло і уміло, як досі ніхто, домагаєть ся укр. школи — попри те не замикає очий і на хиби власної української суспільности. „Духове рабство української суспільности дало тій системі початок і житє, а тепер й воно саме під її впливом зростає й більшає. Наш найгірший ворог, се той рабський дух, що живе в наших душах, в наших розумах. Ми самі топчемо себе в багно, звязуємо собі руки, затуляємо собі рота.”

Будучи голосом совісти українства, осьвідомляє суспільність з її задачами і обовязками, вдихає в неї духа національного життя, виясняє суспільно-політичну і культурну вагу українства, потребу його успішного і широкого розвитку в напрямі як найвищих ідей, він клав сам під се житє трівкі основи наукової, просвітної і суспільної праці.

Земляків бажав бачити не українофілами з ріжними симпатіями, а справжніми, свідомими Українцями; бажав, щоб кождий громадянин брав участь в політично-суспільнім чи культурнім житю як Українець, щоб всякий крок чи здобуток значив ся плюсом в українським національним житю.

Мимо сьміливости і острости вислову, статі сї навіяні чимсь любим, бо правдою і сьвятою вірою в успіх справи.

Попри поважне число праць літературно-критичних, історичних з обсягу лінгвістики і етнографії, що виказують велику пильність, совісність і знаня — належить зазначити поважне видане етнографічних матеріалів з цінними паралелями та Словар Української мови, який містить около 68.000 слів живої народної і літературної мови, починаючи від Котляревського. Словар нагороджений другою премією Н. І. Костомарова російською імператорською Академією Наук. Много здоровля коштувала ся праця.

Пильну увагу звернув Грінченко на піднесене мас народу з їх національного і духового занепаду — а через те і поклав величезні заслуги для видання цінної популярної літератури, якої поважну часть написав або сам або з помічницею своєю Марією Зачірною.

Починаючи від гарної шкільної бібліотеки, писаної власноручно друкованими буквами за шість літ учителювання, переходячи до видань в 90-их роках в Чернигові, в львівській „Просьвіті” а кінчаючи прегарними виданнями „Просьвіти” київської, мати-мемо образ тої великанської праці, щоби тільки вибити з рук селянина дранте московських лубочників, щоби підносячи освіту, піднести і національне самопізнання. „Кожда і найдрібніша книжка, се дорогий борець за право існування укр. літератури”.

Треба було справді великої посвяти, треба було надзвичайної віри і любови до народу, щоби так багато видати тоді, коли на 300 книжок цензура пропускала ледви 100.

Коли 1905 р. з українського слова спадають кайдани указу 1876 р., коли настала спромога повести далі нитку громадсько-політичного і культурного розвитку, перервану часами насильств і заборон, Грінченко кидає ся у самий вир праці коло періодичної преси, закладання товариств. а вжеж весь час і сили віддав київській „Просьвіті”, якої був головою і душею.

Так стала перед нами ся дорога постань, на якій плечах 30 літ спочивав тягар праці над відродженням України.

Сліди його праці замітні, всюди — робив не тільки за себе, але і за других, тож і вельми болюча його втрата і то під хвилю розчаровання, безнадійности, якогось одубіння укр. суспільности.

Та смерть сього велитня-робітника погодила цілі ряди нових, що на його могилі поклали присягу на працю, на вірність ідеям свого учителя і батька.

Ся смерть понесла ся могутним голосом совісти по всій Україні, покликала на могилу ряди молодих сердець, щоби

до відданих національній справі, — що переняла з мертвих рук прапор Грінченка, що покляли ся мати образ покійного вічним прикладом, вічним гаслом до праці, діяльности, боротьби — і доложити усіх старань, щоби зійшла зоря мріям учителя.

ВАСИЛЬ ДОМАНИЦЬКИЙ.

Дня 10. вересня 1910 помер в Аркашоні у Франції на 34 році життя Василь Доманицький.

Покійний уродив ся 7. марта 1877 року в селі Колодистім в Київщині, в родині місцевого пароха. Вчив ся в київській гімназії, потому в київськiм університеті під проводом небіщика В. Антоновича, славного українського історика. Скінчивши університет в році 1900, Доманицький став учителем в одній приватній київській гімназії. Та вже по році праці в гімназії так занедужав на грудну хоробу, що мусів покинути всяку службу і їхати ратувати своє слабке здоров'я. З того часу вже не виздоровів. Покійний зі своєї хороби (сухоти). Кождої зими їздив він в теплі краї для порятунку свого здоров'я. Тепер перебував в полудневій Франції в містечку Аркашоні, де постигла його смерть.

Перед смертю вибирав ся він на Україну, бо хотів вмерти на рідній землі. Та не судило ся йому побачити рідної країни, для котрої мимо молодого віку і хороби багато напруцював ся.

Покійний відзначав ся працювитістю і витривалістю. Бачучи недостачу робітників на просьвітнім полі, кинув ся в вир громадської діяльности. Писав він і наукові статі до українських наукових видавництв та видавав з своїми товаришами книжки для простого народу. Дальше бере ся він за економічну роботу і пише для народу такі книжки: „Товариські к-амниці”, „Про сільську кооперацію” (спільництво), „Селянська доля” і інші. Крім сего написав дві книжочки: „Про Галичину” і „Про Буковину”. Сі книжки написав він для російських Українців, щоби вони довідали ся

про наше житє і брали з наших селян примір, як треба бороти ся з темнотою і ворогами. Одначе й наш чоловік може багато довідати ся з тих книжок.

Писав Покійний дуже багато і до українських газет. Видав він у Петербурзі поезії Тараса Шевченка. Се одно з найкраспих видань на російській Україні. Богато праці посвятив він Історії України-Руси Аркаса. Се найбільше популярне виданє нашої історії, призначене для цілої України, вже розійшло ся. Покійний приготавляв тепер видати сю книгу вже поправлену, з новими краспими образами, другий раз. Він пізнав дуже добре, що значить для народу його історія розказана приступними словами. Над сею працею, до котрої привязував велику вагу, захопила його смерть.

В свій витревалій праці мав Покійний важкі перешкоди. Грудна недуга, яка загнала його передвчасно в могилу, мучила його вже довший час. І переслідування російського уряду сипали ся на него часто. В 1905 році перебував Покійний на селі, заложив там спілкову крамницю і взагалі працював для економічного піднесеня народу і своїм поведенєм з'єднав собі всіх околичних селян. За се його спіткали кари, що аж мусів потім виїхати за кордон. Доманицький виїхавши з Росії перебував якийсь час в Галичині, головно в Закопанім, де лічив ся на груди, відтак переїхав до Франції. Перед смертю хотів конче поїхати на Україну хоч умерти, та не довело ся.

Покійний дуже прислужив ся коопе-

ративній (спілковій) справі на Україні. Головно завдяки його книжочці про „Товариські крамниці”, повстало на Україні кілька тисяч споживних спілок, головно на селах.

Він перший заговорив до народу про сю справу в рідній мові і нарід його зрозумів та пішов за його порадою.

Прийде час і на цілій великій Україні будуть згадувати про Василя Доманицького так, як тепер згадують про Райфайзена, або інших заслужених людей на поли спілництва, бо розвій спілок на селах завдячувати треба головно його писаням для народу.

Тай практично працював Покійний для спілництва. Заложена ним в рідному селі Колодистому перша на селі в Київщині товариська крамниця, ведена під доглядом Доманицького, була живим приміром до наслідування. З найдалших околиць приїзджали селяни, щоби подивитись, як в Колодистому уряджено спілкову крамницю і діставши у Доманицького книжок і поради, вертали домів і закладали крамниці у себе.

Почитателі памяти В. Доманицького за почином „артільного Батька” з України М. Левитського думають оснувати фонд його імени, який би служив попиреню в народі кооперативної справи. Се булоб найкраще вшанованє памяти Покійника.

На фонд сей уже дещо збирано у Львові. Датки треба слати до Краєвого Союзу кредитового Львів, Ринок 10, на книжочку щадничу 3113.

Українська земля і нарід.

(З „Товариша” 1911).

Широко й далеко розкинула ся наша славна велика Україна. Густими лісами вкриваєть ся вона з північного боку, широкими родючими ланами і ро-скішними садками пишаєть ся в своїй середній частині, великими й багатими степами стелить ся — розстилаєть ся вона на півдні перед Чорним морем. Великі річки густо біжать по ній і надають ще більше краси і принади. Проїдеши по ній, глянеш — і вже не проміняєши її ні на яку иншу країну. Не даром її безліч разів поливали своєю кровю наші предки: не даром сусіди так уперто домагались її. І тепер кожду весну приїздять на Україну з непривітних північних губерній, щоб спочити і намитувати ся чудовими місцевостями. Мало ще де знайдеть ся в сьвітї така країна, як наша Україна. Тому то й українські селяни з великою неохотою розстають ся з нею, тільки примушені великою нуждою міняють її на непривітні сибірські степи.

Простягла ся Україна від Кубани аж до Сяна річки, більш як на тисячу кільом. і від Чорного моря до Смоленщини; більш як на 600 кільом. Обхоплює вона дуже багато землі і після цілої Росії се найбільша країна між всіма європейськими краями: Наприклад:

	квадр. кільом.
Австро-Угорщина займає	600.000
Німеччина	„ 540.000
Франція	„ 536.000
Англія	„ 315.000
Україна	„ 750.000

Отсю величезну країну складають тепер такі губернії: Херсонська, велика частина Бесарабської, Катеринославська, більша половина Таврійської і майже вся Кубанщина, Харківська, великі частини Донської області Вороніжської і Курської губернії, ціла Полтавська, Київська, Подільська, Волнська, Чернігівська, велика частина Минської. Гродненської, Сідлецької й Люблич-

ської. Поруч з губерніями Волинською й Подільською, аж до самих Карпатських гір, лежить австрійська частина України. Галичина, коло неї Буковина і Угорська Україна. Всю отсю територію заселяє український народ числом більш як 30 мільонів, з котрих коло п'яти мільонів живуть в Австро-Угорщині, а решта в Росії. Крім того Українці займають велику частину областей: Оренбурської й Терської (козаки) і губерній: Ставропольської, Самарської, Саратовської й Астраханської; багато Українців живуть в Середній Азії і особливо в Сибірі, а за границею багато ще в Румунії, Туреччині і в Америці — в Американських сполучених Державах, Канаді і в Бразилії.

Весь український народ говорить одною мовою з невеликими відмінами; тільки в місцевостях, сумежних з чужими землями, українська мова не така чиста. Так, наприклад, в губерніях сумежних з Польщею — в українській мові і звичаях багато польського, а в сумежних з Великоросією — багато великоросійського; але все таки куди-б не поїхав Українець — чи на Кубанщину, чи в Галичину, чи в Харківщину — його скрізь розумітимуть майже так, як і дома.

Українська мова дуже гарна, багата всякими словами, для слухання любя і хвалена навіть чужоземцями — Французами, Німцями, то що. Українську мову знаючі люди вважають одною з найкращих мов у сьвітї. Особливо придбали славу поміж чужими народами наші пісні. По всьому сьвітї славлять ся вони за свою надзвичайну музичну красу, і багато чужо-земних знаменитих музиків і співців милували ся ними.

Що до природи і занять людських, то всю Україну можна поділити на три частини: Південну-степову, Середню — виключно хліборобську і Північну лісову. Окрім того гористі краї по окраїнах: Карпати, Крим, Кавказ.

Степова частина України обіймає губернії: Херсонську, частину Бессарабської і Катеринославську, Таврійську, частину Ставропольської, Донщини й Кубанщини (де кубанські козаки). На цілі сотні верст по над Чорним морем стелиться рівний, як стіл, степ, майже цілий рік укритий травою. Ні ліса, ні гаю — тільки де-не-де маячить село, ніби острівець серед широкого моря. Річок тут також мало і в степу часто панує суша; коли-б не було поблизу моря, то гірко-б довелося степовикам — Українцям від суші і безводдя. Через те степова частина і заселена рідше, хоч земля тут не багато чим гірша від земель Середньої частини. Тут годують багато худоби: величезні табунні коні, череди скоту і отари овець цілий рік випасують ся в степах і продають ся великими гуртами в північні українські і велико-руські губернії. Худобу розводять для мяса і для роботи; з робочої худоби особливо вславлені воли української породи. Коні великими гуртами продають ся для війська і для селянських робіт, а овець держать задля вовни, котру міліонами пудів продають у фабрики. Але дуже шкодить тут суша й великі заверюхи зимою. Крім того займають ся в сій стороні і хліборобством, котре з кожним роком збільшується, а понад ріками Дністра й Прута — садовиною і виноградом. В Чорнім і Азовським морі, а також і по річках займають ся рибальством. В Катеринославщині багаті соляні промисли (сіль копають в землі) і велика сила камяного вугля й заліза. Через те там і багато фабрик, в котрих все працюють тамошні селяни.

Найважливіші міста Степової України: **Херсон**, на Дніпрі, — торгівельне усяким, що спускають Дніпром. **Миколаїв**, на р. Богу, велика торговля хлібом з заграницею; **Одеса**, на Чорнім морі один з найбільших торгових пристанів, має більше ніж 400 тисяч жителів, університет і багато інших шкіл. **Катеринослав**, на Дніпрі — висилає великі гурти худоби на північ; має великі фабрики залізні. **Ставрополь**, губернське місто веде велику тор-

говлю худобою. **Катеринодар**, Кубанської області, по р. Кубані, столиця кубанських козаків, потомків запорожців.

Середня частина України, в котру входить Буковина, частина Галичини, губернії Подільська, Київська, Полтавська, Херсонська, половина Вороніжщини й частина Курщини, має вже невеликі ліси і річок більше ніж степова частина. Люди живуть тут багато густіше і займають ся головню хліборобством. Сіють найбільш пшеницю та жито; крім того ще сіють бураки і розводять тютюн. Хліб, цукор і тютюн розходять ся звідси не тільки по Україні, а й по всій Росії. Липок хліба йде в горальні на спирт, котрий запроднують на місцях і в далекі північні губернії Росії. Місцями займають ся садівництвом і огородництвом, але більше для себе, ніж для торгівлі. З південного краю Середньої України розводять худобу, вівці й коні. Фабрик тут мало, найбільше цукроварні та горальні.

Важніші міста: **Київ** на Дніпрі, велике торгове місто, колишня столиця Української держави: має з того часу старинні, гарні церкви, з ріжними пам'ятками тих часів і св'ятощами. Є в ній багато шкіл, два університети: мужеський і жіночий, два інститути: політехнічний і комерційний, духовну академію, багато гімназій і міських шкіл. Жителів має більше як 400 тис. В ній найбільше українського життя в Росії: майже всі українські газети і журнали, котрі в Росії, виходять у Києві, і книжок українських на всю російську Україну найбільше тут друкується. Є тут Українське наукове товариство, було „Прогресивіта“, клуб, український театр, дві книгарні, гарний музей, де зібрано багато українських річей. **Бердичів**, Київської губернії, великий торговий город. **Харків**, великий торговий город, має коло 300 тисяч жителів, університет, інститути: технологічний і ветеринарний і багато інших шкіл. **Суми**, Харків. губ., торговий і промисловий город; фабрики й заводи. **Полтава**, губернський город, на р. Ворсклі, пам'ятний

ріжними подіями з українського життя. **Кременчук**, Полтавської губернії на Дніпрі, великий торговий город: торгує лісом, що приходить водою, зверху Дніпра, хлібом, сілю, олієм і инш.: має багато фабрик. **Камінець-Подільський**, губерський город, Подільської губернії. Під Австрією: **Галпч**, стара столиця Галичини, тепер маленький городок. **Станиславів** — новий центр полудневої Галичини, має українську гімназію й багато инших шкіл. **Тернопіль** — також українська гімназія, місто з значним українським житєм. **Коломия** — так само. **Чернівці** — столиця Буковини, має багато українських шкіл і товариств; університет, і в ній вчать української мови і літератури по українському.

Північну частину України складає решта зазначених губерній і частина Галичини. Тут земля трохи гірша, ніж в середній Україні, але річок більше і особливо багато лісів. З одного хліборобства прожити тут можна не скрізь, тому тутешні селяни займають ся ще иншими промыслами. Рубають ліс сплавляють по річках в малолісні, або й зовсім безлісні місцевости, виробляють з дерева на продаж всякі річі, як от посуду, колеса, вози то що: викурюють дьоготь, а з лика деревяного плетуть рогожі; ловлять рибу в річках і озерах та стріляють і ловлять всяку дичину. В багатьох місцевостях займають ся ще садівництвом. Місцями є залізна руда. З північного боку в сих губерніях живуть ще Білороси і Поляки, пересельці з сусідних польських та білоруських губерній.

Важніші міста північної України: **Житомир**, губерське місто Волинської губернії на ріці Тетереві. **Луцк** і **Володимир** — давні столиці Волині, як були українські князі. **Холм** — столиця українського короля Данила. **Чернігів**, на р. Десні, дуже старинний український город, столиця чернігівських князів. **Ніжин**, **Чернігівська** губернії, торгове місто, має вищу школу — ліцей. В Галичині: **Львів**,

столиця Галичини: старе місто, має тепер коло 200 тис. жителів. Українське житє почало розвивати ся і розвинуло ся в ній сильнійше ніж де небудь на Україні. В університеті тутешнім чимало наук викладаєть ся по українському, а незабаром буде певно і цілий особний університет, як того добивають ся Українці. Тутешне „Наукове товариство ім. Шевченка“ видає багато наукових книжок і поважаєть ся дуже, чужими ученими, як найвисша українська наукова інституція (академія наук). Є багато українських шкіл: дві мужеські гімназії, одна жіноча, учительська семинарія й инші, Українські музеї, бібліотеки, клуби, книгарня, гостинниці, банки, товариства кредитові, торговельні, промислові. — **Стрий** — чимале місто, з значним українським житєм. **Дрогобич** — центр нафтового промыслу. **Перемишль** — старинна столиця західної Галичини; має українську гімназію, великий дівочий інститут, багато українських товариств.

Гори в середині України не високі — на Поділю і над р. Донцем. Високі тільки з країв: у Галичині, Буковині й на Угорській Україні. **Гори Карпати** не високі, але дуже гарні вкриті лісом і луками (випасами). Українці живуть і під горами, з обох боків, від полудня і від півночі, і в середині гір; потрохи сіють хліб, а більше живлять ся худобою, та лісом; руди нема, а на підгір'ю є сіль, нафта і багато мінеральних жерел, користних для здоров'я. В сих горах майже сам один український народ — найменше чужинців між ними. Живучи окремо від світа, серед гір, тутешні люди багато заховали і старинного у себе і відмінного від инших сторін наших, і в одежі, і в звичаях, і говорять трохи відмінно. Називають їх — тих що близько на Схід — **Гуцулами**, за ними **Бойки**, на кінці, коло Поляків — **Лемки**. На північнім згір'ю **Карпатів** Галичина, на полудневім згір'ю **Угорщина**, вже инша держава; там Українців коло пів мільона, наважнійші міста: **Унгвар** або **Уггород** (над р. Угом) і **Мукачів**. Грани-

ця Галичини з Угорщиною йде самим карпатським хребтом. А на полудне від Галичини, коло Бесарабії — Буковина.

В Кримських горах Українці не живуть, тільки на степу під горами Кавказ-кими.

Найважніші ріки України: Дні-

про, величезна ріка що тече вздовш майже всеї України і приймає в себе багато дрібніших річок: Дністер, Прут, (тече в Дунай), Буг, Припять, Десна, Дінець, Кубань і багато інших. Більшість їх проходять вздовш України і течуть в Чорне море.

ДУМКА.*)

Ой біда, біда!
Чайці небозі,
Що вивела діток
При битій дорозі!
Киги! киги!
Злетівши в гору,
Прийшлось втопить ся
В Чорному морю!
Киги!

Жито поспіло,
Діло приспіло!
Прийдуть женці жати!
Діток забирати.
Киги! киги!
Злетівши в гору,
Прийшлось втопить ся
В Чорному морю!
Киги!

Ой чайка вть ся,
Крилами бетъ ся!
Чого-ж їй літати?
Чого-ж їй кричати?
Киги! киги!
Злетівши в гору,
Прийшлось втопить ся
В Чорному морю!
Киги!

Як їй не кричати?
Як не літати?
Дітки маленькі,
Она-ж їм мати!
Киги! киги!
Злетівши в гору,
Прийшлось втопить ся
В Чорному морю!
Киги!

Ой діти, діти!
Де вас подіти?
Чи мені втопить ся?
Чи з горя убить ся?
Киги! киги!
Злетівши в гору,
Прийшлось втопить ся
В Чорному морю!
Киги!

*) Думку сю мав уложити гетьман Іван Мазепа. Під чайкою треба розуміти Україну, її діти — народ український.

Українсько-руська преса.

I. В АМЕРИЦІ.

а) Сполучені Держави:

1. „Гайдамани”, часопись для укр. робучого народа в Америці, орган укр. тов. „Гайдамаки”, виходить в Нью Йорку. Передплата в Сполучених Державах 1 дол. Адрес: „Haydamaka“ 639 E. 11-th St., New York, N. Y.

2. „Душпастир”, церковно-народна газета. Виходить раз на місяць і коштує 1.20 дол. Адреса: Rev. Zachary Orun, 821 N. Franklin St., Philadelphia, Pa.

3. „Свобода”, часопись для руського народа в Америці, орган „Р. Н. Союза” виходить в Новім Йорку що тижня в четвер і коштує в старім краю 2 дол. в рік. Адреса: „Swoboda“, 184 Hudson St. New York.

4. „Союз”, часопись для руського народа в Америці, виходить що четверга і коштує на рік 1.50 дол. Адреса: „Sojuz“ 166. East 4th St., New York.

5. „Шершень”, просвітно-наукова і літературна часопись. Виходить що тижня в четвер і коштує до всіх країв 1.50 дол. Адреса: „Szerszen“ 439. N. 6th St. Scranton, Pa.

б) Канада:

1. „Канадійський Фармер”, вістник політики, економії, літератури і господарства. Часопись для руського народу в Канаді, виходить що тижня в четвер у Вінніпегу і коштує 1.50 на рік. Адреса: „The Canadian Farmer“ P. O. Box 3081. Winnipeg, Man. Canada.

2. „Новий Край”, Орган „Товариства руських фермерів в Канаді”. Виходить 3 рази на місяць і коштує річно 1.50 долар. Адреса: „Nowyj Kraj, Box 136, Rosthern, Sask. Canada.

3. „Ранон”, релігійно-народна часопись виходить що два тижні. Адреса: 479 Stella Ave., Winnipeg, Manitoba, Canada. Річна передплата 50 цнт.

4. „Робучий народ”, орган укр. соціалістів в Канаді та Злучен. Державах. Виходить раз на місяць. Передплата 1.50 дол. на рік. Адреса: „Robotschyj Narod“, 135 Stephen St., Winnipeg, Man. Canada.

в) Бразилія:

1. „Зоря”, виходить що другий четвер в Куритибі. Адреса: Rua konselheiro Barrodas Nr. 104. Річна передплата 2 дол.

2. „Прапор”, народна часопись, виходить що другий тиждень в четвер в Прудентополіс. Адреса: „Prapor“ Prudentopolis, Parana, Brazil. Річна передплата 2 дол.

II. В АВСТРО-УГОРЩИНІ.

а) Галичина:

1. „Зеліничник”, орган українських залізничників, виходить 20. кожного місяця у Львові ул. Городецька ч. 99. Адреса Адміністрації: Відень, V/I Zenta-gasse 5. Річна передплата 4 кор.

2. „Земля і Воля”, орган укр. соц. демокр. партії. Виходить що тижня у

Львові (ул. Академічна 8) і коштує 4 кор. в рік.

3. „Господар і Промисловець”, орган Краєвого Союзу господар.-молочарського в Стрию, виходить кожного 15. в місяці і коштує річно 1.50 кор.

4. „Громадський Голос”, радикальна політична часопись, виходить що середи, Львів, ул. Коперника 17. Передплата річно 4 кор.

5. „Господар”, часопись рілничча для хліборобів руських земель, виходить що місяця. Адреса: Перемишль, Побереже ч. 1. Річна передплата 3 кор.

6. „Дзвінок”, ілюстрована часопись для дітей і молодіжи, виходить у Львові (ул. Мохнацького 12) два рази на місяць і коштує на цілий рік 6 кор.

7. „Діло”, виходить у Львові (Ринок 10) що дня крім неділь і свят і коштує на рік 32 кор.

8. „Економіст”, місячник економічно-господарський, орган „Краєвого Союзу ревізійного”, виходить з кінцем кожного місяця у Львові (Ринок 10) і коштує річно 5 кор. разом з додатком „Самопоміч”.

9. „Записки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові”, (український науковий журнал) виходить що два місяці книжками по 15 аркушів. Львів, ул. Сувінського 17. Річна передплата 12 кор.

10. „Літературно Науковий Вістник”, виходить книжками по 12—15 аркушів що місяця у Львові (ул. Сувінського 17) і коштує річно 12 кор.

11. „Місіонар”, з додатком „Місіонарчик” виходить в Жовкві що місяця. Річна передплата 1 кор. 20 сот.

12. „Молода Україна”, орган „Українського Студентського Союзу”, виходить раз в місяць у Львові ул. Сувінського 17 і коштує річно 4 К.

13. „Народна Часопись”, дневник, Львів, ул. Чарнецького 12. Річна передплата 10 кор. 80 сот.

14. „Народне Слово”, ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись, виходить що вівторка, четверга і суботи. Адреса: Львів, ул. Академічна ч. 8. Місячна передплата 1 кор.

15. „Наш Голос”, суспільно-економічний місячний орган У. С. Д. П. Австрії і У. С. Д. П. Росії. Річна передпл. 6 К. Адреса Ред. і Адм. Львів, ул. Кадецька 8.

16. „Нива”, часопись посвячена справам церковним і суспільним. Виходить у Львові (ул. Коперника 36) 1-го і 15-го кожного місяця. Річна передплата 8 кор.

17. „Основа”, християнська часопись для руського народа, виходить 10 і 25-го кожного місяця у Львові, пл. св. Юра 5 і коштує річно 3 кор.

18. „Письмо з Просвіти”. орган Товариства „Просвіта”. Виходить раз у місяць. Адреса: Львів, Ринок ч. 10. Річна передплата для членів тов. „Просвіта” 2 кор., для нечленів 3 кор.

19. „Подільське Слово”, орган Русинів-Українців, виходить кожної п'ятниці в Тернополі ул. Міцкевича 3 і коштує 8 кор. річно.

20. „Перемиський Вістник”, орган перемиської народної організації — виходить що два тижні в Перемишлі, Побереже, Франц Йосифа ч. 1. Річна передплата 4 кор.

21. „Правничий Вістник”, виходить чотири рази до року. Львів, ул. Сувінського 17.

22. „Прапор”, орган українського народного учительства в Галичині. Виходить 5, 15 і 25. кожного місяця в Коломиї, Фах поштовий Ч. 3. Передпл. 8 К.

23. „Праця”, українська соціалдемократична часопись, виходить раз на два місяці в розмірі 2—3 арк. великої вісімки у Львові ул. Театинська 17 і коштує в Галичині 4 кор.

24. „Руслан”, дневник. Львів (ул. Осолінських ч. 11.), коштує на рік 20 кор.

25. „Самопоміч”, популярний додаток до „Економіста” виходить з кінцем кожного місяця у Львові, Ринок 10 і коштує річно 1.20 кор.

26. „Свобода”, політична, просвітна і господарська часопись, нац.-демократичного напрямку, виходить щотижня у Львові, Ринок ч. 10 і коштує на рік 4 кор.

27. „Учитель”, орган Рус. тов. педагогічного. Львів, ул. Мохнацького ч. 12. Виходить 5 і 20 кожного місяця і коштує на рік 6 кор.

28. „Часопись для спілок рілльничих” (по українськи і по польськи) видає раз на місяць Бюро Патронату для спілок ощадности і позичок при Виділі краєвим у Львові (Палата соймова). Річна передплата 3 кор.

29. „Наша Школа”, Науково-педагогічний журнал. Орган Тов-а „Учительська Громада” у Львові. Виходить 4 рази на рік. Передплата 12 кор. Члени Тов. дістають безплатно. Редакція і адміністрація: Львів ул. Супінського 17.

30. „Господарська Часопись”, орган краєвого тов-а господар. „Сільський Господар” виходить у Львові, Ринок 10. — 10. і 25. кожного місяця і коштує річно 4 кор.

31. „Підгірська Рада”, орган політич. тов-а „Підгірська Рада” в Стрию, виходить 1. і 15. кожного місяця і коштує річно 2.50 К.

б) Буковина:

1. „Борба”, український соціал.-демократичний робітничий орган, виходить кожного 1. і 15. в Чернівцях ул. Шкільна 6 і коштує 3 кор. на рік.

2. „Громадянин”, радикальна часопись на Буковині, виходить в Чернівцях (почтовий фач ч. 15) 10. 20 і 30. кожного місяця і коштує 4 кор. річно.

3. „Каменярі”, орган вільної організації укр. учительства на Буковині. Редакція: в Станівцях горішніх н. Чер. Адміністрація в Мамаївцях нових. Передплата 6 кор. на рік.

4. „Народне Богатство”, часопись суспільно економічна. Вістник Союзу руських хліборобських спілок на Буковині „Селянська Каса”, виходить кожного другого четверга в Чернівцях (ул. Панська) ч. 33) і коштує 1 кор. 60 сот. на рік.

5. „Народний Голос”, виходить два рази на тиждень: в середу і суботу в Чернівцях ул. Панська 33 і коштує річно 4 кор.

6. „Хлібороб”, видає Рада культури краєвої для воеводства Буковини. Виходить 5 і 20 кожного місяця в Чернівцях, ул. Петровича ч. 2 і коштує 4 кор. в рік.

7. „Ранок”, орган православних дяків виходить в Мереничах п. Ростокі (Буковина) кожного 1. і 15. і коштує 6 кор. а в Росії 3 карб. річно.

в) у Відни:

1. „Вістник державних законів”, передплата 8 кор. річ. Виходить у Відни: K. k. Hof und Staatsdruckerei.

2. „Робітники у фабриках тютюну”, орган фахового союзу робітників і робітниць, зайнятих у фабриках тютюну, виходить раз у місяць у Відни (Wien XVI|I, Kreitnergasse 31. Arbeiterheim) і коштує річно 2 кор.

3. „Чорна Рада”, двотижневник. Виходить 1. і 15. кожного місяця і коштує річно 5 корон. Адреса: Wien. XVIII. Gentzgasse 21.

г) Угорщина:

1. „Наука”, духовна, научна й суспільна часопись для угор.-руського народу, виходить щотижня в четвер. „A. Nauka” szerkesztoesegenek Ungvar (Rakoczi utca 34). Річна передплата 8 кор.

2. „Недѣля”, поучаюча й господарська ілюстрована часопись для угорських Русинів виходить щотижня. Адр.: „A. „Negyilya” kiadohivatalanak Budapest, IV. Egyetem-utca 4. Передплата на рік 3 кор.

III. В РОСІЇ:

1. „Записки Наукового Товариства ім. Шевченка“ у Києві, передплата на рік 6 руб. Адреса: Київ, В. Володимирська ч. 28.

2. „Наше Дѣло“, журнал присвячений сільській і робітничій кооперації, в часті по українськи виходить двічі в місяць у Києві, Воздвиженська 1 і коштує на рік 4 руб.

3. „Рада“, газета політична, економічна і літературна виходить щодня, крім понеділків. Київ, ул. Велика Підвальна ч. 6. Річна передплата 11 руб.

4. „Рідний Край“, з місячним додатком „Молода Україна“, українська часопись виходить раз на тиждень у формі тижневника журналів 8—16 сторінок у Києві, Благовіщенська ул. ч. 97. Річна передплата 4 руб. з додатком 5 руб.

5. „Рілля“, хліборобська ілюстрована часопись, виходить щодва тижні в Києві і коштує річно 5 кор.

6. „Село“, щотижнева ілюстрована популярна часопись для селян і робітників, виходить у Києві, ціна на рік 2 кор. 50 с. Адреса редакції: Літературно Науковий Вістник, Київ, Велика Володимирська ч. 28.

7. „Свѣтло“, укр. педагогічний журнал для родини і школи, виходить раз в місяць в Києві, і коштує річно 4 кор. Гроші посилати до „Української книгарні“ в Києві, Безаківська 8.

8. „Свѣтова Зірниця“, щотижневник, виходить в с. Пенківці Подольської губ. Ціна на рік 3 руб. Адреса редакції: Ст. Ярошенка Подольської губ.

9. „Хлібороб“, місячник присвячений справам кооперації і сільського господарства. Виходить в Харкові в укра-

їнській і російській мові. Ціна на рік 1 р. 50 к. Адреса редакції: Харків, Московська 10.

10. „Українська хата“, літературно-науковий і ілюстрований місячник, виходить у Києві, ціна на рік 4 руб. Адреса редакції: Київ, Бульварно-Кудрявська 16.

11. „Дніпрові Хвилі“, українська часопись виходить в Катеринославі двічі на місяць і коштує річно 3 р. 50 к. Гроші посилати на адресу: Катеринослав, Проспект, книгарня Е. Лозинського для редакції „Дніпрових Хвиль“.

* * *

Крім сего виходить ще одна чужомовна часопись, що заступає інтереси нашого народу, яку повинен передплачувати кождий інтелігентний Русин а то: „Ukrainische Rundschau“, яка виходить у Відні щодва місяця і коштує в Австрії 6 кор. річно. Адреса редакції і адмістр.: Wien. Gersthof, Masserschmidtgasse 30.

Визівни для тих, що пишуть до редакції: 1) Коли маєте що донести своїй часописі, робіть се скоро і висилайте безпроволочно. 2) Пишіть коротко; собі і редактори часу заощадите. Передовсім описуйте що стало ся, а пусті слова лишіть. 3) Пишіть ясно, не пишіть олівцем, лиш пером. Короткі реченя. 4) Не пишіть „вчєра“, „колись“ і т. п. але подавайте день і дату. 5) Річ найважніша: Не пишіть ніколи на обох сторонах паперу, бо складачам зле з такого письма складати. 6) Подавайте своє імє, назвиско і адресу. Непідписаних листів редакція не приймає до друку, а підпису не виявить.

Як дістати горожанські папери.

Наколи який емігрант хоче стати горожанином Злучених Держав мусить приновити ся до слідуєчих приписів: по перше зголосити ся до суду по бланкет аплікації: а) декларації б) натуралізації. Виповнивши відповідями рубрики аплікації, має ся її лишити у судового клерка. Судовий клерк відсилає сю аплікацію до головного уряду в Вашингтоні, звідки визначає ся детектива, який має розслідити характер і минувшину апліканта.

По яких трьох місяцях або і довше повідомляє ся апліканта, коли має відбутися переслухання його просьби. Таке переслухання відбуває ся підчас повного судового засідання. Наколи детективи винайшли щось такого, що свідчить проти апліканта, то тоді виступає прокуратор в суді проти надання прав горожанських аплікантові, як негідному.

Власть надавати горожанські папери мають лишень слідуєчі суди: United States Circuit Court. U. S. district C., (існують в усіх стейтах Зл. Державах, District Courts (існують в територіях) а також усі висші цивільні суди, courts of record в усіх Державах.

Повні горожанські папери може дістати лишень той, хто мешкав в Злучених Державах безпереривно п'ять літ і не є анархістом ані не визнає засад многоженства.

Горожанських паперів не видає ся відразу, але по двох літах до сімох по зложенню так званої декларації.

Давнійше право, після якого емігранти прибувши до Злучених Держав перед укінченням 18-го року життя могли по досягненню повнолітності дістати відразу натуралізаційні папери без складання декларації знесено 23-го вересня 1907 року. Днесь отже кождий кандидат на горожанина передше мусить подати декларацію.

Декларацію можна подати зараз першого дня прибуття до Злучених Держав

або і кожної хвилі, але так звані „другі папери”, або судове надане горожанських прав може наступити доперва по п'ятих літах безпереривного побуту в межах краю та доперва в два роки по поданню декларації. Се значить, що коли хтось приміром подасть декларацію доперва по п'ятих літах свого побуту в Злуч. Державах, то мусить ждати еще два роки від дня подання декларації, заким зможе бути виповнена його просьба о надане йому горожанських прав; коли знова приміром хтось подасть декларацію таки першого дня свого прибуття до Злучених Держав, то дістати горожанські папери зможе доперва по п'ятих літах свого безпереривного побуту в границях Злучених Держав.

„Перші папери” або декларація.

„Перші папери” як се називають наші люди або декларацію складає ся в однім з висше означених судів. Декларацію може зложити лишень сей, хто скінчив 18 літ життя; зложити її можна кожного часу.

Хотячий зложити декларацію дістає в суді бланкет, на яким в відповідних рубриках мусить подати своє повне ім'я і назвиско, вік, рід заняття, опис особи (як виглядає, якого росту, ваги, якої барви волосє, очі і т. п.) місце уродження, попереднє місце свого мешкання і останнє підданство, якого вирікає ся, дату свого прибуття до Злучених Держав, назву корабля яким приїхав (або подати в якійсь инший спосіб дістав ся тут) а також і теперішню свою адресу.

Так виповнений бланкет мусить бути власноручно підписаний і заприсяжений перед судовим клерком.

„Другі, горожанські папери” або петиція.

Не менче як в два літа а не пізнійше як в сім літ від часу зложення „декларації”, можна подати „петицію” до суду о надане горожанських прав.

Петиція мусить бути власноручно підписана і заприсяжена через просячого і через двох свідків, якими можуть бути виключно лише горожани Злучених Держав.

Просячий мусить вперед постарати ся в суді о блянкет петиції. У ній мусить подати також своє повне ім'я і назвиско, подрібно місце замешканя, рід занятя, дату і місце уродження, звідки виїмігрував, яким кораблем приїхав і в яким суді зложив декларацію. Наколи жонатий, мусить подати повне ім'я жінки, місце її уродження і походження, імена усіх дітей і дати та місця їх уродин.

Крім сего аплікант мусить присягнути, що не є противником з'організованого уряду (не є анархістом) ані полігамістом (то є що має лиш одну жінку, а не дві або більше) дальше, що вирікає ся свого давнішого підданства, титулів і привілеїв шляхотства, що має щирий замір зістати горожанином Злучених Держав і буде постійно мешкати в Злучених Державах.

В петиції мусить бути сказано, чи коли відмовлено аплікантови надання горожанських прав і чи тепер причини відмови зістали усунені.

Двох свідків мусить під присягою посвідчити, що знають апліканта як чоловіка гарного характеру в повній заслугуючого на надане йому горожанських прав; що він мешкає в краю повних п'ять літ, а в даній Державі і судовім окрузі більше як рік.

До петиції аплікант мусить долучити сертифікат, який одержав в дни, коли висідав з корабля від уряду Інформаційно-Натуралізаційного а також і декларацію (то є „перший папір“).

Переслуханє в Суді.

Назвиско кандидата на горожанина оповіщує ся публично, а колиб хто знав про які причини, за для яких не повинен він зістати горожанином, сього обов'язком є сейчас повідомити про се дотичний суд.

Суд визначає речинець до переслухання кандидатів на горожан. В означенім речинци кандидат мусить явити ся в суді і на повнім засіданю під присягою освідчити, що буде боронити конституції Злуч. Держав проти ворогів зовнішніх і внутрішніх; крім сього кандидат мусить виречи ся усіх шляхотських титулів і предложити судови докази, що мешкав в Злучених Державах протягом п'ять літ, а в сїм судовім окрузі один рік; наконець, що вів моральне жпте.

Жінки і діти.

Жінки і малолітні діти вважають ся горожанами того краю, до якого належить батько. Право однак застерігає, що діти уроджені в Злучених Державах коли дійдуть до літ, вважають ся за горожан, хотяйби навіть батько не був натуралізований.

Наколиби аплікант помер по зложеню декларації а перед одержанєм горожанських паперів, то вдова і діти можуть дістати горожанські папери без складання віддільних декларацій.

Загальні уваги.

30 днів перед виборамн не можуть видати горожанських паперів.

Судове переслуханє не може відбути ся вчаснійше як в три місяці по зложеню петиції.

Хто забив урядника якогонебудь уряду не може дістати горожанських паперів.

Аплікант мусить уміти розмовити ся по англійськи.

Прокуратор може задавати підчас переслухання ріжні питання так аплікантови як і його свідкам.

Аплікант мусить заплатити судовому клеркови при поданю декларації \$1.00 при аплікації \$2.00 і за виданє паперів \$2.00.

Коли папери видано неправно, прокуратор може виточити процес о уневажненє.

Хто по одержаню горожанських прав поверне до старого краю і там буде меш-

жати через п'ять літ без витолкування ся, сей тим самим стратить право горожанства.

За сфальшоване горожанських паперів є визначена кара 10 літ в'язниці або 10.000 дол. кари.

Хто вислужить в тутешнім війську може дістати горожанські папери без складання декларації.

Підданий держави, яка веде війну з Злученими Державами не може дістати горожанських прав.

Чужий підданий, який вислужив в флоті Злучених Держав може дістати впрост горожанські папери; хто вислужив п'ять літ, уже тим самим став ся горожанином.

Хінці не можуть стати горожанами.

Хто не мав 21 літ в тім часі, коли його батько став горожанином — по досягненню повнолітності і наколи стало мешкав в Злучених Державах — уважає ся горожанином.

Діти горожан Зл. Держав чи то роджених, чи натуралізованих, які уродили ся поза границями Зл. Держав, коли дійдуть до повнолітності уважаються горожанами. (Право 1907, пар. 6. стор. 183).

Усі натуралізовані горожани Злучених Держав в часі побуту поза границями мають право до такої самої особистої опіки і опіки свого майна як і горожани уроджені.

ПРАВО ГОЛОСОВАННЯ

Право голосовання походить і є даром Держави (стейту). Натуралізація є правом федеральним і є даром Югії, а не поодиноких Держав (стейтів). Майже в половині усіх стейтів чужоземці, що зложили декларацію („перші папери“) голосують і мають право голосовання рівно з повними горожанами. В другій половині стейтів можуть голосувати лишень повні горожани. Натуралізований горожанин не має права голосовання доти, доки сего права не дасть йому стейт; в деяких стейтах може голосувати вже в шість місяців по зложенню першої декла-

рації. Позаяк в різних Державах суть різні права, тому наводимо їх тут по черзі.

Алабама. Треба бути горожанином Зл. Держав, мешкати в Державі (стейті) послідний рік, а три місяці в повіті (County). Право голосовання тратять особи, яким доказано зраду, спроневірене публичних фондів, надужитє судової власти або які були карані в'язницею за злочин.

Арізона. Треба мешкати один рік а в повіті 10 днів.

Аркенсас. Треба мати принайменче перші папери, мешкати в Державі послідних 6 місяців і мешкати в тім повіті в яким голосує ся.

Каліфорнія. Треба бути горожанином Зл. Держав, мешкати в стейті послідних 6 місяців а в яким голосує ся послідних 30 днів. Тратять ті, яким доказано злочин.

Колорадо. Треба мешкати в стейті 6 місяців. Жінки мають голос підчас шкільних виборів.

Коннектікут. Право голосов. має горожанин Зл. Держав, який мешкає в стейті і в місті, в котрім голосує, послідних 6 місяців, є чистого характеру і уміє перечитати якнебудь артикул конституції або якусь секцію статутів стейту. Тратять право голосовання сі, які допустили ся проступку, за який право назначує кару.

Дакота (Норт і Савт). Треба мешкати в стейті 90 днів. Жінки голосують також.

Делавар. Право голосовання має горожанин, який мешкає в стейті послідний рік, а в повіті послідний місяць. До сього, щоб мати право голосу, треба вказати, що заплатило ся повітовий податок (County tax) в часі означенім на 6 місяців до двох літ перед виборами; вільні від сего виказування суть ті, які мають більше як 21 але менче як 22 літ. Тратять право голосовання зрадники а легіслатура може відібрати право голос. також і проступникам.

Флоріда. Треба мати принайменче перші папери, мешкати в стейті послідний рік а в повіті 6 місяців. Особи позістаючи під курателею, або яким доказано зраду не сьміють голосувати.

Джорджія. Треба мати принайменче перші папери, мешкати в стейті послідних 6 місяців а в повіті 30 днів, і мати всі податки з послідного року виплачені. Тратять право зрадники, зброднярі і сї. які брали участь в поєдинках чи то чинно, чи то як секунданти.

Айдаго. Треба мешкати 4 місяці а в повіті 30 днів. Чужоземці мусять бути натуралізовані.

Іллінойс. Треба бути горожанином, мешкати послідний рік а в дистрикті виборів послідних 30 днів. „General assembly“ може видати уставу наказуючу голосувати злочинцям.

Індіана. Треба мати хоть перші папери, мешкати в Злучених Державах послідний рік а в Державі Індіана послідних 6 місяців. „General assembly“ може видати уставу як в Іллінойс.

Айова. Треба бути горожанином, мешкати в стейті послідних 6 місяців а в повіті послідних 60 днів. Проступки відбирають право голосованя.

Кензас. Треба мати хоть перші папери, мешкати в стейті 6 місяців а в „варді“ або окрузі 30 днів. Виняті: остаючи під курателею, зрадники, які спроневірили, беручі чи то чинний чи як секундант уділ в поєдинках і то так в стейті як і за границею, відправлені непочесно з військової служби, ошукуючі Злучені Держави або якийсь стейт, які піднесли оружје або брали уділ в війні проти Злученим Державам.

Кентоні. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 2 роки, в повіті 1 рік, а в прецинкті 60 днів.

Люїзіана. Треба бути горожанином, мешкати послідний рік в стейті, послідних 10 днів в окрузі голосованя. Виняток становлять проступники а також і сї,

що помагали повстанцям проти Злучених Держав, хиба що публично заявлять, що повстане було політичним блудом, і що жалують що брали у нїм участь.

Мейн. Треба бути горожанином і мешкати в стейті послідних 3 місяці. Особи під курателею не мають права голосованя.

Меріленд. Треба бути горожанином, мешкати рік в стейті а 5 місяців в окрузі голосованя. Особи під курателею і злочинці не мають права голосу.

Массачуссетс. Треба бути горожанином, мешкати рік в стейті, 6 місяців в місті, платити податки від двох літ, уміти перечитати конституцію Злучених Держав і уміти підписати ся. Не можна агіт голосувати ані бути вибраним на уряд, коли не мешкало ся в Злучених Державах хоть 2 роки по дістаню горожаньства. Особи під курателею не голосують.

Мічіген. Треба мати горожаньство, мешкати в стейті 3 місяці, в окрузі голосованя 10 днів. Беручі уділ в поєдинках чинно або помагаючи лишень, тратять право голосованя.

Міннесота. Принайменче перші папери, мешкати в Злучених Державах рік, 4 місяці в стейті, 10 днів в дистрикті. Осібні клявзулі для Індіанів. Не мають права голосу остаючи під курателею і зрадники.

Міссіссіпі. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 6 місяців а в виборчім окрузі місяць. Виняті злочинці і Індіане неоподатковані.

Міссурі. Хоть перші папери і то принайменче від року, а найдовше 5 літ, або бути горожанином, мешкати в стейті рік а в окрузі 60 днів. Голосуючий мусить уміти читати і писати. Виняті суть ті, які в який небудь спосіб помагали би ворогам Злучених Держав.

Небраска. Хоть перші папери і мешкати в стейті 6 місяців, в повіті 40 днів а в варді або прецинкті 10 днів.

Невада. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 6 місяців, в окрузі 30

днів. Виняті ті, яким доказано злочин в котрім небудь стейті, або які маючи більше як 18 літ піднесли оружје проти Злучених Держав або мали якийсь уряд наданий їм Конфедерованими Державами.

Ню Гемпшер. Кожний горожанин Зл. Держав який мешкає в стейті і окрузі 6 місяців має право голосовання наколи платить урядові податки з винятком осіб звільнених на власну просьбу від плачення податків.

Ню Джерзі. Треба бути горожанином, мешкати в стейті один рік, в окрузі 5 місяців і мешкати в виборчій окрузі. Виняті суть злочинці які не мають права сьвідчити в суді.

Ню Мексіко. Треба мешкати в території 6 місяців, в повіті 3 місяці, а в прецинкті 30 днів. Треба бути горожанином.

Ню Йорк. Треба бути горожанином найменше протягом 10 днів, мешкати в стейті рік, в окрузі 4 місяці в дистрикті 30 днів. Виняті суть ті, що брали уділ в закладаню ся що до вислїду виборів і злочинці.

Норт Каролайна. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 12 місяців, в окрузі 30 днів а крім сего мати 50 акрів землі і платити податок.

Огайо. Треба бути горожанином і мешкати один рік в стейті, 30 днів в повіті а 20 днів в окрузі голосовання.

Орегон. Треба мати хоть перші папери, мешкати в Злуч. Державах один рік, в стейті 6 місяців, в окрузі 90 днів. Легіслатура має права виключати проступників.

Пенсильвенія. Треба бути горожанином від місяця, мешкати в стейті один рік, в дистрикті 2 місяці, а маючи 22 літ або більше, виказати ся оплаченими податками, назначеними найменше від 2-ох літ а заплаченими принайменше місяць перед виборами. По повороті з заграниці треба без перерви мешкати через 6 місяців. Обжалований о надужите права голосовання мусить зложити присягу, що обжалованє є фальшиве. Перекоаний о

такім надужитю тратить право справовання якогось уряду на завсїгди, а на 4 роки право голосовання.

Род Айленд. Треба бути горожанином, мешкати в стейті рік, а в місци 6 місяців. Назвиско голосуючого має бути зареджістроване в грудни попереджаючим голосованє. Треба мати заплачені податки з послїдного року в висоті одного доляра, в який має бути вчислений податок від його реальности в місті виборів, вартости принайменше 100 дол. Виключені злочинці.

Савт Каролайна. Треба бути горожанином, мешкати в стейті один рік а в окрузі 60 днів. Виключені суть перебуваючі в домах убогих або в вязницях. Легіслатура має право виключати тих, яким доказано зраду, вбійство або розбій.

Тенсас. Хоть перші папери доконечно треба мати, мешкати в стейті рік, а в окрузі 6 місяців. Жебраки і зрадники виключені.

Теннессі. Треба бути горожанином і мешкати в стейті рік, в окрузі 6 місяців і платити виборчі податки. Злочинці виключені.

Ютаг. Треба мешкати в стейті 46 місяців. Жінки, вдови і доньки горожан можуть голосувати.

Вермонт. Треба бути горожанином, мешкати в стейті рік, в окрузі 3 місяці, вести чесне жите і зложити присягу, що віддасть ся голос такий, який уважає ся за найхосеннійший для Держави.

Вірджинія. Треба бути горожанином і мешканцем стейту через 12 місяців, а в місті або в окрузі мешкати 6 місяців. Виключені суть ті, які поповнили спроневірене або надужите урядової власти, які брали участь в поєдинку і жебраки.

Вест Вєрджинія. Треба бути горожанином, мешкати в стейті рік а в виборчій окрузі 30 днів. Виключені суть ошукуючі підчас виборів, які поповнили спроневірене або зраду краю і жебраки.

Віскансін. Треба мати хоть перші папери і мешкати в стейті від року. Осо-

би під курателею, „павпри“ і зрадники краю суть виключені.

Вйомінг. Треба мешкати в стейті чез 90 днів. Жінки мають право голосування.

ОСОБИСТІ ПРАВА.

На підставі конституції Злучених Держав кожний вільний горожанин посідає свої особисті права з якими слідно запізнати ся, щоб мож з них користати. В случаю, коли хтось найде ся мимоволі без своєї провини в колізії з судом — а що часами може стати ся — безперечно найліпше зарадити ся совісного адвоката, наколи не знає ся відповідних прав. Часто однак можна заощадити собі коптів, наколи уміє ся користати з прав належних кождому горожанинови.

1) Одним з таких вельми важних прав є привілей так зовимого „writ of habeas corpus“. Мало хто знає про сей важний привілей; постараємо ся в коротці вяснити його значінє та показати, як з нього користує ся.

Може так случити ся, що хтось зовсім невинний через якесь непорозумінє або чиюсь злобу дістане ся до вязниці та є наражений на довше сидженє закрійде черга на його процес.

Щоб сего уникнути можна в почутю своєї невинности зажадати „сейчасового, безпроволочного“ розсудженя справи через суд. Треба удати ся до першого ліпшого судії висших судів і зажадати письменно так званого „writ of habeas corpus.“ Коли сам увязнений сього зробити не може, то се може залагодити хтось з його родини або приятелів.

Перед тим судією треба зложити заприсяженє зізнанє, що вязня неправно арештовано. Добре є, коли до сього долучить ся оригінальний розказ арештованя (warrant), а коли його не можна дістати, то треба написати длячого його не можна було дістати.

Наколи не знає ся в якім місци держать увязненого, вистанє опис особи і поданє імени і назвиска. Кожний судія

має обовязок видати такий „writ of habeas corpus“ і сим розказом припоручити відповідному урядникови дотичну особу випукати і привести. Потім сейчас розглядає справу, а як покаже ся, що вязня арештовано неправно, сейчас випускає ся його на волю. Колиб трапило ся, що судія відповів видачі такого „writ of habeas corpus“, то тоді іде ся до другого і т. д. аж доки не одержить ся сповненя бажаня.

2) За проступки і злочини, наколи обставини суть такі, що вина обжалованого здає ся певною, видає ся процес. Ніхто однак не може бути засуджений на кару за провину через одного судію: судять його скликані в тій ціли горожани, відповідно заприсяжені, і які складають так зовимий суд присяглих або „jury“. Суть два роди сеї „jury“ і кожда з них має иньшу задачу. Так звана „grand jury“ складаюча ся з 12-24 судіїв наперед розважає на підставі обжалованя прокуратора і доказів представлених чезез нього, чи обжалованого арештувати і виточити йому процес. Сї докази не потребують бути єще такі, аби вже доказували вину: вистанє, коли зродять сильне підозрінє і на підставі того вимагають арештованя. Наколи „grand jury“ заявить ся за арештованєм, то тоді обжалованого задержує ся в слідчій вязниці аж доки не виточить ся йому формального процесу перед другого „jury“, зложеною з інакших 12-ох судіїв присяглих. Тут прокуратор представляє докази вини, правні оборонці (адвокати) боронять обжалованого а тих 12 судіїв рішає, чи обжалований є винний чи ні.

3. Важним єще привілеєм є се, що за один і той самий злочин ніхто не може бути два рази процесований. Не тикає ся се дрібних переступлень права (про які рішає мировий судія) хотяй і тут є певна границя. Є се важне тому, що хтось з пімсти або зависти мігби когось раз увільненого казати другий раз арештувати під покривкою, що найшов новий доказ.

Рівнож є заказане судіям визначати за високі кари і кавції (bail).

Конституція Злучених Держав рівнож закаує видавати так зовимі „bill of attainder.“ За ніякий злочин родина злочинця не може бути позбавлена права до його маєтку.

4. Привілейом горожанина Злучених Держав є рівнож свобода слова і релігії. Се значить, що всякому вільно говорити, писати або видавати осуд, який йому подобає ся, без попередного старання ся о позволенє у властей або без подаваня до цензури сього, що хоче писати або говорити. Сего права деякі належито не розуміють. Тут нема виправді цензури і ніхто не може заборонити комусь говорити або писати, що кому подобає ся. Однак кождий говорячий або пишучий „відповідає за наслідки“, які з сього вийдуть. Если з чийоїсь мови або писаня вийде комусь шкода, він відповідає перед правом за сю шкоду.

Свобода віри значить, що кождому вільно вірити і відбувати такі релігійні практики, які після своєї гадки уважає за найліпші.

ЯК ДІСТАТИ ПАПОРТ ЗЛ. ДЕРЖАВ.

Хто є горожанином Злучених Держав, то є має „перші“ і „другі“ папери а хоче поїхати за границю, повинен перед виїздом постарати ся о папшорт.

Папшорти видає лишень державний секретар (міністер справ заграничних).

Хотячи дістати папшорт треба написати по бланкет аплікації о папшорт, менче більше в сей спосіб:

Department of State, Passport Bureau,

Washington, D. C.

Dear Sir: Please mail me a blank application for passport to be used to a naturalized citizen.

(Підпис і адреса).

По одержаню бланкету треба точно і ясно відповісти на всі випечатані у нїм питання, а потім підписати ся і записяг-

нути свій підпис і свої відповіді перед публичним нотарем.

До так виповненої аплікації треба долучити свої горожанські папери і одного доляра і післати під тою самою адресою, а зворотною почтою дістане ся папшорт.

З американським папшортом можна безпечно подорожувати по всіх краях з винятком Росії і Румунії. Хто хоче їхати до Росії, мусить свій папшорт візувати найперше у російського конзуля в Америці, що коштує \$1.25.

Без візованя папшорт не має ніякого значіння в Росії.

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ ГОРОЖАНАМ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Хто став горожанином тутешного краю, сей повинен мати усе в памяті ось що:

Що тутешний нарід не стоїть під управою короля ні цісаря, лиш править сам собою через своїх заступників.

Що управа краю є конституційна, установлена і контрольована через нарід.

Що головою краю є вибраний президент.

Що президента вибирають електори (виборці), яких вибирає нарід загальним голосованєм що чотири роки.

Що край сей є республікою, а не цісарством або королівством.

Що конституція, се списані права, після яких управляють краєм.

Що конституцію списали люди, які перші поклали основи для управи краю.

Що маємо боронити сих прав, повинуватись їм а в потребі і житє за них покласти.

Що конституція Злучених Держав становить основні права всіх поодиноких держав (стейтів), та що права сих держав мусять бути згідні з конституцією.

Що конституція постановляє, чи який закон може бути переведений і хто має його перевести.

Що після постанови конституції є певне число горожан т. зв. конгресменів

яких нарід вибирає з поодиноких стейтів що два роки і висилає їх до Вашингтону, щоб там заступали нарід і уставляли закони.

Що законодавні тіла кожного стейту вибирають по двох т. зв. сенаторів, до висшої палати радної на протяг шести літ. Конгресмени становлять нисшу палату. Обі сі палати, нисша і висша творять разом Конгрес Злучених Держав і уставляють закони для цілого краю.

Що конституція уставляє висший суд „Supreme Court of United States“, який має переводити ревізію законів, установлених через сенат і конгрес та рішати, чи сі закони згідні з постановами конституції. Постанови сего суду є рішачючі. Суд сей стоїть між народом а його представниками, що мають уставляти права. Судії висшого суду є неначе сторожами для береження конституційних прав.

Що конституція дає президентови власть вводити в житє закони, установлені через сенат і конгрес, або противити ся сему.

Що президент Злучених Держав є найвисшим вождом армії і фльоти, та взагалі цілої військової сили.

Що членів найвисшого суду іменує президент та що вони сповняють свій уряд до кінця життя, з виїмком, що допустили-б ся чогось протизаконного.

Що більшість краєвих урядників іменує також президент.

Що закон постановлений через сенат і конгрес мусить бути підписаний через президента і аж тоді починає обов'язувати.

Що головна управа краю находит ся в Вашингтоні, в дистрикті Колумбія.

Що президент в часі свого урядованя мешкає в Вашингтоні.

Що висший суд також має свій осідок в Вашингтоні.

Що так само сенат і конгрес в певних відступах часу збираєсь для нарад в тім самім місті.

Що край сей має назву Злучених Держав, бо складаєсь з поодиноких держав або стейтів і територій.

Що усіх стейтів дотепер є 48.

Ошуетва і кривди

на які наражений є наш народ в Америці і як перед ними боронити ся.

Починаючи від вступлення на американську землю наш іммігрант безустанно є наражений на всякого рода „троблі“, що стають невідступними його товаришами аж до сеї пори, поки він не пізнає місцеві обставини, язик і права і у тому найде належну охорону.

Ся прикра дорога досвідів може бути значно скорочена, коли чоловік завчасу пізнає, які небезпеки можуть йому грозити, та в який спосіб найлекше їх оминати або перед ними устеречи ся.

Головні правила осторожности.

Є річю неможливою винайти якесь одно, генеральне средство, яке охороню-

вало-б наш народ перед всяким визиском. Можна лишень число визискуваних зменшити, постійно інформуючи наш загаль про різні роди ошуетв, незаяк штучки визискувачів звичайно єть одного рода, лиш з деякими часами відтінями.

Одним з головних правил для людей, що не хотять бути ошуканими, є перестеріганє незвичайної осторожности в грошевих справах з мало знакомими людьми та не завірювати їм легкодушно своїх ошадностей ані повірювати до переведеня грошевих справ.

Під тим зглядом наш народ грішит найбільшою наївністю. Тямлю, перед

пару роками стало ся таке. Часопись „Свобода“ щойно перенесла ся до Нью Йорку; усюди в льокали редакційнім було повно неладу — звичайно, як по „муфваню“. І ось приходить якийсь добряга. На запит, яке має діло, чоловік змішав ся, почав щось говорити, крутити та нараз зажадав якоїсь брошури за 5 чи 10 центів. З цілого його поведення виходило ясно, що він прийшов за чимсь другим, що брошури ніякої йому ані не сніло ся передше купувати та що він в останній хвилині лиш на таке скрутив.

Минув несповна тиждень, коли нараз впадає в редакцію опять той сам чоловік, блідий, змішаний і дріжучим голосом питає, що стало ся з тою а тою банковою фірмою. — Збанкротувала!... — Сарака аж застогнав. І тоді, по якімсь часі очунявши ся, почав розказувати. Перед тижнем був він в редакції і хотів вислати до краю 600 доларів, весь свій зашаджений протягом кількох літ маєток, щоб за пару днів і самому подати ся у рідний край. Вичитав в „Свободі“, що через редакцію мож посилати гроші і тому прийшов. Але щож „тут не видів залізної каси“ — се його власні слова — і тому подумав: „Як-жеж мої гроші тут можуть бути безпечні, коли вони не мають навіть залізної каси... Ні!... Підуліпше до банку N. N. У нього каса-ж, каса, що і чотирох хлопів у ню влізе. Та і золоті букви має на вікнах...“

Подумав, зробив. Пішов де каса „як вежа“, де золоті букви на вікнах і найспокійнійше віддав останній свій гріш. Що властитель сеї каси і тих золотих букв міг бути найостатнійшим драбугою — се менче важне: найважнійше, що він мав касу...

І до несповна тижня пропали всі його ощадности.

Бо по пану „банкири“, що мав і залізні каси, і золоті букви на величезних пибах не остало ся нич... Ні — зістала ся каса, але по її отвореню найдено у ній пачку старих часописий і кілька гузиків від... інтимної гардероби. Се був одинюпий спадок по „банкири“. Але і з ньо-

го не було для нашого, а і соток подібних йому, сараки хісна. Показало ся іменно, що і каса і усе внішне уладжене банку було взяте на кредит — та властитель забрав усе назад. Вірителям не дістало ся ні цента.

Такі то залізні шафи і золоті написи на вікнах, се найнебезпечнійша лапка на наших людей. Сотки їх вже потратило через сю штучку всі свої гроші, сотки ще і потратять, аж доки народ не навчить ся, що не все те мусить бути золото, що сьвітить ся...

Або ось таке.

Один з сьвіжо прибувших іммігрантів, їдучи залізницею до місцевости, де жили його свояки стрів ся в возі з краянком. Незнакомий незвичайно сердечно заопікував ся іммігрантом, частував його опікував ся його річачи в часі змін потягів та оповів ціле своє житє, викликаючи сею отвертостью цілковите довіре у іммігранта. Коли доїздили до місця призначеня, їх приязнь була вже така велика, начеб прожили разом що найменче копу літ. На стації іммігрант віддав новому своїйому приятелеви квіт на свої річи, просячи, щоб їх відібрав. Сам засів на лавці і благословив долю, що на самім вступі у чужий край найшов такий скарб.

Ждав досить довго, бо пару годин, ожидаючи повороту свого нового товариша. Доперва по довшім даремнім жданню переконав ся, що пав жертвою опшуста, який вкрав йому всі його річи.

Повисший приклад зовсім не доказує, щоб ми зглядом другого заховували ся ворожо і не подали руки в разі потреби.

Противно. Де як де, але в Америці, взаїмна поміч і жичливість та солідарність є більше може потрібна, як в старім кгаю, але передовсім тут треба вистерігати ся прислужних опшустів.

Поміч подана краянови та співчутє для потребуючих повинні завсїгди мати підставою розсудок.

Як що якийсь сарака не має що їсти, де мешкати та в що одіти ся, треба його нагодувати, одіти і заплатити йому мешканє, але рівночасно пошукати для нього

роботу, або показати, в який спосіб за нью глядіти. Нехай йде о власних силах та не привикає жити з милостині. Система постійного підпомагання людини, яка власною працею може добути кусник хліба, є злим родом добродетності, та приносить обдарованому тільки кривду, роблячи з нього дармоїда, відбираючи йому почуте чести і амбіції.

Одна молода пара людей приїхала в Америку. Не мали з собою гроша на прожиті перших важких хвилин, перед винайденем роботи, і тому терпіли біду. Милосерні люди помагали їм як могли, жалюючи нещасливих. Легке життя, без праці, видно так засмакувало легкодушам, що коли і найшли якусь роботу, то скоро її покидали, воліючи дармувати і жити коштом людського милосердя. Коли остаточно люди поланалися і пізнали, що помагають дармоїдам, то вони вже так засмакували в безчиннім життю, що перенеслися до пнишого місточка і почали на ново в ім'я милосердя мантили від людей запомогти.

Завдяки доброті серця милосерних людей з двоє здорових, сильних людей зробилася пара безличних жебраків.

Що лиш задумуємо почати, застановимся на тим передше. В найдрібнішій річці ліпше подумати п'ять мінут, ніж роблячи без застанови плакати опісля цілими годинами на власну неоглядність.

Одному Русинові запропонували раз в сальоні якісь підозрілі панки, що за половину ціни продадуть йому пачку фальшивих банкнотів, які ніхто не відріжнить від правдивих. На доказ, виняв один з них пачку, і змінив один банкнот. Сальоніст взяв гріш, змінив його і видав решту.

Зовсім не застановлюючи ся над тим, що діло є нечесне, що за нього жде довголітна вязниця, наш добряга хочачи скоро розбогатіти, купив 200 фальшивих доларів за сотку, яку мав при собі.

За свою легкодушність однак зістав строго покараний. Іменно прийшовши до хати побачив, що в пачці було зверху кілька поодиноких доларів, а решта сам папір.

І довго опісля плакав за страченими 95 доларами.

Визискуванє підчас глядання за роботою.

Як що іммігрант осяде в якійсь місцевості, починає глядіти роботи.

Маючи свояків, або знайомих йде до них о поміч і пораду. Будучи сам, часто густо падає жертвою всяких хлополопів.

Є загально знана штучка, що являє ся ніби якийсь „бос” та вербує робітників до фабрики. Бере від них задаток, буцім на оплаченє коштів дороги, а потім зникає наче камфора, забравши нещасним нераз послідний цент.

Неодному Русинові і таке приключило ся, що якийсь агент винайшов роботу для цілої партії людей десь в відлеглій місцевості. Представляючи їм в чудових красках будучу роботу, забрав від них таксу за найденє роботи та гріші на желізничі тикети.

Купив сі тикети і виїкспедіював на желізницю. Переїхавши пару стацій, люди спостерегли, що опуст не купив їм тикетів до місця призначеня, лиш до найблизшого міста, а решту грішій сховав.

Деякі, не маючи ні шелюга при душі, о холоді і голоді пішки мусіли вертати назад там, з відки відіхали.

Оплачуванє „форменів”, щоб дістати роботу, та „фундованє” їм, щоб поблажливо глядіти на працю робітника, є злом загальним по всіх фабриках, у яких працюють „форејнери.”

На сю нещасну обставину одиноким ліком може бути освідомлюванє робітників та добуванє ним фахового образованя. Робітник розуміючий власну гідність, маючий свій фах у руках, є незалежний та зовсім не потребує оплачувати ся „форменови”, бо і без його ласки дасть собі усюди раду і усюди його приймуть.

Повновласти до старого краю.

Часто буває таке, що іммігрант думаючи стало лишити ся в Америці хоче продати своє майно у старім краю.

І лише вимовив ся з таким проєктом,

а сейчас найде ся коло нього повно прислужних „приятелів”, „адвокатів”, „нотарів” що за малу винадгороду обіцяють поладнати справу.

І се часто кінчить ся на тім, що услужний хлополап або зовсім не розуміє ся на справі і не виробить повновласти в спосіб приписаний урядом, та папери вернуть з краю, або знаючи, як повести справу, сам гроші відбере, а властителя всуне під ніс дулю.

Щоби повновласть була важна, мусить бути виготовлена після прав того краю, до якого має бути післана.

Виставляючий повновласть мусить її підписати при свідках і в присутності публичного нотаря, який мусить на документі прибити свою печать. Опісля документ мусить потвердити повітовий клерк а остаточно легалізувати його дотичний конзулят.

Перед недавним часом голосна була справа одного такого панка в Нью Йорку, що сівши в льокали, де передше був австрійський конзулят, натягав легковірних, кажучи їм виставляти на своє ім'я повновласти в справі спродажи маєтностей в старім краю. Люди в сей спосіб потратили грубі гроші.

А кілька то повновластей панове псевдо-адвокати по одержаню належитості кидають в піч, а інтересовані цілими літами ждуть на полагожденє їхньої справи.

Пожичанє гроший.

У кого хоть трохи гроша, сейчас найде кругом себе споро „приятелів”, що раді-би витягнути від нього гріш.

На дрібні суми звичайно рідко хто виставляє посьвідку. На більші суми звичайно жадає ся від довжника письменного доказу.

При виписуваню довжного скрипту треба на се уважати, що само признанє довгу ще не є достаточною запорукою віддачі довгу. На реверсі мусить бути подане, що той, хто позичив гроший таку а таку суму, обов'язує ся віддати довг або сам, або вказує на особу, що має за

нього заплатити; рівнож мусить бути подана і дата, коли довг має бути звернений.

Одного разу в суді розбирано таку справу. Два шваґри мали зі собою всякі грошеві справи. Один до одного мали безграничне довіре. Для унормованя однак снх справ порішив позичаючий видати вірителеви письменну посьвідку. І написав: „Я є винен мойому шваґрови таку а таку суму.” Оба гадали, що такий документ вистане. Треба однак нещастя, що довжник за пару днів по сїм помер. Підчас розбираня спадкової справи виступив і шваґер зі своєю претенсією. Діти помершого однак не хотіли заплатити довгу, а коли віритель звернувся до суду, тут присуджено, що документ не був написаний, як належить, і гроші пропали.

Пожичанє гроший „на слово”, як то часто водить ся, має сей наслідок, що довжник стає паном ситуації. Як що є чоловіком совісним, то віддасть, если ні — то нема средства присилувати його віддати.

Таке позичанє „на слово” водить ся звичайно між людьми, що не знають ні читати, ні писати.

Довги за „борт” та за товари забрані в склепі довжник мусить заплатити мимо того, що не дав реверсу — річ природна — як має з чого платити.

Відшкодованя.

Підчас роботи в фабриці буває часом, що робітника покалічить. Богато людей на се жалує ся, що компанія присилає сейчас адвоката, який хорому, нераз і не зовсім притомному чоловікови каже підписувати угоду з компанією.

Така угода є зроблена звичайно в користь компанії і робітник є зданий на її ласку або неласку.

Один робітник жалував ся, що його покалічило в фабриці і за се, після стейтових прав належало ся йому відшкодованє в сумі 1000 доларів.

Він однак підписав угоду, заявляючи, що приймає 200 доларів і зрікає ся всяких дальших претенсій до компанії.

Не треба ніколи підписувати ніяких документів, коли не знаєся їх змісту. Ліпше ждати, аж знайдеся опитна людина що совісно цілу річ обяснить.

Зазначити треба, що робітник жадає відшкодовання має право тільки тоді, коли покалічене наступило в наслідок недбалства заряду фабрики мимо того, що працюючий заховав всі средства о-сторожности.

Як що робітника стрінуло нещастє з його власної вини, або через неосторожність другого робітника, його товариша, тоді компанія не відповідає і не платить ніякого відшкодовання.

Один робітник в сталівни задрімав підчас роботи і його облив горячий метал, бо у властивий час не відступив ся. Мимо того, що зістав на ціле житє калікою, не дістав ніякого відшкодовання.

Так само стало ся, що один робітник вицалив дугу око розжареною желізною штабою. Компанія каліці не заплатила ні цента.

Коли в случаю якогось нещасного випадку спричиненого або власною неосторожністю робітника, або неосторожністю його товариша, якийсь адвокат підіймає ся переведеня процесу з компаніїю, та обіцяє добути для пошкодованого відшкодованє — то він хоче лиш визискати бідака, бо справи виграти в його користь ніколи не може.

Таке саме діє ся, если когось покалічить в такім місци, на яким находиться карта остерігаюча, або коли хтось через власну неувагу дістане ся під колеса желізниці, або трамваю.

Несовісні „бордингери.”

Держанє „бордингерів” становить для неодної родини одиноке жерело доходів — по при се є однак безнастанним жерелом всяких незгод і сварень. „Бордингери” часто не платять і через се гадзда тратить. Як уже попередше було зазначено, довг за житє має першєнство і несовісний довжник за такий довг може дістати ся до вязниці. Так само жде

його вязниця в случаю неплаченя за харч браний в гросерни.

Арештованє.

Нераз чоловіка арештують в наслідок якогось доносу, чи то обставини якось так нещасно зложили ся, так, що арештований навіть і не догадує ся, чоґо від нього хотять. Не знаючи мови, він за дрібницю, а часто-густо і зовсім невинно зістане засуджений на значну кару.

Часто буває, що несовісні поліціанти змавляють ся з всякими опустами, що вдають адвокатів. Поліціант представляє перестрашеному такого добродія, якого вже обовязком витиснути з арештованого що лиш дасть ся.

Тому то, хто в разі арештованя коли не має знакового адвоката, нехай в часі переслухання зверне ся до судії і зажадає проволочи, щоби міг постарати ся о оборонця. Судія навіть має обовязок запитати ся обжалованого, чи хоче адвоката. Арештований має право жадати, щоби його за порукою випустили на волю. Колиб судія в нижшій суді не хотів випустити арештованого за порукою, то можна апелювати аж до найвисшого суду.

Кара за ношенє оружїя.

Поміж Русинами не тяжко про бійки і сварні. Неодин з пімети грозить другому застріленєм або пробитєм. Загрожений, боячи ся про своє житє, купує револьвер і носить його зі собою, що-б в разі напасти мати чим боронити ся. Коли такий чоловік не постарє ся о дозвіл ношеня оружїя, то хтось несовісний може на него донести і тоді поліція його придержить, зревідує і потягне до відвчальности.

За ношенє схованого оружїя жде тяжка кара. В помешканю вільно держати оружїє без ніякого дозволу властей.

Осторожно з купном землі.

Треба незвичайно бути осторожним купуючи чи то пай землі в місті, чи фарму. Часто незнаючий мови заплатить за

...лю, і доперва потім дізнає ся, що продаючий не мав чистого титулу власности. З тої причини купуючий стратив усе, що дав за будівлю або фарму. Пошкодований вправді може судово потягнути продавшого до відвічальности, але коли сей сховає гроші, то і суд нічо не допоможе.

Одна вдовиця діставши по мужови асекурацію, намовлена агентом, порішила купити дімок. Не спитавши ся нікого опитного, дала гроші агентови, а сей так гарно звинув ся, що натягнувши ще декого, утік. Вдова лишилася без грошей і без хати, бо до ньої не мала ніяких прав мимо того, що за ню заплатила.

Купуючи щось, треба через лоєра перевірити стан гіпотечних книг та забезпечити ся в компанії обезпечень титулу власности, (Title Insurance Co.)

Ошущва через оголошеня.

Русини найчастійше дають ся ошукувати через всякі шумні оголошеня, в яких нераз обіцює ся різні вартісні річи за присланє адресів кількох знайомих. Злакомивши ся на безплатний дарунок, не один завязує переписку з оголошуючою ся фірмою і в результаті тратить о-статочно декілька долярів.

Один, приміром, післав фірмі свою, і кількох знайомих, адреси. В відповіді дістав лист з залученим тикетом на вигравку годинника. За парі днів дістає опять лист, що його тикет виграв. Коли хоче дістати виграний золотий годинник, нехай пришле гроші в сумі 5 долярів. Утішений дурничкою, посилає гроші і дістає годинник вартости — 75 центів.

В таких, і подібних случаях кождий мусить приписати сам собі вину. Коли вже кого стрінуло таке нещастє, повинен про се повідомити сейчас почтовий уряд, а сей вже постає ся, щоб ошуст зістав покараний.

Коли хтось дістає неприличні, або образливі листи, або листи з грозьбами,

вимушенем і т. п., рівнож може їх пред-ложити почтовому урядови, а сей займе ся покаранем винних. Кара за подібні злочини є дуже тяжка.

Ошущва агентів.

Наш народ має дуже часто до діла з всякими агентами. І так приходять аген-ти з обезпеченем на житє, від огня, від продажі річий, убрань, їди, часописий і т. п.

Чесні агенти суть вельми пожиточні для загалу. Вони улекшують всякі куп-на та пересічному робітникови заща-джують часу і клопотів.

І серед агентів є багато чесних лю-дий але стрінути можна також і неодно-го ошуста.

Совісний агент не збаламутить клі-єнта шумними обітницями, не робить надзвичайних уступок та дає квіти на всякі виплачені рати.

Цілком противно поступає ошуст.

Приміром один агент продав Руси-нам машину до шитя і що місяця прихो-див до них по сплату. По році, коли ма-шина була вже майже сплачена, сі люди були приневолені перенести ся до дру-гого міста. Повідомили про се агента. Сей обіцяв залагодити в заряді всі фор-мальности, щоб мож було несплачену ще машину забрати з собою. І яке було зди-вованє властителів, коли на новім місци приїшовий агент сказав їм, що після присланого ґрахунку вони мають за ма-шину заплатити ще кількадесять доля-рів. Даремно пошкодовані впевняли, що вже майже все сплатили, що довг їх ви-носить ледви кілька долярів. Нічо не по-могло. Вони не мали квітів і мусіли за ту саму машину платити ще раз.

Ошуст-агенти від убрань беруть за-даток, але клієнти даром ждуть на при-сланє товару.

Злі люди мають тисячі викрутів і спо-собів, за помочию котрих здобувають гроші. На сприт ошустів одиноким ліком є розум і просьвіта.

Руський Нар. Союз в Америці.

Коли-ж хто про своїх, а найбільш про
домашніх не промишляє, той відчуває
віри і гірший од жевірного.

(Посл. Ап. Павла до Тим.)

Нема інституції — каже один визначний професор права — щоби була точнішою мірою для політично-економічного розвою якого небудь новочасного народу, від інституції обезпечень; жадна інституція не запевняє і не скріплює так успішно економічної свободи кожного горожанина, його незалежності від посторонної помочи і милостині, а через те і його горожанської гідності; жадна інституція не освободжує його так певно від журби о судьбу найдорозших, як інституція обезпечень. Вона ділає благодатно поза людське житє, бо зможе винагородити оставшим вдовам і сиротам бодай в части страту, яку вони понесли через смерть їх опікуна і живителя.

Зовсім природно, чоловік стараєть ся всіми силами відвернути від себе всі небезпеки і нещастя. Передовсім стараєть ся їх поминути, встеречи ся перед ними, бо як каже наша пословиця: „Стереженого Бог стереже”. Огнетревалі будови і осторожність з вогнем мають хоронити чоловіка перед пожаром; сильні замки або добрий сторож має хоронити перед злодієм, розумний спосіб житя перед хворобою і т. д. Коли мимо сего таки трапляють ся нещасливі випадки, стараєть ся чоловік їх обмежити або й здавити, перемочи. Він організує огневі сторожі аби ті гасили або бодай спинали пожар; лікарська поміч має перемочи слабість; приписи о карантанах мають здавити попести й епідемії.

Але ті средства не всюди дадуть ся примінити. Не всюди вистане само лиш оминанє небезпеки.

Є такі небезпеки, яких не в силі ніколи оминати, яких не в силі побороти. Такою небезпекою є непередвиджений нещасний случай, та такою небезпекою є і смерть.

Коли отже не допоможе оминанє небезпеки, коли не допоможе старанє здавити її, то розумний чоловік мусить глядіти за другими способами, средствами, щоби був готов покрити заподіяну шкоду, ослабити її наслідки.

Проти смерти нема ліку і чи днес чи завтра кождий з нас мусить розпрощати ся з тим сьвітом. І ще пів біди, коли він сам, коли його смерть не відібе ся на житю других. Але коли чоловік має рідню, яка живе з праці його рук, коли ся рідня дивить ся на нього, як на жерело свого житя, то тоді уже зовсім інакше. З хвилею смерти такої людини, уся рідня, усі ті, що були приневолені жити з праці його рук, лишають ся беззахитні, лишають ся без средств до житя, лишають ся нуждарями, засудженими на повільну, голодову смерть. Пів біди, коли вони найдуть яку дальшу рідню, яка їх пригорне і нагодує ласкавим хлібом. Гіркий він, гіркий, але все таки хліб, що хоть не дасть вмерти з голоду. Але коли таке трапиться тут, на чужині, далеко від своїх, від рідні? Тут не подасть ніхто ласкавого хліба, тут ніхто не допоможе, ніхто не заступить ся...

Міг-би — скаже хтось — такий чоловік падати. Але ощадности ніколи не доводять до ціли. Як-би чоловік схотів тільки наскладати, щоб в разі пожару своєї хати міг свою шкоду покрити з ощадностей, то хіба не багато собі допоможе, коли пр. пожар трапиться тоді, коли він шойно почав падати.

Місто отже падати на таку ціль, придумали люди иньший спосіб. Вони заложили асекураційні товариства, в яких хтось другий держить гроші на покритє непередвиджених видатків. Асекурація полягає на тім, що через спільні, невеличкі оплати великого числа людей збирають ся потрібні матеріали на покритє

непередвиджених шкід, які час від часу трапляють ся поодиноким членам. Се є, щоб так сказати, розділене якогось незнаного ще нещастя на більше число осіб, щоб тим робом поратувати діткнені нещастєм одиниці. Значіне такого обезпечення лежить в тім, що воно в наглих, непередвиджених випадках не дає чоловікові марно загинати, але його ратує, допомагає.

До найшляхотнійших помислів людського ума безперечно мусимо зачислити асекурацію на житє. Чоловік асекуруючи ся на житє, не дбає, як при всіх інших випадках про себе, але тільки і виключно про добро своєї родини. Тільки для ньої він хоче безпеки на случай своєї смерти, тільки для своєї рідні він відкладає часть свого доходу, коли, відмовляючи собі нераз і приємностей, платить асекурацію. І він тоді є певний, що по його смерти його найблизша родина не буде примушена витягати руку ради Христа, але найде средства до житя. І він хоч мертвий, хоч у холодній могилі, буде вічно добродієм своїх рідних. Тільки чоловік крайно легкодупний, недбайлий, або самолюб, якого доля його родини зовсім байдужна не старає ся забезпечити її будучности.

Деякі все таки говорять, що є ліпше шадити, як обезпечувати себе на житє. „Шадити“ тимчасом а обезпечувати ся на житє се суть два понятя зовсім рівні що до свого єства, але зовсім відмінні що до своїх наслідків. Хто складає гроші „на процент“, може свою ціль осягнути по довгих літах, а хто приступає до асек. товариства осягає свою ціль сейчас, як лиш дістане грамоту до рук. Найліпше подивім ся на примір. Двох людей в трийцятім році починає шадити. Один складає річно по 100 дол. на процент, другий записав ся до Р. Н. Союзу і платить пересічно 15 дол. на рік. Оба були майнерами і по п'ятих роках хотіло нещастє, що наступила експльозія і

оба погинули. Родина першого відібрала з банку 663.30 дол. — на яких вложила 500 — а родина другого, хоть вложила до Р. Н. Союзу всего лишень около 75 дол. дістала цілих 1000 дол.

Але, як сказано висше, смерть не дасть ся обчислити. Коли-б отже так сі два майнери згинули не по 5-ох літах але по 6-ох місяцях. Тоді родина першого дістає лишень не цілих 60 дол. а родина другого 1000 дол. Котрий отже ліпше забезпечив свою рідню?...

А смерть нігде, в ніякім другім краю на світі не косить так страшно, як тут в Америці. І якже назвати такого батька, який знаючи про се, байдужно махає рукою на долю своєї рідні?

І ми маємо свою асекурацію. Є ньою **Русько Народний Союз і Руський Молодечий Союз**. Тут найдете всі користи, про які говорило ся попередно.

Що більше, Руський Народний Союз не лиш помагає родинам в разі смерти свого члена, але і помагає своїм членам в разі недуги, в разі каліцтва, бо платить в разі смерти члена 1000 долярів а в разі смерти жінки 400 долярів.

Дальше на случай каліцтва дістають члени:

в разі утрати одного ока	200 дол.
„ „ „ „ одної руки	200 „
„ „ „ „ ногп	200 „
„ „ „ „ руки і ногп . . .	1000 „
„ „ „ „ двох ніг	1000 „
„ „ „ „ двох рук	1000 „
„ „ „ „ двох очий	1000 „

Дальше, Руський Молодечий Союз, до якого можуть належати діти почавши від 1-го до 16-ти літ за малесеньку місячну вкладку, бо всего за 25 цнт. дає більшу заpomогy, як якенєбудь иньше асекураційне товариство. Руський Мо-

лодечий Союз виплачує посмертне після поданої нисше табельки.

Сума грошей, яку заплатаєть „Р. Молод. Союз“ родичам, если умре дитина, належання до „Р. Молод. Союзу.“

Били дитина вступила до „Р. М. Союзу“ маючи літ:															
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15															
то дістане доларів:															
30 днів	15	17	20	24	29	35	42	50	60	75	95	106	118	131	145
1 рік	18	21	25	30	36	43	51	61	76	96	107	119	132	146	160
2 "	22	26	31	37	44	52	62	77	97	108	120	133	147	161	175
3 "	27	32	38	45	53	63	78	98	109	121	134	148	162	176	190
4 "	33	39	46	54	64	79	99	110	122	135	149	163	177	191	205
5 "	40	47	55	65	80	100	111	123	136	150	164	178	192	206	220
6 "	48	56	66	81	101	112	124	137	151	165	179	193	207	221	235
7 "	57	67	82	102	113	125	138	152	166	180	194	208	222	223	237
8 "	68	83	103	114	126	139	153	167	181	195	209	210	224	224	238
9 "	84	104	115	127	140	154	168	182	196	210	211	211	225	225	239
10 "	106	116	128	141	155	169	183	197	211	212	212	212	226	226	240
11 "	117	129	142	156	170	184	198	212	213	213	213	213	227	227	241
12 "	130	143	157	171	185	199	213	214	214	214	214	214	228	228	242
13 "	144	158	172	173	186	200	214	215	215	215	215	215	229	229	243
14 "	159	173	174	174	187	201	215	216	216	216	216	216	230	230	244
15 "	300	174	174	174	187	201	215	216	216	216	216	216	230	230	244

Если подлежаля через:															
30 днів	15	17	20	24	29	35	42	50	60	75	95	106	118	131	145
1 рік	18	21	25	30	36	43	51	61	76	96	107	119	132	146	160
2 "	22	26	31	37	44	52	62	77	97	108	120	133	147	161	175
3 "	27	32	38	45	53	63	78	98	109	121	134	148	162	176	190
4 "	33	39	46	54	64	79	99	110	122	135	149	163	177	191	205
5 "	40	47	55	65	80	100	111	123	136	150	164	178	192	206	220
6 "	48	56	66	81	101	112	124	137	151	165	179	193	207	221	235
7 "	57	67	82	102	113	125	138	152	166	180	194	208	222	223	237
8 "	68	83	103	114	126	139	153	167	181	195	209	210	224	224	238
9 "	84	104	115	127	140	154	168	182	196	210	211	211	225	225	239
10 "	106	116	128	141	155	169	183	197	211	212	212	212	226	226	240
11 "	117	129	142	156	170	184	198	212	213	213	213	213	227	227	241
12 "	130	143	157	171	185	199	213	214	214	214	214	214	228	228	242
13 "	144	158	172	173	186	200	214	215	215	215	215	215	229	229	243
14 "	159	173	174	174	187	201	215	216	216	216	216	216	230	230	244
15 "	300	174	174	174	187	201	215	216	216	216	216	216	230	230	244

Р. Нар. Союз з кінцем авґуста 1910 р. числив: дорослих 14430, з дітьми 16197.

Від послідної Конвенції в 1908 р. приступило до

Р. Н. С. на ціле посм. 9233 членів
на половину посм. 2547 членів
дітей 953

Разом приступило 12733 членів

Союз збільшив ся о 4540 членів на ціле посмертне, о 957 членів на пів посмертного і о 434 дітей. Разом о 5931 членів.

МАЄТОК Р. Н. СОЮЗА

виносив з днем 1. авґуста 1910 р.:

в касі Р. Н. С. знаходило ся 83,533.96

Маєток Союзу за друкарню

„Свободи“ 16,855.00

Весь маєток Р. Н. С. з днем

1. авґуста 1910 разом \$100.388.96

ДО „РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА В АМЕРИЦІ“

належать слідуючі відділи:

(Числа відділів, імена місцевостей і братств).

1. Шамокін, Па. Бр. сьв. Андрея.
2. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Димитрія.
3. Олифант, Па. Бр. сьв. Володимира.
4. Джерзи Сіти, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
5. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
6. Бравнсвіл, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
7. МекАду, Па. Бр. Покр. Пресьв. Бог.
8. Елмайра Гайте, Н. Й. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
9. Ст. Клер, Па. Бр. Пресьв. Богор.
10. Ансонія, Конн. Бр. Ап. Пет. і Павла.
11. Ватербурі, Конн. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
12. Йонкерс, Н. Й. Бр. сьв. Андрея.
13. Трой. Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
14. Ст. Люіс, Мо. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
15. Буфало, Н. Й. Бр. сьв. Йоана Хр.
16. Лансфорд, Па. Бр. Рожд. Пресьв. Богородиці.
17. Вест Павлет, Вт. Бр. Рожд. Пресьв. Богор.
18. Сеймор, Конн. Бр. сьв. Йоана Хр.
20. Джесуп, Па. Бр. сьв. Пет. і Павла.
21. Мейфілд, Па. Бр. сьв. Кирила і Методія.
22. Менавн, Па. Бр. сьв. О. Николая.
23. Гомстед, Па. Бр. сьв. О. Николая.
24. Шамокін, Па. Бр. сьв. Йосифа Обр.
25. Травґер, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
26. Белле Вернон, Па. Бр. Пресьв. Бог.
27. Глен Лайн, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
28. Маганой Плейн, Па. Бр. сьв. Пророка Ілїї.
29. Рон. Па. Бр. сьв. Христа Спаса.
30. Бреслав, Па. Бр. сьв. Ап. Андрея.
31. Іліанор, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
32. Травґер, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
33. Нортгемптон, Па. Бр. Усп. Пр. Богородиці.

34. Олд Фордж, Па. М. Р. Н. С.
35. Витней, Па. Бр. Трех Сьвятителів.
36. Скатдейл, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
37. Чісголл, Мінн. Бр. сьв. О. Николая.
38. Авбурн, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
39. Сиракюз, Н. Й. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
40. Едвардсвіл, Па. Бр. сьв. Волод.
41. Вестмореленд, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
42. Пасаік, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
43. Сімпсон, Па. Бр. сьв. Василя Вел.
44. Мт. Кармел, Па. Сестр. Пресьвятої Богородиці.
45. Філядельфія, Па. Тов. „Любов”.
46. Плимавт, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
47. Ембрідж, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
48. Мікіспорт, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
49. Павгетен, В. Вір. Бр. сьв. Пресьв. Богородиці.
50. Деслодж, Мо. Бр. сьв. Йоана Хр.
51. Єйтсборо, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
52. Голійок, Масс. Бр. сьв. Йоана Хр.
53. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
54. Террівіл, Конн. Бр. сьв. Арх. Мих.
55. Карнегі, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
56. Мікіс Ракс, Па. Бр. Усп. Пр. Богор.
57. Когус, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
58. Рамей, Па. Бр. сьв. Володимира.
59. Лейсенрінг, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
60. Балтімор, Мд. Сестр. сьв. Анни.
61. Дунло, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
63. Форд Сіти, Па. Бр. сьв. О. Николая.
64. Градатім, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
65. Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.
66. Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Андрея.
67. Бутлер, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
68. Ансонія, Конн. Бр. сьв. Григорія.
69. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Зоря”.
70. Джерзі Сіти, Н. Дж. Р. М. Клюб Поступовий.
71. Френклін Форнес, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
72. Адден Стейшн, Па. Бр. сьв. Володимира.
73. Провіденс, Р. Ай. Бр. Кн. Данила.
74. Гренвіл, Н. Й. Бр. сьв. Георгія.
75. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Володи-мира.
76. Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хр.
77. Йорквіл, О. Бр. сьв. Стефана.
78. Майнерсвіл, Па. Бр. сьв. О. Никол.
79. Майерсдейл, Па. Бр. сьв. Юрія.
80. Плезент Валей, О. Бр. сьв. Арх. Ми-хаїла.
81. Балтімор, Мд. Бр. сьв. Петра і Пав-ла.
82. Нью Александрія, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
83. Карнегі, Па. Сестр. „Любов”.
84. Кенонсбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
85. Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
87. Ланкестер, Па. Бр. сьв. Василя.
88. Тонаванда, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
89. Сімпсон, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
90. Сентралія, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
91. Мікісракс, Па. Бр. сьв. Димитрія.
92. Тейлор, Па. Бр. сьв. О. Николая.
93. Ньюбург, О. Бр. сьв. Йосифа Обруч.
94. Нью Брітейн, Конн. Бр. сьв. Тройці.
95. Бівер Медовс, Па. Бр. сьв. Арх. Мп-хаїла.
96. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
97. Майрон Гайтс, Па. Бр. сьв. О. Ни-колая.
98. Шенандоа, Па. Бр. сьв. Володимира.
99. Вілкес Беррі, Па. Бр. сьв. О. Нико-лая.
100. Мікіспорт, Па. Сестр. сьв. Ольги.
101. Кенонсбург, Па. Сестр. Пр. Богор.
102. Клівленд, О. Бр. сьв. Петра і Павла.
103. Експорт, Па. Бр. сьв. О. Николая.
104. Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ни-колая.
105. Найставн, Па. Бр. сьв. Володимира.
106. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. О. Николая.
107. Сейр, Па. Бр. Бл. Пресьв. Богор.
108. Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Волод.
109. Елсворт, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
110. Літсдейл, Па. Бр. сьв. Петра і Пав-ла.
111. Аллегені, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
112. Клівленд, О. Сестр. Пр. Діви Марії.
113. Нью Флоренс, Па. Бр. сьв. Василя.
114. Донмор, Па. Бр. сьв. Петра і Пав-ла.

115. Нью-Йорк, Па. Бр. сьв. Михаїла.
116. Чісголл, Мінн. Бр. сьв. Михаїла
117. Нью-Йорк, Н. Й. Тов. „Зап. Січ“.
118. Пітсбург, Па. Сестр. Пр. Богор.
119. Лейтроб, Па. Бр. сьв. Михаїла.
120. Спанглер, Па. Бр. Пр. Богор.
121. Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хрест.
122. Трентон, Н. Дж. Сестр. Пр. Діви Марії.
123. Скрентон, Па. Бр. Пр. Діви Марії.
124. Ормруд, Па. Бр. сьв. О. Николая.
125. Чікаго, Ілл. Сестр. Бл. Пр. Богор.
126. Бівер Дейл, Па. Бр. сьв. Михаїла.
127. Бофало, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
128. Лорейн, О. Бр. сьв. Андрея.
129. Сайкесвіл, Па. Бр. сьв. О. Николая.
130. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Фльора і Лавра.
131. Бофало, Н. Й. Тов. Заокеанська Україна.
132. Мікіспорт, Па. Тов. „Зап. Січ“.
133. Ньюарк, Н. Дж. Тов. Богдана Хмельницького.
134. Ернест, Па. Бр. сьв. О. Николая.
135. Смок Рон, Па. Бр. сьв. Георгія.
136. Карнегі, Па. Тов. „Січ“.
137. Вест Сенека, Н. Й. Бр. сьв. Георгія.
138. Філядельфія, Па. Тов. „Згода“.
139. Ойл Сіті, Па. Бр. Усп. Пр. Богор.
140. Юнгстайн, О. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
141. Літл Фалс, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
142. Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.
143. Віндбер, Па. Бр. сьв. Димитра.
144. Нью-Йорк, Н. Й. Тов. Тисьмениця.
145. Алтуна, Па. Бр. Пр. Богор.
147. Алентайн, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
148. Каліфорнія, Па. Бр. сьв. О. Николая.
150. Пітсфілд, Масс. Бр. сьв. Димитрія.
151. Алентайн, Па. Сестр. Пр. Діви Мар.
152. Гомстед, Па. Сестр. Покров. Пр. Богородиці.
153. Бервік, Па. Бр. сьв. О. Николая.
154. Донмор, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
155. Перт Амбой, Н. Дж. Тов. „Запор. Січ“.
156. Шефілд, Па. Бр. сьв. Антонія.
157. Донора, Па. Бр. сьв. Димитра.
159. Геркімер, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
160. Джемейка, Н. Й. Бр. сьв. Юрія.
161. Тавер Сіті, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
162. Скрентон. Па. Бр. сьв. Володимира.
164. Н. Гадлей, Масс. Бр. сьв. Йоана Хр.
165. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Петра і Павла.
166. Барнесборо, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
167. Кумбола, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
168. Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. Василя Великого.
169. Скрентон, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
170. Чансей, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
171. Пітсбург, Па. Тов. „Зап. Січ“.
172. Фредеріктаун, Па. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
173. Клівленд, О. Сестр. сьв. Ольги.
174. Оксфорд Форнес, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
175. Дітройт, Міч. Бр. сьв. О. Николая.
176. Нью-Бург, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
177. Вегревіл, Алта. Тов. Ів. Франка.
178. Манчестер, Н. Г. Бр. Пр. Богор.
179. Ст. Люїс, Мо. Бр. сьв. Володимира.
180. Скарбо, В. Вір. Бр. сьв. Петра і Павла.
181. Манвіл, Р. Ай. Бр. сьв. Стефана.
183. Сондерленд, Масс. Бр. сьв. Петра і Павла.
184. Вайтінг, Інд. Бр. сьв. Покров. Пр. Богородиці.
185. Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Кирила і Методія.
186. Мекаду, Па. Сестр. сьв. Ольги.
187. Форд Сіті, Па. Тов. „Зап. Січ“.
188. Гінтер, Па. Сестр. сьв. Анни.
189. Савт Форк, Па. Бр. Усп. Пр. Богор.
190. Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Володимира.
191. Трой, Н. Й. Бр. сьв. Володимира.
192. Геркімер, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
193. Ред Стар, В. Вірд. Бр. Усп. Пр. Бог.
194. Міннеаполіс, Мінн. Бр. Усп. Пр. Богородиці.
195. Пекскіл, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
196. Вайтінг, Інд. Бр. сьв. Тройці.
197. Своєрс, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
198. Порт Джервіс, Н. Й. Бр. сьв. Арх. Михаїла.

199. Вайтінг, Інд. Сестр. Усп. Пр. Д. М.
200. Сиракюз, Н. Й. Сестр. Непр. Зач. Д. Марії.
201. Вишпані, Н. Дж. Бр. сьв. Михаїла.
202. Аубурн, Н. Й. Сестр. Пр. Д. Марії.
203. Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. Тройці.
204. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Українська Просьвіта.”
205. Емералд, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
206. Вунсокет, Р. Ай. Тов. „Зап. Січ.”
207. Джеанете, Па. Бр. сьв. Дмитрія.
208. Кінгстон, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
209. Картерет, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.
210. Вестчестер, Н. Й. Тов. „Укр. Згода”
211. Стейшелтон, Н. Й. Бр. сьв. Михаїла.
212. Клівленд, О. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
213. Байон, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.
214. Мікісракс, Па. Сестр. сьв. Надії.
215. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Поміч”
216. Гейзелтон, Па. Сестр. Покр. Пр. Богородиці.
217. Рочестер, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата.
218. Юнгстаун, О. Тов. „Сокіл.”
219. Бейкертон, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
221. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Стефана.
222. Маганой Сіті, Па. Бр. сьв. О. Николая.
223. Порт Бовклей, Па. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
224. Белле Валей, О. Бр. сьв. О. Николая.
225. Деслодж, Мо. Бр. сьв. О. Николая.
226. Гемонд, Інд. Бр. сьв. Йоана Хрест.
227. Деррі, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
228. Ст. Клер, Па. Сестр. сьв. Анни.
229. Скрентон, Па. Бр. сьв. Василия.
230. Монессен, Па. Сестр. Неп. Зач. Д. Марії.
234. Елізабетпорт, Н. Дж. Тов. „Зап. Січ.”
235. Росфорд, О. Бр. сьв. Михаїла.
236. Ембрідж, Па. Сестр. Неп. Зач. Д. Марії.
237. Честер, Па. Бр. Сош. сьв. Духа.
238. Нью Александрія, Па. Сестр. Пр. Д. Марії.
239. Філядельфія, Па. Бр. сьв. Георгія.
240. Фініксвіл, Па. Бр. сьв. Володимира.
241. Ньюарк, Н. Дж. Сестр. сьв. Ольги.
242. Гавторн, Ілл. Бр. сьв. Михаїла.
243. Вест Пулман, Ілл. Бр. сьв. Михаїла.
244. Белефонт, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
245. Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. Петра і Павла.
246. Кромптон, Р. Ай. Бр. сьв. Стефана.
247. Вілмінгтон, Дел. Бр. сьв. Йоана Хр.
248. Ковтесвіл, Па. Бр. Сош. сьв. Духа.
249. Нантікок, Па. Бр. сьв. О. Николая.
250. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Георгія.
251. Клівленд, О. Тов. „Січ.”
252. Нортгемптон, Па. Сестр. Н. Зач. Д. Марії.
253. Лорез, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
254. Нью Брітейн, Конн. Бр. сьв. Петра і Павла.
255. Вест Нютон, Па. Бр. сьв. О. Николая.
256. Ронко, Па. Бр. сьв. О. Николая.
257. Спрінг Валей, Н. Й. Тов. „Українська Просьвіта.”
258. Пітсбург, Па. Бр. Покр. Пр. Бог.
259. Шікаго, Ілл. Бр. Пр. Д. Марії.
260. Тейлор, Па. Бр. сьв. Кир. і Методія.
261. Тейлор, Па. Сестр. Пр. Богор.
262. Ансонія, Конн. Сестр. сьв. Єлени.
263. Мікісракс, Па. Тов. „Зап. Січ.”
264. Джулет, Ілл. Бр. сьв. Йоана Хрест.
265. Тейлор, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
266. Глен Лайн, Па. Сестр. Пр. Д. Марії.
267. Кінгстон, Па. Сестр. Преп. Мелянії.
268. Дукезн, Па. Бр. сьв. Стефана.
269. Іст Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Михаїла.
270. Юнгстаун, О. Сестр. сьв. Тройці.
271. Трой, Н. Й. Тов. „Зап. Січ.”
272. Деламо, Па. Бр. сьв. Михаїла.
275. Перт Амбой, Н. Дж. Сестр. Пр. Д. Марії.
273. Гудсон, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата.
274. Юнгстаун, О. Бр. сьв. Петра і Павла.
276. Ембрідж, Па. Бр. сьв. О. Николая.
277. Гартфорд, Конн. Бр. сьв. Йоана Хр.
278. Вілкес Барре, Па. Бр. сьв. Василия.
279. Глен Кемпбел, Па. Бр. сьв. Димитра.
281. Менчестер, Н. Й. Бр. сьв. Кузми і Дам'яна.
282. Сиракюз, Н. Й. Тов. „Укр. Січ.”
283. Авбурн, Н. Й. Тов. „Зап. Січ.”
284. Ром, Н. Й. Бр. сьв. Йоана Хрест.
285. Глеспорт, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.

286. Лорейн, О. Бр. Преобр. Господа.
287. Карнегі, Па. Бр. Покр. Пр. Бог.
288. Савт Ветлегем, Па. Бр. сьв. Дими-
трія.
289. Скрентон, Па. Бр. сьв. Ілї Прор.
290. Кларксбург, В. Вірд. Бр. сьв. О. Ни-
колая.
291. Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
292. Детройт, Міч. Бр. сьв. Йована Хрест.
293. Дукезн, Па. Сестр. Пр. Богородиці.
294. Мадера, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
295. Савт Омага, Небр. Бр. сьв. О. Ни-
колая.
296. Нью Кенсінгтон, Па. Бр. сьв. Мих.
297. Дравосбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
298. Голден, В. Вір. Бр. сьв. О. Николая.
299. Кент, Па. Бр. сьв. Ап. Пет. і Павла.

Чи Ви єсте членом Р. Н. Союзу?

Коли ні, то чому? Чи сльози вдів і сиріт, яких недбалі батьки і мужі лишили дідами-пропаками не досить голосно до Вас кличуть:

Вступайте до Р. Н. Союзу!

Чи Ваша совість не ворушить ся, чи любов до своїх найблизших не пецче Вам безвинно:

Вступайте до Р. Н. Союзу!

Чи байдужність забила в Вашій душі усі найшляхотніші почування, чи Ви глухі на голос любови у Ваших серцях, що безвинно Вас напминає:

Вступайте до Р. Н. Союзу!

Чи не чуєте в церкві слів: „Коли-ж хто про своїх не промишляє, той відцурав ся віри і гірший від невірного” (Посл. Ап. Павла до Тим.) і чи сі слова не кажуть Вам:

Вступайте до Р. Н. Союзу!

Бо Союз, се одинока наша народня організація!

Не сьміє бути ні одного Русина-Українця в Америці, щоб не був членом Р. Н. Союзу!

Стаючи членом Р. Н. Союзу дамо найліпший доказ любови до своїх найрідніших, дамо доказ своєї культурности.

Тому кличемо ще раз:

Вступайте до Р. Н. Союзу!

О. ЛЕВ ЛЕВИЦКИЙ, ПАРОХ ШЕНАНДОА, ПА.,
председатель XI. Гол. Конвенції Р. Н. С.
В CLEVELAND, OHIO.

Головний Уряд „Р. М. С.“ на роки
1910—1912:

Дмитро Капігула,
гол. предсід.

Теодосій Лабовський,
Секретар виконавчий

Семон Яворський,
Секретар фінансовий

о. Мих. Балоґ,
духовний управитель

Лашко Моравець,
Організатор

Алексей Шарпенко,
Касир

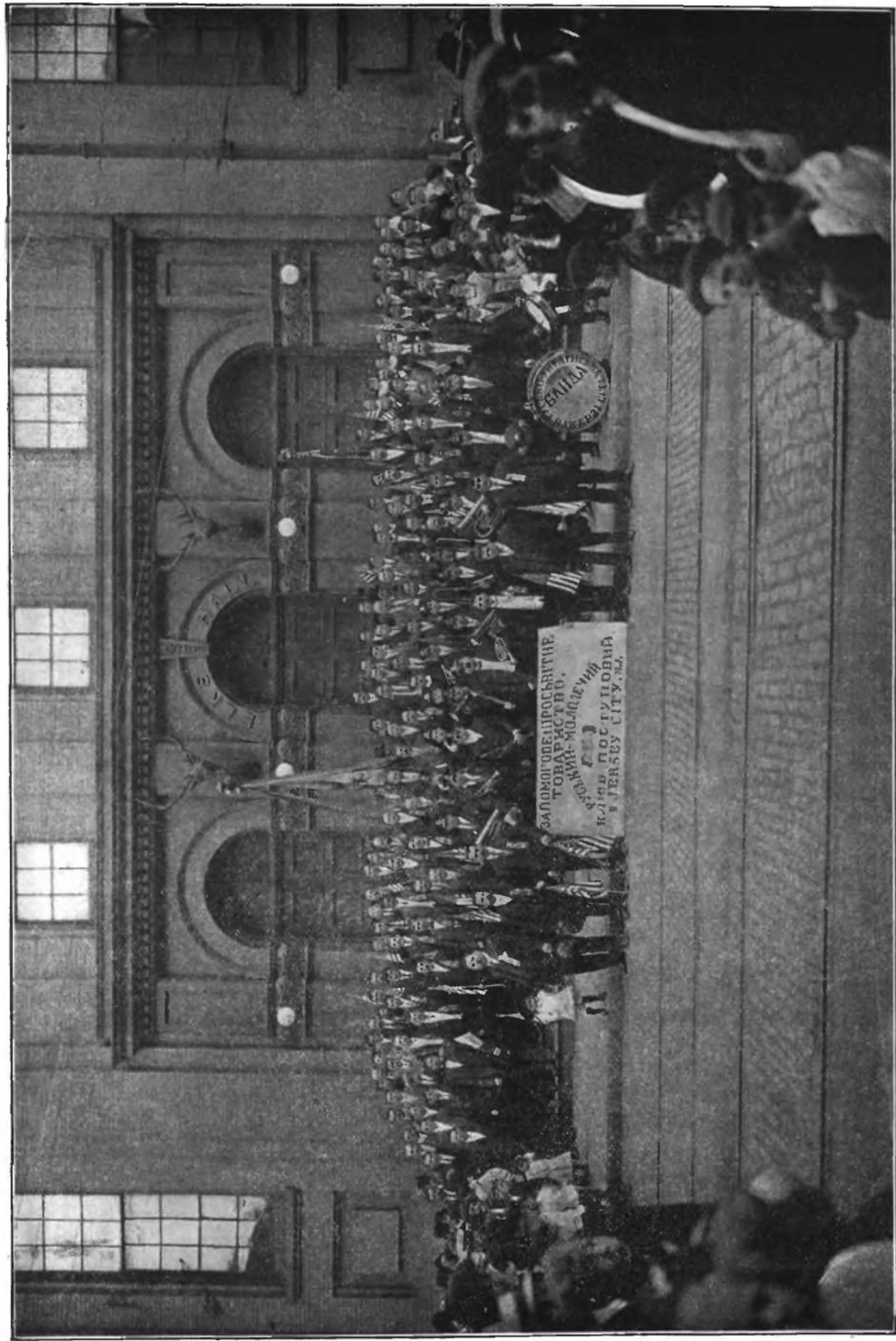
о. В. Балоґ,
Контрольна Комісія

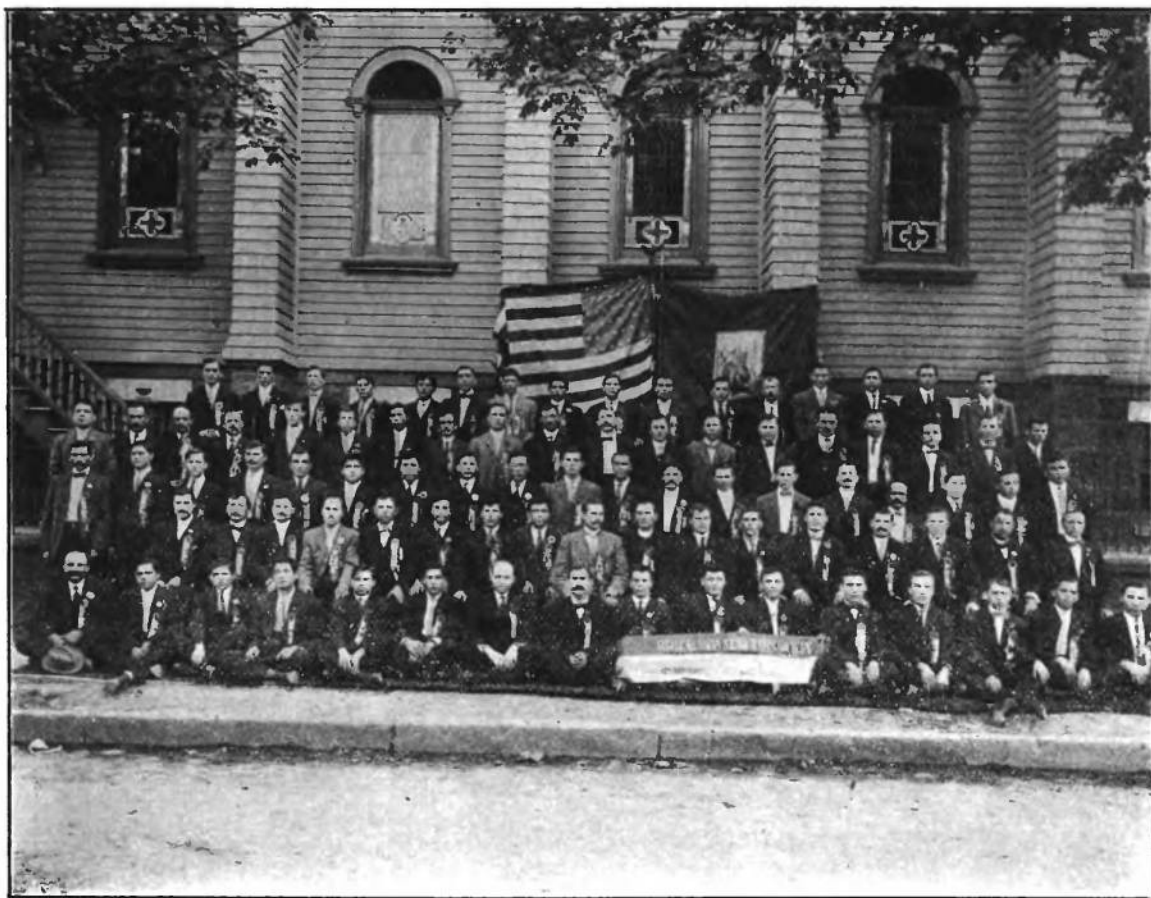
ІВАН МАРТОН,
голови. містопредс.

Тео́дорик Кашка,
чл. Конт. Ком.

Товариство „Руський Молодечий Клуб Поступовий” в Джерзі Сіті, Н. Дж.

Братство св. Михаїла в Йонкерс, Н. Й.

„РУСЬКА СПІЛКА“ (THE LITTLE RUSSIAN COOPERATIVE ASSOCIATION)

В ЙОНКЕРС, Н. Й.

основана дня 23-го грудня 1901 р.

Руську спілку в Йонкерс заложив а опісля довгий час був її душею о. Павло Тимкевич. Заложено її на шерах 25 доларових з правом побираня 5% річно.

Від разу, себто на першім мітінгу приступило 50 членів, котрі вибрали з поміж себе уряд, до якого ввійшли: Олександр Трембач, як председатель, Іван Сабат, як секретар, а Стефан Радко, як касієр.

Сейчас закуплено два доми з двома лотами за суму 18 тисяч доларів. Менш

каня на горі віднаймлено партіям, а на долині уладжено крамницю з віктуалами (гросерню) і sklep з одінями (який по двох літах спродано).

По двох літах, коли вже спілка прийшла до гроша, побудовано новий дім на нових лотах ціною 30 тисяч дол. і в нїм отворено гросерню і бучерню, які істнують по нинішній день. Тижневий оборот виносить у них під нинішню пору 700 доларів.

Сkleп сей дає занятє 3 людям.

В році 1908 куплено землю (6 лотів) в Йонкерс з заміром збудувати на ній „Руський Народний Дім“, однак поки що здержано ся з будовою, а гроші призначені на сю ціль обернено на розвій бучерні і гросерні.

Нині спілка обертає 40 тисячним капіталом якого властителями є 120 шерменів. На покриті того капіталу має спілка 4 домп і 6 лотів під будову, разом усе вартости після оцінки комісії

мійської 80 тисяч дол.; на сим тяжить ще 28 тисяч дол. довгу в банку на 5 а радше на $5\frac{1}{2}\%$. Властителями уділів суть переважно Йонкерські Русини і то парохіяни церкви. сьв. Архистратига Михаїла.

Теперішній Уряд Спілки є слідуєчий:

Стефан Оленич, предсідатель.

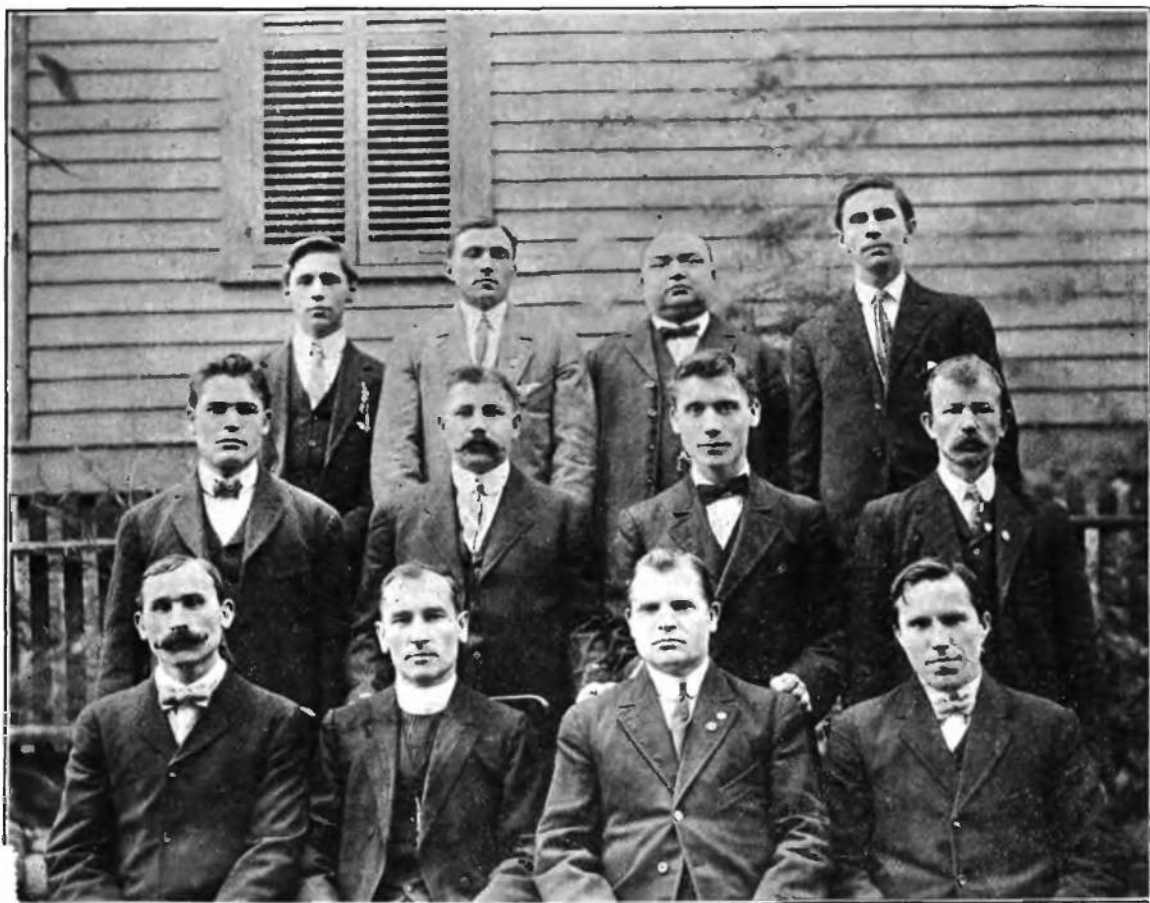
Діонізії Мирена, секретар.

Іван Спьяк, касієр.

Директорами і членами контрольної комісії суть:

о. Д. Добротвор
Іван Хома
Кирило Ковальчик
Яків Вандзіляк
Афтан Дубянський

Ілько Вариха
Юрко Варян
Іван Одомірок
Андрій Кріштоф
Стефан Бака.

ДИРЕКТОРИ „РУСЬКОЇ СПІЛКИ” В ЙОНКЕРС.

1-ший ряд з гори (від лівого до правого боку): Юрко Варан, Стефан Бака, Андрей Кріштоф, Яків Вандзіляк.
2-ий ряд: Ілько Вариха, Кирил Ковальчик, Іван Хома, Афтан Дубянський.
3-ий ряд: Діонізії Мирена, о. Д. Добротвір, Стефан Оленич, Іван Спьяк.

УРЯД „СВОБОДИ”

ОСИП СТЕТНЕВИЧ,
редактор руської „Свобо́ди”

КОНСТАНТИН НИРЧІВ,
управитель „Грукариї”

АНДРЕЙ ГЕЛА
редактор словенської „Свобо́ди”

Але таки поставив на своїм.

(Образец з життя американських Русинів).

Не треба Вам ма-
бути і згадувати,
як то воно у нас
на мітингах бу-
ває. Як ще тра-
фить ся людина,
що має повагу і
вміє мітинг пе-
ревести то пів
біди, але як того
нема, то діють
ся там дійсні чу-
да, а сваркам і
колотнечі нема й
кінця. Якже-ж
найнуть ся де
бувші урядни-
ки, які вічно
всюди кричать,

що не хотілиби вже бути
ніколи більше урядниками,
що уряд єсть дуже невдя-
чний і т. н., в душі од-
нак хотілиби мимо всего ни-
ми стати та лише не пота-
ланилось якось бути вибра-

ними (а ніхто хіба не любить більше
гонорів як наш Русин), або найде ся
де кілька невдоволених членів, які ма-
ють щось „на пеньку” — ого, тоді га-
ля мітингова переминає ся вмиль в тор-
говицю. Ну, і деж ліпше сварити ся як
не на мітингу. Дома не завсїгди найде ся
суперник та і сусїди дивилиби ся кривим
оком на сварню; в сальонї стоїть їм на
перешкодї сальонїст, який може сваря-

чих ся викинути, а поліція рівнож не
радо дивить ся на колотнечі. На мітин-
гу ніхто і нічо чейже не стоїть їм на за-
ваді, а на председателя, який хоть як
гримає молотком по столї та накладає
кари — не звертає ся великої уваги; то-
му сварять ся дітоньки одної Неньки мі-
сто що доброго та корисного радити і то
часто о таку дурницю як малі діти.

Раз якось відбував ся річний мітинг
нашого братства. Членів зійшло ся до-
сить. На порядку деннім крім иньших
справ була справа вибору нового уряду.
На сей мітинг прийшов і Михайло За-
вадка з кількома своїми прихильниками,
яких передтим порядно частував при ба-
рі. Завадка був, як то кажуть, громад-
ським кумом і тому мав чимало прихиль-
ників. Він мав уже давно охоту попасти
ся в урядники, але все якось не щасти-
лось. Раз лиш був вибраний дверником,
та сей уряд не був йому якось до вподо-
би і він мріяв про таких урядників, що
то засїдають при столї. І нині власне за-
думав „рунувати” на одного з таких.

— Тепер ставляйте кандидата на се-
кретаря! — дав ся чути голос председа-
теля.

— Я ставляю кума Михайла Завад-
ку — відозвав ся нагло один з членів.
Був то Матій Тупичка, найбільший при-
хильник Завадки.

— Хто є за тим, аби брат Михайло За-
вадка був секретарем? — питає предсе-
датель.

— Всі, всі! — кричить та горлає Ма-
тій Тупичка, а сам підносить в гору обі
руки та других до того захоочує.

Була пізна година в ночі, члени стали знеохочені і непротивились. Наші люди і так мають привичку оспорювати щось доперва по довершенім уже ділі.

Так отже Михайло Завадка допняв того, про що від давна мріяв — став вибраний секретарем братства. Став урядником, що сідає при столі до ради. І він уже щось значить...

Все було би гаразд, та одному з членів майнула гадка звернути увагу на те, що Михайло Завадка є неписьменний.

— Чи вмієте ви читати і писати? — питають Завадку.

— О, що то, то вже ні, хоть мені і очі виберіть.

От і маєте секретаря, що не вміє ані читати ані писати, а наше братство одно з найбільших і секретар, котрий вміє письмо має в нім чимало роботи.

Треба було перепроводити наново вибір і секретарем лишився давнійший. Михайло же Завадка розбив на другий день в сальоні голову тому, що сьмів його „очернити” і сказати, що він неписьменний. Опісля в засліпленю перестав платити вкладки і його треба було вицеркнути з членів організації.

Іншого знов разу лучилося на мітингу слідує: Серед других справ була рівнож справа справлення для членів братства однакових шапок, бо то — мовляв — якось не по людськи ходити в разі якого маршу або паради в своїх капелюхах, але треба конечно „нумерованих” шапок.

На сей мітинг прикликано й того, що такі шапки виробляє. Він приніс зі собою щось п'ять чи шість різних шапок, аби члени мали з чого вибрати. Були такі і такі, які лиш кому до вподоби. Мені найліпше подобалася одна з тих шапок, що мала на переді, на середині великий золотий гузік з вірлом чи з якогось марою, а наоколо широкі срібні та золоті стяжки. Кажу вам, від золота та срібла аж капало. Христинин виглядав в тій шапці, гейби який генерал.

Тепер власне прийшла черга на раду над шапками. Члени мали ухвали-

ти, чи братство має взагалі замовити шапки чи ні, а еслиб замовило, то котру з тих вибрати.

Предсідатель встав, випростувався, а відсапнувши здоровезно, зачав таку бесіду:

— Дорогі братя! Зійшлисьмося власне тут нині на те, абиьмо порадилися та ухвалили для нашого братства однакові шапки, бо то — кажу вам — аж ганьба дивитися. Випаде часом яка парада, то кождий вбере на себе що небудь та „марчує” гей той дід на відпуст. А так будемо мати хоть однакові голови. Тому питаю вас, хто є за тим аби наше братство „заордеровало” шапки, най піднесе руки до гори. Опісля вже виберемо одну з тих шапок, після котрої мавби нам всі робити.

— Хто з вас є за шапками?

— Всі, всі! — залунав голос.

Предсідатель зачав числитися голоси, але було се злишнім, бо з дуже малими виїмками всі майже голосовали за шапками, а де-хто був сим так одушевлений, що з радости підносив аж обі руки в гору.

— А тепер хто проти тому, най піднесе руку в гору.

— Всі, всі! — залунав знов голос на галі.

— Ет, виджу, братя — віддзався озлоблений уже предсідатель, — що ви робите собі „фони”. Я хочу конечно знати, чи ви єсьте за шапками чи проти, хотьби мітинг тривав навіть аж до рана.

Тепер попросив о голос Данило Трубка, що то його всі називали „письменним” і почав таке:

— Чесні братя! Не знаю, чому вам так конечно захотілось шапок? Таж ми перед такими шапками втікали з краю, а тут малибсьмо їх добровільно вкладати на свої голови? Чи ж то не сором? Шапки носять в краю езекутори, возні, дозорці вязниць, поліцаї, подорожники, гайові, економи, панські фірмани, льокаї, офіцери, комісарі, жандарми та інші наші „приятелі”... І чому вони так нам мають подобати ся?... Кажете: аби хоть голови були однакові. Та давби то Бог, аби уже раз наші голови були однакові... Але

то найчастіше у нас: один до ліса, а другий до біса. Поверховна же лише однаковість не варта і торби січки. Накривають люди вершки оборогів старими макітрами аби в разі слоти не затікали, але порожні обороти то і макітри не потребують. Думаю проте, чесні братя, що шапки цілком злишні, натомість стараймося в дійсності бути однаковими, стараймося усі в любові та згоді йти до одної спільної цілі.

Скінчив. Люди вислухали, покивали головами, але все таки подавляюча більшість була за шапками.

І я до тих належав, однак я дбав лише про те, аби була „заордерована“ та шапка, що мала на переді на середині великий золотий гузік з вірлом чи з якоюсь там марою, а наоколо широкі срібні та золоті стяжки. Тому ходив я до всіх, агітував, дораджував та захвалював прикмети сеї шапки.

Кожда шапка — а було їх шість відмінних — мала своїх прихильників. На точці вибору не могли власне погодитися. Настала мала метушня. Шість шапок — шість партій, готових постояти за своїм, готових до завзятої борби.

Коли так ходжу та прихвалюю свою шапку, аж тут ні з відси ні з відти а Федір Пенцак лус мене в лице. „На, мавш — каже — абиш знав, що тут Америка, що тут вільність!“

А Бог би тя скарав — думаю собі. — Коби ти таку огиду зробив в старім краю,

та не минула би тя п'ятка, як не мине смерть. Так, так, за кожний раз п'ятка, а тоді хоть і бий скільки захочеш. Там знають, що пика хрещена, тож годить ся її попанувати, а тут, в Америці, то кажуть, що „файт“ — то гонор. Тож розбивають одні другим пики і вибивають зуби, а опісля золоті вставляють. Як тя котрий потягне, то старайся йому сейчас віддати, а права і не шукай.

Замахнув ся я і йому віддати, та хтось загасив світло і зачалась загальна бійка всіх пістєох „шапкових“ партій. Шапкар втік вікном, председатель загнав ся десь до „тойлет“, а братя-сердеги опинились серед бійки на стріті, звідки розбрилась кожда партія зі своєю шапкою по сальонах. Одну з тих шапок подерто в дрібні кусні. Мені в тій борбі перекривили ніс, вибили один зуб і підбили око. З сальонів забрала поліція трьох „братів“ на нічліг, які опісля подіставали по одному дньови — як Поляк каже — „поседзень“ і по 5 доларів кари.

Але я таки поставив на своїм. На слідуєчій мітингу ухвалили і вибрали таки ту шапку, за котрою я так побивав ся. І хоть нині маю скривлений трохи ніс і золотий зуб, але маю також ту шапку з золотим великим гузіком на переді на середині, з вірлом чи з якоюсь там марою та з широкими, срібними і золотими стяжками.

Антін К.

Добра відповідь.

— Які звів'ята найбільше привязані до чоловіка.

— П'явки, бо їх тяжко віддерти.

В школі.

Учитель: Один віз виїхав о два кілометри перед другим, але другий іде 100 метрів на годину скорше. Де вони з'їдуться разом?

Ученик: В корчмі.

У лікаря.

— Як там тепер ваш сон? Можете спати? — спитав лікар.

— Де там, пане, не можу зовсім спати в ночі.

— В таких разі запишу вам лік на сон.

— Не знаю, чи воно допоможе, бо бачите, я роблю службу нічного сторожа.

Даниїл Баволяк

Найбільша і най-старша руська grosерня, і добірний стор (у власнім домі). Продає полотно, сорочки, чоботи і всьо потрібне до убрання, обути і їди. А навіть свіже пиво, старе вино і пахучі цигара можна у нього дістати.

Чи може бути де ліпше, як у Д. Баволяка?

Cor. Tomaqua & Sharmon Sts.,
McADOO, PA.

Warren Unger and Co.

309-313 W. Spruce Street,
SHAMOKIN, PA.

Місце де купує ся все найдешевше

Знаряди, печі, вироби з бляхи, рури і електричні прибори. Майнерське начинє, огородницьке знарядє, дрїт до електричного сьвітла та усі прибори; усе потрібне до хатного газдівства.

Покритя дахів є нашою спеціальністю; усе потрібне до огрівання домів парю або водою; рури до усіх подібних потреб.

Удайте ся до нас, а певно не пожалуєте.

The National Bankof Shamokin.....

SHAMOKIN, PA.

John Mullen, Pres.

A. D. Robertson, Vice Pres.

Geo C. Graeber, Cassier.

Frank A. Gable, Ass. Cashier.

Con. R. Graeber. Teller.

Вплачений капітал \$100.000.00

Надвижна і зиск . . \$260.000.00

Додатковий капітал \$100.000.00

Депозити на суму більше як
один мільон долярів.

Платить 3% від часу вложенія
вкладни.

THE First National Bank

McADOO, PA.

Капітал \$ 25.000.00

Надвижна \$ 12.000.00

Депозити \$225.000.00

Директори:

JOHN H. BURNARD, EDWARD J. DAILKY,
WM. H. HELFRICH, GMITRO KAPITULA,
THOS. L. KEARNS, JAMES J. McDONALD,
CON. J. O'DONNELL, STEPHEN F. PAYER,
GABRIEL L. SCHINKE, HOWARD I. SMITH,
L. G. WETTERAU.

3% платить ся від депозитів
вложених на процент. Приймає
ся всяку вкладку, почавши від
1.00 доляра.

Лічу лишень мущин!

Спеціальні і за-
разливі слабо-
сти мущин.

Чи Ви єсте діткнені якою спеціальною сла-
бостію і чи хочете віддати ся під опіку довіреного
лікаря?

Занечищене
крови; скірні
висипки; болі
в роті, горлі
і на язвці.

Чи Вам випадає волосє? Чи чути Вам в уст і чи
маєте неприємний віддих? Чи болять Вас зуби або
ясна? Чи маєте біль голови або якісь болі в інших
частях тіла? Я ручу Вам на знамениту опіку в по-
висших случаях.

Недомагання
мочеві; блуди
молодості; за-
палення; корчі
і неправильно-
сти артерій.

Чи не допустились Ви проступку проти прав
здоровля і природи? Чи не відчуваєте болю в хребті?
Чи єсте зажурені? Чи єсте надмірно нервові,
ослаблені і чи не тратите енергії? Чи чувствуете не-
мічні, пригноблені і неспосібні виконувати Вашу
працю як попередно? — Приходьт до мене а я Вам
поможу вилічатись.

Порада і оглядини безплатні.

УРЯДОВІ ГОДИНИ: Від 10-ої рано до 4-ої попол. і від 6-ої до 8-ої вечер.
В неділі і свята від 10-ої рано до 1-ої попол.

Dr. G E A R Y

151 West 23-rd St.,

New York, N. Y.

Зголошуючі ся во опіку лікарську мусять явити ся особисто до оглядин,
появляк листовними порадами неможливо як слід лічити слабостий. Не
пишіть до нас, але приходьт самі.

МИХАЙЛО УГОРЧАК,

руський характеризатор
випожицає ріжні українські і пинні ко-
стюми на представлення і характеризус
по низьких цінах. Замовлення що наймен-
че на 14 днів перед представлєнем.
641 E. 11-th St., 2nd floor, New York.

РУСЬКЕ БЮРО ПРАЦІ.

Перворядні занятя уділяє ся жєнщинам
по приватних плейзах і рєставрантах пі-
сля вибору. Платня добра, а правна по-
рада безплатна.

В-Й СТЕПАНОВ І МИХ. УГОРЧАК.

Tel. 5484 Orchard

161 East 4-th Street, New York City.

К. ДИМЯНЧИК

ГОТЕЛЬНИК

127 S. Shamokin St., Shamokin, Pa.

Чи знаєте,
що касієр „Р. Народ. Союза”

Алексій Шаршонь

має добірну гросерню?

Товар сьвіжий. Продає дешево,
але лише за готівку

Посилає
також гроші
до старого
краю.

ДО СВОГО!

524
corn. Pine &
Franklin Sts.,
SHAMOKIN,
PA.

PETER BARR

НАГРІБНИКИ.

КАМ'ЯННІ ПЛИТИ.

ЖЕЛІЗНІ ОГОРОЖІ.

Робітня:

cor. Independence & Market Sts., Shamokin, Pa.

John S. Sausser

продає

печі, вироби з бляхи, покриття дахів, домові знаряди, хатні прибори. Лямпи. Електричні прибори.

519 N. Shamokin Str., Shamokin, Pa.

ГАВРИЛ МАЛИНЯК WHOLESALE

cor. Franklin & Spruzheim Sts., Shamokin, Pa.

Має завсїгди на складі сьвіже пиво в великих і малих бочілках з найлучших броварів, як також найліпші горівки і лікери. — Свій до свого!

Іван Глова, предс. М. Пеляк, кас.
М. Сметана, секретар.

RUSSIAN MERCANTILE ASSOC'N

найстарший руський штор в Америці має завсїгди доволі сьвіжого товару та продає по дуже уміркованих цінах. Посилає також гроші і продає шифкарти до всіх частий сьвіта. Обертає місячно сумою \$7.500. Заряд. М. Пеляк.

МИХАІЛ АМБИЦКИЙ, руський готельник

У власнім домі корчму має, сьвіже пиво завсїгди продає; ануж братя всі до свого, до Михайла Амбицкого.

237 Vine & Short Sts., Shamokin, Pa.

FRANK BOBKOWSKI

підприємця похоронів

Винаймає також керичи на хрестини, весілля, похороні та при інших оказіях по дуже низьких цінах.

RACE STREET, SHAMOKIN, PA.

ІВАН ВОРГАЧ

всім знакомий готельник.

У нього шклянки, як старокраєві коновки.

Посилає гроші до старого краю скоро і безпечно.

JOHN WORNASH

422 Maple Street,

Mt. Carmel, Pa.

НИКИТА ТИХАЄВСЬКИЙ

руський знаменито уряджений стор,
продає полотно, сорочки і всьо, що ко-
му потрібно до їдження. Желізни і бля-
шані товари.

203 Shamokin & Pine St., SHAMOKIN, PA.

МИХАІЛ ЯНКОВИЧ

Руська grosерня і бучерня (влас. дім).
На складі завжди свіжий товар. Ру-
сини! до свого, а певно заощадите не-
мало гроша.

525 Pine & Franklin Str., SHAMOKIN, PA.

Іван Глова, предс. М. Пелян, нас.
М. Сметана, сенретар

RUSSIAN MERCANTILE ASSOC'N

найстарший руський штор в Америці має завжди
доволі свіжого товару та продає по дуже уміркова-
них цінах. Посилає також гроші і продає шифкарти
до всіх частин світа. Обертає місячно сумою
7.500 доларів. ЗАРЯД: М. ПЕЛЯН.

**МИХАІЛ АМБИЦКИЙ,
руський готельник**

У власнім домі корчму має, свіже пи-
во завжди продає; ану ж братя всі до
свого, до Михайла Амбицкого.

237 Vine & Short Str., Shamokin, Pa.

**FRANK BOBKOWSKI
підприємця похоронів**

Винаймає також керичи на хрестини,
весілля, похорони та при інших ока-
зіях по дуже низьких цінах.

RACE STREET, SHAMOKIN, PA.

J. S. Kowalewski M. D.

Знаменитий лікар для Русинів,
спеціаліст від жіночих і диточих недуг.

413 Spurheim Str., SHAMOKIN, PA.

ГАВРИІЛ МАЛИНЯН
WHOLESALE, cor. Franklin & Spruzheim Str.,
SHAMOKIN, PA.

Має завжди на складі свіже пиво в
великих і малих бочівках з найлуч-
ших броварів, як також найліпші го-
рівки і лікери. — Свій до свого!

**JAMES P. McCORMICK
СУДІЯ МИРОВИЙ І АСЕКУРАЦІЯ**

100 First Str. and 404 E. Independence
SHAMOKIN, PA.

UNGE & SNYDER**адвонати**

репрезентують добрі асенурації
від огню.

241 W. Spruce Str., SHAMOKIN, PA.

ПЕТРО КУЗЬМИЧ

Знаменитий Руський Кравець

в Шамокін, Па. і околиці.

North Shamokin Str., SHAMOKIN, PA.

„The Shamokin Marble & Granite Works“

PETER BARR, власитель.

COR. INDEPENDENCE & MARKET STS.,
SHAMOKIN, PA.

Памятники, краєугольні камені огороження, плити,
бруковане, камені до вікон і всякого річ входяча в ро-
боту каменяра і будівничого. — За його роботи! —
Оцінки подає після жаданя. За добру роботу ручать.

Пийте всегда шамокінське пиво.

Ліпшого нігде не виробляють як у

FUHRMAN & SCHMIDT

ВЛАСТИТЕЛІ

SHAMOKIN, PA.

SHAMOKIN BREWING CO.

Шамокінське пиво варять з найлучшої
і найчистішої води.

Се пиво зване „Сходяче Сонце“ стає чимраз попу-
лярнійше в Шамокін. — Замовляти можна обома
телефонами.

HARRISON ST.,

SHAMOKIN, PA.

W. W. RYON

адвонат

May's Building, SHAMOKIN, PA.

Dr. F. J. Meek M. D. Др. Миколайчик
польський лікар.

Доктор медицини, хірургії і анушерії.

Спеціаліст недуг жіночих і диточих.

Office: 25 N. Shamokin St., Shamokin, Pa.

Phones U. T. & T. Co. (Local) No. 1673.

Penn'a T. Co. (Bell) N. 154-Z. (Long Dist.)

EAST END LUMBER CO.

Головний склад будівляного дерева.

SHAMOKIN, PA.